

VAN JE VRIENDEN MOET JE HET HEBBEN

*Structurele en culturele determinanten van de
jeugdcriminaliteit*

Politie & Wetenschap

Bureau Driessen
Sociaal Wetenschappelijk Onderzoek

Van je vrienden moet je het hebben

VAN JE VRIENDEN MOET JE HET HEBBEN

Structurele en culturele determinanten van de jeugdcriminaliteit

Tussentijdse rapportage

J. Broekhuizen
F.M.H.M. Driessen

Politie & Wetenschap

Bureau Driessen
Sociaal Wetenschappelijk Onderzoek

Utrecht 2006

Dit rapport maakt deel uit van een serie publicaties op het gebied van de (allochtone) jeugdcriminaliteit.

Eerder verschenen:

- Driessen FMHM, Völker BGM, Op den Kamp HM, Roest AMC, Moolenaar RJM (2002) *Zeg me wie je vrienden zijn, allochtone jongeren en criminaliteit*. Zeist: Kerckebosch.
- Op den Kamp HM, Halfhide C, Driessen FMHM (2002) *Het ging gewoon vanzelf. De vroege loopbaan van criminele allochtone jongens*. Utrecht: Bureau Driessen.
- Völker B, Driessen FMHM (2003) Delinquent gedrag, netwerken en sociaal kapitaal. Een netwerktheoretisch perspectief op criminaliteit van jongeren. *Tijdschrift voor Criminologie* 2003 (45) 271-285.
- Broekhuizen J, Driessen FMHM (2003) *Vooronderzoek allochtone jongeren, criminele carrières, interventies door politie*. Utrecht: Bureau Driessen.

Gelijktijdig verschenen:

- Broekhuizen J, Driessen FMHM (2006) *Criminele jongeren aan het woord over vrienden, normen en waarden en de politie*. Utrecht: Bureau Driessen.

ISBN 10: 90-73259-38-X
13: 978-90-73259-38-6

© Bureau Driessen, Utrecht, 2006

Bureau Driessen
Sociaal Wetenschappelijk Onderzoek
Hiëronymusplantsoen 8
3512 KV Utrecht
tel. : 030-2334779
site : www.bureaudriessen.nl
email : bd@bureaudriessen.nl

Voorwoord

Zoals in alle West-Europese landen is in Nederland de minderhedenproblematiek momenteel het centrale maatschappelijke vraagstuk. Eén belangrijk aspect van deze minderhedenproblematiek is de criminaliteit door allochtone jongeren. Dit rapport bevat de resultaten van een uitgebreid onderzoek onder twaalfjarige Rotterdamse scholieren naar de achtergronden van deze allochtone jeugdcriminaliteit, maar evenzeer naar de achtergronden van de autochtone jeugdcriminaliteit.

Uit het onderzoek komt naar voren dat de meer gangbare opvattingen over de aard van de jeugdcriminaliteit geen afdoende verklaring kunnen geven voor het deviante en criminele gedrag van deze scholieren. Sociale achterstanden, de ouders, de normen en waarden en de school van de scholieren spelen weliswaar een rol, maar deze rol is beperkt.

Een verklaring in termen van de sociale netwerken waar de scholieren deel van uitmaken biedt aanzienlijk meer soelaas. Het gedrag van de vriendjes en vriendinnetjes van de scholieren, maar ook wat ruimer van de min of meer bekende leeftijdsgenoten, blijkt goed in staat het gedrag van de scholier zelf te verklaren. In hoeverre deze verklaring ook stand houdt als over wat langere tijdsperioden wordt gekeken, zal uit vervolgonderzoek moeten blijken, maar vooralsnog lijkt de grote aandacht in het debat over de minderhedenproblematiek voor cognitieve zaken (inburgering, kennis Nederlandse taal, normen en waarden, nadruk op onderwijs) en op individuele personen niet terecht. Er is veel meer aandacht nodig voor sociale aspecten, zoals de arbeidsparticipatie, de sociale samenstelling van de wijk en van de school en voor het gedrag van groepen in plaats van het gedrag van individuen. Momenteel is er gelukkig al een verschuiving in die richting gaande.

Het onderzoek wordt begeleid door een commissie, die als volgt is samengesteld:

G.C.K. Vlek	directeur Programma Politie en Wetenschap
dr. H. Ferwerda	Advies- en Onderzoeksgroep Beke
M.H.M. Roerink	districtschef politie Heerlen
dr. A.A. Aronowitz	Programma Politie en Wetenschap
dr. F. Weerman	Nederlands Studiecentrum Criminaliteit en Rechts- handhaving

De commissie gaf uitvoerig commentaar op een eerdere versie van dit rapport, waarvoor mijn hartelijke dank. Uiteraard zijn alleen de auteurs verantwoordelijk voor de inhoud van het rapport en voor de resterende onvolkomenheden.

Daarnaast konden wij profiteren van de adviezen van de volgende collega-onderzoekers: prof.dr. Th.A.H. Doreleijers (hoogleraar kinder- en jeugdpsychiatrie, Vrije Universiteit Amsterdam en De Bascule), prof.dr. R.R.J.M. Vermeiren (hoogleraar Forensische Psychiatrie, Universiteit Leiden, Vrije Universiteit Amsterdam en De Bascule), dr. R. Veenstra (Research Centre ICS, Universiteit Groningen), dr. C. Baerveldt (Research Centre ICS, Universiteit Utrecht), dr. M.A. Bruijnzeels (Instituut Beleid en Management Gezondheidszorg, Erasmus Universiteit Rotterdam), dr. J.A.M. Harmsen (idem en huisarts), prof.dr. D. Pinto (hoogleraar Interculturele Communicatie, Universiteit van Amsterdam) en dr. J.M. Dagevos (Onderzoeksgroep Arbeid, Inkomen en Sociale Zekerheid, Sociaal en Cultureel Planbureau). Van dr. Weerman en dr. Baerveldt kregen wij niet alleen nuttig advies, maar ook bijzonder bruikbare meetinstrumenten. G. Horstmann MSc, oud-korpschef Flevoland, was voor het onderzoek als extern adviseur aan Bureau Driessen verbonden en vulde al deze wetenschappelijke adviezen aan op basis van zijn ervaringen uit de politiepraktijk.

Drs. Jolijn Broekhuizen nam de uitvoering van het onderzoek voor haar rekening en geeft met dit rapport, het verslag van haar eerste grote onderzoek, een zeer overtuigende proeve van haar vakbekwaamheid als sociaal wetenschappelijk onderzoekster. Dr. B.G.M. Völker was als netwerkspecialiste onmisbaar bij de opzet van het onderzoek en leverde ook in latere fasen waardevol commentaar.

Zonder de ruimharige medewerking van 25 basisscholen en 681 scholieren, die een lange vragenlijst invulden, was het onderzoek niet mogelijk geweest. Aan deze Rotterdamse jongens en meisjes, die toch wel erg vaak heel stout zijn uitgevallen, wordt dit rapport opgedragen. Zij zelf zullen niet meer meemaken dat de resultaten van dit onderzoek vertaald worden in concrete veranderingen, hun jongere broertjes en zusjes ondervinden dat hopelijk wel.

Utrecht, 16 november 2005
dr. F.M.H.M. Driessen

Inhoudsopgave

Voorwoord

Hoofdstuk 1 Inleiding	1
Ontwikkeling van de jeugdcriminaliteit	1
Allochtone jongeren oververtegenwoordigd?	5
Soorten delicten	6
Onderzoeksvragen	7
Dit onderzoek	8
Opbouw van het rapport	8
Samenvatting hoofdstuk 1	9
Hoofdstuk 2 Theoretische uitgangspunten	11
Ontwikkelingen in de opvattingen over criminele jongeren	11
De gangbare theorieën in dit onderzoek	15
Sociale netwerken	25
Sociale netwerken in dit onderzoek	33
Samenvatting hoofdstuk 2	34
Hoofdstuk 3 Steekproef, respons, veldwerk	37
De selectie van de respondenten	37
Deelgemeenten in Rotterdam	39
De selectie van de scholen	40
Repons van scholen	41
Veldwerk en respons scholieren	43
Samenvatting hoofdstuk 3	44
Hoofdstuk 4 Operationalisatie en constructie van de vragenlijst	45
Sociaal economische positie	45
Etniciteit	46
Aanleg	48
Sociale contacten: de netwerken van de scholieren	50
Culturele oriëntatie	53
Sociale controle door ouders en emotionele band met ouders	56
Criminele gedrag jongere	57
Samenvatting hoofdstuk 4	58
Hoofdstuk 5 Crimineel en deviant gedrag van de scholieren	59
Delicten	59
Aantal delicten	61
Aantal delictsoorten	62
Mogelijke onderrapportage door allochtone, en met name Marokkaanse scholieren	65
Leeftijd	69

Vergelijking met ander onderzoek	70
Laatst gepleegde delict	72
Politiecontact van de scholier	73
De mening over de reactie van de politie	74
Middelengebruik scholieren	75
Middelengebruik en crimineel gedrag dan de scholier	78
Wapenbezit	79
Confrontatie met geweld	80
Samenvatting hoofdstuk 5	82
Hoofdstuk 6 Hulpbronnen	87
Arbeidspositie van de ouders	87
Opleidingsniveau van de ouders	89
Buurt	90
Etniciteit	94
Aanleg	97
Lichamelijke gezondheid	97
Psychische gezondheid	98
Indicaties voor intelligentie	100
Verband schoolprestaties scholier en scholing ouders	101
Samenvatting hoofdstuk 6	102
Hoofdstuk 7 Sociale netwerken	105
Aantal kinderen waarmee er contact is	106
Overlap van netwerken en aantal kinderen in de netwerken	109
Contactfrequentie	111
Interetnische contacten	112
Leeftijd van de kinderen in de netwerken	114
Crimineel gedrag van de kinderen in de netwerken	115
Politiecontact van de kinderen in de netwerken	117
Middelengebruik van de kinderen in de netwerken	118
Steun van kinderen in de verschillende netwerken	119
Iets uithalen	121
De belangrijkste netwerken van de scholieren	121
Andere criminelen	122
Ouders	123
Thuisituatie	123
Steun van de ouders	124
Alcoholgebruik van de ouders	125
Politiecontact van de ouders	126
Samenvatting hoofdstuk 7	126
Hoofdstuk 8 Culturele oriëntatie	131
Religie	131
Individualisme	135
Seksedifferentiatie	136

Regels en respect	136
Normvastheid	137
Etnocentrisme	138
Gerichtheid op collectieve goederen	139
Verband tussen de verschillende dimensies	140
Samenvatting hoofdstuk 8	140
Hoofdstuk 9 Controle door en emotionele band met de ouders	143
Controle door de ouders	143
Samenvatting hoofdstuk 9	146
Hoofdstuk 10 Het effect van de sociale netwerken	149
Het netwerk van kinderen in de buurt	150
Het netwerk van kinderen uit de familie	154
Het netwerk van schoolkinderen	155
Kinderen uit het groepje	156
Het netwerk van kinderen van de vereniging	158
Andere criminele mensen	160
Het ouderlijke netwerk	161
Overlap van de netwerken	162
De netwerken samengenomen	163
Samenvatting hoofdstuk 10	164
Hoofdstuk 11 Het effect van de culturele oriëntatie	167
Religie	167
Individualisme	170
Seksedifferentiatie	170
Regels en respect	171
Etnocentrisme	171
Gerichtheid op collectieve goederen	172
Normvastheid	172
De dimensies van de culturele oriëntatie samengenomen	173
Samenvoeging in één model	174
Samenvatting hoofdstuk 11	175
Hoofdstuk 12 Het effect van de ouders	177
Sociale controle door de ouders	177
Emotionele band met de ouders	177
Huiselijk geweld	178
Het effect van de ouders gecontroleerd	
voor andere variabelen	179
Samenvatting hoofdstuk 12	180
Hoofdstuk 13 Het effect van de hulpbronnen	181
Sociaal economische positie	182
Etniciteit	184

Algemene aanleg	185
Indicaties van aanleg samengenomen	189
Samenvatting hoofdstuk 13	190
Hoofdstuk 14 Extra analyses	193
Controle voor klassen en buurten	193
De effecten van de buurt op crimineel gedrag	194
Regressieanalyse met controle voor buurten en klassen	195
Robuustheidsanalyses	197
Effecten met minder variabelen	199
Het totale effect van etniciteit	200
Samenvatting hoofdstuk 14	200
Hoofdstuk 15 Het totale model	203
Samenvoeging regressiemodellen in één model	203
Hoofdstuk 16 Samenvatting en conclusies	209
Theoretische achtergrond van het onderzoek	211
Criminaliteit door scholieren	213
De hulpbronnen van de scholieren	215
De ouders van de scholieren	216
De culturele oriëntatie van de scholieren	217
De sociale netwerken van de scholieren	219
Het effect van de school	221
Het totale model	221
Robuustheid van de resultaten	221
De 'bewijskracht' van de bevindingen	222
Conclusie	223
Afsluiting	224
Bijlagen	225
Bijlage 1 Noten bij tabel 1.2. Extra informatie onderzoek Kromhout en van San 2003	227
Bijlage 2 Factoranalyse delicten	227
Bijlage 3 Buurtkenmerken en geboorteland van scholier en ouders	230
Bijlage 4 Afkomst kinderen groepje en vereniging	232
Bijlage 5 Criminaliteit netwerkliden	233
Bijlage 6 Middelengebruik kinderen netwerken	236
Bijlage 7 Factoranalyse steun kinderen netwerken	238
Bijlage 8 Factoranalyses culturele oriëntatie	240
Bijlage 9 Factoranalyse controle ouders	242
Literatuur	243

Hoofdstuk1

Inleiding

Ontwikkeling van de jeugdcriminaliteit

Crimineel gedrag door jongeren is een groot probleem in de huidige samenleving. Jongeren zorgen voor veel overlast en zijn oververtegenwoordigd in de criminaliteit. Zo werd in 2002 1,6% van de jongeren tussen de 12 en 17 jaar en 2,6% van de jongeren tussen 18 en 24 jaar verdacht van een misdrijf, tegen 1,5% van de personen tussen de 25 en 44 jaar en 0,6% van de personen tussen de 45 en 79 jaar (WODC 2005).

Deze oververtegenwoordiging rechtvaardigt extra aandacht voor jeugdcriminaliteit. De jeugdcriminaliteit is ook van belang omdat tijdens de adolescentie nog voorkomen kan worden dat jeugdige criminelen hun criminele gedrag later continueren. Ze kunnen nog tot 'inkeer' worden gebracht. Algemeen wordt aangenomen dat een criminele carrière op latere leeftijd nauwelijks nog te stoppen valt. Preventief beleid kan voor adolescenten dus zinvol zijn, terwijl dat op een latere leeftijd veel minder het geval is.

Om deze reden is de jeugdcriminaliteit ook van bijzonder belang met het oog op de minderhedenproblematiek. Jonge allochtonen zijn in de jeugdcriminaliteit oververtegenwoordigd (zie hierna) en grote aantallen jonge allochtone criminelen leiden op den duur tot grote aantallen niet geïntegreerde volwassen allochtonen. Daarnaast zal een hoog niveau van allochtone jeugdcriminaliteit leiden tot stigmatisering door autochtonen van de gehele allochtone groep waartoe deze jongeren behoren. De integratie van alle allochtonen wordt zodoende ernstig bemoeilijkt.

Ook de politiek lijkt de problemen met de jeugd steeds meer te onderkennen. Zo stelde de gemeente Rotterdam in 2004 een nieuw actieprogramma op om de overlast door jeugdigen terug te dringen, nadat uit de jeugdmonitor bleek dat 30% van de jongeren met problemen als spijbelgedrag, voortijdig schoolverlaten, overlastgevend of agressief gedrag kampt (Gemeente Rotterdam

Tabel 1.1 Verandering in het aantal gepleegde delicten door jongeren tussen 1992 en 2002.

Soort delict	Onderzoeksmethode	Operationalisatie	% 1992	% 2001	% 2002	% toe of afname	% toe of afname per jaar	
<i>Geweldmisdrijf</i>	politieregistratie ¹	geweldsmisdrijf	4.700	0,4%	11.400	1,0%	+131,2	+8,8
		meedoen vechtpartij ² (SCP ³)	11,7 ⁴		14,7		+25,6	+2,3
	zelfrapportage	meedoen vechtpartij ⁵ (WODC ⁶)	8,8		11,1		+26,1	+2,6
		iemand verwonden (SCP)	8,0		9,3		+16,3	+1,5
		iemand verwonden (WODC)			12,0		----	----
		gemiddelde toename				+49,8	+4,5	
<i>Vermogensmisdrijf</i>	politieregistratie	vermogensmisdrijf	26.500	2,4%	24.400	2,1%	-8,8	-,08
		winkeldiefstal (SCP)	8,7		8,7		+0,0	+0,0
	zelfrapportage	winkeldiefstal (WODC)	6,6		8,1		+22,7	+1,9
		diefstal op school (SCP)			5,8		----	----
		diefstal op school (WODC)	8,4		12,6		+50,0	+4,6
		diefstal fiets (SCP)	6,4		5,8		-9,4	-0,9
		diefstal fiets (WODC)	2,7		3,0		+11,0	+1,0
		gemiddelde toename				+10,9	+1,0	
<i>Vernieling/verstoring openbare orde</i>	politieregistratie	vernieling/verstoring openbare orde	8.500	0,8%	15.900	1,4%	+81,8	+6,2
		vernieling (op straat) (SCP)	9,5		10,4		+9,5	+0,9
	zelfrapportage	vernieling (WODC)	10,5		11,0		+4,8	+0,4
		gemiddelde toename					+32,0	+2,5
<i>Totaal</i>	politieregistratie	alle misdrijven	41.400	3,7%	55.200 ⁷	4,8%	+29,7	+2,6
	zelfrapportage	alle misdrijven (SCP)			15,0		----	----

¹ Strafrechtelijk minderjarige leeftijd (12-17 jaar), absolute aantallen en percentage van alle minderjarigen op dat moment. Toename en afname is over het % berekend.

² Buiten school.

³ N= 9703 scholieren uit reguliere voortgezet onderwijs, 12 t/m 20 jaar.

⁴ 1994.

⁵ In het openbaar.

⁶ N= 1000 jongeren 12-17 jaar.

⁷ 59.000 in 2004.

Bronnen: SCP gegevens: Wittebrood (2003) Politiegegevens en WODC gegevens: Eggen e.a. (2003).

2004).

De politie doet door middel van een monitorstudie sinds 1993 om de twee jaar en recentelijk jaarlijks onderzoek naar (zelfgerapporteerde) criminaliteit in de samenleving (ProjectBureau Politiemonitor 2003). In deze monitor ligt de nadruk op slachtofferschap en wordt niet op de leeftijd van de dader gelet¹. Uit de data van de politiemonitor blijkt een lichte daling in de criminaliteit. In 1993 werd 51% van de ondervraagden slachtoffer van één of meer delicten, in 2003 was dat 47%. Minder slachtoffers zijn er bijvoorbeeld van de autocriminaliteit (van 42 per 100 auto's in 1993 tot 32 per 100 auto's in 2003) en van fietsdiefstal (7,3 per 100 fietsen in 1993 tot 5,2 per 100 fietsen in 2003). Enkele delicten zijn licht toegenomen: bedreiging van 4,4% van de respondenten in 1993 tot 5,9% in 2003 (één of meer keer slachtoffer) en geweldsdelicten van 5,1% in 1993 tot 6,4% in 2003. Uit de gegevens van de politiemonitor blijkt niet dat de *totale* criminaliteit in de Nederlandse samenleving gegroeid is².

Naast de politiemonitor is er een aantal wetenschappelijk onderzoeken dat zich niet op de slachtoffers richt maar op de daders en met name de jeugdige daders.

Zo hebben het Wetenschappelijk Onderzoek en Documentatie Centrum (WODC) en het Sociaal en Cultureel Planbureau (SCP)³ het afgelopen decennium onderzoek gedaan naar de ontwikkeling van de jeugdcriminaliteit.

Het WODC heeft in 2004 onderzoek gedaan naar de ontwikkeling van de jeugdcriminaliteit tussen 1980 en 2001 (Kruissink en Essers 2004). De data van dit onderzoek bestaan uit self-report gegevens van jongeren tussen de 12 en 17 jaar. Hier worden data vergeleken uit 1992 en 2001⁴ (zie tabel 1.1). Het SCP heeft door middel van het Scholierenonderzoek informatie over de ontwikkeling van drie soorten delicten geïnventariseerd: gewelddelicten, diefstaldelicten en vandalisme. De data die van het SCP vergeleken worden zijn afkomstig uit 1992 en 2002. Naast deze zelfrapportagegegevens van het WODC en het SCP wordt hier ook aandacht geschonken aan officiële politiegegevens (Eggen e.a. 2003). Deze gegevens zijn in tabel 1.1 bijeengebracht en daaruit blijkt het volgende.

Het aantal **geweldd misdrijven** dat door jongeren is gepleegd, is tussen 1992 en 2002 fors toegenomen. Dat blijkt uit de officiële registraties (toename van 131%) en uit de gegevens van het WODC en het SCP: 26% toename van deelname aan een vechtpartij en 16% toename van iemand verwonden in een gevecht. Gemiddeld komt dit neer op een toename van 4 à 5 % per jaar.

De ontwikkeling in het aantal gepleegde **vermogensmisdrijven** is minder duidelijk. Uit de officiële politiegegevens blijkt een lichte afname (9%). Uit de zelfrapportage gegevens komt een lichte toename naar voren: van winkeldiefstal,

¹ De gegevens van de politiemonitor zijn daarom niet in tabel 1.1 opgenomen.

² Het gaat hier dus niet over jeugdcriminaliteit, maar over alle criminaliteit. In de monitor is overigens ook gevraagd naar onveiligheidsgevoelens onder burgers. Van 1993 tot 2003 valt een toename te constateren in het percentage dat vindt dat overlast door groepen jongeren vaak voorkomt (van 9,1 tot 13,2%).

³ In samenwerking met het NIBUD.

⁴ Deze jaartallen zijn gekozen omdat beide onderzoeken (SCP en WODC) voor die jaren gegevens rapporteren en deze jaren het verst uit elkaar liggen.

diefstal op school en diefstal van fiets (dit laatste bij het SCP een lichte afname). De gemiddelde toename is 1% per jaar.

Het aantal **vernielingen** dat jongeren plegen is het afgelopen decennium toegenomen. Uit de politieregistraties blijkt dat 82% meer jongeren zijn gehoord i.v.m. vernielingen. Uit de data van het SCP komt een toename van 10% naar voren van kinderen die wel eens wat vernielen op straat en uit de WODC-data blijkt een toename van 5% van vernielingen door jongeren. Gemiddeld is er een groei van 2 à 3% per jaar.

Uit de politiegegevens blijkt dat het aantal in **totaal** gehoorde jongeren van 1992 tot 2003 is toegenomen van 41.400 tot 59.000 (3,7% tot 5% van de 12-17 jarigen). De eerste piek ligt in 1996 (51.000 minderjarigen, 4,7%). Van 1997 tot en met 2001 blijft het aantal geregistreerde gehoorde minderjarige verdachten vrijwel stabiel (rond de 4,2%), waarna in 2002 en in 2003 weer een toename valt te constateren. In 2002 en 2003 is respectievelijk 4,8% en 5% van alle strafrechtelijke minderjarigen gehoord door de politie (ongeveer gelijk aan 1996).

Opvallend is dat vergeleken met de toename in het aantal delicten uit de zelfrapportagegegevens door jeugdigen de toename in de politiecijfers een stuk explosiever is. Een deel van de toename van misdrijven in de politieregistratie kan wellicht verklaard worden door de toenemende aandacht van de politie, de verbetering van de registraties en meer aangiftes. Meer onderrapportage door jongeren kan ook een rol spelen bij deze discrepantie tussen registratie en zelfrapportage.

Interessant is dat uit het onderzoek van het SCP blijkt dat de gemiddelde leeftijd waarop de jongere het delict voor het eerst pleegt sinds 1990 niet af- of toegenomen is. Wat verder naar voren komt is dat allochtone jongeren meer zwart rijden dan autochtone jongeren (37% en 20%) en een stuk vaker betrokken zijn bij vechtpartijen (17% en 11%). Opmerkelijk is ook de verdubbeling in het aantal gehoorde jongeren i.v.m. verkeersmisdrijven van 500 in 1992 tot 1000 in 2002.

Kruissink en Essers (2004) van het WODC concluderen op basis van hun gegevens het volgende: 'Als we er vanuit mogen gaan dat de wijzigingen in de methode de vergelijkbaarheid van de recente cijfers met die uit voorgaande jaren niet al te zeer in gevaar gebracht heeft, laat de zelf gerapporteerde jeugdcriminaliteit een stabiel beeld zien'. Volgens hen laten twee feiten wel een duidelijke stijging zien: zwart rijden en diefstal op school.

Ook Wittebrood (2003) van het SCP ziet op basis van haar gegevens geen duidelijke ontwikkeling in de jeugdcriminaliteit: 'Hoewel de omvang van de verschillende vormen van delinquent gedrag tussen de onderzoeken soms verschilt en de mogelijkheden om uitspraken te doen over trends beperkt zijn, geven de enquêtes aanleiding tot enige relativerende geluiden bij de vaak gesuggereerde sterke toename in delinquent gedrag'.

Deze auteurs zijn derhalve van mening dat de stijging in de jeugdcriminaliteit beperkt is. Op basis van de cijfers die in tabel 1.1 zijn samengebracht, onderschrijven wij deze opvatting niet. Er is wel degelijk sprake van een toename van de jeugdcriminaliteit en dan voornamelijk van geweldsdelicten en vernielingsdelicten.

Allochtone jongeren oververtegenwoordigd?

In Nederland heerst de opvatting dat allochtone jongeren vaker criminele activiteiten ondernemen dan autochtone jongeren. Dit gaat samen met de steeds negatiever wordende mening t.o.v. moslims in Nederland. Zo blijkt uit een NIPO onderzoek in 2005 dat 36% van de Nederlanders een negatief gevoel heeft over moslims in Nederland, terwijl 67% persoonlijk helemaal niet in aanraking komt met moslims¹.

Het verschil in crimineel gedrag tussen allochtone en autochtone jongeren is al vaak onderzocht². Tabel 1.2 geeft een overzicht van de verhouding waarin Surinaamse, Antilliaanse, Turkse en Marokkaanse jongeren ten opzichte van autochtone jongeren in Nederlandse criminaliteitsstatistieken en -onderzoeken voorkomen. De tabel is geen weergave van een chronologische ontwikkeling van de criminele betrokkenheid van jongeren behorend tot de verschillende etnische groepen. Ook zijn de betreffende onderzoeken op uiteenlopende wijzen uitgevoerd, waardoor een vergelijking van de cijfers alleen een indruk geeft.

In de tweede kolom in de tabel is het percentage Nederlandse jongeren dat bepaalde vormen van crimineel gedrag vertoont, weergegeven. In de overige vier kolommen is te zien hoe groot de oververtegenwoordiging van respectievelijk Turkse, Surinaamse, Antilliaanse en Marokkaanse jongeren is ten opzichte van autochtone jongeren. De cijfers in deze kolommen geven aan hoeveel groter het percentage criminele jongeren in de allochtone groep is ten opzichte van het percentage autochtone criminele jongeren.

Turkse jongeren blijken over het geheel genomen als beste uit de bus komen. Hun oververtegenwoordiging schommelt tussen de 0.6 en 2.9 en is gemiddeld 1.6. De Turkse jongeren worden gevolgd door de Surinaamse jongeren. Hun oververtegenwoordiging is groter, namelijk gemiddeld 2.6. De Antilliaanse jeugd ontbreekt door haar geringe aantal vaak in onderzoek naar jeugdcriminaliteit in Nederland. De keren dat zij wel in het onderzoek betrokken zijn, geven echter een weinig rooskleurig beeld: hun oververtegenwoordiging bedraagt gemiddeld 4.1. Marokkanen komen er over het algemeen slecht vanaf. Hun oververtegenwoordiging schommelt tussen 2.0 en 6.6 en is gemiddeld 4.4.

Hoewel de verschillende onderzoeken moeilijk te vergelijken zijn, schijnt bij geen van de vier onderzochte allochtone groepen de oververtegenwoordiging sinds 1988 opvallend te zijn toegenomen, maar door de verschillen in operationalisatie is dit niet helemaal duidelijk.

Uit de literatuur blijkt dus dat er sprake is van een duidelijke oververtegenwoordiging van de grootste groepen allochtone jongeren, Surinamers, Antillianen, Marokkanen en Turken in de criminaliteitscijfers. Deze oververtegenwoordiging is meermalen aangetoond en sinds de jaren tachtig is ze niet afgenomen. Uit de onderzoeken blijkt verder dat deze oververtegenwoordiging reëel is en niet geweten kan worden aan fouten in de gegevensverzameling.

In 1998 bleek dat de helft van de allochtone verdachten niet tot de vier hiervoor genoemde etnische groeperingen behoort (BZK 2001). Dit was aanleiding voor het

¹ <http://www.tns-nipo.com/>

² Het volgende is grotendeels ontleend aan Driessen e.a. (2002) .

Tabel 1.2 Oververtegenwoordiging in criminaliteitscijfers van allochtone jongeren ten opzichte van autochtone jongeren sinds 1985. Driessen e.a. 2002.

	%	Oververtegenwoordiging			
		Autochtonen	Turken	Surinamers	Antillianen
Essers e.a. (1988)	4.0 ¹	0.6	2.7	2.7	4.6
Junger e.a. (1989; 1990; 1991)	15.0 ²	1.5	1.5	--	2.3
Korte e.a. (1991)	1.4 ³	1.2	1.4	1.2	3.4
IVR 1993	4.4 ⁴	2.2	4.5	--	6.6
	5.0	2.1	3.2	--	6.1
Van Hulst e.a. (1993)	3.0 ⁵	1.0	2.0	3.9	3.3
Wermölder e.a. (1993)	3.5 ⁶	2.2	3.7	--	6.0
IVR 1994	5.0 ⁷	1.5	1.5	--	4.5
Tabibian (1994)	--	1.3	3.4	4.3	4.7
Sprinkhuizen e.a. (1996)	2.0 ⁸	1.3	1.5	--	4.3
IVR 1998	1.5 ⁹	1.8	3.0	4.7	4.8
Kemper (1998)	-- ¹⁰	1.8	--	--	--
IVR 2000	2.6 ¹¹	1.3	2.7	4.7	3.6
Junger e.a. (2001)	11.0 ¹²	1.5	1.4	--	2.0
	21.3	1.3	1.4	1.4	1.5
Gerris (2002)*	1.3	2.2	2.6	5.8	5.6
ISEO (2002)*	1.8 ¹³	1.6	3.3	5.9	4.6
Blom e.a. (2005)*	1.0 ¹⁴	2.9	4.4	6.7	5.6
Gemiddeld	4.1	1.6	2.6	4.1	4.4

Zie voor voetnoten bijlage 1. *Toevoeging t.o.v. Driessen e.a. (2002)

WODC om een onderzoek uit te voeren naar de criminaliteit onder allochtone jongeren die niet afkomstig zijn uit Suriname, de Antillen, Turkije of Marokko. Hieruit blijkt dat jongeren afkomstig uit diverse Europese landen (anders dan Nederland) tussen de 1,4 en 2,8 keer vaker in de verdachtencijfers vertegenwoordigd zijn dan alle jongeren gemiddeld. Jongeren uit niet Europese landen worden ruim twee tot vijfmaal vaker dan de gemiddelde jongere verdacht van een strafbaar feit (Kromhout en Van San 2003)¹. Ook in het jaarrapport integratie 2004 komt ook naar voren dat het aandeel jeugdige verdachten onder de 'nieuwe immigranten groepen'² en dan vooral onder Somaliërs en (voormalig) Joegoslaven hoog is (Van de Maagdenberg 2004).

Soorten delicten

Naast het percentage allochtone en autochtone jongeren dat crimineel gedrag vertoont, is in Driessen e.a. (2002) ook gekeken naar specifieke patronen in het criminele gedrag van Nederlandse, Turkse, Surinaamse, Antilliaanse en Marokkaanse jongeren. Nederlandse criminele jongeren maken zich vooral

¹ Hierover meer in bijlage 1.

² Afghanen, Irakezen, Iraniërs, (voormalig) Joegoslaven en Somaliërs.

schuldig aan vandalisme en vernielingen, terwijl allochtone criminele jongeren iets meer diefstallen en vermogens- en geweldsdelicten begaan. Onder de criminaliteitspatronen van jongeren van de verschillende allochtone groepen is eveneens enige diversiteit te bespeuren, maar heel overtuigend is deze diversiteit niet. Globaal lijken criminele jongeren van Surinaamse afkomst zich vaker met kleinschalige drugshandel bezig te houden, plegen Turkse jongeren meer geweld onderling, vertoont de Antilliaanse criminaliteit meer ernstige en gewelddadigere trekken en typeert het criminaliteitspatroon van Marokkaanse jeugdige criminelen zich door een scala aan delictvormen. Er wordt vooral veel diefstal gepleegd, zowel zonder als met geweld (Bovenkerk 2000; BZK 2001).

Onderzoeksvragen

Uit het voorafgaande komt een toename van de jeugdcriminaliteit naar voren en een substantiële oververtegenwoordiging van allochtonen in deze criminaliteit.

Uit een literatuurstudie (Driessen e.a. 2002) bleek dat zeer veel verschillende theorieën (bijvoorbeeld cultuurtheorieën, sociale controle theorie, selectieve migratietheorie) ontwikkeld zijn om de oververtegenwoordiging van allochtone jongeren in de criminaliteitscijfers te verklaren. Tevens bleek uit deze studie dat de theorievorming stagneert, omdat er geen integratie plaatsvindt van deze diverse benaderingen. Het was echter mogelijk een samenhangend beeld te schetsen van de allochtone jeugdcriminaliteit in termen van de deelname aan sociale netwerken.

Kort samengevat zegt de netwerktheoretische benadering dat de mensen met wie men omgaat doorslaggevend zijn voor het al dan niet beginnen van een criminele carrière. Als men veel omgaat met niet-criminele interactiepartners dan biedt dat bescherming. Als men veel omgaat met deviante of criminele jongeren dan houdt dat een groot risico in. Op deze mechanismen wordt in het volgende hoofdstuk nader ingegaan.

In dit onderzoek zal gekeken worden of deze netwerktheorie inderdaad een bijdrage levert aan het verklaren van de hoge (allochtone) jeugdcriminaliteit.

De volgende onderzoeksvraag is hiertoe geformuleerd:

Onderzoeksvraag 1.

Is het inderdaad zo dat de sociale netwerken waaraan allochtone jongeren deelnemen voor hen het risico bepalen om crimineel te worden en te blijven? Of bieden alternatieve verklaringen, zoals de culturele oriëntatie, de sociaal economische positie, de aanleg van de jongere of sociale controle door de ouders een betere verklaring?

Daarnaast wordt in het onderzoek aandacht geschonken aan de interventies op jeugdcriminaliteit door de politie. Uit een recente inventarisatie van lopende politieke projecten en uit drie eerdere inventarisaties blijkt namelijk dat de politieke inspanningen gericht op het terugdringen van allochtone jeugdcriminaliteit veelal een ad-hoc karakter hebben (Driessen e.a. 2002). De effectiviteit van alle inspanningen is onbekend, maar hoogstwaarschijnlijk gering en evaluatie van het effect

blijft achterwege. Een doelstelling van het onderhavige onderzoek is de effectiviteit van het politieoptreden in verband met criminele allochtone jongeren te vergroten. Daartoe wordt op de eerste plaats nagegaan onder welke omstandigheden jongeren terecht komen in deviant gedrag en criminaliteit en op de tweede plaats wordt het succes van politie-interventies vastgesteld. Dit leidt tot de tweede vraag:

Onderzoeksvraag 2. Welke typen politiële interventies zijn succesvol? Is het te verwachten dat interventies, waarin expliciet aandacht gegeven wordt aan de sociale netwerken van allochtone jongeren en aan communicatieproblemen op basis van cultuurverschillen, effectiever zijn dan de gebruikelijke interventies?

Dit onderzoek

Het onderzoek volgt twee sporen. Enerzijds wordt door middel van een cross-sectioneel onderzoek een vergelijking gemaakt tussen (proto-) criminele en niet-criminele jongeren. Dit is gebeurd door kinderen van de laatste klas van de basisschool klassikaal te enquêteren. Binnenkort (begin 2006) zullen de geënquêteerde kinderen opnieuw ondervraagd worden, zodat hun feitelijke ontwikkeling gevolgd kan worden. In deze publicatie wordt gerapporteerd over het eerste cross-sectionele deel van het onderzoek en wordt een antwoord op onderzoeksvraag 1 gezocht.

Anderzijds worden jongeren die met de politie in aanraking zijn gekomen door middel van interviews op twee tijdstippen een jaar gevolgd (follow-up politie-interventie). Hiermee wordt vooral een antwoord gezocht op onderzoeksvraag 2. Over dit deel van het onderzoek wordt gerapporteerd in ‘*Criminele jongeren aan het woord over vrienden, normen en waarden en de politie*’ (Broekhuizen en Driessen 2006). Ook deze jongeren zullen in 2006 weer benaderd worden voor een interview.

Opbouw van het rapport

In hoofdstuk 2 wordt een uiteenzetting gegeven over de sociale netwerktheorie en wordt er ingegaan op alternatieve theorieën en op welke wijze deze in het onderzoek aan de orde komen. In hoofdstuk 3 komt de dataverzameling aan de orde, in hoofdstuk 4 de keuze voor de operationalisaties.

Hoofdstuk 5 behandelt de afhankelijke variabele in dit onderzoek: het criminele en deviante gedrag van de scholieren. Hoofdstuk 6 tot en met 9 bevatten beschrijvende gegevens over clusters van onafhankelijke variabelen, die gegroepeerd zijn rond verschillende theoretische benaderingen. Het betreft respectievelijk de hulpbronnen van de scholieren, hun sociale netwerken, hun culturele oriëntatie en hun thuissituatie. In deze hoofdstukken worden ook steeds de verschillen tussen de etnische groepen besproken.

In hoofdstuk 10 tot en met 15 worden de voorspellingen onderzocht door middel van regressieanalyses, waarmee het criminele gedrag van de scholieren verklaard wordt. Eerst komen de effecten van de sociale netwerken aan de

orde, vervolgens wordt de invloed van de culturele oriëntatie op het criminele gedrag onderzocht en in de daarop volgende hoofdstukken wordt ingegaan op de invloed van de ouders en van de hulpbronnen van de scholieren. Hoofdstuk 14 geeft een aantal aanvullende analyses om specifieke kwesties na te zoeken, zoals het effect van etniciteit en een aantal robuustheidsanalyses. In hoofdstuk 15 wordt een aantal samenvattende modellen gepresenteerd waarin de verschillende verklarende factoren zijn samengebracht. Hoofdstuk 16 geeft een samenvatting en een aantal conclusies.

Samenvatting hoofdstuk 1

Criminaliteit onder jongeren is een belangrijk probleem in de samenleving. Aandacht voor deze criminaliteit is onder andere van belang om te voorkomen dat deze jongeren een echte criminele carrière starten. Uit onderzoeken van het WODC en het SCP en officiële politieregistraties blijkt dat de jeugdcriminaliteit het laatste decennium is toegenomen en dan voornamelijk de gewelds- en vernielingsdelicten.

Uit een groot aantal onderzoeken blijkt dat allochtone jongeren oververtegenwoordigd zijn in deze jeugdcriminaliteit. In dit onderzoek wordt getracht om een verklaring te vinden voor de hoge jeugdcriminaliteit alsmede voor de oververtegenwoordiging van de allochtone jongeren. Bij deze verklaring wordt de netwerktheorie ingezet. Ook wordt uitgebreid aandacht besteed aan andere theorieën (zoals de sociale controle theorie of culturele theorieën). Dit rapport bevat het verslag van een eerste meting. De ondervraagde jongeren worden begin 2006 opnieuw ondervraagd om de ontwikkelingen in kaart te brengen.

Hoofdstuk 2

Theoretische uitgangspunten

Zoals in hoofdstuk 1 is gesteld, wordt in dit onderzoek onderzocht in hoeverre de kenmerken van de sociale netwerken van jongeren crimineel gedrag van deze jongeren kunnen verklaren. Om dit te kunnen vaststellen wordt ook uitvoerig naar alternatieve verklaringen gekeken. Juist uit een vergelijking moet de meerwaarde van de sociale netwerktheorie blijken. Als de sociale netwerken evenveel verklaren als gangbare theorieën, dan is de waarde van deze benadering beperkt. Men kan dan eventueel nog kiezen voor de netwerkbenadering op grond van spaarzaamheidsoverwegingen, omdat één theorie een heterogene verzameling andere theorieën in dat geval kan vervangen.

De ontwikkeling van de theoretische uitgangspunten van deze andere verklaringen eind vorige eeuw wordt in het eerste deel van dit hoofdstuk besproken. Daarop volgend komt een overzicht van de wijze waarop deze alternatieve verklaringen in dit onderzoek aan bod zijn gekomen. Vervolgens wordt ingegaan op sociale netwerken als verklaring voor criminaliteit.

Ontwikkelingen in de opvattingen over criminele jongeren

Het uitgangspunt van dit onderzoek is een verklaring te bieden voor de oververtegenwoordiging van allochtone jongeren in de criminaliteit. In een hieraan voorafgaande studie is een inventarisatie gegeven van de opvattingen over deze oververtegenwoordiging. Hieronder volgt een korte samenvatting van deze ontwikkeling (vergl. Driessen e.a. 2002).

In eerste instantie, rond 1980, werden de aanwijzingen dat er van allochtone oververtegenwoordiging in de criminaliteit sprake is, geweten aan onvolkomenheden in de gevolgde waarnemingsmethodes. De politie zou selectief te werk gaan bij het stellen van opsporingsprioriteiten en bij controles. Ook burgers zouden eerder aangifte doen, wanneer de dader van een misdrijf allochtoon is. De in verschillende

onderzoeken gevonden oververtegenwoordiging (tot 6 keer) was overigens wel erg groot om aan dergelijke selectieprocessen toe te schrijven.

Deze hypothese kan verder ook verworpen worden op grond van self-report gegevens: ook de allochtone jongeren zelf zeggen vaker dat zij crimineel actief zijn. Gesteld kan worden dat deze *selectiehypothese* momenteel nog maar weinig aanhangers kent, tenminste voor zover het gaat om een afdoende verklaring voor de oververtegenwoordiging van allochtone jongeren in de criminaliteitscijfers. Een variant van deze opvatting is dat de oververtegenwoordiging alleen bestaat in de disproportionele aandacht in de media.

Qua structuur gelijkend op deze selectiehypothese is de *sociale positie hypothese*. Ook volgens deze hypothese is de oververtegenwoordiging van allochtone jongeren in de criminaliteit een soort optisch bedrog. De leden van de lagere sociale groepen in de samenleving (qua inkomen, huisvesting en dergelijke) zijn van oudsher oververtegenwoordigd in de criminaliteit en de meerderheid van de allochtone bevolking behoort tot deze lagere sociale groepen. Zo treedt automatisch een sterke vertekening op. Deze hypothese kan inderdaad een deel van de oververtegenwoordiging verklaren, maar ook als rekening wordt gehouden met verschillen in sociaal economische positie blijven er substantiële verschillen in criminaliteit bestaan tussen allochtone en autochtone jongeren (Junger 1990: 41; 2001: 122 en 101-102).

Deze eerste hypothesen deden vooral opgeld tot midden jaren tachtig van de vorige eeuw. In beide gevallen wordt aangenomen dat het fenomeen oververtegenwoordiging van allochtone jongeren in de criminaliteit in feite niet bestaat. Alle hierna te bespreken opvattingen accepteren echter het feit dat ook als er rekening wordt gehouden met selectie en sociale positie er nog steeds sprake is van oververtegenwoordiging van allochtone jongeren in de criminaliteitscijfers.

Een veronderstelling die ook op selectieprocessen wijst, maar niet op daardoor optredende foutieve waarneming, zoals bij de voorgaande hypothesen, is de *selectieve migratiehypothese*. Volgens deze veronderstelling bestaat de migratie uit de landen van herkomst voor een deel uit criminele elementen. Deze migranten hebben soms goede redenen het land van herkomst te verlaten in verband met eerdere criminaliteit of zij migreren om de volgende stap in hun criminele carrière te zetten. Dit betreft selectieve migratie door volwassenen en adolescenten.

Er zou daarnaast selectieve migratie zijn door criminele jongeren die bijvoorbeeld min of meer geloosd worden door de familie, omdat zij in de plaatselijke gesloten gemeenschap moeilijk te handhaven zijn, of die door hun eerder gemigreerde vader worden opgehaald, omdat zij thuis zonder vader niet meer te handhaven zijn. Deze veronderstelling is op de achtergrond geraakt toen na verloop van tijd de oververtegenwoordiging bijna uitsluitend op het conto geschreven moest worden van tweede en derde generatie allochtonen. Van selectieve migratie kan dan geen sprake meer zijn. Ten aanzien van Antilliaanse jongeren is deze opvatting echter nog steeds actueel.

Hierboven is het feit aangestipt dat in de onderste strata van de maatschappij de kans om crimineel te worden wat hoger is. Ter verklaring van dit feit wordt gewezen op de *relatieve deprivatie* onder in de maatschappij. Hoewel het welvaartspeil ook voor degenen met een lage sociaal economische positie de laatste eeuw enorm is gestegen, bestaat er nog steeds een achterstand in vergelijking met

de middengroepen. Absolute deprivatie (bijvoorbeeld honger, geen onderdak), die vroeger als oorzaak van de criminaliteit werd gezien, heeft plaats gemaakt voor relatieve deprivatie (minder dan ...). Mensen met een lage sociale positie zouden wel dezelfde doelen in het leven (huis, auto, luxeconsumptie) nastreven als de middengroepen, maar de legale middelen om deze doelen te bereiken (opleiding, kans op een baan, inkomen) ontberen zij. Vandaar dat zij uitwijken naar illegale middelen. Deze hypothese wordt ook wel de strain-theorie genoemd, naar de spanning die optreedt tussen doelen en tekort schietende middelen.

Deze hypothese is een variant van de sociale positie hypothese, tenzij de doelen en middelen van allochtone jongeren nader gespecificeerd worden in andere dan zuiver sociaal-economische termen, bijvoorbeeld in termen van een ander waardenpatroon (andere doelen of middelen). Wanneer er op andere waarden gewezen wordt, is er sprake van een verklaring vanuit culturele verschillen en van dergelijke *culturele theorieën* zijn er vele. Op de eerste plaats wordt er op gewezen dat bepaalde middelen die in de Westerse cultuur duidelijk als niet-legaal te boek staan in sommige andere culturen eerder geaccepteerd worden. Zo zou diefstal in de Marokkaanse cultuur minder verwerpelijk zijn, met name wanneer het diefstal betreft buiten de eigen sociale groep. Men wijst in dit verband wel op de sterke gerichtheid op de familie in de cultuur van het Rifgebergte. In Turkije daarentegen zou diefstal wel als niet-toegestaan gedrag beschouwd worden en om die reden zouden criminele Turken zich vooral bezig houden met drugshandel en minder met diefstal¹. Ook de acceptatie van het 'hosselen' in de Surinaamse cultuur, met zijn vloeiende overgangen tussen 'wat rommelen en handelen' naar drugshandel en heling, kan verklaren waarom Surinamers gemakkelijker in crimineel vaarwater belanden. Dergelijke afwijkende opvattingen over de toelaatbaarheid van bepaalde gedragingen worden omschreven als *culturele deviantie*.

In de *culturele dissonantiethorie* wordt er op gewezen dat de jongeren uit culturele minderheden continu tussen twee culturen leven, wat tot conflicten leidt. Dit zou samengaan met identiteitsproblemen en een geringe zelfwaardering wat vervolgens tot normloosheid en delinquent gedrag zou leiden. In sommige onderzoeken konden echter geen verschillen in zelfwaardering tussen allochtone en autochtone jongeren worden aangetoond. Volgens een variant van deze theorie keren allochtone jongeren zich juist af van de (zeer) traditionele cultuur van hun ouders. Met name de harde hand van de vader wordt niet meer geaccepteerd door het contrast met alle vrijheden van de westerse cultuur. Dit leidt tot spanningen thuis en normloosheid, omdat er geen vervanging van de traditionele cultuur plaats vindt. Vooral de oppervlakkige doelen van de moderne westerse cultuur (merkkleding, discobezoek en dergelijke) worden overgenomen, maar gedragssturende meer abstracte morele waarden minder.

In dit verband wordt ook in meer algemene termen gewezen op allerlei aanpassingsproblemen na migratie die bevorderend zouden zijn voor desoriëntatie en vervolgens voor delinquent gedrag. Allochtonen spreken de taal niet of slechter,

¹ De verschillen tussen Turken en Marokkanen zijn waarschijnlijk terug te voeren op het feit dat Turkije al eeuwenlang een centraal geleide staat is. De Turkse sociale structuren passen daardoor beter in een westerse samenleving dan de Marokkaanse, die effectief zijn voor betrekkelijk geïsoleerde dorpsgemeenschappen.

zij hebben geen steun van een autochtoon sociaal netwerk, de vader komt vaak jaren eerder dan vrouw en kinderen naar Nederland, waardoor hij voor de kinderen een betrekkelijke onbekende is en de verblijfsstatus kan onzeker zijn, wat integratie in de weg staat. Het criminele gedrag wordt dus in verband gebracht met een geringe integratie. Deze *integratiehypothese* wijst meestal op twee zaken: geringe overname van waarden en normen van het nieuwe land en geringe deelname aan de instituties, zoals school, arbeidsmarkt en verenigingsleven. Het negatieve equivalent van integratie is marginalisering. De geringe integratie leidt in dat geval tot een bestaan aan de rand van de maatschappij en gaat soms samen met de vorming van randgroepen.

De culturele theorieën leveren twee tegengestelde voorspellingen op. Enerzijds kan verwacht worden dat het verlies van de traditionele cultuur leidt tot normloosheid en delinquent gedrag. Anderzijds kan verwacht worden dat het verlies van de traditionele cultuur juist integratie en acceptatie van de westerse cultuur vergemakkelijkt en dat daardoor minder delinquent gedrag optreedt. De empirische status van de culturele theorieën is overigens zwak. Als reactie daarop en in reactie op de onduidelijkheden rond het begrip 'cultuur' wordt momenteel gepleit voor een *constructivistische visie op cultuur*, volgens welke cultuur geen statisch gegeven is, maar wordt gevormd door de migranten zelf. Zij kiezen uit de verschillende bronnen die hen ter beschikking staan, namelijk de cultuur van oorsprong en de cultuur van het immigratieland, elementen die van pas komen in hun nieuwe situatie (Junger-Tas en Bovenkerk 2000). In dit verband wordt gewezen op 'culturele manipulatie', bijvoorbeeld door Marokkaanse jongens die de politie er van overtuigen niets aan hun vader te vertellen, omdat zij dan ongenadig hard geslagen zullen worden.

Het ontbreken van duidelijke cultuurtheorieën hangt waarschijnlijk samen met het feit dat voorstanders van deze theorieën veel oog hebben voor allerlei details en nuances. Zij zijn van huis uit vaak cultureel antropoloog, een wetenschap met veel belangstelling voor singulariteiten. Iedere poging tot een meeromvattende algemene theorie verdrinkt zodoende in de rijke nuancering van de talrijke uitzonderingen.

Hoewel de volgende theoretische opvatting qua naam aansluit op de cultuurtheorieën is de *subcultuurhypothese* (of peer-group-hypothese) van een andere orde. In zijn eenvoudigste vorm komt deze opvatting er op neer dat jongeren crimineel worden omdat zij criminele vrienden hebben. Maar vriendschap op zich heeft geen effect. Het gaat om het leren van een nieuwe subcultuur in de nieuwe vriendengroep. Deze subcultuur, waaraan de hypothese zijn naam ontleent, bestaat uit de afwijkende normen en waarden van de peer-groep van delinquente vrienden. Onderzoeksbevindingen wijzen er overigens op dat de intermediërende rol van de normen en waarden gering is.

Als laatste hypothese wordt hier de *sociale controle theorie* genoemd. Het gaat in deze theorie om de directe en indirecte sociale controle die via verschillende gebieden (gezin, school, vrije tijd) wordt uitgeoefend. Directe sociale controle betreft: hoe meer toezicht, hoe minder crimineel. Indirecte sociale controle komt tot stand door banden met onder andere vrienden, school, vrijetijdsbestedingen en familie, die ervoor zorgen dat de jongere bepaalde waarden en normen internaliseert en daardoor minder crimineel is.

Een vraag die dan opkomt, is waarom allochtone jongeren minder (directe) sociale controle ervaren dan autochtone jongeren. Voorstanders van de controle theorie wijzen er op dat allochtonen minder op hun kinderen letten dan Nederlandse ouders. Allochtone kinderen spelen meer op straat en dergelijke. Verder zijn zij slechter geïntegreerd op school, door taalproblemen en ook door het lage opleidingsniveau van hun ouders. Met name Marokkaanse ouders zijn laag opgeleid, lager dan Turkse ouders. Zo kan verklaard worden hoe het komt dat Marokkaanse jongeren criminelere zijn dan Turkse. Als het er op aan komt de verschillen tussen autochtone en allochtone jongeren te verklaren wordt dus ook binnen de controletheorie verwezen naar factoren die dicht bij culturele factoren liggen: ouderlijk toezicht, schoolprestaties en opleidingsniveau van de ouders.

Opmerkelijk is dat sinds de jaren '70 van de vorige eeuw wel zeer veel onderzoek is uitgevoerd naar criminaliteit door allochtone jongeren, maar dat een voor de hand liggende verklaring voor dit fenomeen volledig ontbreekt, namelijk een verklaring op grond van *aanleg*. In verband met gevoeligheden heeft nooit iemand onderzocht of verschillen in aanleg (IQ bijvoorbeeld of ADHD) enige verklaring zouden kunnen bieden voor verschillen in criminaliteit. "Aanleg" moet breder gezien worden dan de genetische aanleg. Zo is het bekend dat ondervoeding samengaat met een lager IQ en wat betreft ADHD is een heel scala aan omgevingsfactoren opgespoord die predisponeren tot ADHD, zoals een tijdens de zwangerschap rokende of drinkende moeder, een gezin waar streng gestraft wordt, moeilijke bevalling, placentabloeding en laag geboortegewicht. De "aanleg" is in dergelijke gevallen dus tijdens de zwangerschap of in de vroege jeugd verworven.

Uit deze inventarisatie van verklaringen voor allochtone jeugdcriminaliteit blijkt samenvattend het volgende. Deels hangen de verschillen tussen allochtone en autochtone jongeren samen met de lage sociaal economische positie van allochtonen, maar dit biedt geen afdoende verklaring. Daarnaast wordt ter verklaring gewezen op selectieve migratie, culturele factoren, de ontwikkeling van jongerensubculturen en op het ontbreken van sociale controle. De cultuurtheorieën lijden aan een zekere onbepaaldheid, die samenhangt met de rijke gedetailleerdheid van deze theorieën. Empirisch staan de cultuurtheorieën ook niet bijzonder sterk. De subcultuurhypothese heeft het nadeel dat niet duidelijk wordt waarom allochtone jongeren vaker in deviante subculturen verzeild raken. Empirisch gezien heeft de sociale controle theorie (en dan vooral de directe sociale controle van de ouders) momenteel de beste papieren. Wel moet gezegd worden dat ook deze theorie in laatste instantie naar culturele factoren verwijst om de verschillen tussen de bevolkingsgroepen te verklaren. De bestaande pluriformiteit aan theorieën doet mogelijk recht aan de complexiteit van de problematiek, maar vaak ontaardt deze pluriformiteit in een opsomming van eventueel relevante factoren.

De gangbare theorieën in dit onderzoek

In deze paragraaf wordt uiteengezet hoe de hierboven besproken theoretische opvattingen in dit onderzoek aan bod komen. Tabel 2.1 geeft een overzicht. Twee theoretische benaderingen komen niet aan de orde in dit onderzoek, omdat het fenomeen dat deze theorieën aanwijzen als oorzaak van criminaliteit niet optreedt

Tabel 2.1. Overzicht van de wijze waarop gangbare theorieën in dit onderzoek aan de orde komen.

theorie	in dit onderzoek op volgende wijze aan de orde
selectie hypothese	niet; door zelfrapportage geen selectie in dit onderzoek
sociale positie hypothese	sociaal economische positie, woonbuurt
selectieve migratie hypothese	niet; merendeel tweede of derde generatie
relatieve deprivatie	relatieve sociaal economische positie
culturele theorieën	uitvoerige meting culturele oriëntatie in 7 dimensies
culturele deviantie	idem
integratie hypothese	idem; overeenkomst normen en waarden met gangbare normen
constructivistische visie cultuur	niet; geen operationalisatie bekend
subcultuur hypothese	geïntegreerd in netwerktheorie
sociale controle theorie	controle door ouders
aanleg	IQ (schoolsucces), ADHD (SDQ), vroege rijping, sekse, emotionele problemen, gezondheidsproblemen

in dit onderzoek (selectieve waarneming en selectieve migratie). Eén benadering komt niet aan de orde, omdat deze nog niet zo ver is uitgewerkt dat een operationalisatie beschikbaar is of gemakkelijk ontworpen zou kunnen worden (constructivistische visie op cultuur). En één benadering is volledig geïntegreerd in de netwerkbenadering (subcultuur hypothese). In dit onderzoek ligt de nadruk, wat betreft alternatieve verklaringen zodoende op aanleg, sociaal economische positie, controle door de ouders en culturele oriëntatie. In de volgende subparagrafen worden deze besproken.

Aanleg

Met name bij de cultuurtheorieën gaat het om clusters van opvattingen en cognities van de jongeren. Het is echter bekend dat ook persoonlijkheidsfactoren die niet tot het domein van de cognities gerekend kunnen worden een rol spelen bij deviant gedrag (Blackburn 1993; Prins 1999). Enerzijds gaat het om fysiologische factoren, zoals een verlaagd activatieniveau of een vroegtijdige fysieke ontwikkeling, anderzijds gaat het om psychopathologische factoren, zoals ADHD. Een verlaagd activatieniveau, bijvoorbeeld blijkend uit een lage polsfrequentie, kan de omgang met stressvolle situaties (geweld, risico's) vergemakkelijken, waardoor crimineel gedrag beter uitvoerbaar is. Vroegtijdige fysieke ontwikkeling en aangeboren dan wel in de vroege jeugd verworven psychopathologie kunnen predisponeren tot deviant en crimineel gedrag. Met name verklaren deze factoren goed welke jongeren adolescent deviant gedrag op latere leeftijd continueren. Anderzijds gaat het om min of meer psychopathologische factoren zoals ADHD en andere

emotionele problemen. Ook de sekse is een aanlegfactor. Zoals bekend is de prevalentie van criminaliteit onder jongens veel hoger dan onder meisjes en dit wordt in verband gebracht met een grotere bereidheid van jongens om risico's te nemen¹.

Naast meer psychopathologische factoren kunnen ook gezondheidsproblemen een rol spelen. Door dergelijke problemen is het voor een jongere bijvoorbeeld niet mogelijk met legale middelen bepaalde doelen te bereiken.

In principe vallen aanlegfactoren buiten het bereik van dit onderzoek, maar er is aandacht aan geschonken, omdat dat deel van de criminaliteit dat teruggevoerd kan worden op deze factoren, beschouwd kan worden als buiten het bereik liggend van zowel de hier besproken alternatieve verklaringen, alsook van de sociale netwerktheorie².

In dit onderzoek zijn daarom vroegtijdige fysieke ontwikkeling en psychopathologie gemeten. Vroegtijdige ontwikkeling is gemeten door te vragen hoe oud de scholier was toen hij okselhaar kreeg (als hij dat al heeft). Voor de psychopathologie is aansluiting gezocht bij de SDQ (Strengths and Difficulties Questionnaire) een gestandaardiseerd instrument om een predispositie voor ADHD en emotionele problemen in kaart te brengen. De gezondheidsproblematiek is globaal in kaart gebracht en ook indicaties voor IQ zijn opgenomen (door middel van schoolsucces).

Sociaal Economische Positie

De sociale economische status van de ouders wordt vaak naar voren gebracht als verklarende factor van crimineel gedrag van jongeren (Kemper 1998; Junger-Tas en Bovenkerk 2000). De leden van de lagere sociale groepen in de samenleving (qua inkomen, huisvesting en dergelijke) zijn van oudsher nu eenmaal oververtegenwoordigd in de criminaliteit en de overweldigende meerderheid van de allochtone bevolking behoort tot deze lagere sociale groepen. Wanneer de bijdrage aan de criminaliteit dus wordt afgezet tegen de omvang van de totale bevolkingsgroep, dan treedt automatisch een sterke vertekening op. Een zelfde vertekening ontstaat door verschillen in leeftijdsopbouw tussen de autochtone en allochtone bevolking. In de allochtone bevolking zijn jongeren oververtegenwoordigd en alle jongeren zijn meer betrokken bij de criminaliteit, niet alleen allochtone jongeren. De sociaal economische status van de ouders (en daarmee van het kind) kan inderdaad een deel van de oververtegenwoordiging verklaren, maar ook als rekening wordt gehouden met verschillen in leeftijdsopbouw en in sociaal economische positie blijven er substantiële verschillen in criminaliteit bestaan tussen allochtone en autochtone jongeren.

¹ Deze bereidheid risico's te nemen (en dominant en agressief gedrag te vertonen) wordt in verband gebracht met de werking van het mannelijke hormoon testosteron, dat het effect van negatieve stimuli (bestrafingen) verlaagt en het effect van positieve stimuli (opbrengsten) verhoogt.

² Dit is niet helemaal juist. Verondersteld kan worden dat een gunstig sociaal netwerk bescherming kan bieden tegen negatieve gevolgen van bijvoorbeeld ADHD.

In dit onderzoek is de sociaal economische positie van de jongeren in kaart gebracht aan de hand van de opleiding en werksituatie van de ouders. Daarnaast wordt de woonomgeving van de scholier in de analyse betrokken door middel van wijkenmerken en door ervaringen van de scholier in de buurt met geweld.

Sociale controle ouders

De eerste theorieën waarin wordt ingegaan op (sociale) controle dateren uit de jaren '50 en '60. Deze theorieën bestaan vaak uit een interne en een externe component. Bijvoorbeeld Nye ziet de directe controle van onder andere ouders en school en het hebben van legale mogelijkheden om bepaalde doelen te bereiken als extern controle mechanisme. De interne controle bestaat volgens Nye uit internalisering van maatschappelijke normen en de innerlijke rem die kinderen hebben om iets te doen wat de ouders niet willen. Volgens Toby (1957) houden maatschappelijke belangen mensen tegen om delicten te plegen. Zo willen mensen hun reputatie en goede baan niet op het spel zetten. Hierop voortbouwend komt Hirschi in 1969 met de sociale controle theorie. Volgens Hirschi ondernemen mensen criminele activiteiten als ze weinig bindingen hebben met de samenleving. Dit gebrek aan binding kan blijken uit weinig emotionele gehechtheid aan andere personen, weinig verplichtingen (als een baan), weinig conventionele bezigheden en gering geloof in de geldigheid van de maatschappelijke regels. Mensen met weinig binding hebben volgens Hirschi de vrijheid om van de maatschappelijke regels af te wijken.

Junger (1990) heeft zich bezig gehouden met het verklaren van het verschil in de mate van crimineel gedrag tussen autochtone Nederlandse jongeren enerzijds en Turkse, Marokkaanse en Surinaamse jongeren anderzijds, onder andere door de sociale controle theorie te gebruiken. De verwachting was dat naarmate een jongere minder sociale banden heeft hij/zij eerder delinquent gedrag vertoont. Uit het onderzoek van Junger blijkt inderdaad dat jongeren met zwakke banden met familie en school en met een zwakke band met conventionele waarden vaker deviante activiteiten ondernemen. De rol van de ouders werd door Junger gemeten door te kijken naar: directe controle, ruzie in de familie, emotionele band, de mate waarin ouders school belangrijk vinden, evaluatie van het leven in de familie en geweld in de familie. Vooral directe controle en ruzie in de familie correleerden sterk met de zelfgerapporteerde mate van delinquentie. Minder sterke correlaties werden gevonden met geweld, emotionele band en evaluatie familielevens.

Ook Rutenfrans en Terlouw (1994) hebben onderzoek gedaan naar de verklaring van crimineel gedrag onder jongeren met behulp van de sociale controle theorie. Zij meten de sociale controle door te kijken naar attachment met ouders, het gezin en de beste vriend(in), bezig zijn met conventionele bezigheden en de mate waarin jongeren de algemeen geldende normen in de samenleving onderschrijven. Rutenfrans en Terlouw vinden dat het delictgedrag toeneemt als de jongere minder geïntegreerd is in het gezin en het zogenaamde 'gezinsklimaat' slechter is. Ook vertonen de jongeren meer crimineel gedrag als de affectieve band met de ouders zwakker is.

In dit onderzoek is de sociale controle door de ouders gemeten aan de hand van een door Junger (1990) ontwikkeld instrument dat de directe controle meet. Zoals

uit het bovenstaande duidelijk wordt, wordt naast de directe controle (weten wat het kind doet) door onderzoekers in deze traditie ook aandacht gegeven aan emotionele binding en door de ouders gegeven steun aan het kind. Deze aspecten van de rol van de ouders komen in dit onderzoek aan de orde door een meting van de sociale binding en door een inventarisatie van het geweld in de thuissituatie. Daarnaast is nagegaan of de ouders (teveel) drank gebruiken. Drinkende ouders zullen vaak niet in staat zijn hun kinderen te steunen en een emotionele band met hen te onderhouden.

Culturele oriëntatie

De culturele oriëntatie van de jongere is een andere verklaring voor de oververtegenwoordiging van allochtone jongeren in de criminaliteit. In zijn algemeenheid duidt de culturele oriëntatie op de mate waarin een jongere bepaalde waarden en normen aanhangt. In de culturele antropologie wordt van oudsher veel nadruk gelegd op dergelijke culturele verschillen ter verklaring van gedrag en zodoende ook ter verklaring van crimineel gedrag van jongeren. Dit heeft geleid tot veel specifieke benaderingen, waarin ook kleine cultuurverschillen, bijvoorbeeld tussen allochtonen met een stedelijke of plattelandsachtergrond van belang worden geacht. Met het steeds toenemende aantal verschillende etniciteiten in Nederland heeft deze benadering veel van haar praktische betekenis verloren.

De structuur- en communicatietheorie die in Nederland door Pinto naar voren is gebracht (Pinto 1993, 1994, 2000; in het buitenland door o.a. Hall 1976, Douglas 1978, Mars 2000), is in essentie een cultuurtheorie, maar leidt niet aan dit euvel. Als reactie op deze heterogeniteit aan specifieke theorieën wordt benadrukt dat achter al deze kleinere culturele verschillen in feite één dimensie schuilgaat. Het gaat niet om een cognitieve dimensie, maar om de regeldichtheid in een samenleving. Men onderscheidt grofmazige (westerse) culturen en fijnmazige (niet-westerse culturen). Grofmazige culturen kenmerken zich door globale regels en gedragsvoorschriften en een grote mate van persoonlijke individuele vrijheid. Fijnmazige culturen kennen daarentegen een gedetailleerd stelsel van gedragsvoorschriften en dientengevolge een geringe individuele keuzevrijheid.

De verschillen tussen bijvoorbeeld de Japanse en de Marokkaanse culturen zijn volgens deze opvatting geringer dan die tussen westerse en niet-westerse culturen. Kenmerkend voor het verschil tussen westerse en niet-westerse samenlevingen is de dichtheid van de gedragscodes¹. Niet-westerse, zogenaamde fijnmazige culturen kennen gedetailleerde voorschriften hoe men zich in allerlei situaties dient te gedragen (sterke 'grid'). De Indiase kastenmaatschappij is het voorbeeld van een samenleving met een extreem sterke 'grid'. Westerse samenlevingen daarentegen kennen een veel grotere persoonlijke beslissingsvrijheid. Deze verschillen in regeldichtheid tussen westerse en niet-westerse samenlevingen leiden tot andere

¹ Mars (2000) benadrukt in navolging van Douglas (1978) de 'grid' van de regelgeving als essentieel voor alle cultuurverschillen. Daarnaast ziet Mars de gerichtheid op het groepsbelang als een belangrijke determinant van cultuurverschillen en hij komt zo tot een vier-deling. Bij Pinto valt deze oriëntatie op het collectieve belang min of meer samen met verschillen in dichtheid van de grid.

oriëntaties op de medemens, op de groep, op verantwoordelijkheden, op verleden, heden en toekomst enzovoorts en op het individu zelf¹. Belangrijk punt is dat deze verschillen ook tot doorlopende communicatieproblemen leiden tussen allochtonen en autochtonen. Volgens deze theorie lopen allochtone jongeren een groter risico crimineel te worden in een westerse samenleving, naarmate zij meer georiënteerd zijn op een cultuurpatroon, dat gekarakteriseerd wordt door een fijnmazige structuur van gedragsregels en codes. Dergelijke jongeren missen de aansluiting op de westerse maatschappij en worden doorlopend met communicatieproblemen geconfronteerd.

De achtergrond van deze mate van (impliciete) regelgeving wordt gevormd door economische factoren (armoede brengt een grotere interindividuele afhankelijkheid mee en dus gedetailleerdere regelgeving), door de mate waarin een samenleving gedomineerd wordt door één religie, door sociale factoren (jongeren die vrijwillig gehoorzamen aan regels in de peergroup) en door persoonlijke factoren (de ene persoonlijkheid hecht meer aan gedetailleerde regels dan de andere).

Vanwege zijn praktische relevantie is in dit onderzoek deze benadering in principe overgenomen. Wel moet daarbij worden aangetekend dat de centrale dimensie (de regelgeving in een maatschappij) op individueel niveau niet gemeten kan worden. Het betreft immers een kenmerk van een samenleving. De grid (de mate van regelgeving in een maatschappij) en de hiervoor beschreven oorzakelijke factoren van de 'grid' (armoede, één religie enzovoorts), kunnen in principe wel op het niveau van samenlevingen gemeten worden.

De grid heeft gevolgen voor de opvattingen van de leden van de maatschappij en deze verschillen in opvatting kunnen uiteraard gemeten worden. In principe kunnen deze verschillen in opvatting zich op zeer veel gebieden manifesteren. Hier is gekozen voor zeven subdimensies, namelijk seksedifferentiatie, regels en respect, religie, individualisme, ethnocentrisme, gerichtheid op collectieve goederen en normvastheid.

Seksedifferentiatie meet hoe de rolverdeling tussen man en vrouw er uit zou moeten zien. Er wordt bijvoorbeeld gevraagd of de scholier vindt dat de vrouw het beste voor het huishouden kan zorgen. De dimensie regels en respect meet hoeveel respect de respondenten hebben voor gezagsdragers en de mate waarin ze ontzag voor regels hebben. Eén stelling luidt: 'je moet je ouders altijd respecteren'. De dimensie religie meet in hoeverre de respondent een godsdienstige opvatting heeft. Zo werd gevraagd of de scholier vindt dat het een probleem is als een kind uit de familie trouwt met iemand van een ander geloof. Individualisme meet in hoeverre de respondenten individualistisch ingesteld zijn en vinden dat vooral zichzelf de beslissingen in hun leven moeten nemen. De scholier kon zeggen of een kind zelf zijn middelbare school mag kiezen. Ethnocentrisme meet in hoeverre de jongere zich identificeert met de eigen etnische groep. Er is bijvoorbeeld gevraagd of de scholier trots is om tot zijn eigen groep te behoren. Gerichtheid op collectieve goederen meet de mate waarin de jongere rekening houdt met andere mensen.

¹ Het gaat om een andere visie op alle universele waarden en normen, zoals die bijvoorbeeld door Kluckhohn en Strodtbeck (1961) geklassificeerd zijn.

Tabel 2.2. Overzicht van zeven dimensies van de culturele oriëntatie, de theorieën waarbinnen deze dimensies passen en eerder onderzoek naar integratie waarin deze dimensies onderscheiden zijn.

dimensie in dit onderzoek	past bij volgende theorieën	in eerder integratie-onderzoek onderscheiden
Seksedifferentiatie	Grid	Martens 2001, Dagevos 2001, D. en Schellingerhout 2003, Harmsen 2001
Regels en respect	Grid	idem
Religie	Grid	idem
Individualisme	Grid, postmaterialisme	idem
Collectieve goederen	Grid, postmaterialisme, sociaal kapitaal	nieuw
Etnocentrisme	Grid, in- en outgroup	Eisinga en Scheepers 1989, Coenders 2001, Op den Kamp 2002
Normvastheid	Grid, attitudetheorie	Weerman e.a. 2003

Vindt hij bijvoorbeeld dat mensen in dezelfde straat aan elkaar moeten denken, bijvoorbeeld door geen vuil op straat te gooien en 's avonds geen lawaai te maken. Normvastheid meet de mate waarin een jongere vasthoudt aan normen en waarden bij wisselende situaties. Eén stelling van deze dimensie luidt bijvoorbeeld: 'je mag best eens liegen als je daardoor veel geld krijgt'.

Hoewel deze dimensies hier zijn opgehangen aan theorieën over de grid in een samenleving, kunnen zij uiteraard ook worden gezien in het licht van andere theoretische oriëntaties. Te denken valt aan theorieën over postmaterialistische waardenoriëntaties (Inglehart 1977), terwijl een dimensie als normvastheid beschouwd kan worden als een gedragsintentie in de zin van de algemene attitudetheorieën (bijvoorbeeld Tazelaar 1980). Etnocentrisme past in theorieën over in- en outgroup en de dimensie collectieve goederen kan geplaatst worden binnen sociaal kapitaal theorieën (Völker en Driessen 2003).

Toch is hier gekozen voor een presentatie van deze dimensies vanuit gridtheorieën, omdat alle dimensies zo in een meeromvattend kader worden geplaatst, waarin bovendien een theoretische link wordt gelegd met sociale omstandigheden op macroniveau, zoals de sociaal-economische ontwikkeling en de religie in een samenleving. Tabel 2.2 geeft een overzicht van de zeven dimensies met de theoretische oriëntaties waar zij bij passen.

In de volgende paragraaf worden eerst de dimensies seksedifferentiatie, regels en respect, religie en individualisme besproken, omdat deze vier dimensies vaak samen gemeten worden met behulp van factoranalyses op itemlijsten. Daarna wordt ingegaan op etnocentrisme, gerichtheid op collectieve goederen en normvastheid.

Seksedifferentiatie, regels en respect, religie, individualisme

De dimensies seksedifferentiatie, regels en respect, religie en individualisme komen in steeds iets andere vorm naar voren uit de analyses van verschillende onderzoekers, zoals Martens (1999, 2000), Harmsen e.a. (2002) en Dagevos (2001, 2003). Martens rapporteert in 1999 over een veertigtal items, waarmee hij 'modernisering' of 'culturele integratie/oriëntatie' meet. Bij het opstellen van de itemlijst zijn vijf dimensies onderscheiden: individualisering, democratisering, secularisering, emancipatie van de vrouw en moderne opvattingen. In 2000 besluit Martens op basis van factoranalyses de 5 dimensies terug te brengen tot 4 dimensies. De dimensie democratisering en gezagsverhouding heeft Martens verwijderd. De volgende dimensies bleven over: emancipatie, individualisering, secularisering en moderne opvattingen. De dimensies 'emancipatie' en 'moderne opvattingen' bleken sterk te correleren, evenals de dimensies 'secularisering' en 'moderne opvattingen'. Met de gevonden factorscores op de onderscheiden dimensies is een nieuwe factoranalyse gedaan om tot een score op 'modernisering' te komen (twee-staps analyse).

Turken en Marokkanen bleken de minst moderne opvatting te hebben (3,4 resp. 3,3 op een 7 puntsschaal), gevolgd door Surinamers (4,2) en Antillianen (4,3). Autochtone Nederlanders scoorden gemiddeld 4,8. Harmsen en Bruijnzeels (2002) hebben deze culturele oriëntatie schaal gebruikt om interculturele communicatie tussen huisartsen en allochtone patiënten te onderzoeken. Ze gebruikten hierbij dezelfde vier dimensies als in het onderzoek van Martens, maar ze hebben nog een paar vragen toegevoegd die te maken hebben met de gezondheidszorg. De culturele opvatting van de patiënten bleek de communicatie goed te kunnen voorspellen: hoe traditioneler de patiënt scoorde op de culturele oriëntatie schaal, des te slechter was het begrip tussen arts en patiënt, des te slechter kwalificeerde de patiënt de zorg en des te ontevredener was de patiënt.

Dagevos (2001) wil inzicht geven in de sociaal-culturele en structurele integratie van etnische minderheden in Nederland. Voor de meting van de sociaal-culturele integratie maakte hij gebruik van dezelfde dimensies en items als Martens. Voor structurele integratie keek Dagevos naar de onderwijspositie en de positie op de arbeidsmarkt en het vestigingspatroon. Uit het onderzoek blijkt dat Marokkanen en Turken de grootste sociaal-culturele afstand hebben tot autochtonen en Surinamers en Antillianen de geringste. Verder zijn Marokkanen iets meer dan Turken geïntegreerd en zijn de verschillen tussen Surinamers en Antillianen gering. De structurele integratie is slecht bij Turken en Marokkanen en redelijk bij Antillianen en Surinamers. Een gunstigere economische positie blijkt verder samen te hangen met een betere sociaal-culturele integratie.

Ook Dagevos en Schellingerhout (2003) hebben de culturele oriëntatie van hun respondenten bestudeerd. Zij meten dit door middel van de dimensies familiezin, autonomie van kinderen, religieus liberalisme en man-vrouw rollen. Marokkanen hebben over het algemeen de minst moderne opvattingen, op korte afstand gevolgd door Turken en op een wat grotere afstand door Surinamers en Antillianen. Allochtonen met een hogere opleiding zijn verder moderner dan allochtonen met minder onderwijs. Uit het onderzoek blijkt dat Turken en Marokkanen zich het meeste identificeren met de eigen groep en de eerste generatie migranten is een stuk meer op de eigen groep gericht dan de tweede generatie migranten. De vier

hiervoor beschreven subdimensies samengenomen vormen een goed meetinstrument om de sociaal-culturele integratie van etnische minderheden te meten (zo blijkt uit een factoranalyse). Turken en Marokkanen blijken het minst sociaal-cultureel geïntegreerd te zijn. De tweede generatie migranten is beter sociaal-cultureel geïntegreerd dan de tweede generatie. Verder zijn de allochtonen met een hoger opleidingsniveau beter geïntegreerd.

Tabel 2.2 geeft in de laatste kolom een overzicht van de onderzoeken waarin de verschillende dimensies zijn onderscheiden. Duidelijk is dat in dit onderzoek de culturele oriëntatie breder wordt vastgesteld dan in voorgaand onderzoek.

Etnocentrisme

Etnocentrisme geeft weer in hoeverre iemand zich richt op en identificeert met de eigen etnische groep en zich wil onderscheiden van andere etnische groeperingen. Etnocentrisme kan de integratie van etnische minderheden in onze samenleving op twee wijzen beïnvloeden: door etnocentrisme bij autochtonen kunnen allochtonen niet geaccepteerd worden en door etnocentrisme bij allochtonen zijn dezen niet geneigd te integreren in onze maatschappij. Er wordt in dit onderzoek verwacht dat etnocentrisme positief samenhangt met deviant gedrag. Allochtone jongeren die zich vooral op de eigen groep richten, de groep waar relatief meer crimineel gedrag vertoond wordt, hebben een grotere kans zelf criminele activiteiten te gaan ondernemen. Dit kan op basis van de netwerktheorie verwacht worden. Daarnaast kan verwacht worden dat etnocentrische jongeren minder empathie hebben met autochtone slachtoffers en diefstal van autochtonen niet als crimineel klassificeren.

Eisinga en Scheepers (1989) hebben onderzoek gedaan naar de houding van autochtone Nederlanders ten opzichte van etnische minderheden in Nederland. Etnocentrisme kan volgens hen gedefinieerd worden als 'een complex van attitudes, waarbij de positieve attitude tegenover de ingroup samenhangt met de negatieve attitude tegenover outgroups' (Eisinga en Scheepers 1989: 12). Ze vonden een positievere attitude tegenover de ingroup bij vijftigers en zestigers, lager opgeleiden, handarbeiders, VVD'ers, CDA'ers en aanhangers van andere rechtse partijen. Een negatieve attitude tegenover de outgroup troffen ze aan bij vijftigers en zestigers, laag opgeleiden, handarbeiders en hun supervisors, boeren en hun knechten. Naar etnocentrisme bij allochtonen is niet gekeken.

Coenders (2001) definieert etnocentrisme als positieve nationalistische gevoelens en negatieve uitlatingen over andere ethniciteiten (waaronder etnische minderheden). Hij vond meer etnocentrisme van autochtonen ten opzichte van allochtonen dan andersom. Op den Kamp (2002) hanteert voor etnocentrisme de volgende definitie: het prefereren van de eigen bevolkingsgroep boven een andere. Het bleek dat de mate van etnocentrisme hoger is bij allochtone scholieren dan bij autochtone scholieren. Vrouwelijke scholieren zijn minder etnocentristisch dan mannelijke scholieren en hoger opgeleiden zijn minder etnocentristisch dan lager opgeleiden, zoals ook al door Eisinga en Scheepers was gevonden.

Ook Dagevos en Schellingerhout (2003) hebben de identificatie van de respondenten met de eigen groep gemeten met de vraag tot welke etnische groep de respondenten zich rekenen. Opmerkelijk genoeg blijkt het aantal allochtonen dat zich tot de eigen groep rekent de afgelopen jaren toegenomen te zijn. Deze stijging

heeft vooral tussen 1994 en 1998 plaatsgevonden. Turken en Marokkanen identificeren zich meer met de eigen groep dan Surinamers en Antillianen.

Collectieve goederen

In het vooronderzoek voor dit onderzoek zijn exploratief enkele items opgenomen die meten in hoeverre de scholier bereid is zich in te zetten voor het algemeen belang. Verwacht wordt dat een grotere bereidheid collectieve goederen te verschaffen samengaat met minder criminaliteit, omdat criminaliteit als een collectief kwaad gezien kan worden. In eerder onderzoek is deze dimensie niet opgenomen.

De bereidheid collectieve goederen te verschaffen kan gezien worden tegen de achtergrond van ingroup- outgroup theorieën, postmaterialisme theorieën (Inglehart 1978) en sociaal kapitaal theorieën (Völker en Driessen 2003). Het betreft één aspect van postmaterialisme, outgroup-oriëntatie en sociaal kapitaal. Het gaat uitdrukkelijk niet om zelfontplooiing (postmaterialisme), om een ruimere oriëntatie dan alleen op de kleine ingroup of om persoonlijk sociaal kapitaal. Er zal ongetwijfeld een samenhang zijn tussen deze dimensies en de bereidheid collectieve goederen te verschaffen, maar het betreft hier alleen het boven-individuele niveau van deze oriëntaties. Men zou ook van altruïsme kunnen spreken (Wilson 1975). Volgens sommige historici is de afname van de bereidheid zich in te zetten voor de 'res publica', dat wil zeggen het verdwijnen van de bereidheid collectieve goederen te verschaffen, de oorzaak geweest van zowel de ineenstorting van het Romeinse Rijk, alsook voor de daarop volgende tenminste duizendjarige versukkeling, waarin de westerse beschaving verzeild is geraakt (Gibbon 1776).

Normvastheid

In de huidige maatschappelijke discussies over criminaliteit wordt veel gesproken over "normen en waarden". Vooral in de politieke arena oogst deze benadering succes. Hoewel in de maatschappelijke discussies een specificatie van deze normen en waarden nooit plaats vindt, leek het wenselijk in dit onderzoek na te gaan of een geringe normvastheid onder allochtone jongeren een bijdrage kan leveren aan de verklaring van criminaliteit. Theoretisch gezien liggen de items waarmee deze normvastheid is gemeten zo dicht bij het feitelijke gedrag, dat van een gedragsintentie gesproken kan worden.

Met het hierbovenstaande is uiteengezet om welke redenen en op welke wijze alternatieve verklaringen voor criminaliteit door allochtone jongeren in dit onderzoek aan bod zijn gekomen. Gesteld kan worden dat een goede aansluiting op eerder onderzoek en bestaande theorieën is bereikt. Ons is geen ander onderzoek bekend waarin zo breed op de verschillende factoren wordt ingegaan. Hieronder wordt nu verder gegaan met de behandeling van de kern van dit onderzoek: de sociale netwerktheorie.

Sociale netwerken

Het theoretische uitgangspunt dat centraal staat in dit onderzoek is dat de sociale netwerken van de scholier een grote rol spelen in zijn criminele gedrag. De sociale netwerk theorie is de laatste jaren sterk in opkomst. Netwerkstudies blijken een vruchtbare benadering te zijn voor een groot aantal wetenschappelijk en maatschappelijk relevante vraagstukken, onder meer sociale ongelijkheid en cohesie. Zodoende wordt er steeds meer aandacht besteed aan de persoonlijke netwerken van delinquenten (bijvoorbeeld Haynie 2001; McAndrew 2000; Kleemans e.a. 1998; Fijnaut e.a. 1995).

In een netwerkperspectief zijn de sociale relaties die iemand heeft doorslaggevend voor zowel zijn gedrag, maar ook voor zijn opvattingen, normen en waarden. De verzameling sociale relaties die iemand heeft vormen tezamen zijn persoonlijke sociale netwerk en dit netwerk is een hulpbron waaruit men kan putten om eigen doelen te realiseren, maar het netwerk geeft ook richting aan iemands normen, waarden en opvattingen.

Normen en waarden, en dus ook de cultuur, worden als gedragsdeterminanten als minder belangrijk gezien. Het onderschrijven van bepaalde normen wordt vooral opgevat als een gevolg van de interactie met anderen. Enerzijds hoort men van de interactiepartners welke opvattingen men dient te hebben en welke doelen in het leven nastrevenswaardig zijn, anderzijds zijn de interactiepartners het criterium waaraan het eigen succes en falen worden afgemeten. In hoeverre een persoon zich conformeert aan het gedrag en de opvattingen van een interactiepartner is afhankelijk van de plaats van die interactiepartner in het persoonlijke netwerk.

Recentelijk is er discussie over de vraag in hoeverre netwerken veranderen als gevolg van rationalisering en modernisering. Zo wordt binnen de sociale wetenschappen momenteel bediscussieerd in hoeverre netwerken 'uit elkaar' vallen en of dit samen gaat met schadelijke consequenties zoals afname van de maatschappelijke cohesie en een toename van de criminaliteit (Putnam 2000).

Voorspellingen

Uitgaande van dit netwerkperspectief zijn voorspellingen geformuleerd over de toetreding tot de criminele wereld door jongeren. De voorspellingen zijn al eerder geformuleerd in Driessen e.a. (2002). In die studie zijn de voorspellingen toegespitst op de ontwikkeling van een jongere van 'normaal' naar deviant en van deviant naar crimineel. In het onderhavige onderzoek gaat het met name om de ontwikkeling van normaal naar deviant en proto-crimineel, omdat de onderzochte scholieren jong zijn en er nog nauwelijks van criminelen gesproken kan worden.

In principe kan iemand behoren tot een groot aantal netwerken, die tezamen zijn persoonlijke sociale netwerk vormen. In dit onderzoek is een beperking aangebracht tot een vijftal netwerken van peers: het netwerk van de familie (broers, zussen, neven, nichten), het netwerk op school, in de buurt, op de vereniging en het

netwerk van 'het groepje', het clubje waarmee de scholier vooral optrekt¹. Daarnaast wordt de relatie met de ouders hier ook als een netwerk met de ouders opgevat.

Socialisatie tot deviant gedrag

De belangrijkste voorspellingen over de overgang van een jongere van normaal gedrag naar deviant gedrag hebben betrekking op de socialisatie tot deviant gedrag. De overgang van een 'gewone' jongere naar een deviante of proto-criminele jongere wordt afhankelijk verondersteld van de deelname aan de verschillende netwerken. Deelname aan een netwerk kan op verschillende wijzen plaats vinden. Het gaat hier in eerste instantie alleen om het sociale contact met de leden van een netwerk. Later wordt verder ingegaan op de verschillende vormen van deelname. De eerste voorspelling is dat hoe meer een jongere deelneemt aan de vijf hier onderscheiden netwerken, des te kleiner is het risico dat hij deviant wordt.

Verondersteld wordt dus dat veel sociaal contact een beschermend effect heeft, maar ook wordt verondersteld, dat los daarvan, deelname aan meer verschillende netwerken meer bescherming biedt. Aangenomen wordt dat een jongere die 5 andere jongeren kent in netwerk A en ook 5 in netwerk B, minder risico loopt crimineel te worden, dan een jongen die alleen 10 andere jongens kent in netwerk A en niet omgaat met netwerk B.

Daarnaast wordt verondersteld dat de bescherming die het familienetwerk en het netwerk met de ouders biedt groter is dan de bescherming van andere netwerken, omdat het contact met de familie frequenter is en zich over een langere periode uitstrekt.

Bij de overgang van normaal naar deviant speelt één kenmerk van deze netwerken een allesbepalende rol: deelname van deviante of proto-criminele jongeren aan de netwerken van de jongere². Als de jongere deelneemt aan een netwerk, waaraan ook deviante of proto-criminele jongeren deelnemen, dan neemt het risico dat hij zelf deviant wordt sterk toe. In dat geval bevindt hij zich immers in een situatie waarin hij gemakkelijk in contact komt (of kan komen) met deze deviante jongeren. En als er sprake is van veel contact met proto-criminele of deviante jongeren, dan is de beschermende werking van met name het familienetwerk en het netwerk met de ouders niet meer afdoende. Er wordt dus vanuit gegaan dat de bescherming die familie en ouders (of een ander niet deviant netwerk, bijvoorbeeld school, vereniging) kan bieden minder gewicht in de schaal legt dan de aanzui-gende werking van de contacten met deviante jongeren.

Deze eerste twee voorspellingen zijn voor de hand liggend en zouden in zekere zin ook vanuit cultuurtheorieën kunnen worden opgesteld: identificatie met de dominante (jongeren)cultuur biedt bescherming tegen deviant en crimineel gedrag.

¹ De voorspellingen wijken hier in verband met de operationalisering iets af van Driessen e.a. (2002), waar uitgegaan werd van drie netwerken (allochtoon, autochtoon en crimineel). Hier wordt niet gesproken van het criminele netwerk, maar van het aantal deviante jongeren per netwerk.

² Ook deelname van (volwassen) criminelen, bijvoorbeeld via oudere neven in het familienetwerk, heeft een effect, evenals criminaliteit van de ouders (netwerk met ouders).

En de term 'identificatie' kan met enige goede wil opgevat worden als deelname aan een netwerk. En de tweede voorspelling komt overeen met de subcultuurhypothese: deelname aan netwerken met deviante of criminele jongeren verhoogt volgens de netwerktheorie de kans om ook zelf deviant te worden, juist zoals ook de subcultuurhypothese voorspelt. Nieuw in deze voorspellingen is dat normen en waarden en andere culturele elementen er geen rol in spelen. Het gaat alleen over sociale contacten. Overdracht van de dominante waarden, die bescherming bieden tegen afglijden in criminaliteit, komen in deze voorspellingen niet voor en hetzelfde geldt voor de subculturele normen, die een criminele loopbaan vergemakkelijken.

Netwerken kunnen verschillen naar het aantal deelnemers. Als het netwerk uit twee personen bestaat spreekt men van een vriendenpaar, bij grote netwerken van een club en bij criminele netwerken van een bende of gang. Aangenomen wordt hier dat de invloed van grote netwerken groter is dan die van kleine netwerken. In kleine netwerken zal de intimiteit en de sociale gehechtheid groter zijn, maar daar staat tegenover dat in grote netwerken de sociale druk groter is.

In het bovenstaande wordt gesproken over 'deelname'. In zijn eenvoudigste vorm neemt men deel aan een netwerk of niet, maar er zijn uiteraard gradaties mogelijk. Verondersteld wordt dat de invloed van het netwerk op de jongere groter is naarmate zijn deelname frequenter is en naarmate hij met meer deelnemers aan het netwerk sociaal contact onderhoudt. Dat ligt voor de hand.

Daarnaast wordt aangenomen dat een jongere die meer steun ontvangt uit een netwerk, meer deelneemt aan dat netwerk. Daaruit volgt een voorspelling over het effect van de steun die de jongere uit het netwerk ontvangt: de invloed van een netwerk op een jongere is groter, naarmate hij meer steun uit het netwerk ontvangt. Als de jongere veel steun krijgt uit het netwerk dan is dat netwerk voor hem waardevoller en dan heeft het voor hem meer zin om zich te richten naar het gedrag van zijn netwerkleden. Conformatie aan het gedrag in het netwerk kan gezien worden als een wederdienst voor de uit het netwerk ondervonden steun.

Zoals deelname aan een netwerk op meerdere wijzen kan worden opgevat (aantal, frequentie, steun), zo kan ook het deviant of crimineel zijn van de netwerkleden op meer manieren worden geïnterpreteerd. Hier is gekozen voor crimineel gedrag van de netwerkleden enerzijds en het gebruik van alcohol en drugs door netwerkleden anderzijds. Crimineel gedrag spreekt voor zich. Alcohol- en druggebruik kan op deze leeftijd (twaalf jaar) beschouwd worden als deviant gedrag¹. Voorspeld wordt dus dat hoe meer netwerkleden crimineel zijn en hoe meer netwerkleden alcohol en/of drugs gebruiken, hoe groter de kans dat de jongere crimineel wordt.

Deviant gedrag is in deze opvatting afhankelijk van de mogelijkheden via een deels deviant netwerk deel te nemen aan criminaliteit en deze voorspellingen gaan over deelname aan afzonderlijke netwerken. Jongeren zijn echter tegelijkertijd van meer netwerken lid. Zo zullen zij er meestal èn een familienetwerk èn een schoolnetwerk èn een buurtnetwerk op na houden. Het gaat dan om de vraag in hoeverre het mogelijk is via de verschillende netwerken contact te leggen met

¹ Bij het netwerk van de ouders gaat het niet om alcoholgebruik, maar om zwaar alcoholgebruik waarmee het deviante karakter van dit gedrag geïmpliceerd wordt.

deviante of criminele jongeren. De overlap tussen de verschillende netwerken bepaalt die mogelijkheden.

Overlap tussen netwerken

Aansluiting zoeken bij een nieuw netwerk zal gemakkelijker zijn, als er al leden van het nieuwe netwerk horen bij één van de netwerken waaraan de jongere al deelneemt. Om een voorbeeld te noemen een jongen die in de buurt zijn neefjes tegenkomt, zal zich gemakkelijker aansluiten bij een buurtgroepje en als hij in zijn familienetwerk een criminele neef heeft, vindt ook gemakkelijker aansluiting bij een crimineel netwerk plaats. De overlap tussen netwerken is derhalve doorslaggevend voor de mogelijkheden aan een nieuw netwerk deel te nemen. Daarnaast leidt overlap van netwerken tot een intensivering van het contact met de netwerkleden.

Bij een grote overlap zal de kans op deelname aan een ander netwerk sterk toenemen. Zo zal overlap tussen het familienetwerk en het buurtnetwerk en het netwerk van het groepje bijvoorbeeld leiden tot meer deelname aan het netwerk van het groepje. Aangenomen wordt nu dat wanneer één van de netwerken waartoe de jongere behoort deviante of criminele jongeren bevat en wanneer deze verschillende netwerken sterk overlappen, dat er dan een verhoogd risico is crimineel te worden. Wie bijvoorbeeld in het milieu van herkomst veel criminelen tegenkomt loopt een groot risico zelf crimineel te worden, maar als het familienetwerk ook nog eens overlapt met het netwerk op school en in de buurt, dan neemt dit risico disproportioneel toe.

Kort samengevat komt het netwerkperspectief op jeugdcriminaliteit op het volgende neer. Omgang met veel niet-criminele netwerkleden (ouders, familie, buurt, school) biedt enige bescherming tegen het risico crimineel te worden. Omgang met (proto-)criminelen (of met deviante jongeren) verhoogt de kans crimineel te worden sterk. De mensen met wie men omgaat zijn dus doorslaggevend voor het al dan niet beginnen van een deviante en later criminele carrière. Weliswaar biedt veel omgang met niet-criminele interactiepartners bescherming, maar dit effect is zwakker dan het effect van de omgang met proto-criminele elementen. Als men veel omgaat met deviante jongeren dan houdt dat een groot risico in. Ofwel omdat men met deze deviante jongeren langzaamaan in crimineel vaarwater terecht komt, ofwel omdat men via hen andere interactiepartners ontmoet, met wie wat crimineels ondernomen kan worden. En als de jongere in verschillende sociale contexten (de verschillende netwerken) voor een deel dezelfde interactiepartners treft dan zijn deze effecten veel sterker (overlap van de netwerken).

Deze voorspellingen over het effect van netwerken zijn nieuw en ze zijn niet afleidbaar uit bestaande (sub)cultuurtheorieën of uit de sociale controletheorie.

Allochtone en autochtone jongeren en criminaliteit

Door het relatieve risico van allochtone en autochtone jongeren te vergelijken kan een antwoord gegeven worden op de vraag: waarom zijn allochtone jongeren vaker crimineel dan autochtone jongeren? Bij toepassing van de voorspellingen op deze vraag komt een belangrijk verschil tussen allochtone en autochtone jongeren naar

voren. Voor een allochtone jongere is het van belang een netwerk op te bouwen, waaraan ook autochtonen deelnemen. Via autochtonen zal hij immers toegang kunnen vinden tot de maatschappij, die overwegend autochtoon georiënteerd is. Maar voor een autochtone jongere is het helemaal niet nodig om een netwerk op te bouwen, waaraan ook allochtonen deelnemen. Hij kan in onze maatschappij overal terecht zonder een (deels) allochtoon netwerk. Voor een allochtone jongere geldt daarentegen dat zeer veel mogelijkheden zijn afgesloten als hij niet over de hulpbronnen van een deels autochtoon netwerk beschikt. De opgave waar een allochtone jongere zich voor gesteld ziet om een niet-criminele carrière te ontwikkelen is dus zwaarder dan dezelfde opgave voor een autochtone jongere.

Hiermee is een belangrijke verklaring gegeven voor het verschil in criminaliteit tussen allochtone en autochtone jongeren. Maar ook een vergelijking op andere punten verduidelijkt het grotere risico van allochtone jongeren om crimineel te raken. Op de eerste plaats is er soms sprake van fysieke afstand tussen de allochtone jongeren en leden van het familienetwerk: familieleden wonen nog in het herkomstland, de vader is vooruit vertrokken, zodat het contact met de vader niet steeds vanzelfsprekend was of de vader is afwezig door scheiding, zoals bij Antillianen vaak het geval is.

Op de tweede plaats is het familienetwerk van de jongere vaak niet verankerd in een web van familienetwerken hier ter plaatse en zeker niet in een web van deels autochtone netwerken. Het allochtone sociale leven in Nederland is zwak ontwikkeld en er is bovendien weinig aansluiting met de autochtone wereld. In hoeverre deze geringe aansluiting bij de autochtone wereld nu te wijten is aan uitsluiting door autochtonen of aan een gerichtheid op de eigen groep door allochtonen doet hier niet zoveel ter zake. De effecten zijn in beide gevallen dezelfde.

Op de derde plaats zal de allochtone jongere vaak minder deelnemen aan het familienetwerk, omdat dit hem weinig te bieden heeft. Het familienetwerk biedt, anders dan voor de autochtone jongere, immers nauwelijks hulpbronnen om zich in de autochtone maatschappij staande te houden of om zich daarop te oriënteren. Door deze structurele factoren is de deelname van allochtone jongeren aan het familienetwerk geringer dan de deelname van autochtone jongeren aan het familienetwerk. Volgens de voorspellingen is daardoor de bescherming die het familienetwerk kan bieden veel geringer.

Daar komt bij dat de overlap tussen allochtone en autochtone netwerken in Nederland momenteel gering is, terwijl de overlap van allochtone en criminele netwerken betrekkelijk groot is. De oververtegenwoordiging van allochtone jongeren in de criminaliteitscijfers dateert immers al van midden jaren tachtig. Dus de kans dat een allochtone jongere in zijn netwerken (familie, buurt) een crimineel treft (of iemand met een deviant verleden) is groter dan dezelfde kans voor een autochtone jongere. Door homogenisering van buurten en scholen is er inmiddels ook een grote kans dat de netwerken van de allochtone jongere van familie, school, buurt en groepje sterk overlappen. Bij het netwerk van de vereniging zal dit over het algemeen minder vaak het geval zijn.

Een allochtone jongere kan beschermd worden voor criminalisering door een deels autochtoon netwerk op te bouwen. Daar zullen zich echter problemen voordoen door verschillen in omgangscodes en ook zijn zijn ontmoetingskansen

slechter dan die van een autochtone jongere. De allochtone jongere kan niet uitwijken naar meer contact met zijn allochtone netwerk want dat is slecht ontwikkeld en biedt weinig hulpbronnen om zich in de westerse maatschappij staande te houden.

Wat overblijft, is het contact met de allochtone peers. Dergelijke groepen van peers evolueren eerder tot deviante clubs, ze komen in contact met degenen die hen op deze weg zijn voorgedaan en belanden zo in de criminaliteit. In het licht van de voorspellingen zijn het deze sociaal structurele factoren die sommige allochtone jongeren de criminaliteit in drijven. Beschouwingen over (afwijkende) waarden en normen zijn niet nodig om de oververtegenwoordiging van allochtone jongeren in de criminaliteitscijfers te begrijpen.

Alleen wanneer alle netwerken van de jongere geen of weinig deviante of criminele elementen bevatten en als sommige van deze netwerken autochtone deelnemers kennen, kan een geslaagde integratie volgen. Dit is bijvoorbeeld het geval als de ouders of de oudere broers of zussen flink wat autochtonen kennen.

Zoals al gezegd spelen culturele elementen (normen, waarden, attitudes) geen rol in deze verklaring van de allochtone criminaliteit. Deze 'leegte' aan culturele elementen, waardevrijheid zou men kunnen zeggen, van de voorspellingen laat zien dat er aan het probleem van de allochtone jeugdcriminaliteit in deze opvatting niets specifiek allochtoons te onderkennen is. De sociale structuur bepaalt hoe de zaken zich ontwikkelen en de sociale posities bepalen wie er risico loopt crimineel te worden. Of de risicovolle sociale posities nu door allochtonen of door autochtonen bezet worden, maakt niet uit voor de voorspellingen.

Relatie tot bestaande theorieën

De bestaande theorieën die in het eerste deel van dit hoofdstuk zijn besproken, worden hier niet als onjuist beschouwd, maar veeleer als onnodig complex. Het geschetste netwerkperspectief is in staat gedeelten van deze bestaande theorieën te incorporeren. Het gaat enerzijds om belangrijke basisprincipes in deze theorieën, die ook te formuleren zijn in termen van sociale netwerken. Een voorbeeld is de subcultuurtheorie volgens welke jongeren crimineel worden door normen en waarden over te nemen van een deviante peer-group. In de netwerktheorie wordt gesteld dat het contact met de deviante jongeren de doorslaggevende factor is en dat de waardenoverdracht buiten de beschouwing kan blijven.

In andere gevallen kunnen deze bestaande theorieën inzicht geven in bepaalde details, die binnen de netwerktheorie als minder essentieel worden beschouwd. Culturele verschillen kunnen bijvoorbeeld samengaan met verschillen in omgangscodes, die de opbouw van een netwerk bemoeilijken. In de netwerktheorie wordt de rol van deze omgangscodes niet ontkend, maar het feitelijke sociale contact wordt belangrijker gevonden. Als aanpassing van de omgangscodes nodig is, dan kan dat volgens de netwerktheorie ook het beste plaats vinden door feitelijk sociaal contact. Hieronder wordt kort ingegaan op de relatie tussen de netwerktheorie en bestaande theorieën.

Aanleg

Onder de noemer 'aanleg' zijn hier een aantal factoren gerangschikt, die als gemeenschappelijk kenmerk hebben dat ze tenminste al vanaf de vroege jeugd bestaan. Het gaat om IQ, psychopathologie, gezondheidsproblemen, vroege rijping en sekse. In termen van sociale netwerken betreft het hulpbronnen die een jongere kan aanwenden bij toetreding tot een nieuw sociaal netwerk. Een jongere met ADHD zal soms door de onvoorspelbaarheid van zijn gedrag moeite hebben nieuwe relaties aan te gaan. En een jongen met een zeer laag IQ kan hetzelfde overkomen. Bovendien kunnen de leden van een bestaand netwerk toetreding van de jongere verhinderen, omdat zij verwachten van de jongere weinig nut te zullen ondervinden. Doordat een jongere met ongunstige aanlegfactoren moeilijk toegang vindt tot netwerken, zijn de legale wijzen om zijn doelen te bereiken afgesneden en is de kans groter dat hij zijn toevlucht neemt tot illegale middelen om deze doelen toch te bereiken.

Sociale positie

De sociale positie theorie gaat ervan uit dat jongeren leren welke doelen men na moet streven, bijvoorbeeld geld of sociale status en welke middelen men kan gebruiken om die doelen te bereiken. Ook hier geldt dat indien een jongere geen mogelijkheid heeft om de doelen met legitieme middelen te bereiken hij dan gebruik zal maken van illegale middelen. Crimineel gedrag is in deze theorie een reactie op de onbereikbaarheid van bepaalde doelen. In netwerktermen geformuleerd komt deze theorie erop neer dat men niet de juiste hulpbronnen (via het netwerk) kan mobiliseren om zijn doelen te bereiken. Men beschikt niet over de netwerkpartners die nodig zijn, bijvoorbeeld vrienden die ook naar school gaan en huiswerk maken of kennissen die voor een baantje kunnen zorgen. De sociale positie of straintheorie kan dus vertaald worden naar de hulpbronnen die via het persoonlijke netwerk beschikbaar zijn.

Culturele theorieën

De cultuurtheorieën benadrukken verschillen in waarden en normen tussen westerse en niet-westerse samenlevingen en de dientengevolge optredende spanningen. Vanuit het netwerkperspectief is op de eerste plaats relevant dat bepaalde gedragsroutines cultureel bepaald zijn. In iedere cultuur zijn er voorschriften hoe men zich te gedragen heeft, bijvoorbeeld als men een onbekende wil benaderen, omdat men hem/haar als nieuw lid voor het persoonlijke netwerk wil 'werven'. Ook is cultureel bepaald hoe bepaalde reacties van de ander in zo'n geval geduid moeten worden. In sommige culturen is 'nee' altijd een belediging, in andere culturen betekent 'nee' niet meer dan 'op dit moment niet'. Als men de codes, die in een bepaalde situatie gelden, onvoldoende kent, dan zal men de reactie van de tegenpartij verkeerd interpreteren. De mogelijkheden om het netwerk uit te breiden worden zo geblokkeerd.

Volgens het netwerkperspectief zijn culturele verschillen dus van invloed op de mogelijkheden het netwerk uit te breiden. Ook als de ontmoetingskansen van een

allochtone jongere gelijk zijn aan die van een autochtone jongere, dan weet de allochtone jongere door cultuurverschillen deze kansen onvoldoende te benutten.

Op de tweede plaats worden cultuurverschillen in de netwerktheorie opgevat als verschillen in de structuur van de sociale netwerken. Het sociale contact is in Marokko anders gereguleerd dan in Nederland. Dat is een cultuurverschil, maar in de netwerktheorie bestaat dit cultuurverschil alleen voorzover het tot uiting komt in concreet gedrag, namelijk de frequentie van sociaal contact met bijvoorbeeld de familie in verhouding tot het sociale contact met anderen.

Cultuurconflicten worden tenslotte in een netwerkperspectief opgevat als lidmaatschap van verschillende netwerken of als een gedwongen keus tussen netwerken. Belangrijke elementen van de cultuurtheorie kunnen zo in de netwerktheorie geïntegreerd worden. In plaats van over normen en waarden te spreken, kan volstaan worden met een verwijzing naar de structuur van de sociale relaties. Een belangrijk voordeel, want juist de betrekkelijke onbepaaldheid van normen en waarden, tenminste in de cultuurtheorieën, leidt tot de geringe precisie van deze theorieën.

Subcultuurtheorie

Volgens de subcultuurhypothese wordt het deviante gedrag geleerd in een groepje van deviante peers. Deze theorie staat het dichtst bij de sociale netwerktheorie. In beide benaderingen is immers de aard van de sociale contacten doorslaggevend. In de subcultuurhypothese ligt de nadruk op het overnemen van normen en waarden en criminele vaardigheden van de peers. In een netwerkbenadering ligt de nadruk echter op de sociale relaties met de peers in verhouding tot de andere sociale relaties (familie en school). Normoverdracht wordt niet gezien als een noodzakelijke voorwaarde voor deviant gedrag. Veeleer wordt aangenomen dat het frequente sociale contact met de deviante peers leidt tot overname van het deviante gedrag van hen. Normoverdracht is een gevolg hiervan en hoeft in de tijd niet aan het deviante gedrag vooraf te gaan. Het belang van het leren van criminele vaardigheden wordt in het netwerkperspectief overigens niet bestreden.

Sociale controletheorie

Volgens de controle theorie is criminaliteit het gevolg van een gemis aan banden met de samenleving. Met deze banden worden ook contacten of emotionele banden met ouders en vrienden bedoeld, contacten waar de netwerktheorie zich mee bezig houdt. Het netwerkaspect wordt bij de sociale controle theorie echter veel minder uitgewerkt. Onderzoek vanuit de sociale controletheorie houdt zich namelijk vooral bezig met aangegane verplichtingen, conventionele bezigheden, geloof in de geldigheid van de maatschappelijke regels en externe controle (of binnen de familie gedrag wordt gesanctioneerd en dergelijke).

Volgens de controle theorie leiden sterkere banden met de conventionele maatschappij tot minder crimineel gedrag. Volgens de netwerktheorie leiden echter niet alle banden tot minder criminaliteit. Dit is afhankelijk van de aard van het sociale netwerk, waarbinnen de sociale controle wordt uitgeoefend. Criminele banden leiden juist tot meer criminaliteit.

Verder is het volgende van belang. In een dicht netwerk kan gedrag optimaal gestuurd worden, dat wil zeggen vindt het meeste sociale controle plaats. Dit is bijvoorbeeld het geval als netwerken overlappen, dus als de leden van de netwerken van de familie (ouders), van de school (leraren), van de volwassenen in de buurt en van de ouders van de vrienden van de jongere elkaar ook kennen en onderling contact hebben. Dit is over het algemeen bij jongeren, en zeker bij allochtone jongeren, niet het geval. Allochtone jongeren leven juist in gescheiden netwerken. Thuis wordt er anders met elkaar omgegaan dan op school, de taal is soms zelfs anders. Ook contacten tussen familie en school zijn doorgaans afwezig.

Integratie van bestaande theorieën

Uit het bovenstaande overzicht blijkt dat bestaande theorieën voor een belangrijk deel geïncorporeerd kunnen worden in de netwerktheorie. Het accent verschuift dan van tamelijk ongespecificeerde categorieën, zoals waarden en normen, naar meer concrete aspecten, zoals hulpbronnen via het netwerk, omgangscodes, frequentie van sociaal contact, keuze tussen netwerken en overlap van netwerken. Integratie van deze oudere theorieën in het netwerkperspectief blijkt dus mogelijk.

Sociale netwerken in dit onderzoek

In dit onderzoek komen de sociale netwerken van de jongeren uitvoerig aan de orde. Zoals hierboven al gesteld is, worden de volgende zes netwerken in het onderzoek onderscheiden:

- familie (broers, zussen, neven, nichten),
- buurt,
- school,
- vereniging,
- groepje en
- ouders.

De eerste vijf netwerken betreffen netwerken van peers, het laatste netwerk betreft het contact met de ouders. Het effect van dit contact is in de voorspellingen opgenomen en in dit onderzoek wordt het contact tussen ouders en kinderen behandeld als het effect van een netwerk.

Dit onderzoek is nieuw in die zin dat informatie verzameld wordt over vijf afzonderlijke netwerken van peers, waarmee het sociale contact van de scholier bijna volledig in beeld gebracht wordt. In onderzoek wordt vaak een beperking aangebracht tot de beste vriend (Jacard e.a. 2005) en op grond van de resultaten concludeert men dan dat de invloed van de interactiepartners vrij beperkt is. Maar het gaat niet om de beste vriend, maar om de kansen om in contact te komen met deviante peers en die rol kan door alle interactiepartners worden gespeeld, niet alleen door de beste vriend.

Over deze netwerken is steeds de volgende informatie verzameld:

- aantal netwerkleden,
- frequentie van contact,
- ondervonden steun van het netwerk,

- criminaliteit van de netwerkleden,
- middelengebruik van de netwerkleden,
- etniciteit en
- leeftijd.

Het aantal netwerkleden geeft informatie over de omvang van de netwerken. De frequentie van contact geeft een nadere specificatie van de deelname aan het netwerk en voor de ondervonden steun geldt hetzelfde. Verondersteld wordt dat grotere steun tot meer effect van het netwerk leidt. De deviantie van het netwerk, de meest cruciale factor, is op twee wijzen vastgesteld.

Gegevens over de etniciteit van de netwerkleden zijn verzameld in verband met explorerende analyses naar het effect van de etnische samenstelling van de netwerken. Op grond van de voorspellingen wordt verwacht dat er geen effect is van de etniciteit van het netwerk als voor andere kenmerken van de netwerken gecontroleerd wordt.

Daarnaast is nagegaan in hoeverre de vijf netwerken van peers overlappen, dat wil zeggen hoeveel kinderen zowel deel uitmaken van het netwerk van de school als van de buurt. Details over de operationalisering zijn in de analysehoofdstukken te vinden.

De in dit rapport opgenomen analyses zijn in feite explorerend. Pas na een tweede meting van de criminaliteit na twee jaar kan een toets worden uitgevoerd van de hypothesen, omdat er dan zicht is op de causaliteit van de verbanden. Bij de éénmomentsopname die momenteel beschikbaar is, is het altijd mogelijk dat de volgorde van de gebeurtenissen anders is dan hier wordt verondersteld. Met name is het mogelijk dat criminele jongeren niet crimineel worden, omdat zij criminele vrienden hebben, maar dat zij eerst crimineel worden en vervolgens contact zoeken met andere criminele jongeren.

Omdat het explorerende analyses betreft wordt in de analyse niet strikt vast gehouden aan de voorspellingen. Er wordt nagegaan op welke wijze de in de hypothesen genoemde variabelen een effect hebben op de criminaliteit.

Samenvatting hoofdstuk 2

In dit hoofdstuk zijn de theoretische achtergronden van de relevante theorieën in dit onderzoek aan bod gekomen. Eerst zijn de ontwikkelingen in deze theorieën besproken.

In de jaren 80 wordt de oververtegenwoordiging van allochtone jongeren geweten aan achtereenvolgens onvolkomenheden in de gevolgde waarnemingsmethodes, de sociale positie van de jongeren en selectieve migratie. Volgens deze theorieën is de oververtegenwoordiging van allochtone jongeren een soort optisch bedrog. Deels hangen de verschillen tussen allochtone en autochtone jongeren inderdaad samen met de lage sociaal economische positie van allochtonen, maar dit biedt geen afdoende verklaring.

Een andere groep theorieën die naar voren zijn gebracht zijn de cultuurtheorieën. In de culturele dissonantietheorie wordt er op gewezen dat jongeren uit culturele minderheden continu tussen twee culturen leven, wat tot

conflicten leidt. Dit zou samengaan met identiteitsproblemen en een geringe zelfwaardering wat vervolgens tot normloosheid en delinquent gedrag zou leiden.

Het criminele gedrag kan ook in verband gebracht worden met een geringe integratie. Deze integratiehypothese wijst meestal op twee zaken: geringe overname van waarden en normen van het nieuwe land en geringe deelname aan de instituties, zoals school, arbeidsmarkt en verenigingsleven. De cultuurtheorieën lijden aan een zekere onbepaaldheid die samenhangt met de rijke gedetailleerdheid van deze theorieën. Empirisch staan de cultuurtheorieën ook niet bijzonder sterk.

Hoewel de 'subcultuurhypothese' qua naam aansluit op de cultuurtheorieën is deze opvatting van een andere orde. In zijn eenvoudigste vorm komt deze opvatting er op neer dat jongeren crimineel worden omdat zij criminele vrienden hebben. Maar vriendschap op zich heeft geen effect. Het gaat om het leren van een nieuwe subcultuur in de nieuwe vriendengroep.

Als laatste hypothese die naar voren is gebracht om de oververtegenwoordiging van allochtone jongeren te verklaren wordt hier de sociale controle theorie genoemd. Het gaat in deze theorie om de directe en indirecte controle die via verschillende gebieden (gezin, school, vrije tijd) wordt uitgeoefend. Men kan de theorie lezen als: hoe meer bindingen, hoe minder crimineel. Empirisch gezien heeft de sociale controle theorie momenteel de beste papieren.

Opmerkelijk is dat sinds de jaren 70 van de vorige eeuw wel zeer veel onderzoek is uitgevoerd naar criminaliteit door allochtone jongeren, maar dat een voor de hand liggende verklaring voor dit fenomeen volledig ontbreekt, namelijk een verklaring op grond van aanleg. In verband met gevoeligheden heeft nooit iemand onderzocht of verschillen in aanleg (IQ bijvoorbeeld of ADHD) enige verklaring zouden kunnen bieden voor verschillen in criminaliteit. 'Aanleg' moet breder gezien worden dan de genetische aanleg. Zo is het bekend dat ondervoeding samengaat met een lager IQ en wat betreft ADHD is een heel scala aan omgevingsfactoren opgespoord die predisponeren tot ADHD. De 'aanleg' is in dergelijke gevallen dus in de vroege jeugd verworven.

Deze 'oudere' verklaringen van criminaliteit door allochtone jongeren komen in dit onderzoek uitvoerig aan de orde als alternatief voor de sociale netwerktheorie, het theoretische uitgangspunt dat centraal staat in dit onderzoek. Kort samengevat komt het netwerkperspectief op jeugdcriminaliteit op het volgende neer. Omgang met veel niet-criminele netwerkliden (ouders, familie, buurt, school) biedt enige bescherming tegen het risico crimineel te worden. Omgang met (proto-)criminelen (of met deviante jongeren) verhoogt de kans crimineel te worden sterk. De mensen met wie men omgaat zijn dus doorslaggevend voor het al dan niet beginnen van een deviante en later criminele carrière. Weliswaar biedt veel omgang met niet-criminele interactiepartners bescherming, maar dit effect is zwakker dan het effect van de omgang met proto-criminele elementen. Als men veel omgaat met deviante jongeren dan houdt dat een groot risico in. Ofwel omdat men met deze deviante jongeren langzaam in crimineel vaarwater terecht komt, ofwel omdat men via hen andere interactiepartners ontmoet, met wie wat crimineels ondernomen kan worden.

Bestaande theorieën om allochtone jeugdcriminaliteit te verklaren, zoals culturele theorieën, kunnen voor een belangrijk deel geïncorporeerd worden in dit netwerkperspectief.

Hoofdstuk 3

Steekproef, respons, veldwerk

In dit hoofdstuk wordt besproken hoe de steekproef voor het onderzoek tot stand is gekomen. Hierbij wordt ingegaan op de keus voor Rotterdam, de keus voor bepaalde deelgemeenten en voor bepaalde scholen in Rotterdam. De respons onder scholen en onder scholieren wordt besproken. Tenslotte wordt ingegaan op het veldwerk op de scholen.

De selectie van de respondenten

De doelstelling van het onderzoek was bij 600 leerlingen, waaronder 25 a 30% autochtone leerlingen, enquêtes af te nemen. Zo wordt de meerderheid (70 à 75%) van de vragenlijsten door allochtone leerlingen beantwoord en zijn per grotere allochtone groep (Turken, Marokkanen, Antillianen, Surinamers) ongeveer 75 enquêtes beschikbaar voor analyse. Dit is krap, maar acceptabel.

De kinderen zijn in de laatste klas van de basisschool onderzocht, wat als voordeel heeft dat de schooluitval nog zo minimaal is dat de facto van populatieonderzoek onder alle 12-jarigen gesproken kan worden. Eerder is al gebleken dat meer serieus crimineel gedrag zich kort na deze leeftijd begint te manifesteren (Op den Kamp e.a. 2002). Bij onderzoek op latere leeftijd zou men dus een ontwikkeling 'voorspellen' die al heeft plaats gevonden. Onderzoek op jongere leeftijd heeft het nadeel dat men langer moet wachten (tot het vijftiende jaar) met een vervolgonderzoek.

Het onderzoek is uitgevoerd in Rotterdam. De eerste reden om te kiezen voor Rotterdam is het hoge percentage allochtone jongeren. Van alle 0-24 jarigen in

Tabel 3.1 Basisgegevens deelgemeenten Rotterdam.

	aantal ¹ inwoners	% vest. ² buiten- land	% ³ allochtonen		aantal ⁴ basis- scholen	% jong. ¹ onder 25 jaar	% jong. ¹ onder 15 jaar	gestand. inkomen ⁵ x1000 ⁵
			alle	vijf grootste groepen				
Stadscentrum	29226	3	51	32	9	25	10	18
Delfshaven	72440	3	72	57	34	28	21	14
Overschie	16184	1	33	20	6	27	17	16
Noord	51209	2	50	34	17	30	15	16
Hillegersberg	41131	1	27	9	19	27	18	20
Schiebroek	51926	2	49	31	19	31	16	17
Kralingen- Crooswijk	84733	1	27	12	28	27	17	18
Prins Alexander	73048	2	63	47	38	35	21	14
Feyenoord	61057	3	37	21	25	29	18	16
IJsselmonde	66851	3	51	33	22	31	17	15
Charlois	4552	0	15	4	3	27	17	17
Pernis	36446	1	33	19	13	29	19	16
Hoogvliet	9392	0	13	3	3	27	17	19
Hoek van holland	272	2	26	N.B.	0	16	7	N.B.
Haven en Industrie gebieden ⁶								
Totaal/ gemiddeld	598.467	2	39	30	236	24%	16%	15.429

Bron: Centrum voor Onderzoek en Statistiek, Centraal Bureau voor de Statistiek, gemeente Rotterdam (2002) gemeente Rotterdam (2003)

¹Per 1 januari 2002. ²Vestiging uit het buitenland in 2001, in percentage van het inwonertal. ³Per 1 januari 2002, Allochtonen: zelf in het buitenland geboren of vader of moeder in het buitenland geboren. Eerste cijfer is alle allochtonen, tweede cijfer is allochtonen van de Antillen/Aruba, Kaapverdië, Turkije, Marokko en Noord-Mediterraan gebied. ⁴Schooljaar 2002/2003 ⁵In 2000. Gestandaardiseerd inkomen: besteedbaar huishoudinkomen gecorrigeerd voor omvang en samenstelling van het huishouden. ⁶Deze wijk wordt door het CBS niet onderscheiden.

Rotterdam is per 1/1 2003 64% allochtoon. De allochtone problematiek kan in Rotterdam dus goed onderzocht worden. De tweede reden is dat Rotterdam tot de vier grootste steden in Nederland behoort (naast Amsterdam, Den Haag en Utrecht). In de grotere steden zijn de problemen met criminele jongeren groter dan in de kleinere steden. Voor ons onderzoek zijn de grotere steden (waaronder Rotterdam) dus interessanter. Om het gewenste percentage allochtone jongeren te bereiken is gestreefd naar scholen met 60 à 75% allochtone leerlingen. De 25% à 30% autochtone leerlingen zijn op dezelfde wijze onderzocht als de allochtone jongeren en fungeren als controlegroep. Representativiteit voor alle Nederlandse of Rotterdamse basisschoolleerlingen werd niet nagestreefd. Representativiteit voor

Tabel 3.2 Criminaliteitgegevens deelgemeenten Rotterdam (veiligheidsindex gemeente Rotterdam).¹

	diefstal	drugs en drank overlast	geweld	inbraken	vandalisme	overlast	schoon en heel
Stadscentrum	2,5	2,5	2,5	2,5	4,5	2,5	2,5
Noord	4,5	4,5	5,5	5,5	5,5	5,5	2,5
Delfshaven	4,5	4,5	5,5	6,5	6,5	5,5	2,5
Kralingen-Crooswijk	5,5	6,5	5,5	4,5	6,5	4,5	4,5
Charlois	6,5	5,5	5,5	5,5	6,5	4,5	2,5
Feyenoord	5,5	5,5	5,5	4,5	5,5	5,5	4,5
IJsselmonde	6,5	8,5	6,5	4,5	4,5	6,5	8,5
Overschie	8,5	8,5	8,5	4,5	6,5	8,5	5,5
Prins alexander Hillegersberg	8,5	8,5	8,5	5,5	6,5	8,5	8,5
Schiebroek							
Pernis	8,5	8,5	8,5	8,5	8,5	8,5	5,5
Hoogvliet	8,5	8,5	6,5	2,5	6,5	6,5	8,5
Hoek van holland	8,5	8,5	8,5	6,5	8,5	8,5	8,5

Bron: Gemeente Rotterdam (2003)

¹ Deelgemeente Haven en industriegebieden komt niet voor in de index, dus ook niet in deze tabel. De gegevens gaan over 2002. Rotterdam heeft de deelgemeenten per delict een veiligheidsscore gegeven (1-10). Score 2,5 (klassemidden van categorie 1 tot 3,9) =onveilig, score 4,5=probleem, score 5,5=bedreigd, score 6,5=aandacht en score 8,5= veilig. Deze scores zijn opgebouwd uit objectieve feiten (meldingen, aangiften) en een subjectieve score door middel van enquêtes (slachtofferschap en buurtproblemen volgens buurtbewoners). Meer hierover op pagina 109 van de Veiligheidsindex Rotterdam Voorjaar 2003. Omdat deze publicatie geen precieze cijfers geeft, zijn de categoriescores genomen.

basisschool leerlingen uit voornamelijk allochtone achterstandswijken werd wel nagestreefd.

Om 600 vragenlijsten af te nemen zijn 36 scholen geselecteerd. Voordat deze scholen geselecteerd werden zijn eerst enkele deelgemeenten uitgekozen. Hierna zijn scholen a-select gekozen, maar wel zodat per schoolsoort (bijv. protestant, algemeen bijzonder) een aantal scholen vertegenwoordigd is.

Deelgemeenten in Rotterdam

Om tot een goede selectie te komen, is allereerst gekeken naar de deelgemeenten in Rotterdam. In Rotterdam worden 14 deelgemeenten onderscheiden¹. In tabel 3.1 worden de kerngegevens van deze gemeenten getoond. Opmerkelijk is dat het percentage allochtone inwoners sterk verschilt. Zo is in Delfshaven 72% van

¹ Volgens het COS zijn er 14 deelgemeenten, volgens het CBS zijn er 13, omdat het COS Haven en Industriegebieden wel als aparte deelgemeente beschouwt en het CBS niet.

de bevolking allochtoon en in Prins Alexander 27%¹. Uit de gegevens is af te lezen dat het gestandaardiseerde inkomen in deelgemeenten met veel allochtonen lager ligt dan in gemeenten met minder allochtonen. Uit de gegevens blijkt verder dat de meeste basisscholen zich in de deelgemeenten Delfshaven, Prins Alexander en Feyenoord bevinden.

Daarnaast is gekeken naar de veiligheid in de verschillende deelgemeenten. Het is namelijk interessant voor het onderzoek de deelgemeenten uit te kiezen waar op meerdere terreinen problemen zijn. Om deze selectie te maken is gebruik gemaakt van de veiligheidsindex van de gemeente Rotterdam (tabel 3.2). Wat opvalt, is dat het stadscentrum 'onveilig' scoort op bijna alle soorten criminaliteitsproblemen. Andere deelgemeenten die op meerdere terreinen onveilig zijn of problemen hebben zijn: Delfshaven, Noord, Kralingen-Crooswijk, Feyenoord, IJsselmonde en Charlois.

Om tot 30 scholen te komen met ongeveer het beoogde aantal allochtone leerlingen zijn vervolgens vier deelgemeenten geselecteerd met een vrij hoog, maar wel variërend percentage aandeel allochtone inwoners. Er is niet gekozen voor de vier deelgemeenten met het hoogste aantal allochtone inwoners om de beoogde 75% allochtone jongeren niet te overstijgen. Zoals al eerder gesteld blijkt uit gegevens van het CBS dat van alle 0-24 jarigen in Rotterdam per 1/1 2003, 64% allochtoon is, welk percentage hoger ligt dan bij alle inwoners van Rotterdam (45%). Bij deelgemeenten waar het percentage allochtone inwoners boven de 70% ligt is de kans dus groot dat het percentage allochtone jongeren rond de 85% komt.

Bij de selectie is ook gekeken of de deelgemeenten op één of meerdere terreinen met veiligheidsproblemen kampten. Zo waren Kralingen-Crooswijk en IJsselmonde interessante deelgemeenten in Rotterdam omdat overlast van jongeren daar het grootste probleem is (Veiligheidsindex Rotterdam 2003).

De deelgemeenten die geselecteerd zijn, zijn Delfshaven (72% allochtoon), Kralingen-Crooswijk (49% allochtoon), Noord (50% allochtoon) en IJsselmonde (37% allochtoon), Pernis (15% allochtoon)² en Feyenoord (63% allochtoon)³.

De selectie van de scholen

Nadat de deelgemeenten geselecteerd waren, zijn de basisscholen geselecteerd. Om een goede steekproef te trekken is eerst gekeken naar alle 240 basisscholen in Rotterdam. Er zijn 20 scholen voor lichamelijke, geestelijke gehandicapten, zeer moeilijk lerende kinderen en zeer moeilijk opvoedbare kinderen (dit noemt men *speciaal onderwijs*). Ook zijn er 16 *speciale scholen voor basisonderwijs*: onderwijs voor kinderen met leer- en ontwikkelingsproblemen en moeilijk lerende kinderen (Gemeente Rotterdam, 2002).

Van alle scholen is 39% openbaar, 31% protestants-christelijk, 18% rooms-katholiek en 8% algemeen bijzonder. Algemeen bijzondere scholen accepteren

¹ Dit zijn de cijfers voor alle allochtonen.

² In verband met het geringe aantal autochtone respondenten later toegevoegd.

³ In verband met een islamitische school aldaar.

alle levensbeschouwelijke overtuigingen en worden veelal opgericht door ouders die zich niet kunnen vinden in het normale onderwijs. Deze bijzondere scholen worden bestuurd door een vereniging of stichting. De overige scholen (12%) zijn islamitisch, gereformeerd, hindoeïstisch, of reformatorisch. Er zijn in Rotterdam verder 19 scholen met speciale uitgangspunten, waarvan er 11 Montessori-scholen zijn. De overige 8 scholen geven Dalton onderwijs, Jenaplan onderwijs of het betreft een vrije school (antroposofisch onderwijs).

Er zijn scholen geselecteerd die verschillen qua onderwijsvisie (bijvoorbeeld Montessori of Dalton onderwijs), levensbeschouwelijke visie (bijvoorbeeld protestants, islamitisch of openbaar) en leer- en ontwikkelingsniveau van de kinderen (bijvoorbeeld moeilijk lerende of moeilijk opvoedbare kinderen). Zoals eerder gesteld, was het geen doel om een representatief beeld te geven van alle scholen in Rotterdam. Toch is er naar gestreefd om, binnen de overwegend allochtone wijken, zodanig scholen te selecteren dat de verhouding tussen verschillende soorten scholen enigszins gelijk is aan de verhouding in heel Rotterdam. Zo zitten er meer openbare scholen in de steekproef dan rooms-katholieke, omdat dit ook het geval is in heel Rotterdam.

Uiteindelijk zijn er 11 openbare scholen, 10 protestantse scholen, 8 rooms-katholieke scholen, 2 algemeen bijzonder scholen, 4 islamitische scholen en 1 zogenaamde combinatie school (openbaar-protestants) in de steekproef opgenomen. Van de 36 scholen in de steekproef zijn twee scholen zogenaamde 'speciale scholen voor basisonderwijs'. Dit zijn, zoals eerder gesteld, scholen voor moeilijk lerende kinderen en kinderen met leer en ontwikkelingsproblemen. Het is belangrijk deze scholen mee te nemen in het onderzoek omdat er 36 van dergelijke scholen in Rotterdam zijn. Het is goed mogelijk dat zich hier een deel van de probleemjongeren bevindt. Het speciale onderwijs (met gehandicapte en zeer moeilijk lerende of opvoedbare kinderen) is hier terzijde gelaten, omdat de kinderen op deze scholen slecht in staat zijn om de vragenlijst in te vullen. Omdat er 19 scholen in Rotterdam zijn met een speciaal uitgangspunt zijn er in dit onderzoek ook 1 Montessori en 1 Jenaplan school in de steekproef opgenomen.

Repons van scholen

Vanaf november 2003 zijn de scholen benaderd voor het onderzoek. De scholen kregen een brief van Bureau Driessen en een brief van de Wethouder Integratie van Rotterdam¹. In beide brieven werd benadrukt dat het erg belangrijk was dat de scholen meewerkten aan het onderzoek. Tevens werd de scholen een strikt vertrouwelijke uitdraai beloofd, waarin de eigen school op enkele belangrijke punten wordt vergeleken met de andere basisscholen in Rotterdam. Na een paar dagen werd er door de onderzoekers opgebeld met de vraag of de brieven ontvangen en gelezen waren en of de school wilde meewerken aan het onderzoek. De meeste scholen die niet mee wilden doen gaven als reden dat ze het druk hadden met andere zaken of dat ze al aan veel onderzoeken hadden

¹ De heer van der Tak.

Tabel 3.3 Respons per soort school.

	heel Rotterdam	benaderd	deelgenomen	% respons
openbaar	90	11 ¹	8	72,7
protestant christelijk	75	10	8	80,0
rooms katholiek	43	8 ²	5	62,5
algemeen bijzonder	17	2 ³	0	0,0
islamitisch	5	4	3	75,0
openbaar/protestants	2	1	1	100,0
overig	8	0	0	n.v.t.
totaal/gemiddeld	240	36	25	69,4

¹ Waarvan 1 speciale en 1 Dalton school. ² Waarvan 2 speciale scholen. ³ Waarvan 1 Montessori.

Tabel 3.4 Respons per deelgemeente.

	benaderd	deelgenomen	% respons
IJsselmonde	11	6	54,5
Delfshaven	10	7	70,0
Kralingen-Crooswijk	8	6	75,0
Noord	5	4	80,0
Pernis	1	1	100,0
Feyenoord	1	1	100,0
totaal/gemiddeld	36	25	69,4

meegewerkt dit schooljaar. Twee scholen zeiden dat er op hun school helemaal geen problemen waren met criminaliteit waardoor zij het onderzoek op hun school niet zinvol vonden.

Uiteindelijk zijn 36 scholen benaderd en zijn 25 scholen opgenomen in het onderzoek, een respons van 69,4% (tabel 3.3). De respons van de scholen is opmerkelijk hoog. Vaak worden veel lagere reponse-rates gehaald. Zo realiseerde Kassenberg (2002) 11% respons onder scholen voor voortgezet onderwijs voor haar dissertatieonderzoek en Harland e.a. bij het NSCR-scholenproject een respons van 30% onder 40 VMBO-scholen (Harland e.a. 2005).

Van de 25 scholen waar de vragenlijst afgenomen kon worden waren 8 scholen openbaar, 8 protestant christelijk, 5 katholiek, 3 islamitisch en 1 protestants-openbaar. De respons van rooms katholieke scholen lag relatief laag (63%), de respons van protestant christelijke scholen hoog (80%). De islamitische scholen zijn in het onderzoek oververtegenwoordigd (12% van de scholen in het onderzoek tegen 2% van alle scholen in Rotterdam). In Noord waren de meeste scholen bereid mee te werken (80%) en in deelgemeente IJsselmonde de minste scholen (55%; tabel 3.4).

Helaas is het niet gelukt een algemeen bijzondere school in het onderzoek te krijgen. Wel zijn één dalton school en twee speciale scholen voor basisonderwijs (moeilijk lerende kinderen) bereid gevonden te participeren in het onderzoek. Op

de twee speciale scholen voor basisonderwijs is de vragenlijst op aangepaste wijze afgenomen. Hierover meer in de volgende paragraaf (veldwerk).

Veldwerk en respons scholieren

Met scholen die mee wilden werken aan het onderzoek werd een datum en tijd afgesproken waarop de onderzoekers langs zouden komen. Tevens werd er gevraagd of de school ervoor kon zorgen dat elk kind in de klas een namenlijst van kinderen uit de klas zou hebben op de dag van het bezoek. Na het gesprek werd per e-mail een brief voor de ouders opgestuurd. Dit was een concept dat de directie van de school naar eigen inzicht kon wijzigen.

Er zijn vervolgens vanaf november 2003 t/m maart 2004 25 basisscholen bezocht voor het onderzoek. Op bijna alle scholen gebeurde dit met 2 onderzoekers. Bij drie scholen met maar 7, 8 en 14 kinderen in een klas, is één onderzoeker langs geweest. Bij de twee scholen voor speciaal onderwijs hebben 3 onderzoekers de vragenlijst afgenomen.

Bij aankomst op de scholen werd zo mogelijk (bijvoorbeeld als het pauze was) de leraar van groep 8 opgezocht om alvast te vragen of de namenlijst voor de kinderen klaar lag. Dit gaf de leraren de mogelijkheid om eventueel nog de namenlijst te maken, aangezien dit vaak vergeten werd. Wanneer de leraar al wel in de klas stond, kon deze beslissen alsnog de klas te verlaten en de lijst te gaan kopiëren. Een enkele keer werden de namen van de kinderen op het bord geschreven i.p.v. op een papier.

Op sommige scholen waren er enkele kinderen van wie de ouders hadden gezegd dat hun kind de vragenlijst niet in mocht vullen. Soms werd het onderzoeksbureau gebeld om dit te melden, maar meestal ging dit via de school. De conceptbrief voor de ouders die het bureau aan de scholen heeft gestuurd bevat een ‘passieve instemming’. Alleen als de ouders het er niet mee eens zijn dat hun kind meedoet aan het onderzoek moet opgebeld worden. Per schoolklas was er gemiddeld één kind dat niet mee mocht doen. Op één school werd gewerkt met antwoordstrookjes en lag de non-respons wat hoger, namelijk rond de 3-4 kinderen per klas. De totale respons van de leerlingen ligt uiteindelijk op 96,1%.

Voor het afnemen van de lijst werd eerst een korte inleiding gehouden. Hierin werd kort verteld waar het onderzoek over gaat en hoe verkeerd gezette kruisjes gecorrigeerd dienden te worden. Ook werd er gezegd dat er stil, dus zonder overleg gewerkt moest worden (de leerlingen werden ook in de zogenaamde ‘toetsopstelling’ geplaatst). Verder konden de leerlingen vragen aan de onderzoekers stellen door hun vinger op te steken. Als ze klaar waren konden ze met iets anders bezig gaan (door leraar te kiezen wat). Na de inleiding werd de leerlingen gevraagd om het adrespapier dat los in de vragenlijst zat in te vullen, waarna dit direct opgehaald werd. Door middel van de adresgegevens kunnen de jongeren over een paar jaar weer opgespoord en ondervraagd worden en door middel van codes op het adresblad en de vragenlijst kunnen de gegevens van beide meetmomenten per respondent samengevoegd worden. De adresbladen zijn apart opgehaald om de anonimiteit te waarborgen. Na het invullen en ophalen van het adresblad konden de respondenten met de vragenlijst starten.

De meeste leerlingen waren tussen 45 en 60 minuten bezig met het invullen van de vragenlijst. Enkele kinderen waren al na 30 minuten klaar en in sommige gevallen waren kinderen na 1 uur en 15 minuten nog niet klaar met de lijst. Vaak lag dit aan taalproblemen van de respondent, soms aan een concentratieprobleem of geringe intelligentie. Sommige kinderen waren lang bezig omdat ze doorverwijzingen niet begrepen en onnodig alle vragen beantwoordden. Afhankelijk van de leraar en de ordelijkheid van de klas konden de langzame kinderen doorgaan met de vragenlijst of er werd besloten om verder te gaan met de les. Wanneer de laatste kinderen nog niet klaar waren bij het vertrek van de onderzoekers werd aan de leraar gevraagd de lijst op een later tijdstip af te laten maken en op te sturen naar het bureau. In het geval van zieke leerlingen werd hetzelfde gevraagd. Er werden dan twee antwoordenvellen achtergelaten, één voor de adresbladen en één voor de vragenlijsten.

Soms kwam het voor dat leraren vragen gingen beantwoorden van de leerlingen of mee gingen kijken bij het invullen. Wanneer dit gebeurde werd de leraar apart genomen om te zeggen dat dit niet mocht i.v.m. de anonimiteit van de kinderen.

Het afnemen van de lijst verliep op bijna alle scholen voorspoedig. De kinderen werden doorgaans wat rumoeriger tegen het einde van het uur, omdat velen dan al klaar waren, maar waren verder goed stil. De school ontving een boekenbon als dank voor de deelname, de kinderen een marsje.

Op de speciale scholen voor basisonderwijs is van een iets gewijzigde aanpak gebruik gemaakt. De vijftig kinderen die in het onderzoek zijn opgenomen zijn verdeeld in groepjes van vijf kinderen. Op elk groepje is een onderzoeker gezet die in 1,5 a 2 uur tijd (met een pauze) de lijst met de kinderen doorwerkte. Hierbij werden de vragen voorgelezen en konden de kinderen meteen vragen stellen. Voor de kinderen op deze speciale scholen is ook de lay-out van de vragenlijst aangepast. De verwijzingen zijn uit de originele vragenlijst gehaald en de vragen zijn over meer bladzijden verspreid, zodat de lijst overzichtelijker werd.

Samenvatting hoofdstuk 3

Er zijn 36 scholen benaderd voor het onderzoek. Deze scholen komen uit de deelgemeenten Delfshaven, Noord, Kralingen-Crooswijk, Feyenoord, IJsselmonde en Pernis. Van de benaderde scholen wilden er 25 participeren in het onderzoek (69% respons). Van deze scholen zijn er 8 scholen openbaar, 8 protestant christelijk, 5 katholiek, 3 islamitisch en 1 protestant-openbaar. De respons van de scholieren is 96%. De scholen zijn van november 2003 t/m maart 2004 bezocht.

Hoofdstuk 4

Operationalisatie en constructie van de vragenlijst

Tabel 4.1 Geoperationaliseerde concepten.

Sociaal economische positie
Etniciteit
Aanleg
Sociale netwerken
Culturele oriëntatie
Controle en emotionele band ouders

In dit hoofdstuk wordt besproken hoe de concepten (waarvan de theoretische achtergrond in hoofdstuk twee is toegelicht) geoperationaliseerd zijn. Als eerste wordt ingegaan op achtergrondkenmerken: sociaal economische positie, etniciteit en aanleg. Als tweede komt de sociale netwerktheorie aan de orde: steun van kinderen buurt, familie, school, groepje en

vereniging en ouders en daarna de culturele oriëntatie van de scholier. De sociale controle van ouders en de emotionele band met ouders wordt aansluitend besproken. Aan het einde van het hoofdstuk wordt ingegaan op de operationalisatie van het centrale concept van het onderzoek: het criminele gedrag van de jongere.

Sociaal economische positie

Om de sociaal economische positie van de scholier vast te stellen is gevraagd naar het opleidingsniveau en de arbeidssituatie van de ouders en naar de woonsituatie van de scholier (buurt). Het opleidingsniveau van de ouders speelt vermoedelijk een rol in het criminele gedrag van de jongere: hoe hoger de ouders opgeleid zijn des te kleiner is de kans op crimineel gedrag van hun kinderen. In dit onderzoek is daarom gevraagd of de moeder of vader van de scholier een opleiding heeft gedaan en welke dat is. Verder is gevraagd of de ouders werken, werkloos zijn, huisman/vrouw of arbeidsongeschikt zijn.

Er zijn ook vragen opgenomen over de buurt waarin de scholier woont. Zo is aan de scholieren gevraagd of er meer allochtonen of autochtonen wonen. Verder zijn er aantal stellingen geponeerd over de buurt:

1. Ik voel me in mijn buurt wel eens onveilig op straat.
2. In mijn buurt is er vuilnis of gebroken glas op de straten, voetpaden en tuinen.
3. Ik woon in een leuke buurt.
4. In mijn buurt verkopen of gebruiken mensen drugs.
5. Er is in mijn buurt genoeg plaats voor kinderen om te spelen.
6. Er zijn in mijn buurt veel mensen die dingen doen die niet mogen.

De verwachting is dat scholieren die in een zogenaamde ‘slechte buurt’ wonen meer crimineel gedrag vertonen dan scholieren die in een betere buurt wonen. Daarnaast zijn statistische gegevens over de buurten gebruikt die afkomstig zijn van de website van het Centrum voor Onderzoek en Statistiek van de Gemeente Rotterdam (www.cos.rotterdam.nl).

Etniciteit

De etniciteit van de scholieren is in het onderzoek op verschillende wijzen geïnventariseerd. Ten eerste is gevraagd waar hijzelf, zijn moeder en zijn vader geboren zijn. Ten tweede werd gevraagd bij welke etnische groep de scholier zichzelf vindt horen. De scholier mocht meerdere groepen uitkiezen. Wel moest hij hierna één groep kiezen waarmee hij zich het meeste identificeert. Er is de scholieren ook gevraagd hoe vaak ze thuis Nederlands spreken.

Om de etniciteit van de respondent voor de analyses te bepalen is allereerst gekeken naar het geboorteland van de ouders. Als één van de ouders in het buitenland is geboren, bepaalt dat land de etniciteit van de respondent in de volgende analyses. Als beide ouders in verschillende landen zijn geboren wordt uitgegaan van het armste land¹. Tabel 4.2 laat zien dat de verdeling van scholieren over de etnische groepen in dit onderzoek goed overeenkomt met de verdeling in heel Rotterdam.

Er zijn voor het analysegedeelte enkele aanpassingen gedaan aan de etniciteit-variabele. De zogenaamde Noord-Mediterranen² zullen in de verdere analyse door hun geringe aantal (8) bij ‘overige rijke landen’ gevoegd worden. Als beide ouders en de scholier in Nederland geboren zijn en de scholier zegt ook tot een andere groep, bijvoorbeeld de Marokkanen, te behoren, dan wordt de jongere in de verdere analyse als Marokkaan meegenomen. Dit is gedaan om te voorkomen dat de derde-generatie jongeren buiten beschouwing blijven. Dit was 7 keer het geval: 2 derde-generatie Surinamers, 2 derde-generatie Turken en 3 derde-generatie Kaapverdianen. De verdeling van de scholieren over de etnische groepen, zoals gebruikt in verdere analyses, is te vinden in tabel 4.3.

¹ Overeenkomstig de werkwijze van het Centrum voor Onderzoek en Statistiek, gemeente Rotterdam (2003).

² Van deze Noord-Mediterranen komen er 3 uit Italië, 3 uit Frankrijk, 1 uit Portugal en 1 uit Spanje.

Tabel 4.2 Etniciteit van respondenten in de steekproef (ingedeeld zoals COS Rotterdam) vergeleken met Rotterdam totaal.

	Deze steekproef (11-12 jarigen)		Cijfers Rotterdam (10-14 jarigen)	
	N	%	N	%
Nederlands	212	31,1	12652	36,6
Surinaams	94	13,8	4543	13,2
Antillen	31	4,6	1715	5,0
Kaapverdië	53	7,8	1542	4,5
Turkije	104	15,3	4428	12,8
Marokko	90	13,2	3558	10,3
overige arme landen	70	10,3	3150	9,1
Noord-Mediterraan	8	1,2	962	2,8
overige rijke landen	19	2,8	1972	5,7
Totaal	681	100	34522	100

Data: Heel Rotterdam COS (2003)

Tabel 4.3 Etniciteit zoals in de rapportage gebruikt wordt.

	N	% scholieren	% zelfde als geboorteland vader	% zelfde als geboorteland moeder	% zelfde als beide
Nederlands	205	30,1	100,0	100,0	100,0
Surinaams	96	14,1	84,9	87,2	70,8
Antillen	31	4,5	80,0	64,5	54,8
Kaapverdië	56	8,2	83,9	94,6	82,1
Turkije	106	15,6	95,2	88,5	84,0
Marokko	90	13,2	96,7	91,1	87,8
overige arme landen ¹	70	10,3	88,4	85,6	75,7
overige rijke landen	27	4,0	77,8	81,5	59,3
Totaal	681	100	92,3	90,6	83,7

¹ In het rapport wordt aan 'overige arme landen' en 'overige rijke landen' vaak gerefereerd als 'arme landen', 'rijke landen'.

100% van de jongeren die in het onderzoek de Nederlandse etniciteit toegewezen gekregen hebben, hebben twee ouders die uit Nederland komen en vinden dat ze bij 'de Nederlanders' horen. Bij andere groepen en vooral bij de Antillianen ligt dat percentage een stuk lager. Bij 65% van de scholieren die zich als Antilliaan zien is de moeder zelf van de Antillen afkomstig. Bij maar 59% van de scholieren die bij overige rijke landen zijn ingedeeld, komen moeder én vader beide uit een overig rijk land.

Aanleg

Om de aanleg te bepalen is gekeken naar psychopathologische factoren (d.m.v. een gedrag-screening instrument), gezondheid en vroeg seksuele rijping, sekse en een indicatie voor de intelligentie van de scholier.

Strength and difficulty questionnaire (SDQ)

Om ADHD (Attention Deficit Hyperactivity Disorder) en emotionele problematiek te meten is gebruik gemaakt van de SDQ. De SDQ (Strengths and Difficulties Questionnaire) is een gedrag-screeningsinstrument voor kinderen tussen de 3 en 16 jaar. De vragenlijst geeft een inventarisatie van het gedrag, de emoties en de relaties van het kind en richt zich daarbij vooral op het ontdekken van de mogelijke aanwezigheid van psychopathologische problemen bij het kind¹.

De SDQ is in 1994 ontworpen door Goodman omdat er geen goede korte lijst bestond om kinderen te screenen voor psychopathologische aandoeningen. Goodman deed in 1994 onderzoek naar de Rutterschaal, een korte, maar oude screeninglijst uit 1970 (Goodman 1994). Hij paste de Rutterschaal aan met items die beter toepasbaar waren in de moderne tijd en deed een factoranalyse op alle items (nieuwe en oude). Uit deze items kwamen vijf schalen naar voren. De schalen werden samengevoegd tot één screeninglijst, de SDQ. Er is een SDQ lijst die door kinderen tussen de 11 en 16 jaar zelf ingevuld kan worden. Er zijn ook lijsten ontwikkeld die door een ouder of leraar ingevuld kunnen worden. De lijst is o.a. gebruikt in Nederland, België, Engeland, Zweden, Brazilië, Finland, Bangladesh, Gazastrook en Duitsland en is in 50 talen verkrijgbaar.

De CBCL (child behavior checklist), ontwikkeld door Achenbach en Edelbrock (1991) en in 1996 vertaald door Verhulst (Verhulst e.a. 1996), wordt ook vaak gebruikt om probleemgedrag en sociale competentie van kinderen te meten. Hiervoor wordt gebruik gemaakt van verschillende schalen, waarvan internaliserend en externaliserend gedrag de twee belangrijkste zijn. Internaliserend gedrag is neurotisch en geremd gedrag (bijvoorbeeld een fobie hebben of in zichzelf gekeerd zijn), externaliserend gedrag is lastig en sociaal ongewenst gedrag (bijvoorbeeld vechten).

De SDQ is in 1999 vergeleken met deze CBCL (Goodman en Scott 1999). Uit dit onderzoek blijkt dat beide lijsten even goed discrimineren tussen kinderen zonder en met psychopathologische problemen. De scores op beide lijsten correleren ook hoog. Het grote voordeel van de SDQ is echter dat hij maar 25 items bevat en binnen 10 minuten afgenomen kan worden. De CBCL telt meer dan 100 items. Koskelainen et al. vinden in 2001 een correlatie van .75 tussen de SDQ en CBCL. Ook Klasen et. al (2000) vinden dat de CBCL hoog correleert met de SDQ en dat beide lijsten even goed discrimineren tussen

¹ Dit kan met deze korte vragenlijst niet definitief worden vastgesteld, het gaat om een indicatie. De waarschijnlijkheid van de aanwezigheid van psychopathologische problemen wordt zo in kaart gebracht.

psychopathologische jongeren en niet-psychopathologische jongeren. Ook volgens Mullick en Goodman (2001) discrimineert de SDQ goed.

Uit het onderzoek met de SDQ bij Arabische kinderen in de Gazastrook blijkt dat de lijst ook goed bij kinderen uit een niet-westerse cultuur afgenomen kan worden. Dezelfde factoren komen naar voren als bij Engelse onderzoeken. Er zijn wel verschillen. Sommige items laden in Gaza wat lager op de dimensies, de Arabische ouders scoren hun kinderen hoger op de SDQ en 16-jarigen zichzelf juist lager dan hun Engelse leeftijdgenoten (Thabet, Stretch en Vostanis 2000).

Tijdens de eerste jaren van de SDQ (1997-2001) onderzochten wetenschappers de validiteit van het meetinstrument. Vooral Goodman heeft zich hier mee bezig gehouden. Zo blijkt dat de SDQ net zo goed werkt als de lijst van Rutter en korter en beter te begrijpen is (Goodman 1997). Ook blijkt dat de lijst goed discrimineert tussen jongeren die een psychiatrische kliniek bezoeken en die dat niet doen (Goodman 1998). Verder vindt Goodman (1999) een .74 correlatie tussen de SDQ en de gestandaardiseerde interview methode (een open interview waarbij aan enkele richtlijnen wordt vast gehouden). In 2000 blijkt (Goodman 2000) dat de SDQ een psychisch probleem in 81-91% van de gevallen juist voorspelt (waarbij meer vals positieven voorkomen dan vals negatieven). Uit onderzoek van Goodman (2001) onder Britse jongeren blijkt dat de alfa van de dimensies gemiddeld .73 is en dat de schalen elkaar onderling weinig overlappen. De correlatie (stabiliteit) tussen de eerste SDQ afname en een herhaalde test na 4-6 maanden was gemiddeld .62.

De SDQ is in latere jaren (2000-2003) in onderzoek ook aan andere kenmerken van jongeren gerelateerd. Zo blijkt uit onderzoek van Fleitlich en Goodman in 2001 dat in Brazilië armoede, psychiatrische ziekte van de moeder en familiegeweld sterk verband houden met hogere scores op de SDQ bij jongeren tussen de 7 en 14 jaar. In 2003 hebben Fazel en Stein met de SDQ onderzoek gedaan naar psychopathologische kenmerken bij vluchtelingen in vergelijking met etnische minderheden zonder vluchtachtergrond en met autochtone Britten. Het blijkt dat 27% van de vluchtelingen psychologische problemen ondervond, veel meer dan etnische minderheden (9%) en autochtone Britten (15%).

Er kan geconcludeerd worden dat de SDQ inmiddels een gevalideerd meetinstrument is. Het grote voordeel van de SDQ is dat hij kort is, waardoor de lijst goed te gebruiken is voor een globale screening van psychopathologische problematiek bij jongeren.

De SDQ vragenlijst bestaat uit 25 items, waarvan er sommige positief en andere negatief geformuleerd zijn.

Deze 25 items (alfa .76, Smedje e.a. 1999) kunnen ingedeeld worden in 5 schalen:

- emotionele symptomen	(alfa .61)	} difficulty
- gedragsproblemen	(alfa .50)	
- hyperactiviteit/aandachttekort (ADHD)	(alfa .75)	
- problemen met contact leeftijdgenoten	(alfa .51)	
- pro-sociaal gedrag	(alfa .70)	→ strenght

De emotionele symptomen schaal bevat items die verschijnselen meten die gerelateerd zijn aan depressie (veel piekeren, ongelukkig, bang of zenuwachtig zijn). Gedragsproblemen zijn onder andere vechten, dingen stelen en snel boos en driftig worden. Onder hyperactiviteit/aandachttekort (ADHD) vallen items die meten hoe rusteloos en snel afgeleid de respondent is en of hij nadenkt voordat hij iets doet. Problemen in het contact met leeftijdgenoten worden onder andere gemeten door te inventariseren of de respondent erg op zichzelf is, beter met volwassenen op kan schieten of gepest wordt. Onder pro-sociaal gedrag vallen items als makkelijk delen met anderen, aardig tegen jongere kinderen en anderen zijn.

Wij hebben twee dimensies van de SDQ in de vragenlijst opgenomen: emotionele symptomen en ADHD¹. Dit zijn de meest betrouwbare schalen en tevens de meest relevante schalen. De dimensies gedragsproblemen en problemen met leeftijdgenoten van de SDQ zijn niet opgenomen in de lijst omdat deze al ruimschoots geïnventariseerd worden door andere vragen in de lijst. Twee losse items van de overige dimensies van de SDQ zijn wel in de vragenlijst opgenomen omdat ze interessante informatie opleveren: gepest of getreiterd worden door leeftijdgenoten en snel boos of driftig worden. Hoewel het gepest worden ook als een kenmerk van de sociale omgeving kan worden opgevat, wordt het hier behandeld bij de psychische aanleg, omdat gepest worden samengaat met psychische problematiek.

Lichamelijke gezondheid en vroeg seksuele rijping

Naast de psychische gezondheid is er ook naar de lichamelijke gezondheid van de scholier gevraagd. Het vermoeden is dat scholieren met meer gezondheidsproblemen meer crimineel zijn. Tevens is gevraagd naar een indicatie voor vroeg seksuele rijping: op jonge leeftijd okselhaar hebben. De verwachting is dat scholieren die vroeg seksueel gerijpt zijn meer criminele activiteiten ondernemen.

Sociale contacten: de netwerken van de scholieren

In dit onderzoek is nagegaan in hoeverre de sociale netwerken van jongeren bepalend zijn voor hun keuze voor deviant gedrag en criminaliteit. Er wordt onderzocht welke verbanden er tussen de sociale omgeving en het criminele gedrag van de jongere bestaan. Om de sociale omgeving van de jongere in kaart te brengen zijn vragen gesteld over kinderen uit de familie van de jongere, kinderen uit de buurt, kinderen van school, kinderen van de vereniging en over kinderen uit het groepje van de jongere. Er wordt verwacht dat deze netwerken van invloed zijn op de ontwikkeling van de jongere, omdat de kinderen uit deze netwerken over het algemeen de kinderen zijn waarmee de jongere het meeste in contact komt.

¹ Ook hier geldt dat we niet meten of de scholieren leiden aan ADHD, maar of er een predispositie tot ADHD bestaat.

Tabel 4.4 Onderzocht netwerken.

Kinderen uit de familie (incl. neven en nichten)
Kinderen van de vereniging
Kinderen uit de buurt
Kinderen van school
Kinderen uit een groepje
Ouders
Criminele andere mensen

Tabel 4.5 Kenmerken netwerken.

Aantal kinderen in netwerk
Frequentie contact kinderen netwerk
Etniciteit kinderen netwerk
Emotionele/praktische steun kind. netwerk
Criminele gedrag kinderen netwerk
Problemen politie kinderen netwerk
Middelengebruik kinderen netwerk

Andere netwerken die onderscheiden zouden kunnen worden zijn bijvoorbeeld kinderen van kennissen van de ouders, de kinderen van de nabije burens (specificatie van buurtkinderen) en de kinderen van een godsdienstige instelling (kerk of moskee) die de jongere bezoekt. De kinderen van de burens zijn niet afzonderlijk in het onderzoek opgenomen omdat deze kinderen al onder het meer algemene kopje van buurtkinderen vallen en hun invloed in principe niet zal verschillen van de invloed van andere buurtkinderen. Kinderen van kennissen van ouders zijn niet in het onderzoek opgenomen omdat vermoedelijk weinig jongeren veel contact hebben met deze kinderen. Deze kinderen van kennissen kunnen ook onder het netwerk van school, groepje, vereniging, of buurt vallen. Het netwerk van kinderen van de godsdienstige instelling is niet opgenomen in de analyse omdat er weinig kinderen zijn die zo'n instelling regelmatig bezoeken (27% van de kinderen in het vooronderzoek¹; 25% in dit onderzoek). Een kind dat bijvoorbeeld naar een moskee in de buurt gaat, treft daar bovendien veel buurtkinderen, schoolkinderen en kinderen uit de familie, zodat het opnemen van dit netwerk vooralsnog overbodig leek².

Ook wordt het 'netwerk van ouders' in kaart gebracht. Hier wordt in de volgende paragraaf op in gegaan. Naast het netwerk van de ouders wordt nog één ander (mogelijk) intragenerationeel netwerk onderzocht. Er worden vragen gesteld over contact met zogenaamde 'criminele andere mensen'. Dit zijn mensen, anders dan de kinderen waarmee de scholier omgaat die wel eens criminele activiteiten ondernemen. Dit kunnen ook oudere contacten (bijvoorbeeld een oude buurman) zijn.

De onderscheiden netwerken van kinderen zijn steeds op dezelfde wijze in beeld gebracht. Eerst is geïnventariseerd met hoeveel kinderen uit het desbetreffende netwerk de scholier omgaat en hoe frequent het contact is. Vervolgens is naar de etniciteit van de kinderen in het netwerk gevraagd. Daarna is gevraagd naar de praktische en emotionele steun (bijv. 'hoe vaak helpen ze jou' en 'hoe vaak praat je met ze over persoonlijke problemen'). Er is bij deze vragen over steun ook gevraagd hoe vaak de scholieren samen iets uit halen dat niet mag met de kinderen uit het netwerk. Dit meet dus (naast de steun) direct het deviant gedrag dat de jongere met kinderen uit het betreffende netwerk onderneemt³.

¹ Onder 205 kinderen uit groep 8 (Broekhuizen en Driessen 2003).

² In het longitudinale vervolgonderzoek zal dit nader onderzocht worden.

³ Het samen iets uithalen met kinderen uit de netwerken is niet gebruikt in het verklaren van zijn criminele gedrag (hoofdstuk 10 e.v.) omdat het er te dicht bij ligt.

Naast de steun van de kinderen uit het netwerk is gevraagd naar hun criminele gedrag. Er is gevraagd naar slaan zodat iemand gewond raakt, iets kleins uit de winkel stelen, iets groots stelen en iets vernielen. Er is gekozen voor slaan, iets kleins stelen en vernielen, omdat deze activiteiten het meeste ondernomen worden door jongeren. Iets groots stelen is opgenomen om de wat zwaardere criminele jongeren te kunnen onderscheiden van de minder criminele jongeren. Daartoe wordt ook gevraagd hoeveel kinderen in het betreffende netwerk contact hebben gehad met de politie voor dingen die niet mogen.

De netwerkvragen (steun van kinderen) die in het onderzoek gebruikt zijn, zijn afkomstig uit het Scholierenonderzoek dat door Baerveldt van de Universiteit Utrecht in 1995 en 1996 is uitgevoerd (Baerveldt 2000). Door Baerveldt werden de vragen alleen gesteld over klasgenoten. De volgende vragen zijn hier over netwerken gesteld:

- 1 Hoe vaak helpen deze kinderen jou ergens mee, bijvoorbeeld met je huiswerk, het organiseren van een feestje, het plakken van een band of een klusje?
- 2 Hoe vaak praat je met deze kinderen over persoonlijke dingen, zoals problemen thuis of verliefdheid?
- 3 Hoe vaak haal je iets met deze kinderen uit dat eigenlijk niet mag, zoals iemand pesten, iets jatten of iets vernielen?
- 4 Hoe vaak spreek je met deze kinderen af (bijvoorbeeld om buiten te gaan voetballen of een video te kijken)?
- 5 Hoe vaak ben je met deze kinderen op straat of ergens buiten?

Ook het middelengebruik (alcohol, hasj, marihuana, wiet, sigaretten) en gokkastgebruik van de kinderen uit het netwerk is geïnventariseerd. Hiernaar wordt gevraagd omdat er van uit gegaan wordt dat middelengebruik en het spelen op een gokkast verband houdt met daadwerkelijk crimineel gedrag¹. Het betreft deviant gedrag op 12-jarige leeftijd.

Netwerk ouders

Algemeen wordt aangenomen dat ook de ouders grote invloed op de jongere uitoefenen. Ouders bieden hun kinderen steun, bepalen grotendeels het sociale kapitaal van de jongere en controleren het gedrag van de jongere. De verwachting is dat hoe meer steun de ouders hun kind bieden, des te minder snel het kind deviant gedrag zal vertonen (tenzij de ouders zelf crimineel gedrag vertonen). De ouders worden hier opgevat als een afzonderlijk netwerk, naast de vijf eerder genoemde netwerken van peers. De steun van de ouders wordt op dezelfde wijze gemeten als de steun van de kinderen uit het netwerk. Zo wordt er gevraagd naar de praktische en emotionele steun van de ouders. De vijf vragen die over de ouders gesteld zijn, zijn vrijwel gelijk aan de stellingen van Baerveldt. Van de 10 vragen die Baerveldt over de ouders heeft gesteld in zijn Scholierenonderzoek zijn voor dit onderzoek de vijf inhoudelijk meest relevante

¹ Uit het vooronderzoek (Broekhuizen en Driessen 2003) blijkt inderdaad een sterke samenhang tussen het gebruik van middelen of op een gokkast spelen en crimineel gedrag ($r = .44$).

vragen overgenomen. Een stelling als: ‘Mijn vader geeft mij advies over voorbehoedmiddelen’ is buiten beschouwing gelaten omdat de respondenten rond de 12 jaar oud zijn.

De vragen die over beide ouders gesteld zijn, zijn de volgende:

1. Hoe vaak helpt jouw moeder/vader je als je een klusje te doen hebt (zoals een band plakken, je kamer opnieuw inrichten)?
2. Hoe vaak geeft jouw moeder/vader je raad wanneer je een praktisch probleem hebt?
3. Hoe vaak geeft jouw moeder/vader je complimenten als je iets goeds gedaan hebt?
4. Hoe vaak praat je met jouw moeder/vader over persoonlijke dingen?
5. Hoe vaak doe je dingen buitenshuis met jouw moeder/vader (zoals naar de film gaan of in de stad wat eten)?

Criminele anderen

In het onderzoek wordt uitgebreid ingegaan op de contacten van de scholier met kinderen uit de verschillende netwerken en met hun ouders en het criminele gedrag van de kinderen en van de ouders is in kaart gebracht. Om te voorkomen dat criminele contacten met andere mensen dan deze kinderen en ouders buiten beschouwing blijven, is de scholieren daarnaast gevraagd met hoeveel ‘andere’ mensen ze omgaan die wel eens contact met de politie hebben gehad voor dingen die niet mogen¹. Vervolgens is gevraagd hoe de scholier deze mensen kent, zijn ze bijvoorbeeld familie, kennissen van ouders, of kent de scholier hen van de straat of uit de buurt. Tenslotte is naar de leeftijd en de afkomst van deze ‘andere criminele mensen’ gevraagd.

Culturele oriëntatie

Om de culturele oriëntatie van de scholier te inventariseren zijn stellingen over de volgende dimensies in de vragenlijst opgenomen: seksdifferentiatie, regels en respect, religie en individualisme, ethnocentrisme, gerichtheid op collectieve goederen en normvastheid. Seksdifferentiatie, regels en respect, religie en ethnocentrisme meten de traditionele instelling van de scholier. Individualisme en gerichtheid op collectieve goederen meten twee aspecten van de gerichtheid op de collectiviteit. De normvastheid meet de opvattingen van de scholier over de toelaatbaarheid van crimineel gedrag.

Seksdifferentiatie, regels en respect, religie en individualisme

Om de oriëntatie van de scholier op seksdifferentiatie, regels en respect, religie

¹ ‘We hebben je al gevraagd of de kinderen uit je familie, je ouders, de kinderen van school, de kinderen van de vereniging en uit de buurt en van je groepje wel eens met de politie te maken hebben gehad. Met hoeveel **andere mensen** ga je om die wel eens met de politie te maken hebben gehad voor dingen die niet mogen?’

en individualisme te meten zijn vragen opgenomen uit het SPVA (Sociale Positie en Voorzieningsgebruik Allochtonen) onderzoek uit 1998. Martens (2001) en Dagevos (2001, 2003) hebben van dezelfde vragen gebruik gemaakt bij hun onderzoek naar etnische minderheden in Nederland. Om de beste items uit het SPVA onderzoek te selecteren voor dit onderzoek zijn er secundaire analyses uitgevoerd op de SPVA data van 1998. Ook de analyses van Harmsen (2002) zijn geraadpleegd. De geselecteerde items zijn daarna getoetst in een vooronderzoek onder 205 leerlingen uit groep 8 van de basisschool (Broekhuizen en Driessen 2003). Bij de analyses is aandacht geschonken aan het discriminerende effect van de items tussen verschillende allochtone groeperingen en autochtonen, de onderlinge samenhang tussen de verschillende items en de factorladingen van de items op de desbetreffende dimensie. Per dimensie zijn de beste 5-6 items uitgekozen en opgenomen in de vragenlijst van het hoofdonderzoek.

De dimensie *seksedifferentiatie* meet hoe de rolverdeling tussen man en vrouw er volgens de respondent uit zou moeten zien. De items die hiertoe zijn gebruikt zijn:

1. Een vrouw kan het beste de kinderen verzorgen.
2. Het is voor jongens belangrijker dan voor meisjes dat ze later hun eigen geld kunnen verdienen.
3. De man kan het beste de verantwoordelijkheid voor het geld hebben.
4. De vrouw kan het beste de verantwoordelijkheid voor het huishouden hebben.
5. Beslissingen over grote uitgaven (zoals een auto, huis of computer kopen) kan de man het beste nemen.

De dimensie *regels en respect* meet hoeveel respect de scholieren hebben voor gezagsdragers en de mate waarin ze ontzag voor regels hebben. Deze dimensie ligt het dichtste tegen de betekenis van de centrale dimensie van Pinto (1993). De volgende items zijn voor deze dimensie gebruikt:

1. Het is belangrijk de eer van de familie hoog te houden.
2. Het is belangrijk je ouders te gehoorzamen.
3. Het is belangrijk goede manieren te hebben.
4. Je moet je ouders altijd respecteren.

De dimensie *religie* meet in hoeverre de scholier een godsdienstige opvatting heeft. De items van deze dimensie zijn:

1. Mijn school moet aansluiten bij het geloof van mijn ouders (als je ouders bijvoorbeeld christelijk zijn, wil je naar een christelijke school).
2. Het is vervelend als een jongen of meisje uit mijn familie trouwt met iemand die een ander geloof heeft.
3. Het geloof is erg belangrijk voor mij.
4. Het is jammer dat in Nederland 'het geloof' steeds minder belangrijk wordt.

De dimensie *individualisme*, meet in hoeverre de scholieren individualistisch ingesteld zijn en vinden dat vooral zichzelf de beslissingen in hun leven moeten nemen. De volgende items worden hiervoor gebruikt:

1. Een kind mag zelf beslissen met wie het wil trouwen.
2. Je moet zelf kunnen beslissen naar welke middelbare school je gaat.

3. Het is goed als een jongen/meisje van 15 jaar een baantje neemt om zijn/haar eigen zakgeld te verdienen.
4. Een jongen of meisje van 18 jaar mag op zichzelf gaan wonen.
5. Een kind van 14 jaar moet zelf kunnen beslissen hoe laat hij/zij 's avonds thuiskomt.

Ethocentrisme

Een andere dimensie van de culturele oriëntatie is ethocentrisme, de mate waarin iemand zich vooral richt op de eigen etnische groep. De ethocentrismeschaal is overgenomen van het onderzoek 'Culturele Integratie' dat door Vermeij (Universiteit Utrecht) is uitgevoerd (Op den Kamp, 2002). De items van de ethocentrisme schaal die gebruikt zijn, zijn geselecteerd aan de hand van betrouwbaarheidsanalyses van Op den Kamp en na analyse van de items in het vooronderzoek.

De volgende items zijn uitgekozen:

1. Ik ben trots om tot deze groep te behoren.
2. Ik heb een positief gevoel over de leden van mijn groep, het zijn goede mensen.
3. Bij deze groep horen is enorm belangrijk voor hoe ik mij voel.

Daarnaast is gekeken naar de contacten die de kinderen in de buurt, op de vereniging en in hun groepje hebben met kinderen van een andere of juist dezelfde etniciteit.

Gerichtheid op collectieve goederen

In de lijst zijn vragen gesteld om de gerichtheid op collectieve goederen van de scholier te meten. Hoe minder de jongere op collectieve goederen gericht is, des te meer is hij alleen gericht op de groep mensen waartoe hij behoort. Dit kan een bevolkingsgroep zijn (zoals bij ethocentrisme), maar ook een groep vrienden, een buurt of een gezin. Iemand die meer sociaal of postmaterialistisch is, richt zich ook op mensen die niet direct bij zijn/haar eigen groep horen. Om de gerichtheid op collectieve goederen van de scholier op verschillende niveaus te kunnen meten worden items gebruikt over de wereld, Nederland, de stad en de straat.

De volgende items zijn opgenomen in de vragenlijst:

1. We moeten in Nederland met z'n allen ons best doen, zodat iedereen het goed heeft.
2. Dat mensen in arme landen het slecht hebben kan mij niet zoveel schelen.
3. Mensen in dezelfde straat moeten aan elkaar denken, bijvoorbeeld door geen vuil op straat te gooien en 's avonds geen lawaai maken.
4. De verschillende groepen in de stad (Nederlanders, Marokkanen, Turken enz.) moeten zoveel mogelijk samenwerken.

Normvastheid

De normvastheid is de laatste dimensie van de culturele oriëntatie die hier besproken wordt. Deze dimensie meet in hoeverre de jongere zich aan de algemeen geldende normen en waarden houdt, als er verschillende baten en kosten tegen over staan. In de stellingen van deze schaal worden de kosten en baten van het delict gevarieerd. Als je bijvoorbeeld niet gepakt wordt, nemen de kosten van het delict af. Iets doen als het veel geld oplevert duidt op hoge baten van het delict. De mate waarin de jongere vast blijft houden aan zijn normen en waarden als de kosten van het delict afnemen en de baten toenemen bepaalt zijn normvastheid. De verwachting is dat naarmate de jongere minder normvast is, hij/zij eerder overgaat tot het ondernemen van criminele activiteiten.

De al eerder genoemde Rutenfrans en Terlouw (1994) hebben onder andere normen en waarden gebruikt om het criminele gedrag onder jongeren te verklaren. Ze hebben de opvatting van jongeren gemeten over geweld tegen personen, vandalisme en heling. De verwachting was dat naarmate de jongeren dit gedrag meer afkeurden zij minder crimineel gedrag zouden vertonen. Uit hun gegevens blijkt inderdaad een sterke negatieve relatie te zijn tussen het afkeuren van geweld, vandalisme en heling en delinquentie.

In het onderzoek van het NSCR (Harland e.a. 2005) zijn vijf items opgenomen die de normvastheid meten. Met behulp van analyses op de betrouwbaarheid van deze items op de NSCR-data en op de data van ons vooronderzoek zijn de sterkste vier items geselecteerd voor het hoofdonderzoek:

1. Je mag best eens iets doen dat verboden is, als je maar niet wordt opgepakt.
2. Je mag best eens liegen als dat veel geld oplevert.
3. Je mag wel stelen als je geld nodig hebt.
4. Inbreken bij rijke mensen is niet zo erg.

Sociale controle door ouders en emotionele band met ouders

Bij de netwerkvragen wordt de steun van de ouders geïnventariseerd. Met de volgende stellingen is meer specifiek de emotionele band van de scholier met de ouders gemeten:

1. Ik kan merken dat mijn ouders van mij houden.
2. Ik vind het vervelend om bij mijn ouders te zijn.

Naast de steun die de ouders aan hun kind bieden, speelt ook de sociale controle van de ouders op hun kind vermoedelijk een grote rol. Met de sociale controle van ouders wordt hier de mate waarin ouders proberen het leven van hun kind te reguleren bedoeld. Zo controleren ouders bijvoorbeeld hun kind als ze hem/haar verbieden buiten te spelen als zijn huiswerk nog niet af is. Een belangrijk punt van controle is ook dat de ouders weten met wie het kind is als hij niet thuis is en wat hij dan zoal doet.

Van de directe controle schaal van Junger (1990) zijn vijf items (enigszins aangepast) opgenomen in het hoofdonderzoek:

1. Als ik niet thuis ben weten mijn ouders waar ik ben.
2. Mijn ouders weten met welke kinderen ik omga.

3. Mijn ouders vragen of ik mijn huiswerk heb gedaan.
4. Ik moet mijn huiswerk afhebben voordat ik naar buiten ga.
5. Mijn ouders vertellen me hoe laat ik thuis moet komen.

Deze items zijn ook getoetst in het vooronderzoek en vormen samen een min of meer betrouwbare schaal (alfa = .65). Het volgende item is in verband met de vrij lage alfa extra toegevoegd om de directe sociale controle van de ouders te meten:

6. Mijn ouders weten welke televisieprogramma's ik kijk¹

Er is nog één extra vraag gesteld om de controle van de ouders te meten:

‘Wie is/zijn er thuis als jij uit school komt?’.

Om de band met de ouders in kaart te brengen zijn er ook twee vragen gesteld over geweld thuis:

1. Wordt er thuis wel eens iemand geslagen?
2. Word jij thuis wel eens geslagen?

Ook is er een stelling geponereerd over drankgebruik van de ouders: ‘Mijn moeder of vader drinkt vaak teveel alcohol’. Zoals al eerder gesteld wordt de praktische steun van de ouders besproken bij de netwerkvragen.

Crimineel gedrag jongere

De jongere wordt in de vragenlijst gevraagd op een lijst aan te kruisen of hij/zij 25 verschillende delicten het afgelopen jaar gepleegd heeft. Deze lijst is ontleend aan de vragenlijst die Baerveldt heeft gebruikt voor het Scholierenonderzoek 1996 maar er zijn enkele aanpassingen gemaakt (Baerveldt e.a. 2000). Drie items van Baerveldt zijn achterwege gelaten: geld van een medeleerling stelen, jas van een medeleerling stelen en een lesuur spijbelen, wel is een dag spijbelen gevraagd². Als gewelddelicten brengt Baerveldt twee delicten naar voren: ‘met opzet iemand op straat, in de disco, in de kroeg, of op school geslagen of geschopt’ en ‘iemand bedreigd met een mes of een ander wapen’. Omdat de 12-jarigen uit dit onderzoek nog niet naar de disco of kroeg gaan en wij 2 gewelditems te weinig vonden hebben wij 5 delicten gebruikt die in mate van ernst verschillen: ‘iemand gepest of gechanteerd’, ‘meegedaan aan vechtpartij (op school, straat of met een relletje)’, ‘iemand ernstig in elkaar geslagen’, ‘iemand bedreigd met een mes of een ander wapen’ en ‘iemand met een wapen verwond’.

De 25 delicten zijn onder te verdelen in vier groepen: lichte delicten (bijvoorbeeld spijbelen, zwart rijden), vermogensdelicten (zoals winkeldiefstal en geld van thuis stelen), geweldsdelicten (meedoen aan vechtpartij, iemand ernstig in elkaar slaan, iemand bedreigen met mes of ander wapen) en vandalisme (iets in het OV kapot maken, iets op school kapot maken, een ruit ingooien of slaan).

¹ Item 1 en 6 meten strikt gezien de openheid van de relatie tussen ouders en kind en niet de feitelijke controle van de ouders op het kind. Stattin en Kerr (2000) maken tussen beiden duidelijk onderscheid. Omdat de openheid in de relatie direct in verband staat met de controle van de ouders zijn deze 2 items toch in dezelfde schaal opgenomen.

² De vragen over het stelen van een jas of geld van een medeleerling zijn weggelaten omdat in de lijst van Baerveldt al voldoende vermogensdelicten waren opgenomen. Een uur spijbelen is weggelaten omdat basisschoolscholieren geen lesuren kennen zoals middelbare scholieren.

De scholier moet op deze lijst aangeven of de genoemde delicten nooit, 1, 2/3 of 4 keer of meer in het afgelopen jaar door hem/haar gepleegd zijn. Als de jongere de genoemde criminele activiteit wel eens ondernomen heeft, wordt gevraagd hoe oud hij was toen hij dat voor het eerst deed. Vervolgens worden de twee laatst gepleegde delicten eruit gelicht en wordt per delict gevraagd hoe lang het geleden was dat het delict gepleegd was en of de scholier dat met anderen samen had gedaan. Als de scholier het delict samen gepleegd had, wordt vervolgens gevraagd naar het aantal samenplegers, naar de oorsprong van het contact met de mededaders (bijvoorbeeld: buurt, school, broer/zus), de afkomst en de leeftijd van de medeplegers.

Vervolgens wordt gevraagd of de scholier wel eens met de politie in aanraking is gekomen. Als dat het geval is, wordt gevraagd voor welke dingen dat was. Over de laatste dingen waarvoor de jongere contact met de politie heeft gehad wordt gevraagd wat er op het politiebureau gebeurde, wat voor een reactie de politie gaf op het gepleegde delict en welke straf eventueel is opgelegd en wat de scholier van die reactie vond.

Samenvatting hoofdstuk 4

In dit hoofdstuk is uiteengezet hoe de verschillende meetinstrumenten zijn geoperationaliseerd. De sociaal economische positie van de scholier is gemeten door naar de opleiding en het werk van de ouders te vragen en de kwaliteit van zijn woonbuurt. De etniciteit is vastgesteld door te kijken naar het geboorteland van vader, moeder en de scholier zelf. De aanleg is gemeten door de Strength and Difficulties Questionnaire (Goodman 1994) en verder door te vragen naar lichamelijke gezondheid, vroege seksuele rijping (okselhaar) en sekse.

Vijf sociale netwerken van de scholier met leeftijdsgenoten zijn uitvoerig in kaart gebracht: per netwerk is gevraagd naar aantal kinderen waarmee de scholier in het netwerk contact heeft, naar de contactfrequentie, steun (vragen van Baerveldt 1996) en naar kenmerken van deze kinderen in het netwerk: afkomst, crimineel gedrag, middelengebruik. Ook voor het ouderlijk netwerk is de steun gemeten.

Om de culturele oriëntatie te meten is gebruik gemaakt van 7 dimensies, waarvan er 4 afkomstig zijn uit het SPVA onderzoek 1998 (Martens 2001, Dagevos 2001, 2003). De items die de sociale controle van de ouders meten zijn afkomstig van Junger (1990). Tenslotte is het criminele gedrag geïnventariseerd door de scholieren te vragen of ze 25 delicten het afgelopen jaar gepleegd hebben en zo ja hoe vaak (overeenkomstig het Scholierenonderzoek 1996, Baerveldt e.a. 2000).

Hoofdstuk 5

Deviant en crimineel gedrag van de scholieren

In dit hoofdstuk wordt ingegaan op het deviante en criminele gedrag van de scholier. Dit gedrag van de scholier is op de eerste plaats gemeten door te vragen of hij het afgelopen jaar 25 verschillende delicten heeft gepleegd. Uitvoeriger is gevraagd naar de twee laatst gepleegde delicten. Ook wordt uitgebreid ingegaan op eventuele politiecontacten van de scholier.

Het overige deviante gedrag van de scholier wordt ook besproken: middelengebruik (roken, drinken en gokken) en wapenbezit. Tenslotte wordt ingegaan op de mate waarin de scholieren met geweld worden geconfronteerd (slachtoffer geweld of zien van geweld).

Delicten

De scholieren is gevraagd op een lijst met 25 delicten¹ aan te kruisen hoe vaak ze in het afgelopen jaar bepaalde delicten hebben gepleegd (nooit, 1 keer, 2/3 keer of 4 keer/meer²). Tevens werd hen gevraagd om aan te geven hoe oud ze waren toen ze het delict voor het eerst gepleegd hadden.

76% van de scholieren heeft één of meerdere delicten gepleegd³. Meer specifiek blijkt dat pesten en zwartrijden het meest door de scholieren gedaan zijn (50% en 39%). Ook meedoen aan een vechtpartij (25%), iets uit de winkel

¹ Spijbelen en pesten zijn geen delicten. Ze zijn hier opgenomen om het geheel van ongewenst gedrag vast te stellen.

² Het is mogelijk dat één genoemd delict eigenlijk uit meerdere delicten bestaat. Zo kan een scholier iets uit een winkel hebben gestolen en daarbij een winkelmedewerker hebben geslagen (bijvoorbeeld toen hij hem betrapte). De scholier zal zeggen dat hij één delict heeft gepleegd, namelijk winkeldiefstal, terwijl hij twee delicten heeft gepleegd: winkeldiefstal en (lichte) mishandeling.

³ Het is niet abnormaal voor jongeren om in de adolescentie een korte periode van licht delinquent gedrag door te maken (Moffit en Caspi 2001). De benaming: criminele jongeren die in dit hoofdstuk herhaaldelijk gebruikt wordt moet in dit perspectief gezien worden.

Tabel 5.1 Percentage scholieren dat het afgelopen jaar een delict heeft uitgevoerd¹.

	Nederland	Suriname	Antillen	Kaapverdië	Turkije	Marokko	overig arm	overig rijk	allen	leeftijd 1 ^e keer
Uit een winkel gestolen**	17,6	30,5	35,5	32,1	10,5	21,4	18,6	11,1	20,7	8,6
Prijkaartjes verwisselen	15,6	10,5	19,4	8,9	9,5	13,5	15,7	14,8	13,2	10,0
Een dag spijbelen	20,5	17,9	16,1	10,7	22,9	13,5	25,7	18,5	18,9	9,5
Zonder betalen OV meegegaan**	27,3	42,1	54,9	62,5	48,6	34,8	44,3	25,9	39,4	10,2
Iets kopen dat gestolen was	2,0	2,1	0,0	3,6	3,9	7,9	5,7	0,0	3,4	9,8
Spullen van school stelen	10,2	7,4	9,7	12,5	4,8	2,3	10,0	7,4	7,9	9,1
Geld van thuis stelen	9,3	10,5	12,9	17,9	9,5	2,3	21,4	7,4	10,6	9,6
Ergens ingebroken	2,0	2,1	0,0	0,0	0,1	2,3	2,9	0,0	1,6	10,4
Een fiets of brommer gestolen	1,0	1,1	3,2	3,6	1,9	2,3	4,3	0,0	1,9	10,6
Iets anders gestolen	11,2	6,3	9,7	5,4	1,0	11,2	8,6	14,8	8,4	8,8
Met stift/spuitbus bewerkt**	22,9	8,4	3,2	7,1	17,1	5,6	17,1	14,8	14,6	10,4
Iets in het OV beschadigd	2,4	4,2	6,5	3,6	2,9	3,4	4,3	0,0	3,2	11,1
Iets op straat beschadigd	6,8	4,2	3,2	7,1	4,8	6,7	4,3	3,7	5,6	10,6
Een brandje aangestoken	25,4	14,7	12,9	12,5	19,1	13,5	22,9	18,5	19,3	9,9
Een fiets beschadigd	4,4	5,3	6,5	7,1	8,6	5,6	4,3	3,7	5,6	10,1
Een auto beschadigd	11,7	9,5	12,9	14,3	11,4	9,0	15,7	7,4	11,5	9,3
Iets op school beschadigd*	6,3	10,5	6,5	17,9	3,8	6,7	17,1	3,7	8,5	9,9
Een ruit ingegooid of geslagen	7,3	3,2	0,0	5,5	5,7	3,4	10,0	3,7	5,6	10,1
Iets anders beschadigd	6,3	1,1	9,7	7,4	2,9	5,6	4,3	0,0	4,7	9,3
Iemand gepest/gechanteerd**	47,3	60,0	45,2	65,5	40,0	48,3	60,0	37,0	50,1	9,9
Meegedaan aan vechtpartij	24,3	23,2	19,4	26,8	23,8	25,8	32,9	18,5	24,8	10,2
Iemand ernstig in elkaar geslagen	8,3	13,7	9,7	7,1	14,3	11,2	12,9	0,0	10,6	10,6
Iemand bedreigd met een wapen	1,5	1,1	3,2	5,4	1,9	1,1	2,9	3,7	2,1	10,3
Iemand met een wapen verwond	0,0	0,0	0,0	0,0	0,1	2,3	2,9	0,0	0,7	9,7
Iets anders dat niet mag	4,4	5,3	3,2	3,6	1,9	6,7	10,1	0,0	4,7	10,0
% scholieren één of meer delict	74,2	82,1	71,0	87,5	72,4	73,0	77,1	81,5	76,4	9,9

¹Scholieren die het delict niet gepleegd hebben, kregen de waarde 0. Significant verschil tussen etnische groepen * p<.05 ** <.01

Tabel 5.2 Percentage scholieren dat geen tot heel veel delicten heeft gepleegd en het gemiddeld aantal delicten.

	% geen delicten	% enkele delicten (1-3)*	% paar delicten (4-7)	% veel delicten (8-14)**	% heel veel delicten (15-meer)*	gemiddeld aantal delicten+
Nederland	26,2	27,4	16,2	15,9	13,4	6,6
Suriname	17,9	22,6	21,5	22,1	14,7	7,4
Antillen	29,0	21,4	10,7	16,1	16,1	6,6
Kaapverdië	12,5	22,2	20,4	32,1	10,7	7,8
Turkije	27,6	24,8	20,8	10,5	14,3	6,1
Marokko	27,0	34,1	15,3	16,9	4,5	5,0
arme landen	22,9	24,3	15,7	11,6	25,7	10,1
rijke landen	18,5	55,6	11,1	7,4	7,4	5,4
totaal/gemid.	23,6	27,3	17,4	15,9	13,9	6,8

** p < .01 * p < .05 + p < .10 $\chi^2 = .36$, N.S.

stelen (21%), een brandje aansteken (19%) of een dag spijbelen (19%) komen vaak voor. Niet vaak hebben de scholieren een fiets of brommer gestolen (1,9%), ergens ingebroken (1,6%) of iemand met een wapen verwond (0,7%).

Er zijn delicten die vaker door scholieren uit bepaalde etnische groepen zijn ondernomen. Zo hebben Surinaamse, Kaapverdiaanse en Antilliaanse scholieren vaker iets uit de winkel gestolen (31-36%) en Turkse scholieren en scholieren uit rijke landen minder vaak (11%). Antilliaanse en Kaapverdiaanse scholieren hebben het afgelopen jaar vaker zwart gereden (55 en 63%) dan Nederlandse scholieren en scholieren uit overige rijke landen (27 en 26%). Nederlandse en Turkse leerlingen en leerlingen uit overige arme landen hebben vaker iets met een stift of spuitbus bewerkt (23 en 17%). Kaapverdiaanse scholieren en scholieren uit overige arme landen hebben vaker (18 en 17%) iets op school beschadigd en Turkse scholieren en uit overige rijke landen minder vaak (beide 4%). Surinaamse en Kaapverdiaanse leerlingen en leerlingen uit overige arme landen hebben vaker iemand gepest (60-66%).

Aantal delicten

Van de scholieren heeft 24% het afgelopen jaar geen enkel van de genoemde delicten gepleegd. Gemiddeld hebben de scholieren het afgelopen jaar 6,8 delicten gepleegd¹. Als alleen gekeken wordt naar de scholieren die één of meerdere delicten gepleegd hebben dan ligt het gemiddeld aantal delicten op 8,7.

Het aantal delicten is vervolgens in vijf groepen ingedeeld (zie tabel 5.2). 27% van de scholieren heeft enkele delicten gepleegd, 17% een paar delicten, 16% veel delicten en 14% heeft heel veel delicten gepleegd. Het percentage scholieren dat het afgelopen jaar geen delicten heeft gepleegd (24%) verschilt niet significant tussen de etnische groepen. Opvallend is het lage percentage Marokkaanse

¹ Scholieren konden aankruisen per delict: nooit, 1 keer, 2-3 keer of 4 keer of meer. Voor berekening van het aantal delicten is gebruik gemaakt van de waarden 0, 1, 2.5 en 6.

Tabel 5.3 Percentage scholieren dat geen tot heel veel **delictsoorten** heeft gepleegd en gemiddeld aantal delictsoorten.

	% geen delict- soorten	% paar delictsoort (1-3)	% veel delictsoort (4-8)	% heel veel delictsoort (9 of meer)	gemiddeld aantal delictsoorten
Nederland	26,2	41,5	25,9	6,8	3,0
Suriname	17,9	45,3	32,6	4,2	2,9
Antillen	29,0	38,7	22,6	9,7	3,0
Kaapverdië	12,5	46,4	33,9	7,1	3,5
Turkije	27,6	40,0	28,6	3,8	2,7
Marokko	27,0	49,4	21,4	2,3	2,7
arme landen	22,9	40,0	28,6	8,6	3,8
rijke landen	18,5	66,7	11,1	3,7	2,1
totaal/gemid.	23,6	44,0	26,8	5,6	3,0

** p <.01 * p<.05 + p<.10 X² =.06, N.S.

Tabel 5.4 Aantal **lichte delicten** dat de scholieren gepleegd hebben.

	aantal lichte delicten ^{1**}	aantal soorten lichte delicten**	% één of meer lichte delicten**
Nederland	2,4	1,0	64,7
Suriname	3,4	1,2	72,6
Antillen	3,7	1,2	61,3
Kaapverdië	3,9	1,4	82,1
Turkije	2,7	1,1	67,6
Marokko	2,2	1,0	65,1
arme landen	3,8	1,3	75,7
rijke landen	1,9	0,8	66,7
gemiddelde/totaal	2,9	1,1	68,7

** p <.01 * p<.05 + p<.10 ¹ Scholieren die geen delicten hebben gepleegd hebben score 0 gekregen.

scholieren en scholieren uit rijke landen dat heel veel delicten heeft gepleegd. Deze scholieren hebben ook het minste aantal delicten gepleegd (5 delicten). Leerlingen uit overige arme landen hebben gemiddeld 10 delicten gepleegd (tabel 5.2).

Aantal delictsoorten

Behalve naar het totaal aantal delicten dat de scholieren gepleegd hebben kan ook gekeken worden naar het aantal delictsoorten. Gemiddeld hebben de scholieren 3,0 verschillende delictsoorten gepleegd (van de 25 onderscheiden soorten). 44% van de scholieren heeft een paar delictsoorten gepleegd, 27% veel delictsoorten en 6% heel veel delictsoorten (tabel 5.3). Er zijn geen verschillen tussen de etnische groeperingen wat dit betreft.

Tabel 5.5 Aantal **vernielingsdelicten** dat de scholieren gepleegd hebben.

	aantal vernielingsdelicten ¹	aantal soorten vernielingsdelicten	% één of meer vernielingsdelict
Nederland	1,9	0,9	44,4
Suriname	1,1	0,6	35,8
Antillen	0,8	0,6	35,5
Kaapverdië	1,2	0,8	37,5
Turkije	1,6	0,8	37,1
Marokko	1,2	0,6	30,3
arme landen	2,5	1,0	40,0
rijke landen	1,6	0,6	33,3
gemiddelde/totaal	1,6	0,8	38,4

** p <.01 * p<.05 + p<.10 ¹ Scholieren die geen delicten hebben gepleegd hebben score 0 gekregen.

De 25 delicten kunnen onder verschillende noemers verdeeld worden¹. Onder **lichte delicten** vallen kwajongensdelicten als spijbelen, zwartrijden (in het OV) en pesten. Van de scholieren heeft 69% het afgelopen jaar één van deze lichte delicten gepleegd (tabel 5.4). Kaapverdianen hebben vaak een licht delict gepleegd (82%), Antilliaanse scholieren minder vaak (61%). Gemiddeld heeft de scholier 1,1 lichte delictsoorten gepleegd (van de 3 mogelijk delicten). Scholieren uit rijke landen hebben weinig lichte delictsoorten uitgevoerd (0,8). In totaal heeft de scholier gemiddeld 2,9 lichte delicten gepleegd. Kaapverdiaanse scholieren en scholieren uit arme landen hebben veel lichte delicten gepleegd (3,9 en 3,8) en scholieren uit rijke landen weinig (1,9).

Onder de **vernielingsdelicten** vallen: iets met een stift bewerken, iets in het OV kapot maken, iets op straat kapot maken, een brandje aansteken, een fiets kapot maken, een auto kapotmaken, iets op school kapot maken, een ruit ingooien en iets anders kapot maken. Ongeveer één derde van de scholieren (38%) heeft het afgelopen jaar één van deze vernielingen ondernomen (tabel 5.5). De scholieren hebben gemiddeld 0,8 verschillende soorten vernielingsdelicten gepleegd (van de 9 soorten). Er is geen enkel verschil tussen de etnische groepen in het plegen van vernielingsdelicten.

Onder **vermogensdelicten** vallen: iets uit de winkel stelen, prijskaartjes omwisselen, iets kopen waarvan je weet dat het gestolen is, iets op school stelen, iets thuis stelen, ergens inbreken, een fiets/brommer stelen, iets anders stelen. 39% van de scholieren heeft het afgelopen jaar een vermogensdelict gepleegd (tabel 5.6). Veel Antilliaanse scholieren zeggen het afgelopen jaar een vermogensdelict gepleegd te hebben (55%) en weinig Turkse scholieren (25%). Gemiddeld hebben de scholieren 1,3 verschillende soorten vermogensdelicten gepleegd (van de 8 onderscheiden soorten vermogensdelicten). Er is geen onderscheid tussen de verschillende etnische groepen gevonden. Opmerkelijk is

¹ Deze delictenverdeling sluit aan op de indeling van het SCP: diefstal delicten, geweldsdelicten en vandalisme (SCP 2003) en die van de officiële politieregistratie: vermogensmisdrijf, geweldmisdrijf en vernielingen en misdrijven tegen openbare orde en gezag (Van der Heiden en Essen 2003). In dit onderzoek is alleen de categorie 'lichte delicten' anders.

Tabel 5.6 Aantal **vermogensdelicten** dat de scholieren gepleegd hebben.

	aantal vermogensdelicten ¹	aantal soorten vermogensdelicten	% één of meer vermogensdelict*
Nederland	1,4	0,7	37,6
Suriname	1,5	0,7	45,3
Antillen	1,4	0,9	54,8
Kaapverdië	1,8	0,8	44,6
Turkije	0,8	0,4	24,8
Marokko	0,8	0,6	39,3
arme landen	2,0	0,9	40,0
rijke landen	1,4	0,6	44,4
gemiddelde/totaal	1,3	0,7	38,8

** p <.01 * p<.05 + p<.10 ¹Scholieren die geen delicten hebben gepleegd hebben score 0 gekregen.

Tabel 5.7 Aantal **gewelddelicten** dat de scholieren gepleegd hebben.

	aantal gewelddelicten ¹	aantal gewelddelictsoort	% één of meer gewelddelict
Nederland	0,9	0,3	27,8
Suriname	1,2	0,4	29,5
Antillen	0,7	0,3	22,6
Kaapverdië	0,8	0,4	26,8
Turkije	1,0	0,4	29,5
Marokko	0,8	0,4	28,1
arme landen	1,4	0,5	37,1
rijke landen	0,5	0,2	18,5
gemiddelde/totaal	1,0	0,4	28,6

** p <.01 * p<.05 + p<.10 ¹Scholieren die geen delicten hebben gepleegd hebben score 0 gekregen.

het lage aantal vermogensdelicten dat Turkse scholieren gepleegd hebben (0,4). De scholieren hebben gemiddeld 0,7 vermogensdelict gepleegd. Ook hier zijn er geen verschillen tussen de groepen.

Onder de **gewelddelicten** valt: mee doen aan een vechtpartij, iemand ernstig in elkaar slaan, iemand bedreigen met een wapen en iemand verwonden met een wapen. Van de scholieren heeft 29% het afgelopen jaar een gewelddelict gepleegd (tabel 5.7). Er is geen verschil tussen de etnische groeperingen. Scholieren uit arme landen plegen wel opmerkelijk veel gewelddelicten (37%) en scholieren uit rijke landen weinig (19%). De scholieren hebben 1,0 gewelddelicten in totaal gepleegd en gemiddeld 0,4 verschillende soorten gewelddelicten gepleegd (van de vier onderscheiden soorten gewelddelicten) en. Er is bij beide cijfers geen verschil tussen de etnische groeperingen.

In bijlage 2 wordt ingegaan op een factoranalyse die op alle soorten delicten is uitgevoerd. Aangezien de resultaten van deze factoranalyse niet eenduidig zijn en

het inhoudelijk lastig is om betekenis te geven aan de factoren (bijvoorbeeld 'iemand ernstig in elkaar slaan' komt bij de factor: 'niet ernstige criminaliteit' terecht) zijn deze factoren niet gebruikt voor verdere analyse. Er is gekozen voor een somscore van delicten als operationalisatie van de afhankelijke variabele, het crimineel gedrag¹. Wel wordt in hoofdstuk 15, uitsluitend als extra test op de robuustheid van de resultaten, de één factoroplossing als afhankelijke variabele gebruikt in plaats van de somscore.

Conclusie

Er zijn nauwelijks verschillen tussen de etnische groeperingen gevonden in het plegen van delicten. Marokkanen plegen in totaal iets minder delicten en scholieren uit overige arme landen iets meer delicten dan de andere scholieren. Deze verschillen zijn echter niet sterk significant ($.05 < p < .10$). Ook het aantal gepleegde delictsoorten verschilt weinig tussen de etnische groepen. Als naar de vier onderscheiden delictgroepen gekeken wordt, blijkt wel dat Kaapverdianen en scholieren uit arme landen meer lichte delicten plegen en Antillianen vaker vermogensdelicten. In het plegen van vernielingsdelicten en gewelddelicten is er echter geen significant verschil tussen de groeperingen.

Mogelijke onderrapportage door allochtone, en met name Marokkaanse scholieren

Er kan gesteld worden dat de verschillen tussen de etnische groeperingen niet zo groot zijn als op basis van andere onderzoeken (zie tabel 1.2) verwacht werd. Daaruit komt namelijk een oververtegenwoordiging van allochtone jongeren naar voren en vooral een oververtegenwoordiging van Marokkaanse jongeren. Vooral deze Marokkaanse scholieren komen in het onderhavige onderzoek verrassend 'braaf' naar voren, dat wil zeggen vergeleken met andere etnische groepen. Op deze onverwachte bevinding in dit onderzoek wordt in deze paragraaf dieper ingegaan.

Een mogelijke verklaring waarom de allochtone kinderen en dan vooral de Marokkaanse kinderen in dit onderzoek niet oververtegenwoordigd zijn in de criminaliteit, kan zijn dat er in Rotterdam meer homogeniteit is dan in de rest van het land of dan in kleinere steden. Omdat er meer allochtone dan Nederlandse kinderen in Rotterdam wonen (63 tegen 37%) zijn de verschillen in criminaliteit tussen beide kleiner. Op grond van de sociale netwerktheorie kan verwacht worden dat autochtone kinderen in een dergelijke situatie net zo crimineel zullen zijn als allochtone kinderen. De Marokkaanse kinderen hebben mogelijk dus niet ondergerapporteerd, maar de Nederlandse kinderen zijn in Rotterdam net zo crimineel als de Marokkaanse kinderen. Uit de analyse blijkt echter dat autochtone scholieren in sterk allochtone wijken even crimineel zijn als autochtone scholieren in overwegend autochtone wijken. Deze verklaring gaat dus niet op.

¹ Analyses in hoofdstuk 10.

Tabel 5.8 Eerlijk over zichzelf en anderen. Totaalpercentages.

Gelogen over zichzelf	Gelogen over anderen				totaal
	alles eerlijk ingevuld	iets verzwegen	veel verzwegen	meer gezegd	
alles eerlijk ingevuld	82,9	6,9	0,3	0,6	90,7
iets verzwegen	4,1	4,1	0,2	0,0	8,4
veel verzwegen	0,0	0,2	0,0	0,0	0,2
meer gezegd dan gedaan	0,5	0,0	0,0	0,3	0,8
totaal	87,5	11,2	0,5	0,9	100

Een andere verklaring voor de relatief lage criminaliteitscijfers voor Marokkaanse kinderen kan liggen in de jeugdige leeftijd van onze respondenten. Het is mogelijk dat de verschillen tussen allochtone en autochtone jongeren zich pas op latere leeftijd manifesteren. De besproken onderzoeken (zie tabel 1.2) rapporteren allemaal over een oudere groep kinderen¹. Ook in dit geval is er dus geen sprake van onderrapportage. Met de beschikbare data kan deze mogelijke verklaring niet verder getoetst worden.

Eerder onderzoek van Junger (1990) toonde aan dat Turken en Marokkanen vaker delicten verzwijgen waardoor aangetoonde verbanden tussen etniciteit en criminaliteit verdwijnen². Om te achterhalen of de scholieren in dit onderzoek eerlijk zijn geweest in het beantwoorden van de vragen zijn twee vragen in de vragenlijst opgenomen die gaan over de eerlijkheid van de respondent. Deze vragen zijn: *'We hebben veel vragen gesteld over dingen die niet mogen. Zijn er vragen geweest waar je niet precies hebt ingevuld wat JIJ wel eens gedaan hebt?'* en *'We hebben ook veel vragen gesteld over dingen die niet jij maar anderen hebben gedaan. Zijn er vragen geweest waar je niet precies hebt ingevuld wat ZIJ wel eens gedaan hebben?'*³

De meeste scholieren zeggen dat ze alles helemaal eerlijk hebben ingevuld (83%; tabel 5.8). Toch heeft 8% van de scholieren bij sommige of heel veel vragen geantwoord dat hij/zijzelf iets niet heeft gedaan terwijl hij/zij dat wel gedaan heeft. Opvallend is dat dit percentage lager is dan bij de vraag of de scholier alles eerlijk had ingevuld over het criminele gedrag van anderen (11%) De scholieren lijken eerlijker over zichzelf te antwoorden dan over hun vrienden en familie. De scholieren lijken deze in bescherming te willen nemen, niet te willen 'verlinken'.

¹ Bijvoorbeeld over 12-15 jarigen, 12-17 jarigen (strafrechtelijke minderjarigen) en zelfs over 12-24 jarigen.

² Junger heeft dit onderzocht door zelfrapportage gegevens te vergelijken met geregistreeerde criminaliteit. Marokkaanse en Turkse jongens vertoonden grotere verschillen tussen beide gegevens dan Nederlandse en Surinaamse jongens.

³ Deze vragen zijn ontleend aan het NSCR scholenproject (Weerman e.a. 2003).

Tabel 5.9 Gelogen over criminele activiteiten en aantal gepleegde delicten scholier; N=637.

	Gelogen over zichzelf		
	% ik heb alles eerlijk ingevuld	% minder gezegd dan gedaan	% meer gezegd dan gedaan
Geen delicten*	94,7	5,3	0,0
Paar delicten ¹	91,2	7,2	1,6
Veel delicten	88,5	11,5	0,0
Heel veel delicten**	78,6	20,2	1,2
Totaal	90,0	9,1	0,9

** p <.01 * p<.05 + p<.10 ¹ Paar delicten = 1 t/m 7 delicten veel delicten = 8 t/m 14 delicten heel veel delicten = 15 of meer delicten

Tabel 5.10 Gelogen over criminele activiteiten en aantal gepleegde delicten scholier; N=627.

	Gelogen over anderen		
	% ik heb alles eerlijk ingevuld	% minder gezegd dan gedaan	% meer gezegd dan gedaan
Geen delicten	90,5	8,2	1,4
Paar delicten ¹	88,8	10,2	1,0
Veel delicten	86,5	13,5	0,0
Heel veel delicten*	77,8	21,0	1,2
Totaal	87,4	11,6	1,0

** p <.01 * p<.05 + p<.10 ¹ Paar delicten = 1 t/m 7 delicten veel delicten = 8 t/m 14 delicten heel veel delicten = 15 of meer delicten

Er is onderzocht of de meer criminele scholieren vaker of minder vaak zeggen te liegen over hun criminele gedrag en het criminele gedrag van hun vrienden. Het blijkt dat naarmate scholieren meer delicten plegen ze vaker onderrapporteren over zichzelf (tabel 5.9). Dit betekent dat ze wel zeggen dat ze delicten hebben gepleegd maar dat ze er nog steeds een aantal verzwijgen. Scholieren die zeggen dat ze geen of vrijwel geen delicten plegen verzwijgen naar eigen zeggen juist minder. Interessant is dat we niet de enigen zijn die dit vinden. Ook in een nog niet gepubliceerd onderzoek van Harland et al. (2005) geven de crimineel actieve scholieren aan minder vaak de waarheid te hebben verteld. Scholieren die meer delicten plegen verzwijgen ook meer criminele activiteiten van vrienden en familie (tabel 5.10).

Er is vervolgens gekeken of scholieren uit bepaalde etnische groepen vaker liegen. Nederlandse, Antilliaanse, Turkse en Marokkaanse scholieren zijn vaak eerlijk over hun eigen criminele activiteiten (tabel 5.11). Surinaamse en Kaapverdiaanse scholieren en scholieren uit overige rijke en overige arme landen liegen iets vaker over hun eigen criminaliteit. Nederlandse scholieren zijn het eerlijkste over het criminele gedrag van anderen. De verschillen in het niet eerlijk zijn over anderen zijn echter gering. Wel opvallend is dat de Turkse en Marokkaanse scholieren, die vaak zeggen dat ze eerlijk over zichzelf zijn, dat beduidend minder vaak zeggen te zijn over anderen (85 en 83% tegen 91% en 95%). Bij Marokkaanse scholieren scheelt dit zelfs 12%.

De belangrijkste bevinding is echter dat scholieren uit Marokko en Turkije zeggen niet oneerlijk te zijn over hun eigen criminele gedrag. Ze zouden dus niet

Tabel 5.11 Gelogen over eigen criminele activiteiten per etniciteit groep; N=668.

	Gelogen over zichzelf		
	% ik heb alles eerlijk ingevuld	% minder gezegd dan gedaan	% meer gezegd dan gedaan
Nederland	93,6	4,9	1,5
Suriname	86,2	12,8	1,1
Antillen	90,0	10,0	0,0
Kaapverdië	83,6	14,5	1,8
Turkije	91,3	7,7	1,0
Marokko	95,3	4,7	0,0
arme landen	85,5	14,5	0,0
rijke landen	85,2	14,8	0,0
totaal	90,3	8,8	0,9

** p <.01 * p<.05 + p<.10

Tabel 5.12 Gelogen over criminele activiteiten van anderen, per etnische groep; N=657.

	Gelogen over anderen		
	% ik heb alles eerlijk ingevuld	% minder gezegd dan gedaan	% meer gezegd dan gedaan
Nederland	92,0	7,0	1,0
Suriname	82,9	15,1	2,2
Antillen	86,2	13,8	0,0
Kaapverdië	87,5	12,5	0,0
Turkije	85,1	13,9	1,0
Marokko	83,0	14,7	1,1
arme landen	89,2	10,8	0,0
rijke landen	80,8	6,0	0,0
totaal	87,1	11,3	0,9

** p <.01 * p<.05 + p<.10

vaker onderrapporteren dan de andere scholieren. Dit is tegen de verwachting in¹.

Behalve naar de hiervoor beschreven twee vragen kan ook naar andere gegevens gekeken worden om de eerlijkheid van de scholieren vast te stellen. Zo hebben we gekeken naar de eerlijkheid van de scholieren over het aantal onvoldoendes op het rapport. Uit een onderzoek van Kruiter (2002) bleek dat het zelfvertrouwen van allochtone basisschoolleerlingen in geen verhouding staat tot hun werkelijke prestaties. Uit dat onderzoek blijkt ondermeer dat allochtonen een groter vertrouwen hebben over te gaan naar de volgende klas dan autochtonen. Deze zelfrapportage gegevens staan haaks op de schoolresultaten uit een het CITO waaruit blijkt dat autochtone jongeren het een stuk beter doen op school.

¹ Uit onderzoek van Junger (1990) bleek namelijk dat Marokkanen en Turken onderrapporteren. Hierbij moet opgemerkt worden dat het al evenmin zeker is dat men op deze vragen over onderrapportage wel eerlijk geantwoord heeft.

Tabel 5.13 Gemiddelde scores op de toetsen taal, rekenen en begrijpend lezen in groep 8 in 2000/2001 naar etnische afkomst.

	Nederlanders	Turken	Marokkanen	Surinamers	Antillianen
taal/rekenen/begrijpend lezen	57	43	46	50	45
CITO-scores	534,8	527,4	527,4	529,9	525,2

Data Prima 2000/2001, ITS/SCO/NWO (Martinez et al. 2002).

Tabel 5.14 Aantal onvoldoendes laatste rapport per etnische groep.

	% geen onvoldoendes	% één onvoldoende	% twee onvoldoendes	% drie of meer onvoldoendes
Nederland	44,0	15,0	19,5	21,5
Suriname	30,9	16,0	20,2	33,0
Antillen	25,8	9,7	3,2	61,3
Kaapverdië	27,8	27,8	18,5	25,9
Turkije	30,8	16,3	26,0	26,9
Marokko	27,8	16,7	22,2	33,3
overig arm	44,9	20,3	14,5	20,3
overig rijk	51,9	14,8	14,8	18,5
totaal	36,2	16,9	19,4	27,5

$X^2 p < .01$

Ook uit de integratiemonitor (2002) blijkt dat autochtone jongeren het beter doen in groep 8 dan hun allochtone leeftijdsgenoten, zie tabel 5.13.

Dit in het achterhoofd houdend is tabel 5.14 interessant. Uit de tabel blijkt namelijk dat allochtone jongeren vaker rapporteren dat ze onvoldoendes halen dan autochtone jongeren. Dit is in tegenstelling met het onderzoek van Kruiter (2002) waar het tegenovergestelde het geval was. Het lijkt dat de respondenten in dit onderzoek eerlijker hebben geantwoord dan in het onderzoek van Kruiter.

Uit de vragen naar eerlijkheid en de vraag naar het aantal onvoldoendes blijkt niet dat Marokkaanse scholieren oneerlijk zijn over vragen die hen zelf betreffen. De lage criminaliteitscijfers in dit onderzoek voor Marokkaanse en Turkse kinderen kunnen aan de hand van deze gegevens dus niet zonder meer toegeschreven worden aan onderrapportage.

In het vervolgonderzoek zullen de zelfrapportage-gegevens vergeleken worden met politieregistraties zodat de eventuele aanwezige onderrapportage in kaart kan worden gebracht. Vooralsnog hebben wij geen sluitende verklaring voor het niet optreden van een oververtegenwoordiging van Marokkaanse scholieren in de criminaliteit, maar we vermoeden dat de geringe leeftijd van de scholieren hier een rol bij speelt.

Leeftijd

De gemiddelde leeftijd waarop de scholieren zeggen de delicten voor het eerst gedaan te hebben is 9,9 jaar. Het gemiddelde ligt voor vermogensdelicten en lichte delicten wat lager (beide 9,7 jaar) en voor vernielingsdelicten en

gewelddelicten wat hoger (10,0 en 10,1 jaar). De verschillen zijn echter zeer gering.

Vergelijking met ander onderzoek

Er zal nu een vergelijking gemaakt worden met ander onderzoek naar jeugdcriminaliteit. Door Baerveldt e.a. is in 1995 het Sociale Gedrag Project onderzoek gedaan op 23 Mavo scholen (Baerveldt e.a. 2000). Kinderen uit de derde klas zijn ondervraagd over hun criminele gedrag van het afgelopen jaar. In dit onderzoek zijn vrijwel exact dezelfde vragen gesteld als hier. Het percentage jongeren uit het Sociale Gedrag Project (SGP) dat delicten heeft gepleegd ligt een stuk hoger dan in dit onderzoek. Zo heeft bijvoorbeeld in het Sociale Gedrag Project 32% van de meisjes en 49% van de jongens het afgelopen jaar een winkeldiefstal gepleegd tegen 18% (meisjes) en 24% (jongens) bij dit onderzoek. Dat de percentages bij het Sociale Gedrag Project een stuk hoger liggen kan verklaard worden doordat in dat project alleen MAVO-scholieren zijn opgenomen en doordat de leeftijd van de scholieren een stuk hoger ligt (het zijn derdeklassers).

Ter Bogt e.a. (2003, Trimbos-instituut) rapporteren over het Health Behaviour in School-Aged Children onderzoek 2002¹. Delinquent gedrag hebben zij gemeten door te vragen naar o.a. 'verkeerde vrienden', liegen, spijbelen, alcoholgebruik, stelen. In totaal vertoont 9% van de scholieren in dit onderzoek delinquent gedrag. Zij hebben ook agressief gedrag gemeten door te vragen naar o.a.: ruziemaken, vechten, schreeuwen, plagen en dreigen. In totaal vertoont 7% van de jongeren agressief gedrag. Hoewel bij het onderzoek van Ter Bogt e.a. crimineel gedrag anders is geïnventariseerd dan in dit onderzoek wijst een vergelijking met zijn cijfers op een fors hogere prevalentie van criminaliteit onder de Rotterdamse jongeren.

Het NSCR (Nederlands Studiecentrum Criminaliteit en Rechtshandhaving) doet sinds 2002 onderzoek naar netwerkvorming, sociaal-economische ontwikkeling, interventies op school en probleemgedrag van jongeren² (Harland e.a. 2005). Als de resultaten uit de eerste onderzoeksronde van het NSCR vergeleken worden met gegevens uit dit onderzoek blijkt dat het percentage scholieren dat delicten pleegt bij het NSCR-onderzoek soms iets hoger en soms wat lager ligt (tabel 5.15). Spullen van school beschadigen, spullen van school stelen, gestolen goederen kopen en een fiets/brommer stelen komen in het NSCR-onderzoek vaker voor. Vechten en inbreken komen in dit onderzoek vaker voor, winkeldiefstal in beide onderzoeken ongeveer even vaak. Als in ogenschouw wordt genomen dat de gemiddelde leeftijd in het NSCR-onderzoek een stuk hoger ligt dan hier (14 jaar) dan zou men verwachten dat de delictcijfers bij het NSCR-onderzoek ook een stuk hoger liggen dan in dit onderzoek. Dit blijkt echter niet het geval te zijn. Mogelijkerwijs wordt dit veroorzaakt door het hoge percentage allochtone scholieren in dit onderzoek. In het NSCR-onderzoek is 68% van de vaders en 67% van de moeders in Nederland geboren tegen 35% (vaders) en 36% (moeders) in dit

¹ Schoolgaande jeugd 11-17 jaar.

² Schoolgaande jeugd tussen 11 en 19 jaar.

Tabel 5.15 Criminaliteitscijfers vergeleken met drie andere onderzoeken.

leeftijd	11-12 % dit onderzoek	11-19 % NSCR	12-20 % NSO (SCP)	12-17 % WODC
iets op school beschadigd	8,5		6,9	
schoolmeubilair beklad		10,7		
spullen van school/iemand beschadigd		14,0		
iets op straat vernielen	5,6		10,4	
zwartrijden	39,4	49,3		21,3
spullen van school stelen	7,9		5,8	12,6
stelen dingen minder dan 5 euro van school		11,7		
stelen dingen duurder dan 5 euro van school		1,8		
winkeldiefstal	20,7		8,7	8,1
winkeldiefstal minder dan 5 euro		15,0		
winkeldiefstal meer dan 5 euro		4,2		
fiets/brommer gestolen	1,9	5,8	5,8 ¹	3,0 ¹
kopen van gestolen goederen	3,4	12,4		
inbreken	1,6	0,9		2,9
gevochten waarbij iemand gewond		9,4		12,0
meegedaan aan vechtpartij			8,8 ²	14,0
iemand ernstig in elkaar slaan	10,6		9,3	25,0

¹ Alleen fiets. ² 8,8 = op school 14,0 is buiten school.

onderzoek, maar hiervoor bleken er in ons onderzoek geen verschillen te zijn tussen allochtone en autochtone scholieren.

De data kunnen ook vergeleken worden met data van het Sociaal en Cultureel Planbureau (SCP) en data van het Wetenschappelijk Onderzoek en Documentatie Centrum (WODC) (Wittebrood 2003; Kruissink en Essers 2004). Over het algemeen liggen de percentages scholieren die één van de hierboven besproken delicten heeft gepleegd hoger bij ons onderzoek dan zoals gerapporteerd door Wittebrood (2003) en Kruissink en Essers (2004). De verschillen zijn, behalve bij winkeldiefstal (21 hier tegen 8/9% WODC), echter niet groot. Dit is zeer opmerkelijk aangezien de scholieren uit deze onderzoeken een stuk ouder zijn dan in dit onderzoek (tussen de 12 en 20 jaar tegen 12-jarigen in dit onderzoek). Ook in dit onderzoek is het percentage allochtonen lager dan in ons onderzoek (19% WODC, 20% NSO, dit onderzoek 69%).

Een andere oorzaak zou kunnen zijn dat we een hoog aantal scholieren uit achterstandswijken in onze steekproef hebben. Analyse wijst echter uit dat in dit onderzoek scholieren die in de deelgemeenten wonen die het meeste achterstand hebben zelfs een fractie minder crimineel zijn dan de scholieren die in de deelgemeenten wonen die de minste achterstand hebben.

Concluderend kan gesteld worden dat in Rotterdam aanzienlijk meer criminaliteit gepleegd wordt door jongeren dan op basis van ander onderzoek verwacht kon worden. Voor de hand liggende verklaringen voor deze hoge criminaliteit (meer allochtonen in Rotterdam, oververtegenwoordiging van achterstandswijken in de steekproef) kunnen niet bevestigd worden.

Tabel 5.16 Percentage scholieren dat delicten pleegt met onder andere één of meer kinderen van een bepaalde afkomst; N=214.

	% Ned. kinderen	% Sur. kinderen	% Ant. kinderen	% Turk. kinderen	% Mar. kinderen	% kinderen 'anders'	% gem. andere groep ¹
Nederland	89,6²	9,1	2,6	0,8	2,6	6,5	4,3
Suriname	40,0	50,0	23,3	13,3	23,3	20,0	23,8
Antillen	25,0	25,0	66,7	8,3	16,7	16,7	18,3
Turkije	17,2	13,8	6,9	65,6	27,6	10,3	15,2
Marokko	57,1	28,6	14,3	23,8	71,4	9,5	26,7
Kaapverdië	7,1	21,4	7,1	21,4	21,4	78,6	n.v.t. ³
arome landen	48,0	20,0	12,0	20,0	28,0	44,0	n.v.t.
rijke landen	50,0	0,0	0,0	16,7	2,6	6,5	n.v.t.
totaal	54,7	20,1	12,2	20,5	20,6	19,6	

¹ Gemiddelde van de vijf voorafgaande kolommen. ² Som percentages > 100% i.v.m. meerdere antwoordmogelijkheden. ³ Niet van toepassing omdat deze groepen niet als antwoordcategorie zijn opgenomen.

Laatst gepleegde delict

Van de scholieren heeft 24% geen enkel delict gepleegd in het afgelopen jaar. De vragen over het **laatste gepleegde delict** zijn door hen dan ook niet ingevuld. Opmerkelijk is dat maar 46% (i.p.v. de verwachte 76%) van alle scholieren deze vraag beantwoordt heeft. Van de scholieren die de vraag hadden moeten beantwoorden heeft maar 58% de vraag beantwoordt. Er is geen verschil tussen de etnische groepen in het percentage scholieren dat de vraag niet beantwoordt heeft. Ook is het niet zo dat scholieren die alleen lichte delicten hebben gepleegd vaker antwoord geven op de vraag naar het laatst gepleegde delict dan de scholieren die ook zwaardere delicten (vernielings-, geweld- en vermogensdelicten) gepleegd hebben.

Dat deze vraag zo weinig beantwoordt is kan aan twee dingen liggen. Het kan zijn dat de scholier aan het einde van de vragenlijst geen zin meer had om alle vragen te beantwoorden. Door hier niets in te vullen kon de scholier namelijk 10 vragen overslaan. Het kan ook zijn dat de scholieren het laatst gepleegde delict niet belangrijk of zwaar genoeg vinden om verder op in te gaan. De scholieren noemen als laatste delict namelijk vooral zwartrijden (29% van de scholieren die een delict noemen), een brandje stoken (13%), iemand pesten (33%) of meedoen aan een vechtpartij (20%).

Het is opmerkelijk dat 21% van de scholieren die een delict hebben genoemd een delict noemt dat langer dan een jaar geleden gepleegd is. Dit is namelijk niet de bedoeling aangezien ze een delict moesten noemen van *het afgelopen jaar*. Er kunnen twee oorzaken zijn waarom ze toch een delict opschrijven dat langer dan een jaar geleden gepleegd is. De eerste is dat ze in de vraag niet opgemerkt hebben dat antwoord gegeven moest worden over het afgelopen jaar. Een tweede oorzaak kan zijn dat scholieren het delict gevoelsmatig proberen af te zwakken door aan te geven dat het al wel erg lang geleden is dat ze het gepleegd hebben. Uit interviews met jongeren met politiecontacten uit het parallel lopende

onderzoek is ook naar voren gekomen dat deze jongeren soms uitspraken als ‘maar dat is al heel lang geleden’ doen om het gepleegde delict af te zwakken.

Het merendeel van de scholieren pleegde het laatste delict samen met anderen (59%). De meeste delicten werden samen gepleegd met kinderen van school (36%) of kinderen uit de buurt (45%). Opmerkelijk is dat 12 scholieren zeggen het laatste delict met vader en/of moeder gepleegd te hebben. Het gaat hierbij voornamelijk om zwartrijden (9 keer). Twee keer gaat het om spijbelen en één keer om te vroeg vuurwerk afsteken.

Bijna alle scholieren (72%) hebben het delict met kinderen uit één enkele etnische groep gepleegd. 9% van de Nederlandse scholieren plegen het laatste delict met Surinaamse kinderen. De Nederlandse scholieren plegen het delict gemiddeld het minst vaak met kinderen van andere afkomst (4%; tabel 5.16). Ze plegen het delict ook vaker dan andere scholieren met kinderen van de eigen afkomst (90%). Vooral Marokkaanse en Surinaamse scholieren ondernemen vaak criminele activiteiten met kinderen van andere afkomst (27 en 24%). Maar de helft van de Surinaamse scholieren die een delict gepleegd hebben deed dit met kinderen van de eigen afkomst (50%).

33% van alle scholieren heeft gezegd een **tweede delict** kort geleden gedaan te hebben. De delicten die het meest door de scholieren genoemd worden zijn zwartrijden (14%), iemand pesten (26%) en meedoen aan een vechtpartij (9%). Ook dit delict werd door iets meer dan de helft (56%) samen met andere kinderen gepleegd en dan vooral met kinderen uit de buurt (43%) en van school (46%). Bij dit delict valt dezelfde tendens te herkennen als bij het laatst gepleegde delict. Nederlandse scholieren plegen, in tegenstelling tot de andere scholieren, het delict vooral met andere Nederlandse kinderen (89%) en nauwelijks met kinderen uit andere etnische groepen (8%).

Politiecontact van de scholier

15% van de scholieren in dit onderzoek heeft ooit contact met de politie gehad voor dingen die niet mogen (tabel 5.17). Dit ligt nog iets hoger dan de 12% van de scholieren uit het Nationaal Scholieren Onderzoek, terwijl de scholieren uit het NSO een stuk ouder zijn (12 t/m 20 jaar) dan de scholieren hier (11/12 jaar).

Van de scholieren die wel eens in aanraking zijn gekomen met de politie is dit bij het merendeel maar 1 keer gebeurd (62%). Bij 23% van hen is het twee keer gebeurd, bij 11% 3 keer en bij 5% zelfs vier keer of meer. Er is geen verschil tussen etnische groepen. Opvallend is het lage aantal scholieren uit overige rijke landen dat problemen met de politie heeft gehad (4%). Deze 4% zijn wel meteen de wat meer ernstigere gevallen: ze zijn 2 keer of meer met de politie in aanraking gekomen.

23% van de scholieren die in aanraking met de politie zijn gekomen had iets vernield, 18% iets gestolen, 16% gevochten, 10% iemand lastig gevallen, 12% een verkeersovertreding begaan, 38% vuurwerk afgestoken en 19% had zich op verboden terrein begeven¹.

¹ Som percentages > 100% i.v.m. meerdere antwoordmogelijkheden.

Tabel 5.17 Percentage scholieren dat in aanraking met de politie is gekomen.

	% tenminste één politiecontact ¹	% twee of meer politiecontacten ²
Nederland	19,0	6,9
Suriname	14,6	6,3
Antillen	12,9	6,4
Kaapverdië	19,6	7,1
Turkije	15,2	4,8
Marokko	12,2	3,4
overige arme landen	11,4	4,3
overige rijke landen	3,7	3,7
totaal	15,3	5,6

¹ Verschillen tussen etnische groepen zijn niet significant.² De N is bij de Antillianen (4) en scholieren uit overige rijke landen (1) laag. Bij de andere etnische groepen ligt de N tussen de 9 en 38.

Bijna de helft (45%) van de scholieren die in aanraking zijn gekomen met de politie zegt dat hun laatste politiecontact langer dan een jaar geleden was. Op de vraag wat er op het politiebureau gebeurde zegt 36% dat ze helemaal niet op het politiebureau zijn geweest. De andere scholieren (64%) zeggen op het bureau te zijn ondervraagd of verhoord. Ze moesten naam, adres opgeven en vertellen wat gebeurd was.

De mening over de reactie van de politie

Van de scholieren die antwoord gegeven hebben op de vraag wat de reactie van de politie was zegt 32% dat ze thuis gebracht zijn, 45% dat ze een waarschuwing kregen, 8% dat ze een boete kregen, 13% kreeg een stop-reactie (Halt voor 12-minners) en 9% van hen moest naar Halt (voor 12+). Naast deze reacties waren er nog enkele scholieren die uit huis geplaatst zijn (1), met de Raad voor de Kinderbescherming hebben gepraat (3) of een werk/leerstraf hebben gehad (4).

Van de scholieren die in aanraking met de politie zijn gekomen vindt 16% de reactie van de politie aardig of zelfs leuk, 32% de reactie goed of terecht, 13% normaal, 17% eng of streng of bedreigend of niet leuk en 13% stom of dom. 48% is dus positief over het optreden van de politie, 13% neutraal en 30% negatief. Er is geen significant verschil tussen etnische groeperingen. Naarmate de scholier vaker met de politie in contact is gekomen wordt de mening over de politie negatiever: 27% negatief bij 1 keer contact, 30% negatief bij 2 keer contact, 44% bij 3 keer contact en 75% negatief bij 4 keer of meer contact. Dit verschil is niet significant¹.

46% van scholieren die een zwaardere straf van de politie hebben gehad (boete, Halt, STOP o.i.d.) is negatief over deze reactie. Van de scholieren die er met een waarschuwing van af zijn gekomen of alleen zijn thuisgebracht is 28% negatief. Dit verschil is ook niet significant¹. Beide niet significante bevindingen

¹ Veroorzaakt door het geringe aantal scholieren met politiecontact.

geven echter wel dezelfde richting aan. Hoe criminelere de scholier is, des te negatiever is zijn mening over het optreden van de politie.

Deze tendens wordt ook bevestigd als scholieren die heel veel delicten hebben gepleegd (meer dan 14 delicten in totaal) vergeleken worden met alle andere scholieren. 36% van de scholieren die heel veel delicten gepleegd hebben is positief over de reactie van de politie tegen 60% van de andere scholieren ($p < .05$). Geconcludeerd kan dus worden dat het contact met de politie minder positief wordt beoordeeld als de scholier criminelere is (meer politiecontacten, zwaardere straf, meer delicten).

Er is tenslotte nog gekeken of bepaalde soorten delicten (lichte, vernielings, vermogens, en gewelddelicten) samengaan met de reactie van de scholieren op het contact met de politie, maar dat is niet het geval ($p > .10$).

Samenvattend: 15% van alle scholieren heeft wel eens problemen met de politie gehad. Jongens is dit veel vaker overkomen dan meisjes (24 tegen 5%). 48% van de scholieren is positief over het optreden van de politie, 13% is neutraal en 30% is negatief. De scholieren uit verschillende etnische groepen hebben geen andere mening over de politie. Scholieren die een zwaardere straf hebben gekregen of die criminelere zijn (meer delicten hebben gepleegd) zijn vaker negatief over het optreden van de politie.

Middelengebruik scholieren

In het onderzoek is het middelengebruik geïnventariseerd door te vragen naar het roken van sigaretten, het drinken van alcohol, het gebruik van kalmerende middelen, het gebruik van marihuana/hasj/wiet en het spelen op een gokkast, wat uiteraard geen middel is, maar wel verslavend kan zijn. Er is ook gevraagd hoe oud de scholier was toen hij voor het eerst bovengenoemde activiteiten ondernam.

91% van de scholieren heeft nog nooit een **sigaret** gerookt, 9% heeft wel eens een sigaret geprobeerd (tabel 5.18). 4% van de scholieren zegt wel te roken, maar de afgelopen vier weken niet gerookt te hebben (niet-frequente rokers) en 1,4% zegt wel gerookt te hebben in de afgelopen vier weken (redelijk frequente rokers). Een zeer gering percentage scholieren (1,2%) zegt elke dag sigaretten te roken (zeer frequente rokers). 31% van de leerlingen die wel eens gerookt hebben nam zijn eerste sigaret toen hij 9 jaar of jonger was, 18% op 10-jarige leeftijd en 50% op 11-jarige leeftijd of ouder. De meeste scholieren probeerden hun eerste sigaret toen ze 11 waren (40%).

Scholieren uit Nederland, Suriname, de Antillen en overige arme landen hebben vaker dan andere scholieren wel eens een sigaret geprobeerd, scholieren uit Turkije, Marokko en uit overige rijke landen minder vaak.

Het percentage scholieren uit het peilstation onderzoek 2003 van het Trimbos-instituut onder 10-12 jarigen¹ (Monshouwer e.a 2004), dat ooit wel eens een sigaret heeft gerookt ligt iets hoger dan het hier gevonden percentage (11% tegen hier 9%). Het percentage scholieren dat de afgelopen vier weken heeft gerookt (redelijk frequente roker) ligt iets lager dan het hier gevonden percentage (1,0 tegen 1,5%). Er

¹ Groep 7 en 8 van de basisschool.

Tabel 5.18 Percentage scholieren dat wel eens gerookt heeft, de afgelopen 4 weken gerookt heeft of elke dag rookt.

	% wel eens gerookt*	% afgelopen 4 weken gerookt	% rookt elke dag
Nederland	14,4	2,0	1,5
Suriname	10,5	2,1	2,1
Antillen	9,7	0,0	0,0
Kaapverdië	7,4	0,0	0,0
Turkije	3,9	0,0	0,0
Marokko	3,4	1,1	2,3
overige arme landen	10,0	4,3	1,5
overige rijke landen	0,0	0,0	0,0
totaal (12 jaar)	9,0	1,5	1,2
Trimbos (10-12 jaar)	11,0	1,0	0,0
HBSC Nederland (12 jaar)	11,3	n.b.	0,2
HBSC Europa+Noord Amerika (12 jaar)	14,9	n.b.	0,7

** p < .01 * p < .05 + p < .10 n.b. = niet bekend

Bron: Peilstation-onderzoek 2003 Trimbos ; HBSC 2001/2002.

is ook een verschil in het percentage scholieren dat elke dag rookt. Bij het Trimbosonderzoek rookt geen enkele scholier elke dag, in dit onderzoek 1,2%. Het Trimbosonderzoek bevat geen gegevens over verschillen tussen etnische groepen op het basisonderwijs, maar wel over verschillen op het voortgezet onderwijs. Marokkaanse jongeren roken minder vaak (24%) dan de scholieren uit andere etnische groepen (bijvoorbeeld 62% van de Surinaamse en 58% van de Antilliaanse jongeren) en Turkse jongeren, opvallend gezien onze gegevens, ongeveer net zo vaak (50%).

De cijfers zijn ook vergelijkbaar met cijfers uit de Health Behaviour in School-ages Children Study naar 12 jarige scholieren¹ (HBSC) (12% ooit gerookt, 0,2% dagelijks; Ter Bogt e.a. 2003). Dit is een internationaal onderzoek dat elke vier jaar door de World Health Organisation wordt uitgevoerd. Uit deze studie blijkt dat vergeleken met andere landen in Nederland iets minder kinderen wel eens gerookt hebben (Currie e.a. 2004).

Verwacht zou kunnen worden dat er hier beduidend minder rokende jongeren gevonden worden dan in het Trimbos-onderzoek en het HBSC-onderzoek omdat het percentage allochtone jongeren (die weinig roken) in dit onderzoek een stuk hoger ligt (69% tegen 25% en 16%). Het verschil tussen de percentages jongeren die wel eens gerookt hebben is echter gering. Er wordt in dit onderzoek dus meer gerookt door de scholieren dan op basis van de Trimbos en HBSC-gegevens verwacht kan worden.

24% van de scholieren heeft wel eens alcohol gedronken (tabel 5.19). Van de scholieren zegt 86% de afgelopen vier weken geen alcohol te hebben gedronken, 7% zegt in deze periode 1 keer alcohol gedronken te hebben, 4% 2 keer, 0,9% 3 keer en 1,8% 4 keer. Een klein aantal scholieren (1,3%) zegt elke week alcohol te drinken.

¹ Groep 8 basisonderwijs.

Tabel 5.19 Percentage scholieren dat wel eens alcohol gedronken heeft, de afgelopen 4 weken gedronken heeft of elke dag drinkt.

	% wel eens alcohol gedronken**	% afgelopen 4 weken alcohol gedronken**	% drinkt elke week alcohol
Nederland	39,6	27,3	2,0
Suriname	22,3	11,7	2,1
Antillen	32,3	19,4	0,0
Kaapverdië	36,4	27,3	0,0
Turkije	4,9	2,9	0,0
Marokko	5,6	0,0	1,1
overige arme landen	20,3	10,0	2,9
overige rijke landen	11,1	7,4	0,0
totaal (12 jaar)	23,6	14,8	1,3
Trimbos (10-12 jaar)	50,0	19,0	n.b.
HBSC Nederland (12 jaar)	n.b.	n.b.	6,0
HBSC Europa+Noord Amerika (12 jaar)	n.b.	n.b.	5,0

** p < .01 * p < .05 + p < .10 n.b. = niet bekend

Bron: Peilstationonderzoek 2003 Trimbos; HBSC 2001/2002.

Van de scholieren die wel eens gedronken hebben dronk 23% zijn eerste alcoholische drankje toen hij 9 jaar of jonger was, 31% op 10-jarige leeftijd, 31% op 11 jarige leeftijd en 15% was twaalf jaar. De meeste scholieren begonnen dus met drinken toen ze 10 of 11 jaar oud waren. Nederlandse, Antilliaanse en Kaapverdiaanse scholieren hebben vaker dan andere scholieren wel eens alcohol gedronken en Turkse en Marokkaanse scholieren veel minder vaak.

Nederlandse en Kaapverdiaanse scholieren zeggen vaker dan andere scholieren dat ze de afgelopen vier weken alcohol gedronken hebben. Bijna 1/3 van deze scholieren zegt namelijk (27%) dat ze de afgelopen vier weken alcohol gedronken hebben. Turkse en Marokkaanse scholieren drinken nauwelijks. Dit kwam ook in het Trimbos-onderzoek naar voren.

Uit het Trimbos-onderzoek en de HBSC gegevens komen hogere alcohol-gebruikcijfers naar voren dan bij dit onderzoek: 50% heeft wel eens alcohol geprobeerd en 19% heeft de afgelopen maand alcohol gedronken (Trimbos) en 6% drinkt elke week alcohol (HBSC). Deze verschillen worden veroorzaakt door het hogere percentage allochtonen in dit onderzoek.

Marihuana/hasj is door 1,2% van de scholieren wel eens geprobeerd (tabel 5.20). Bij het Trimbos-onderzoek was dat 0,6%. Het percentage is hier dus twee keer zo hoog. Opmerkelijk is dat geen van de Turkse en Kaapverdiaanse scholieren en scholieren uit overige rijke landen ooit marihuana/hasj geprobeerd hebben.

Kalmerende- of slaapmiddelen heeft 2,4% van de scholieren ooit geprobeerd. Er is geen verschil in slaapmiddelgebruik en drugsgebruik tussen de etnische groepen. Bij het Trimbosonderzoek zijn hier geen gegevens over bekend.

16% van de scholieren heeft wel eens op een gokkast gespeeld, 7% van de scholieren speelde voor het eerst op een gokkast toen ze 9 jaar of jonger waren, 4% toen ze 10 jaar waren, 3% op 11-jarige leeftijd en 2% met 12 jaar. Nederlandse scholieren hebben veel vaker (28%) dan andere scholieren wel eens op een gokkast gespeeld en Marokkaanse scholieren en scholieren uit overige rijke landen iets

Tabel 5.20 Percentage scholieren dat wel eens kalmerende of slaapmiddelen of marihuana/hasj/wiet heeft geprobeerd of op een gokkast heeft gespeeld.

	% kalmerende of slaapmiddelen geprobeerd	% marihuana/hasj/wiet geprobeerd	% gokkast gespeeld**
Nederland	4,0	0,5	28,2
Suriname	1,1	3,2	11,6
Antillen	0,0	3,2	12,9
Kaapverdië	1,8	0,0	14,6
Turkije	2,9	0,0	9,7
Marokko	2,3	2,3	7,9
arme landen	1,4	1,5	14,3
rijke landen	0,0	0,0	7,4
totaal	2,4	1,2	16,2
Trimbos (12 jaar)	n.b.	0,6	31,0

** p < .01 * p < .05 + p < .10 n.b. = niet bekend

Bron: Peilstationonderzoek 2003 Trimbos.

minder vaak. Bij het Trimbos-onderzoek heeft bijna het dubbele percentage scholieren (31%) wel eens op een gokkast gespeeld. Dit wordt wederom veroorzaakt doordat in het Trimbos-onderzoek 25% van de basisscholieren allochtoon is tegen 69% in dit onderzoek. Ook uit het Trimbos-onderzoek naar scholieren uit het voortgezet onderwijs¹ blijkt dat allochtone scholieren (vooral Turken en Marokkanen) veel minder vaak op een gokkast spelen dan Nederlandse scholieren (28% Turks, 23% Marokkaans, 52% Nederlands).

Conclusie middelengebruik

Er kan geconcludeerd worden dat Turkse en Marokkaanse scholieren minder vaak roken dan de andere scholieren. Nederlandse scholieren roken het meeste. De scholieren uit Nederland drinken ook veel alcohol, evenals de Antilliaanse en Kaapverdiaanse scholieren. Turkse en Marokkaanse scholieren drinken zelden alcohol.

Het percentage scholieren dat rookt ligt iets lager dan bij eerdere onderzoeken (Trimbos en HBSC) en het percentage scholieren dat alcohol drinkt ligt een stuk lager dan bij eerdere onderzoeken. Dit komt door het hoge percentage allochtone scholieren in dit onderzoek.

Middelengebruik en crimineel gedrag van de scholier

Om na te gaan of scholieren die middelen gebruiken (of gokken) meer delicten ondernemen dan scholieren die dat niet doen zijn er verscheidene t-toetsen uitgevoerd. Hieruit blijkt dat scholieren die wel eens een sigaret geprobeerd hebben veel meer delicten hebben gepleegd dan scholieren die nog nooit gerookt

¹ Deze gegevens zijn niet beschikbaar voor scholieren uit het basisonderwijs.

Tabel 5.21 Crimineel gedrag vergeleken tussen scholieren die wel eens middelen hebben gebruikt en die dat niet gedaan hebben.

	aantal delicten	aantal lichte delicten	aantal vernielings delicten	aantal vermogens delicten	aantal gewelds delicten
wel eens een sigaret geprobeerd	19,4**	6,9**	5,5**	4,8**	2,2**
nooit een sigaret geprobeerd	5,6	2,6	1,2	1,0	0,8
wel eens alcohol geprobeerd	11,5**	4,7**	2,9**	2,3**	1,7**
nooit alcohol geprobeerd	5,2	2,4	1,1	0,9	0,7
kalmerende/slaapmiddelen	20,8**	6,1**	6,0**	5,5**	3,3**
geen kalmerende/slaapmiddelen	6,6	2,9	1,5	1,2	0,9
marihuana/hasj/wiet geprobeerd	33,4+	8,2+	13,9*	7,6*	3,7
geen marihuana/hasj/wiet	6,5	2,9	1,4	1,2	0,9
wel eens op een gokkast gespeeld	12,9**	4,7**	3,1**	3,0**	2,0**
nooit op een gokkast gespeeld	5,8	2,7	1,3	1,0	0,8

** p < .01 * p < .05 + p < .10

hebben (19 tegen 6 delicten; p < .01 tabel 5.21). Dit geldt ook voor lichte, vernielings-, vermogens- en geweldsdelicten.

Ook het gebruik van alcohol, van kalmerende middelen, marihuana en het spelen op een gokkast hangen sterk samen met de aantallen gepleegde delicten en ook dit blijkt voor alle vier onderscheiden delictcategorieën te gelden. Samengevat kan gesteld worden dat scholieren die meer middelen gebruiken veel meer delicten plegen.

Wapenbezit

Van de scholieren draagt 12% wel eens een wapen bij zich, 11% doet dat af en toe, 1% altijd. Van deze scholieren heeft 66% een zakmes bij zich, 13% een vlindermes, stiletto of ander steekwapen, 15% een boksbeugel, knuppel, (wapen)stok of ander slag of stootwapen, 15% een luchtdrukpistool, gaspistool of alarmpistool¹. Twee scholieren zeggen een 9 mm pistool te hebben en twee traangas. De scholieren van verschillende etnische groepen verschillen niet in het bij zich dragen van een wapen.

Er blijkt ook geen verschil tussen de etnische groeperingen te zijn in het bezit van een zwaar wapen (tabel 5.22). Opvallend is dat geen enkele Antilliaanse scholier of scholier uit een overig rijk land een zwaar wapen bezit. Temeer omdat 13% van de Antillianen wel een wapen bezit.

Er is een sterk en significant verband tussen het dragen van een wapen en het aantal gepleegde delicten ($r = .40$ $p < .00$). Scholieren die wel eens een wapen bij zich hebben plegen meer delicten. Het bezit van een wapen hangt met de verschillende onderscheiden vormen van criminaliteit (geweld, vernieling, vermogen) ongeveer even sterk samen, namelijk tussen de .33 en .34 ($p < .00$).

¹ Som percentages > 100% i.v.m. meerdere antwoordmogelijkheden.

Tabel 5.22 Percentage scholieren dat wel eens een wapen bij zich draagt; N= 681.

	% wapen ¹	% zwaar wapen ²
Nederland	12,2	3,4
Suriname	15,6	6,3
Antillen	12,9	0,0
Kaapverdië	9,1	1,8
Turkije	12,4	4,8
Marokko	6,8	3,3
overige arme landen	12,9	5,7
overige rijke landen	7,4	0,0
totaal	11,7	3,8

¹ Verschillen tussen etnische groepen niet significant. ² Alle wapens behalve zakmes.

Het verband tussen lichte criminele activiteiten en wapenbezit is iets minder sterk ($r=.25$). Scholieren met een licht wapen plegen iets minder delicten (16 delicten) dan scholieren met een zwaar wapen (19 delicten), terwijl scholieren die geen wapen bezitten gemiddeld slechts 6 delicten gepleegd hebben.

Confrontatie met geweld

19% van de scholieren is wel eens slachtoffer geweest van geweld. De meesten van hen (65%) hebben dit maar één keer meegemaakt. Een aantal is twee keer slachtoffer geweest van geweld (17%). De overige 19% van de scholieren die slachtoffer van geweld zijn geweest, zijn dat zelfs vaker dan twee keer geweest. Eén scholier zegt zelfs 20 keer zelf slachtoffer te zijn geweest. Situaties die de scholieren noemen zijn bijvoorbeeld: ‘bedreigd met mes’, ‘geschopt door 6-8 kinderen’, ‘met stalen pijp op hoofd geslagen’ en ‘twee mensen van 17 wilden me beroven’.

Van de scholieren die slachtoffer zijn geweest van geweld is 42% geslagen, 17% in elkaar geslagen, 10% heeft gevochten, 8% is bedreigd met een mes, 9% is beroofd en 14% betreft andere gevallen (7% ernstig¹ en 7% niet ernstig²). In totaal is 6% van alle scholieren met ernstig geweld³ in aanraking gekomen en de overige 13% met minder ernstig geweld⁴.

Eén derde van de scholieren (32%) heeft wel eens gezien dat iemand slachtoffer werd van geweld. Bij het merendeel van hen is dat één keer gebeurd (64%). 18% heeft twee keer gezien dat iemand slachtoffer werd van geweld en 18% drie keer of vaker. Situaties die de scholieren hier bijvoorbeeld beschrijven zijn: ‘mijn vader werd in elkaar geslagen’, ‘een man sloeg een vrouw’, ‘paar jongens gingen vechten’ en ‘een man was boos op zijn vrouw en wou haar steken met een mes’.

¹ Zoals: ‘Bijna verkracht, pink gebroken’, ‘Ze wouden mij neersteken.’, ‘Een vriendje (ben ik niet meer van hem) gooide 1 mes in me knie en gooide 1 stoel tegen me neus aan’.

² Zoals ‘Mijn hond had mij gebeten’ en ‘Op school had een jongen een mes. Hij had mijn oor aangeraakt. Niet helemaal, want ik had maar een schrammetje’.

³ In elkaar geslagen, bedreigd met mes, beroving en anders (ernstig).

⁴ Geslagen, gevochten, anders (niet-ernstig).

Tabel 5.23 Percentage scholieren dat zelf slachtoffer van geweld is geweest, heeft gezien dat iemand anders dat was, of beide.

	% slachtoffer geweld+	% slachtoffer serieus geweld	% geweld gezien +	% één van beide of beide*
Nederland	25,0	8,3	29,0	42,4
Suriname	19,0	5,2	43,0	49,0
Antillen	23,0	9,7	35,0	45,2
Kaapverdië	13,0	5,4	31,0	33,9
Turkije	10,0	2,9	21,0	24,8
Marokko	15,0	3,3	34,0	38,9
arme landen	20,0	8,6	36,0	44,3
rijke landen	26,0	7,4	35,0	48,2
totaal	19,0	6,2	32,0	40,0

** p <.01 * p<.05 + p<.10

Tabel 5.24 Crimineel gedrag van scholieren die in aanraking met geweld zijn gekomen.

	aantal delicten	aantal lichte delicten	aantal vernielings delicten	aantal vermogens delicten	aantal gewelds delicten
Wel geweld gezien	10,0**	4,0**	2,7**	1,9**	1,5**
Geen geweld gezien	5,4	2,5	1,1	1,1	0,7
Zelf slachtoffer geweld	10,3**	3,9**	2,8**	1,9+	1,7**
Niet zelf slachtoffer geweld	6,1	2,7	1,3	1,2	0,8

** p <.01 * p<.05 + p<.10

Van de scholieren is 10% zelf slachtoffer van geweld geweest en heeft gezien dat iemand anders dat werd. Er is bij deze scholieren dus sprake van een serieuze confrontatie met geweld. 40% van de scholieren is zelf slachtoffer geweest of heeft gezien dat iemand anders dat werd, of beide (tabel 5.23). Tussen het zien van geweld en het zelf slachtoffer zijn is een significant verband van .23 ($p < .00$).

Van de scholieren zijn de Kaapverdianen en Turken minder vaak dan de andere scholieren in contact gekomen met geweld (zelf of iemand anders slachtoffer; tabel 5.23). Nederlandse leerlingen en leerlingen uit overige rijke landen zijn vaak zelf slachtoffer van geweld geworden (25 en 26%). Surinaamse scholieren hebben vaak gezien dat andere mensen slachtoffer werden van geweld (43%). Surinaamse scholieren en scholieren uit overige rijke landen zijn het meeste geconfronteerd met geweld (49 en 48%).

Scholieren die wel eens gezien hebben dat iemand anders slachtoffer werd van geweld plegen dubbel zoveel delicten als scholieren die dat niet gezien hebben (10 tegen 5 delicten $p < .01$). Dit geldt ook voor lichte delicten, vernieling,- vermogens,- en geweldsdelicten (tabel 5.24). Slachtofferschap heeft een zelfde effect op de criminaliteit.

In de deelgemeentes IJsselmonde en Feyenoord zijn er veel scholieren die wel eens slachtoffer van geweld zijn geworden (26 en 27%; tabel 5.25). In Feyenoord

Tabel 5.25 Percentage scholieren dat zelf slachtoffer van geweld is geweest, heeft gezien dat iemand anders dat was, of beide.

	% slachtoffer geweld*	% slachtoffer serieus geweld	% geweld gezien	% één van beide of beide
IJsselmonde	26,0	8,5	30,0	44,1
Kralingen/Crooswijk	13,0	5,1	34,0	37,8
Delfshaven	14,0	4,8	34,0	37,7
Noord	16,0	3,7	35,0	41,7
Feyenoord	27,0	15,2	18,0	39,4
Pernis	18,0	7,7	21,0	33,3
Overige	16,0	2,9	38,0	38,2
andere stad	6,0	0,0	28,0	33,3
totaal	18,0	6,1	31,0	39,8

betreft het vaak serieus geweld (15%). Bij scholieren uit IJsselmonde is dat minder het geval (9%). Onder de scholieren die in een andere stad¹ wonen zijn er maar weinig scholieren die zelf slachtoffer van (serieus) geweld zijn geworden.

Het zien van geweld verschilt niet tussen de verschillende deelgemeentes. Het valt wel op dat vooral scholieren in de deelgemeente Feyenoord en Pernis weinig geweld zien (18 en 21%). Scholieren uit Feyenoord worden dus wel vaak slachtoffer van geweld, maar zien niet vaak dat iemand anders slachtoffer van geweld wordt. Op basis van de veiligheidsindex van de Gemeente Rotterdam (2003) waaruit blijkt dat Feyenoord op alle zeven onderscheiden gebieden problemen ondervindt, zou verwacht kunnen worden dat scholieren uit Feyenoord niet alleen vaak slachtoffer van geweld zijn, maar ook vaak geweld zien.

Samenvatting hoofdstuk 5

Om de criminaliteit van de scholier in kaart te brengen is de scholier gevraagd of hij 25 delicten het afgelopen jaar gepleegd heeft. 76,4% van de scholieren heeft één of meerdere delicten gepleegd. De volgende delicten hebben de scholieren vaak gepleegd: pesten, zwartrijden, winkeldiefstal en meedoen aan een vechtpartij (21 tot 50%) en de volgende delicten niet vaak: een fiets of brommer stelen, ergens inbreken, iemand met een wapen verwonden (0,7 tot 1,9%). De scholieren hebben gemiddeld 6,8 delicten gepleegd en 3,0 verschillende delictsoorten (van de 25 soorten).

De delicten zijn onder vier noemers verdeeld. 69% van de scholieren heeft het afgelopen jaar een licht delict gepleegd, 38% een vernielingsdelict, 39% een vermogensdelict en 29% een geweldsdelict. De gemiddelde leeftijd waarop delicten voor het eerst zijn gepleegd is 9,9 jaar.

59% van de scholieren pleegt zijn laatste delict samen met anderen. Van hen heeft 72% het delict gepleegd met kinderen afkomstig uit maar één etnische groep. 15% van de scholieren is wel eens in aanraking met de politie gekomen.

¹ Zoals Pendrecht en Barendrecht. Meer over de verschillende deelgemeenten en buurten in het volgende hoofdstuk 6: Hulpbronnen.

Van deze scholieren had 62% één keer contact met de politie, de overige 38% vaker. De helft van de scholieren is positief over de reactie van de politie, 13% neutraal en 30% negatief. Scholieren die meer crimineel zijn, zijn eerder negatiever over het optreden van de politie.

9% van de scholieren heeft wel eens gerookt, 1% zegt elke dag te roken. 24% van de scholieren heeft wel eens alcohol gedronken, 1% zegt elke dag alcohol te drinken. 2% van de scholieren heeft wel eens kalmerende of slaapmiddelen geprobeerd, 1% heeft wel eens marihuana/hasj/wiet geprobeerd en 16% heeft wel eens op een gokkast gespeeld. Scholieren die vaak middelen gebruiken of gokken plegen veel meer delicten dan scholieren die dat niet doen.

12% van de scholieren draagt wel eens een wapen bij zich. 3,8% van de scholieren bezit een zwaar wapen (alle wapens behalve zakmes). 19% van de scholieren is wel eens het slachtoffer van geweld geworden, 6% van serieus geweld. 32% van de scholieren heeft wel eens geweld gezien en 40% heeft geweld gezien en/of is zelf slachtoffer geworden van geweld. Scholieren die in aanraking met geweld zijn gekomen plegen meer delicten dan scholieren die dat niet zijn. In IJsselmonde en Delfshaven zijn scholieren vaak slachtoffer van geweld. Scholieren uit Feyenoord en Pernis zien niet vaak geweld.

De scholieren in het onderhavige onderzoek plegen meer delicten dan de respondenten uit het Nationale Scholieren Onderzoek en het WODC-onderzoek (Wittebrood 2003, Kruissink en Essers 2004). Dit is opmerkelijk aangezien de scholieren uit deze onderzoeken een stuk ouder zijn dan in dit onderzoek (tussen de 12 en 20 jaar tegen 12-jarigen in dit onderzoek). Het is niet aannemelijk dat de hoge criminaliteit onder de scholieren in dit onderzoek veroorzaakt wordt doordat in dit onderzoek veel meer allochtone kinderen zijn opgenomen, want de verschillen tussen allochtone en autochtone scholieren met betrekking tot criminaliteit zijn gering (zie hieronder). Een andere oorzaak zou kunnen zijn dat de autochtone scholieren in Rotterdam criminelere zijn dan in het gehele land, doordat autochtone jongeren in Rotterdam in de minderheid zijn en beïnvloed worden door de meer criminele allochtone jongeren. Dit blijkt echter ook niet uit de gegevens. We hebben vooralsnog geen verklaring voor de hoge criminaliteit onder Rotterdamse scholieren.

Het percentage scholieren dat rookt ligt in het huidige onderzoek iets lager dan bij eerdere onderzoeken (Trimbos en HBSC) en het percentage scholieren dat alcohol drinkt ligt een stuk lager dan bij eerdere onderzoeken. Dit komt door het hoge percentage allochtone scholieren (inclusief islamieten) in dit onderzoek.

Er zijn verrassend weinig verschillen in het plegen van delicten tussen de etnische groeperingen. Marokkanen plegen in totaal een fractie minder delicten en scholieren uit overige arme landen een fractie meer. In het plegen van vernielingsdelicten en gewelddelicten is ook geen verschil tussen de groeperingen. Kaapverdianen en scholieren uit arme landen plegen echter wel vaker lichte delicten en Antillianen vaker vermogensdelicten.

Het is opmerkelijk dat Marokkaanse scholieren in dit onderzoek niet oververtegenwoordigd zijn in de criminaliteit aangezien dit uit andere onderzoeken wel naar voren komt. Dit kan veroorzaakt worden door de lage leeftijd van de respondenten in dit onderzoek in vergelijking met deze andere onderzoeken. De oorzaak kan ook gelegen zijn in de grote homogeniteit in Rotterdam. Doordat allochtone jongeren in Rotterdam ruimer vertegenwoordigd

zijn dan autochtone jongeren kan op grond van de sociale netwerktheorie verwacht worden dat autochtone kinderen net zo crimineel zijn als allochtone kinderen. Het geringe verschil tussen Marokkaanse en autochtone scholieren wordt in dat geval veroorzaakt doordat de autochtone scholieren criminelier zijn. Uit analyse blijkt echter dat autochtone scholieren die in allochtone buurten wonen niet criminelier zijn dan de autochtone scholieren die in autochtone buurten wonen, dus deze verklaring gaat niet op.

Een andere mogelijkheid voor het geringe verschil tussen Marokkaanse en Nederlandse scholieren kan zijn dat de Marokkaanse jongeren onderrapporteren. Uit de gegevens van dit onderzoek kan dit echter niet afgeleid worden. Uit gegevens over schoolsucces blijkt geen onderrapportage door Marokkaanse jongeren. Het longitudinale vervolgonderzoek zal eventuele onderrapportage door Marokkaanse scholieren aan het licht brengen, dan wel uitsluiten.

Turkse en Marokkaanse scholieren roken en drinken minder vaak dan de andere scholieren. De Nederlandse scholieren roken het meeste. De Antilliaanse, Kaapverdiaanse en Nederlandse scholieren drinken vaak alcohol.

Aan de hand van de in dit hoofdstuk gepresenteerde gegevens kan geconcludeerd worden dat de 12-jarige scholieren in Rotterdam vaak crimineel gedrag vertonen. Een opmerkelijke bevinding is dat de allochtone jongeren op deze leeftijd nog niet oververtegenwoordigd zijn in de criminaliteit.

Hoofdstuk 6

Hulpbronnen

In dit hoofdstuk wordt ingegaan op de hulpbronnen die de scholier tot zijn beschikking heeft om zijn weg in de maatschappij te vinden. Hulpbronnen zijn zaken als een goede opleiding, een hogere sociaal economische positie van de ouders of een goede woonbuurt. Wie over dergelijke hulpbronnen beschikt, heeft meer kansen in de maatschappij, op inkomen, op werk, op een aantrekkelijke partner en op vrienden. In hoofdstuk 7 worden de sociale netwerken van de scholier besproken en deze netwerken kunnen ook beschouwd worden als een hulpbron (vgl. Völker en Driessen 2003), maar in dit hoofdstuk gaat het om de meer ‘traditionele’ hulpbronnen zoals SES en huisvesting. Verwacht wordt dat het ontbreken van hulpbronnen samenhangt met meer crimineel gedrag (hier wordt in hoofdstuk 13 verder op ingegaan).

Arbeidspositie ouders van de ouders

Van de scholieren weet 9,5% niet of zijn vader werkt (tabel 6.1). Van de vaders van de scholieren die dat wel weten, werkt 83%. Verder is 5% huisman, 8% is werkloos en 6% is afgekeurd door ziekte¹. Van de vaders die een baan hebben heeft 7% 2 banen en 13% een eigen bedrijf. Bijna alle werkzame vaders werken fulltime (82%). Vaders uit overige rijke landen hebben erg vaak een eigen bedrijf (26%). Antilliaanse, Kaapverdiaanse vaders en vaders uit overige arme landen hebben niet vaak een eigen bedrijf (0, 5 en 4%). Turkse, Marokkaanse vaders en vaders uit overige arme landen zijn vaker werkloos dan vaders uit andere landen.

¹ Som percentages > 100% i.v.m. meerdere antwoordmogelijkheden.

Tabel 6.1 Arbeidssituatie vader¹.

	% werkende vaders ²	% vaders eigen bedrijf*	% vaders werkloos*	% vaders huisman	% vaders afgekeurd
Nederland	91,5	12,0	5,5	4,0	3,0
Suriname	89,2	14,0	2,4	4,8	3,6
Antillen	83,3	0,0	8,3	4,2	8,3
Kaapverdië	80,9	5,0	6,4	2,1	6,4
Turkije	77,0	12,0	12,0	6,0	8,0
Marokko	71,8	12,0	17,9	6,4	12,8
arme landen	72,1	4,0	13,1	6,6	6,6
rijke landen	83,3	26,0	8,3	8,3	4,2
totaal	83,0	11,0	8,8	5,0	6,0

** p <.01 * p<.05 + p<.10 ¹ Som percentages > 100% i.v.m. meerdere antwoordmogelijkheden, soms < 100% omdat de categorie 'overig' niet in de tabel is opgenomen. ² 1 baan, 2 banen of eigen bedrijf.

Tabel 6.2 Arbeidssituatie moeder.¹

	% werkende moeders ^{2**}	% moeders eigen bedrijf	% moeders werkloos**	% moeders huisvrouw**	% moeders afgekeurd**
Nederland	83,3	5,0	4,0	20,0	2,0
Suriname	69,7	1,0	8,0	20,0	3,0
Antillen	65,5	0,0	10,0	17,0	7,0
Kaapverdië	81,1	9,0	6,0	19,0	2,0
Turkije	34,3	2,0	20,0	56,0	3,0
Marokko	30,7	3,0	17,0	55,0	15,0
arme landen	47,0	4,0	18,0	36,0	2,0
rijke landen	66,7	22,0	7,0	30,0	0,0
totaal	62,1	5,0	10,0	32,0	4,0

** p <.01 * p<.05 + p<.10 ¹ Som percentages > 100% i.v.m. meerdere antwoordmogelijkheden, soms < 100% omdat de categorie 'overig' niet in de tabel is opgenomen. ² 1 baan, 2 banen of eigen bedrijf.

Opmerkelijk is verder het hoge percentage Marokkaanse vaders dat afgekeurd is (13%). Turkse, Marokkaanse vaders en vaders uit overige arme landen zijn geregeld huisman (6, 6 en 7%). Dit heeft weinig te maken met hun emancipatie, maar meer met hun hoge werkloosheid.

5% van de scholieren weet niet of moeder wel of niet werkt. Van de scholieren die het wel weten werkt meer dan de helft van de moeders (62%) (tabel 6.2). Bij 32% van de leerlingen is moeder huisvrouw, bij 10% is ze werkloos en bij 4% is moeder afgekeurd. Van de moeders die werken heeft 11% 2 banen en 8% een eigen bedrijf. En van de moeders die werken, werkt 67% fulltime (4 dagen of meer), de rest parttime. Nederlandse en Kaapverdiaanse moeders werken het meeste (83% en 81%). De moeders van scholieren uit Turkije en Marokko werken zeer veel minder (34% en 31%). Moeders uit overige rijke landen hebben vaak een eigen bedrijf (22%). Bij de overige moeders komt dit veel minder vaak voor (tussen de 0 en 9%).

Tabel 6.3 Percentage ouders zonder en met opleiding en percentage scholieren dat opleidingsniveau ouders niet weet¹.

	% geen opleiding moeder**	% opleiding moeder*	% weet niet opleiding moeder	% geen opleiding vader**	% opleiding vader	% weet niet opleiding vader
Nederland	1,5	39,0	59,5	2,4	38,5	58,1
Suriname	4,2	51,0	44,8	6,3	29,6	50,0
Antillen	6,5	32,4	61,3	12,9	25,8	54,8
Kaapverdië	17,9	19,6	62,5	14,3	21,4	60,7
Turkije	12,4	41,0	46,7	11,4	33,3	53,3
Marokko	17,8	31,3	51,1	14,4	28,9	57,8
arme landen	5,7	41,4	52,9	10,0	33,3	51,4
rijke landen ²	3,7	44,4	51,9	7,4	34,3	44,4
totaal	7,8	38,5	53,7	8,4	34,0	55,0

** p < .01 * p < .05 + p < .10 ¹ Van alle scholieren. ² N=12.

Turkse en Marokkaanse moeders zijn voornamelijk huisvrouw (56% en 55%). Ook werken veel Marokkaanse moeders niet omdat ze afgekeurd zijn (15%).

Wat opvalt, is dat bij Nederlandse, Antilliaanse en Kaapverdiaanse scholieren de vader en moeder ongeveer even vaak werken. De grootste verschillen tussen vader en moeder zijn te vinden bij Turkse en Marokkaanse leerlingen. Opmerkelijk is dat de verschillen tussen de etnische groeperingen bij het werken van moeder veel groter zijn dan bij het werken van vader.

Opleidingsniveau van de ouders

Opmerkelijk veel leerlingen weten niet wat voor opleiding hun moeder gedaan heeft (54%). Van de moeders van de scholieren die het wel weten heeft 37% hoger onderwijs gevolgd, 30% de middelbare school, 12% de lagere school en 16% heeft helemaal geen onderwijs genoten. 55% van de scholieren weet niet wat voor een opleiding zijn/haar vader gedaan heeft. Van de scholieren die het wel weten, hebben de vaders voor 18% geen onderwijs genoten, 38% heeft hoger onderwijs, 30% de middelbare school en 9% de lagere school.

Wat opvalt, is dat de moeders iets vaker een opleiding hebben gevolgd dan de vaders (39 tegen 34%). Dit zijn opvallende bevindingen aangezien verwacht kan worden dat de moeders minder vaak een opleiding hebben gedaan en een lager opleidingsniveau hebben omdat in de tijd dat deze moeders jong waren (rond 1970) meisjes minder werden gemotiveerd om een opleiding te volgen dan jongens.

De moeders en vaders van Surinaamse en Nederlandse scholieren en scholieren uit rijke en arme landen hebben vaker dan ouders van andere groeperingen een opleiding genoten. Moeders en vaders uit Kaapverdië en Marokko hebben het minst vaak onderwijs gehad. Er is geen verschil tussen de scholieren uit de verschillende etnische groeperingen in de mate waarin ze geen antwoord weten op de vraag naar het opleidingsniveau van vader of moeder.

Tabel 6.4 Deelgemeentes waar de scholieren wonen.

	N	%
IJsselmonde	177	26,3
Kralingen-Crooswijk	98	14,5
Delfshaven	167	24,8
Noord	108	16,0
Feyenoord	33	4,9
Pernis	39	5,8
andere stad	18	2,7
overige ¹	34	5,0
totaal	674	100,0

Tabel 6.5 Percentage allochtonen in de woonbuurt.

	% vooral autochtonen**	% evenveel**	% vooral allochtonen
Nederland	45,9	20,5	31,3
Suriname	15,6	49,0	31,2
Antillen	22,6	45,2	32,3
Kaapverdië	16,1	48,2	33,9
Turkije	17,9	43,4	37,7
Marokko	13,3	53,3	32,2
overige arme landen	24,3	35,7	40,0
overige rijke landen	37,0	44,4	18,5
totaal	26,9	38,3	33,2

** p < .01 * p < .05 + p < .10

Buurt

In dit onderzoek zijn scholieren opgenomen afkomstig uit 10 deelgemeentes van Rotterdam²: IJsselmonde, Kralingen/Crooswijk, Delfshaven, Noord, Feyenoord, Pernis, Prins Alexander, Hilleegersberg/Schiebroek, Stadscentrum en Charlois (tabel 6.4). Daarnaast komen enkele scholieren uit een andere stad (bijvoorbeeld Barendrecht, Dordrecht, Schiedam). In totaal komen de scholieren uit 51 verschillende buurten binnen de genoemde deelgemeentes. Als in het hiernavolgende stuk over deelgemeentes en buurten gesproken wordt, zal alleen gekeken worden naar deelgemeentes en buurten waar genoeg scholieren uit ons onderzoek wonen om betrouwbare analyses te kunnen doen.

De scholieren is gevraagd of in de buurt waarin zij in wonen mensen van Nederlandse afkomst of mensen van andere afkomst wonen. Bij iets meer dan één derde van de scholieren wonen in de buurt evenveel allochtonen als autochtonen (38%), bij iets minder scholieren wonen vooral autochtonen in de buurt (27%) en bij één derde van de scholieren (33%) wonen vooral allochtone mensen in de buurt (tabel 6.5). Nederlandse scholieren wonen in vergelijking tot de andere groeperingen

¹ Prins Alexander (4), Hilleegersberg/Schiebroek (7), Stadscentrum (15), Charlois (8).

² Aan de hand van de postcodes van het woonadres van de scholier is de deelgemeente bepaald.

Tabel 6.6 Percentage allochtonen in de woonbuurt volgens de scholieren en volgens de gemeente Rotterdam.

	% vooral Nederlanders**	% evenveel**	% vooral allochtonen**	officiële % allochtonen deelgemeente
IJsselmonde	42,9	24,3	<u>31,1</u>	37,0
Kralingen/Crooswijk	17,4	36,7	44,9	49,0
Delfshaven	<u>9,0</u>	56,9	32,9	72,0
Noord	12,0	49,1	38,0	50,0
Feyenoord	<u>30,3</u>	27,3	36,4	63,0
Pernis	84,6	10,3	<u>5,1</u>	15,0
overige	14,7	50,0	32,4	n.b.
andere stad	55,6	11,1	27,8	n.b.
Totaal	26,6	38,4	33,4	n.v.t.

** p < .01 * p < .05 + p < .10 n.b = niet bekend

het meest in een autochtone buurt (46%). Ongeveer de helft van de Surinamers, Antillianen, Kaapverdianen, Turken, Marokkanen en scholieren uit overige rijke landen woont in een gemengde buurt, waar het aantal allochtone bewoners ongeveer gelijk is aan het aantal autochtone bewoners (tabel 6.5).

Van bijna alle etnische groeperingen woont ongeveer één derde in een overwegend allochtone buurt. Alleen scholieren uit overige arme landen wonen vaker (40%) en scholieren uit rijke landen minder vaak (19%) in een allochtone buurt.

Om te kijken of de scholieren een waarheidsgetrouwe visie op het aantal allochtonen in hun buurt hebben, zijn de officiële cijfers van allochtonen in de buurt hier ter vergelijking opgenomen (gemeente Rotterdam 2002 en gemeente Rotterdam 2003). Het percentage allochtonen wordt door een scholier overschat als er officieel minder dan de helft allochtoon is en de scholier zegt dat er vooral allochtonen in de buurt wonen. Het percentage autochtonen wordt overschat als er officieel meer dan de helft allochtoon is en de scholier zegt dat er vooral autochtonen wonen¹.

31% van de scholieren in IJsselmonde is van mening, dat daar vooral allochtonen wonen, terwijl er feitelijk slechts 37% allochtonen wonen. Daar staat tegenover dat 30% van de scholieren in Feyenoord van mening is dat daar vooral Nederlanders wonen, terwijl dit feitelijke slechts 37% van de bewoners is.

Een verklaring voor het overschatten van het aantal allochtone inwoners zou kunnen zijn dat de scholieren vooral met jongeren omgaan. Het percentage allochtone jongeren ligt namelijk een stuk hoger dan het percentage allochtone inwoners in totaal (64% van 0-24 jarigen tegen 39% van alle inwoners Rotterdam). Waarom in Feyenoord het percentage Nederlanders door één derde van de scholieren overschat wordt is onduidelijk.

Tussen 'vooral allochtonen' en het officiële aantal allochtone inwoners is de correlatie .73. Dat duidt erop dat de scholieren over het algemeen wel een goede indicatie geven van het percentage allochtonen in hun woonbuurt.

¹ De gevallen waarin circa 50% allochtoon is en de beoordeling door de scholier 'even veel' worden hier buiten beschouwing gelaten.

Tabel 6.7 Percentage scholieren dat het eens is met de stelling over de buurt.

Deelgemeentes en buurten	N	% buurt onveilig**	% veel vuilnis op straat*	% criminele mensen in buurt**	% drugsgebruik en verkoop**
IJsselmonde	174	50,0	39,5	59,0	22,9
Oud IJsselmonde	24	29,2	25,0	33,3	8,3
Lombardijen	54	55,6	44,4	66,7	30,6
Groot IJsselmonde	86	56,5	42,2	60,7	22,9
Overig IJsselmonde	11	18,2	27,3	63,6	20,0
Kralingen/Crooswijk	95	46,3	30,9	58,8	26,4
De Esch	25	36,0	33,3	58,3	43,5
Rubroek	31	45,2	32,3	60,6	23,3
Oud-Crooswijk	18	61,1	38,9	68,4	27,8
Overig Crooswijk	21	47,6	19,1	47,6	10,0
Delfshaven	167	57,5	48,2	74,9	46,6
Nieuwe Westen	23	39,1	30,4	56,5	43,5
Middelland	32	59,4	50,0	78,1	51,7
Bospolder	48	54,2	53,2	70,8	56,5
Oud Mathenesse	19	63,2	57,9	73,7	21,1
Schiemond	25	72,0	48,0	92,0	45,8
Overig Delfshaven	20	60,0	45,0	80,0	45,0
Noord	108	52,8	51,9	75,0	38,8
Oude Noorden	37	48,7	54,1	75,7	54,1
Agniesenbuurt	30	64,3	60,0	79,3	32,1
Liskwartier	24	50,0	50,0	77,3	31,8
Overig Noord	17	47,1	35,3	62,5	25,0
Feyenoord	34	46,9	35,5	58,1	48,4
Vreewijk	18	44,4	38,9	35,3	44,4
Overig Feyenoord	16	43,8	33,3	75,0	53,3
Pernis	39	18,0	15,4	35,9	23,1
overige	32	47,1	44,1	71,0	50,0
andere stad	17	17,7	17,7	35,3	18,8
totaal	666	48,8	40,5	63,8	34,5

** p <.01 * p<.05 + p<.10

Om te inventariseren in wat voor een buurt de scholieren wonen, zijn stellingen geponeerd over buurtrelevante zaken zoals: ‘ik voel me in mijn buurt wel eens onveilig op straat’ en ‘in mijn buurt is er vuilnis of gebroken glas op de straten, voetpaden en tuinen’. De zeven stellingen vormen samen een goede schaal (alfa .72) en de schaal kan nog verbeteren door het weglaten van één van de items ‘de aanwezigheid van een speelplaats voor kinderen’ (alfa .73; zie ook bijlage 3).

Hier zullen allereerst de afzonderlijke items van de schaal apart besproken worden. 49% van alle scholieren voelt zich wel eens onveilig in de buurt, 41% vindt dat er in zijn buurt vuilnis en gebroken glas op de straten, voetpaden en tuinen is, 64% van de scholieren is het er mee eens dat er in de buurt veel mensen

Tabel 6.8 Percentage scholieren dat het eens is met de stelling over de buurt.

Deelgemeentes en buurten	N	% lege/ dichtget. huizen**	% speelplaats kinderen	% woon in leuke buurt	% veel negatieve gevoelens buurt ^{1**}
IJsselmonde	174	16,7	86,1	86,9	32,8
Oud IJsselmonde	24	0,0	79,2	95,8	8,3
Lombardijen	54	22,2	83,3	83,3	41,8
Groot IJsselmonde	86	17,7	89,3	84,9	34,5
Overig IJsselmonde	11	18,2	90,9	100,0	27,3
Kralingen/Crooswijk	95	16,3	84,2	82,1	25,8
De Esch	25	12,0	92,0	84,0	24,0
Rubroek	31	18,2	93,6	90,3	31,3
Oud-Crooswijk	18	10,5	66,7	66,7	26,3
Overig Crooswijk	21	23,8	76,2	81,0	19,1
Delfshaven	167	37,8	85,0	86,1	59,6
Nieuwe Westen	23	21,7	78,3	95,6	34,8
Middelland	32	33,3	84,4	80,7	62,5
Bospolder	48	54,2	81,3	77,1	63,8
Oud Mathenesse	19	47,4	84,2	100,0	68,4
Schiemond	25	12,5	92,0	80,0	60,0
Overig Delfshaven	20	45,0	95,0	100,0	65,0
Noord	108	21,0	88,0	83,3	46,3
Oude Noorden	37	21,6	94,6	83,8	54,1
Agniesenbuurt	30	24,1	93,3	90,0	56,7
Liskwartier	24	13,0	83,3	75,0	37,5
Overig Noord	17	25,0	70,6	82,3	23,5
Feyenoord	34	22,6	81,3	93,8	44,1
Vreewijk	18	29,4	77,8	88,9	44,4
Overig Feyenoord	16	12,5	87,5	100,0	43,8
Pernis	39	12,8	94,9	94,9	20,5
overige	32	38,7	87,4	88,2	50,0
andere stad	17	23,5	83,3	94,1	16,7
totaal	666	23,8	86,2	86,5	41,0

** p < .01 * p < .05 + p < .10 mee eens = klopt een beetje, klopt wel, klopt helemaal

zijn die dingen doen die niet mogen, 35% vindt dat er mensen in de buurt wonen die drugs verkopen of gebruiken, 24% van de scholieren is van mening dat er in de buurt lege en dichtgetimmerde huizen zijn, 14% van de scholieren vindt dat in de buurt niet genoeg plaats is voor kinderen om te spelen. Toch vindt het merendeel van de scholieren (87%) dat hij in een leuke buurt woont (tabel 6.8). De scholieren zien aan de ene kant dus vrij vaak negatieve dingen in de buurt (zoals vuilnis en criminele mensen) en voelen zich soms onveilig, maar ze vinden hun buurt aan de andere kant erg vaak leuk.

¹ Eens met 5 of meer negatieve stellingen (van de 7 stellingen).

Tabel 6.9 Percentage scholieren met veel negatieve gevoelens over de buurt¹.

	% scholieren ²
Nederland	38,1
Suriname	45,3
Antillen	45,2
Kaapverdië	46,4
Turkije	41,4
Marokko	46,1
overige arme landen	40,0
overige rijke landen	22,2
totaal	41,2

¹ Eens met > 5 van de 7 negatieve stellingen.

² Verschillen tussen groepen zijn niet significant.

Tabel 6.10 Invloed van buurtkenmerken op leuke buurt.

	Bèta
onveilig op straat	-,23**
vuilnis op straat	-,12**
verkopen/gebruiken drugs	-,07
criminele buurtbewoners	-,13**
lege/dichtgetimmerde huizen	,03
plaats voor kinderen	-,26**
Verklaarde variantie (R ²)	26,9

* p<.05** p<.01

Van alle scholieren vindt 41% dat hun buurt 5 of meer negatieve kenmerken heeft (van de 7 mogelijke negatieve kenmerken)¹. Er zijn hierin geen verschillen tussen de etnische groepen (tabel 6.9).

Tussen scholieren uit de verschillende deelgemeenten zijn er wel verschillen in de perceptie van de buurt (tabel 6.8). Vooral scholieren die in Delfshaven wonen zien vaak veel negatieve buurtkenmerken (60%). Ook veel scholieren uit de deelgemeentes Noord en Feyenoord zien 5 of meer slechte buurtkenmerken (46 en 47%). Weinig scholieren uit Pernis en uit een andere stad hebben negatieve ideeën over de buurt waarin ze wonen (20 en 17%).

Er kan dus geconcludeerd worden dat sommige deelgemeenten in Rotterdam meer negatieve kenmerken hebben dan andere buurten. Als echter naar het woonplezier van de scholier in de buurt wordt gekeken ('ik woon in een leuke buurt'), dan lijken er weinig verschillen te zijn tussen de verschillende deelgemeenten en buurten.

Er is vervolgens een regressie-analyse toegepast om te kijken welke kenmerken van de buurt van invloed zijn op de vraag of de scholier vindt dat hij in een leuke buurt woont (tabel 6.10). Uit de analyse blijkt dat vooral scholieren die zich op straat onveilig voelen en waar in de buurt weinig speelplaats is voor kinderen hun buurt minder leuk vinden. Scholieren die in een buurt wonen waar veel vuilnis en glas op straat is en waar veel mensen wonen die dingen doen die niet mogen vinden de buurt minder leuk. Dat mensen in de buurt drugs gebruiken of verkopen of dat er lege en dichtgetimmerde huizen in de buurt zijn, is niet van invloed op het leuk vinden van de buurt.

Etniciteit

In hoofdstuk vier is reeds kort ingegaan op de bepaling van de etniciteit in dit onderzoek. Hier zal dieper op de etniciteit ingegaan worden.

¹ Vijf items gaan over negatieve kenmerken van een buurt. De twee items die positieve kenmerken van een buurt meten zijn gehercodeerd.

Bijna alle scholieren zijn in Nederland geboren (87%) (zie bijlage 3). Het geboorteland van de vader is bij 35% van de leerlingen Nederland. Van de moeders van de respondenten is 36% in Nederland geboren. De meeste leerlingen hebben twee ouders die in hetzelfde land geboren zijn (86%).

In 31% van de gevallen komen beide ouders uit Nederland, bij 10% van de scholieren komen beide ouders uit Suriname, bij 12% uit Marokko, bij 13% uit Turkije en bij 3% komen ze beiden van de Antillen. Bij 17% van de scholieren komen beide ouders uit een 'ander land'. Daartoe zijn o.a. de 7% scholieren gerekend waarvan beide ouders van de Kaapverdische eilanden komen.

Acht ouderparen zijn Surinaams-Nederlands, 12 Turks-Nederlands, 8 Marokkaans-Nederlands, 5 Antilliaans-Nederlands en 32 anders-Nederlands. Verder zijn er 6 Surinaams-Antiliaanse paren, 1 Surinaams-Marokkaans, 15 Surinaams-anders, 2 Marokkaans-anders en 1 Turks-anders.

De scholieren is gevraagd aan te geven bij welke groep/groepen ze zelf vinden dat ze horen. Van de scholieren vindt ongeveer de helft (55%) dat ze bij de Nederlanders horen (tabel 6.11). Verder vindt 10% dat ze bij de Marokkanen horen, 16% bij de Turken, 9% bij de Kaapverdianen en 11% bij de Surinamers. Van de overige genoemde groepen (13%) is 1,6% Chinees, 1,2% Pakistaan en 1,0% Somalisch. Het merendeel van de scholieren geeft aan maar bij één groep te horen (70%), 24% zegt bij twee groepen te horen en 4% bij drie groepen. Er zijn zelfs enkele leerlingen die aangeven bij 4 groepen (0,6%), 5 groepen (0,1%) of 6 groepen (0,3%) te horen.

De combinaties die bij de scholieren het meeste voorkomen zijn Turks en Nederlands (5%), Nederlands en anders (6%), Surinaams en Nederlands (5%), Marokkaans en Berbers (3%), Arabisch en Marokkaans (3%) en Marokkaans en Nederlands (3%).

Vervolgens werd gevraagd aan te geven wat de respondent de belangrijkste groep vindt ('als je meerdere kruisjes heb gezet mag je nu een rondje zetten om de groep waar je het meeste bij hoort'). Van de scholieren die antwoord hebben gegeven (13% ontbreekt¹) zegt 45% het meeste bij de Nederlanders te horen, 13% vindt dat hij het meeste bij de Turken hoort, 8% bij de Kaapverdianen, 6% bij de Marokkanen, 6% bij de Surinamers, 4% bij de Hindoestanen en 3% bij de Antillianen (tabel 6.11).

Opmerkelijk is dat als er een keuze gemaakt moet worden, bepaalde groepen meer teruglopen in aantal dan andere groepen. Zo geven scholieren die Surinamers als één van de groepen hebben aangekruist, maar voor 63% de Surinamers ook als belangrijkste groep aan. Dit komt voornamelijk door het hoge aantal scholieren dat Surinamers als een groep heeft aangekruist, maar Nederlanders de belangrijkste groep vindt (20%). Ook Arabieren en Berbers zijn vaak niet de belangrijkste groep (beide in 63% van de gevallen), dit komt doordat veel Arabieren en Berbers zichzelf allereerst Marokkaan vinden. Als een leerling Kaapverdianen of Hindoestanen heeft aangekruist als één van de groepen waartoe hij behoort dan is de kans erg groot dat die groep dan ook de belangrijkste groep gevonden wordt (91% en 85%).

Het is interessant om te kijken tot welke groep scholieren zeggen te horen die één ouder uit Nederland en één ouder uit een ander land hebben. Bijna alle scholieren vinden zich in dat geval óók bij de Nederlanders horen (tabel 6.12).

¹ De vraag is vaak door de respondenten over het hoofd gezien.

Tabel 6.11 Groep(en) waartoe de respondent zegt te horen; N=681.

	hoort bij.....		belangrijkste groep		waarvan belangrijkste groep ¹
	N	%	N	%	%
Nederlanders	374	54,8	268	45,1	84,0
Surinamers	77	11,3	37	6,2	62,5
Turken	107	15,7	75	12,6	77,7
Marokko	70	10,3	37	6,2	74,5
Kaapverdianen	63	9,2	50	8,4	90,9
Arabieren	36	5,3	13	2,2	63,2
Berbers	39	5,7	17	2,9	63,0
Antillianen	35	5,1	23	3,9	75,9
Hindoestanen	33	4,8	24	4,0	85,2
Creolen	1	0,1	1	0,1	100
Koerden	5	0,7	3	0,5	100
anders	89	13,0	46	7,7	71,8
Totaal		n.v.t. ²	594	100	n.v.t.

¹ Dit cijfer is berekend door het aantal scholieren dat Nederland als belangrijkste groep noemt waartoe hij behoort, te delen door het aantal scholieren dat Nederland als één van de groepen noemt. Dit getal is niet gelijk aan het getal bij 'belangrijkste groep' gedeeld door 'hoort bij' omdat er hier rekening gehouden is met 13% missings. ² Som percentages > 100% i.v.m. meerdere antwoordmogelijkheden.

Tabel 6.12. Percentage scholieren dat zich Nederlands noemt bij gemengde ouderparen

Ouders	% noemt zichzelf (onder andere) Nederlands	% waarvan Nederland als enige/belangrijkste groep	N
Nederlands-Nederlands	98,6	96,6	204
Nederlands-Marokkaans	75,0	20,0	5
Nederlands-Surinaams	75,0	71,4	7
Nederlands-Turks	75,0	67,8	11
Nederlands-Antilliaans	80,0	75,0	4
Nederlands-anders	80,6	72,0	25

Als er echter voor de belangrijkste groep gekozen moet worden dan neemt het aantal leerlingen dat voor Nederland kiest bij bepaalde ouderparen (Nederlands-Marokkaans, Nederlands-Turks, Nederlands-Surinaams) sterk af. Van de leerlingen met Nederlands-Marokkaanse ouders noemt maar 20% Nederland als belangrijkste groep. Wel moet hierbij bedacht worden dat het maar om weinig ouderparen (5) gaat.

Bij 3,4% van de scholieren met twee 'Nederlandse' ouders is waarschijnlijk sprake van derdegeneratie immigranten. Bij deze scholieren zijn namelijk beide ouders in Nederland geboren en toch vinden zij een andere groep dan Nederlanders het belangrijkste. Deze scholieren vinden 1 keer de Marokkaanse, 2 keer de Turkse, 2 keer de Kaapverdiaanse en 2 keer de Surinaamse groep het belangrijkste.

Bij bijna de helft van de leerlingen (47%) wordt thuis altijd Nederlands gesproken (tabel 6.13). Bij 22% gebeurt dat best vaak en bij 27% soms. Er wordt bij 5% van de leerlingen helemaal geen Nederlands gesproken thuis. Surinamers,

Tabel 6.13 Percentage scholieren dat thuis Nederlands spreekt.

	% nooit Nederlands thuis**	% soms Nederlands thuis**	% best vaak Nederlands thuis**	% altijd Nederlands thuis**
Nederland	1,5	0,5	0,5	97,5
Suriname	1,0	18,8	29,2	51,0
Antillen	16,1	46,5	12,9	22,6
Kaapverdië	5,4	53,6	23,2	17,9
Turkije	10,4	50,9	29,2	9,4
Marokko	3,3	31,1	45,6	20,0
overige arme landen	5,7	45,7	30,0	18,6
overige rijke landen	7,4	25,9	25,9	40,7
totaal	4,7	27,2	21,5	46,6

** p <.01 * p<.05 + p<.10 Vier kolommen vormen één variabele. X² p<.01

Marokkanen en scholieren uit rijke landen spreken het meeste Nederlands thuis (buiten de Nederlanders zelf). Turkse en Antilliaanse scholieren spreken minder dan de andere groeperingen thuis Nederlands, van hen spreekt 10% en 16% helemaal nooit thuis Nederlands.

Aanleg

Om de aanleg te beschrijven wordt eerst ingegaan op de lichamelijke gezondheid van de scholier. Ook is er gevraagd naar de groei van okselhaar bij de scholier om de vroeg seksuele rijping te meten. Deze kan samenhangen met crimineel gedrag op vroege leeftijd. Na de lichamelijke gezondheid, komt de psychische gezondheid van de scholier aan bod. Er wordt besproken of de scholier problemen heeft met hyperactiviteit/aandachttekort (ADHD) en of de scholier emotionele problemen heeft. Tenslotte wordt ingegaan op indicaties voor intelligentie bij de scholier.

Lichamelijke gezondheid

Om de lichamelijke gezondheid van de scholier te meten is gevraagd of de scholier wel eens problemen met zijn gezondheid heeft gehad en welke problemen dat waren. Het merendeel van de scholieren heeft nooit problemen met de gezondheid gehad (76%; zie tabel 6.14). Er is geen verschil tussen etnische groepen wat dit betreft. Van de scholieren met gezondheidsproblemen hebben de meeste last van: astma (22%), buik/maagpijn (16%), hoofdpijn/migraine (14%) en keelpijn/verkoudheid (11%).

Om de eventuele vroege seksuele rijping van de scholier te inventariseren is de scholier gevraagd of hij haar onder zijn oksels heeft en hoe oud hij was toen hij dat kreeg. Van de scholieren heeft 71% nog geen okselhaar (tabel 6.14). Van die leerlingen die dat wel hebben (29%), kreeg 24% okselhaar op 10-jarige leeftijd, 7%

Tabel 6.14 Problemen gezondheid en okselhaar.

	% scholieren met problemen met gezondheid	% scholieren met okselhaar**
Nederland	23,0	26,0
Suriname	23,0	40,0
Antillen	29,0	52,0
Kaapverdië	24,0	37,0
Turkije	26,0	26,0
Marokko	27,0	16,0
overige arme landen	17,0	30,0
overige rijke landen	22,0	26,0
totaal	24,0	29,0

** p <.01 * p<.05 + p<.10

okselhaar toen ze 11 waren en 20% op 12-jarige leeftijd. Veel Surinaamse en Antilliaanse scholieren hebben al okselhaar (40 en 52%). Marokkaanse scholieren hebben niet zo vaak al okselhaar. Het kan zijn dat de Marokkaanse scholieren de vraag hebben opgevat als moraliserend: ‘Scheer jij wel je okselhaar?’ omdat moslims hun okselhaar en schaamhaar moeten scheren. De Surinaamse en Antilliaanse scholieren hebben vaak okselhaar en zijn seksueel dus vaak vroeg gerijpt.

Psychische gezondheid

Er zijn in dit onderzoek 12 items uit de SDQ (Strength and Difficulties Questionnaire) gebruikt om de psychische gesteldheid van de scholier te meten. Van deze 12 items kunnen er 5 ondergebracht worden bij de dimensie ‘hyperactiviteit/aandachttekort’, ook wel ADHD genoemd, en 5 bij de dimensie ‘emotionele problemen’. De twee overige items zijn afkomstig uit dimensies die hier niet gemeten worden, maar deze items zijn wel opgenomen omdat ze inhoudelijk interessant zijn.

Voorbeelden van items om **hyperactiviteit en aandachttekort (ADHD)** te meten zijn: ‘ik ben rusteloos, kan niet lang stilzitten’ en ‘ik denk na voordat ik iets doe’. Deze vijf items vormen samen een slechte schaal (alfa=.32). De schaal kan meer betrouwbaar worden door het weglaten van de items: ‘Ik denk na voordat ik iets doe’, en ‘Ik maak af waar ik mee bezig ben. Ik kan mijn aandacht er goed bijhouden’ (alfa .76). De overgebleven drie items vormen wel een goede schaal.

Deze schaal doet het in eerder onderzoek overigens wel goed met alle vijf items (alfa .75 in Smedje e.a. 1999). Alle vijf de items zullen hier besproken worden, maar alleen de goede 3 items (rusteloosheid, wiebelen/friemelen en snel afgeleid zijn) worden meegenomen in de schaalscore.

36% van de scholieren is het eens met de stelling dat ze rusteloos zijn, niet stil kunnen zitten (zie tabel 6.15). 27% van de scholieren vindt dat ze de hele tijd zitten te wiebelen en te friemelen. Ongeveer één derde van de scholieren (36%) vindt dat hij snel afgeleid is, zich moeilijk kan concentreren. De helft van alle scholieren (49%) is het met geen enkele stelling van deze hyperactiviteitschaal

Tabel 6.15 Percentage scholieren die het eens zijn met stellingen die hyperactiviteit/aandachttekort (ADHD) meten.

	% rusteloos *	% wiebelen/ friemelen+	% snel afgeleid**	% afmaken waarmee bezig*	% nadenken voor handelen	% hyperactief ¹ *
Nederland	40,5	32,4	41,2	56,9	63,4	18,5
Suriname	46,3	33,3	50,0	65,6	77,9	22,9
Antillen	31,0	20,7	34,5	44,8	55,2	19,4
Kaapverdië	32,1	26,8	37,5	46,4	64,3	12,5
Turkije	25,0	17,3	26,9	55,3	69,9	7,6
Marokko	27,8	22,2	28,9	66,7	68,9	10,0
arme landen	40,0	32,9	27,1	61,4	68,1	21,4
rijke landen	37,0	18,5	38,5	77,8	70,4	14,8
totaal	36,0	27,4	36,4	59,1	67,7	16,0

** p <.01 * p<.05 + p<.10

(met 3 items) eens. Van de scholieren is 18% het eens met 1 stelling, 16% met 2 stellingen en ook 16% met alle 3 de stellingen. Scholieren die het met 3 stellingen eens zijn, zullen hier beschouwd worden als scholieren die mogelijk problemen hebben met ADHD. Turkse scholieren hebben hier niet vaak last van (8%), gevolgd door de Marokkaanse kinderen (10%).

Een groot deel van de scholieren (59%) vindt dat hij afmaakt waarmee hij bezig is, dat hij zijn aandacht er bij kan houden. Antilliaanse en Kaapverdiaanse scholieren vinden niet zo vaak dat ze iets afmaken waarmee ze bezig zijn (45 en 46%). Scholieren uit rijke landen vinden wel vaak dat ze hun aandacht er goed bij kunnen houden (78%). Van de leerlingen vindt 68% dat hij nadenkt voordat hij iets doet. Bijna de helft van de scholieren (45%) is het hier een beetje mee eens en 22% is het hier zeker mee eens. Er is geen verschil in mening over dit item tussen de verschillende etnische groepen.

Voorbeelden van items van de schaal **emotionele problemen** zijn: 'ik pieker veel, maak me veel zorgen' en 'ik ben vaak ongelukkig, in de put of in tranen'. De vijf items die emotionele problemen meten vormen een goede schaal (alfa .70). Deze schaal kan niet verbeterd worden door het weglaten van één van de items. De schaal is in dit onderzoek betrouwbaarder dan in eerder onderzoek (alfa .61 in Smedje e.a. 1999).

Van de scholieren is 31% zenuwachtig in nieuwe situaties en verliest makkelijk zijn zelfvertrouwen (tabel 6.16). Bijna één derde van de scholieren piekert, maakt zich wel eens zorgen (31%), 17% is vaak ongelukkig, in de put of in tranen. Een klein deel van de scholieren (15%) is voor veel dingen bang en is snel angstig. Van de scholieren heeft 27% vaak last van hoofdpijn, buikpijn of misselijkheid².

Van de scholieren heeft 45% helemaal geen emotionele problemen. 23% van de scholieren is het eens met 1 stelling, 15% met 2 stellingen, 9% met 3 stellingen, 6% met 4 stellingen en 3% met alle 5 stellingen. Scholieren die het met 3 of meer

¹ Percentage scholieren dat het eens is met alle drie de stellingen.

² De SDQ gaat er vanuit dat sommige kinderen die vaak hoofd en buikpijn hebben hun emotionele problemen daarmee fysiek uiten.

Tabel 6.16 Percentage scholieren die het eens zijn met stellingen die emotionele problemen meten.

	% zenuw- achtig**	% veel piekeren**	% vaak ongelukkig	% veel/snel bang+	% vaak hoofd/ buikpijn	% emotionele problemen ¹
Nederland	35,1	27,5	15,8	14,7	30,7	21,0
Suriname	34,7	40,9	21,9	21,9	29,2	25,0
Antillen	24,1	24,1	20,7	13,8	31,0	12,9
Kaapverdië	33,9	28,6	14,3	17,9	26,8	12,5
Turkije	25,0	34,3	16,4	7,8	25,0	17,1
Marokko	22,2	24,4	13,3	7,8	20,0	10,0
arme landen	20,0	31,9	17,1	20,0	24,3	18,6
rijke landen	59,3	40,7	14,8	18,5	29,6	22,2
totaal	30,6	30,9	16,6	14,7	27,2	18,2

** p < .01 * p < .05 + p < .10 ¹ Percentage scholieren dat het eens is met > 3 stellingen.

stellingen eens zijn (18%) worden hier gezien als scholieren met serieuze emotionele problemen. Er is geen significant verschil in emotionele problemen tussen de etnische groepen. Antilliaanse, Kaapverdiaanse en Marokkaanse scholieren hebben niet zo vaak emotionele problemen (13% en 10%).

Uit de **overige twee stellingen** blijkt dat een kwart van de scholieren (25%) vindt dat hij erg snel boos wordt en vaak driftig is en 22% zegt gepest of getreiterd te worden door andere kinderen/jongeren (tabel 6.17).

Uit een t-test waarbij de scholieren uit rijke landen zijn afgezet tegen alle andere scholieren komt naar voren dat deze scholieren meer dan alle andere scholieren vinden dat ze gepest/getreiterd worden (p < .05). Surinaamse scholieren en scholieren uit rijke landen zijn sneller boos/vaker driftig dan de andere scholieren, Marokkaanse scholieren juist minder snel en vaak.

Indicaties voor intelligentie

Om een indicatie krijgen van de intelligentie van de scholier is gevraagd naar schoolprestaties (aantal onvoldoendes, blijven zitten) en naar de verwachting van het schoolniveau dat de scholier na het basisonderwijs gaat volgen¹.

Van de scholieren doet één derde het heel goed op school (geen onvoldoendes) en één derde niet zo goed (drie of meer onvoldoendes). Antilliaanse jongeren doen het een stuk slechter op school dan de andere jongeren (zie tabel 6.19).

Van de leerlingen is 31% wel eens blijven zitten op de basisschool. Dit is een hoog percentage. Landelijk gezien blijft 2,5% van alle basisscholieren (groep 3 t/m groep 8) jaarlijks zitten (Onderwijsinspectie 2004), dat komt dus ongeveer neer op 20% in groep 8 die ooit is blijven zitten. Dit hoge percentage kan deels verklaard worden door het hoge percentage allochtone basisschoolscholieren in dit onderzoek (69%) tegen het aantal allochtone basisschoolscholieren in heel Nederland (15%,

¹ Wij zien dit als globale indicaties voor intelligentie. Uiteraard spelen ook andere processen een rol: bijvoorbeeld het verwachtingspatroon en de concentratie die de scholier kan opbrengen.

Tabel 6.17 Percentage scholieren dat het eens is met de stelling dat ze snel boos worden of dat ze gepest worden.

	% snel boos/ vaak driftig*	% gepest door andere kinderen/jongeren
Nederland	22,6	21,6
Suriname	36,5	24,0
Antillen	20,4	19,6
Kaapverdië	30,4	19,6
Turkije	24,0	23,1
Marokko	15,6	21,1
overige arme landen	21,4	14,3
overige rijke landen	37,0	37,0
totaal	25,3	21,6

** p <.01 * p<.05 + p<.10

Tabel 6.18 Correlaties tussen emotionele problemen en hyperactiviteit en twee overige items.

	emotionele problemen	hyperactiviteit/ aandachttekort	snel boos/ vaak driftig
emotionele problemen	----		
hyperactiviteit/aandacht	,53**	----	
snel boos/vaak driftig	,36**	,35**	----
vaak gepest/getreiterd	,42**	,28**	,30**

* p<.05 (2-zijdig) ** p<.01 (2-zijdig).

CBS). Allochtone scholieren blijven namelijk vaker zitten dan autochtone scholieren, zoals ook uit de tabel blijkt.

Van de scholieren die zijn blijven zitten is 89% 1 keer blijven zitten en 8% 2 keer. Kaapverdianen, Turken en Marokkanen zijn vaker blijven zitten dan scholieren van andere afkomst. De verschillen tussen de onderscheiden etniciteiten is significant. Opmerkelijk is dat Antilliaanse jongeren een stuk meer onvoldoendes halen, maar niet vaker blijven zitten. Eén derde van de leerlingen denkt na de basisschool naar het VMBO te gaan (35%) en ook bijna één derde denkt naar de HAVO te gaan (28%). Verder denkt 22% naar de MAVO, 19% naar HAVO/VWO en 9% naar het VWO te gaan. De helft van alle scholieren (49%) denkt lager of middelbaar beroepsonderwijs te gaan volgen, de andere helft denkt naar HAVO of VWO te gaan.

Marokkaanse scholieren en scholieren uit overige arme landen hebben een positiever beeld van de schoolsoort die ze na de basisschool gaan volgen en Antillianen een minder positief beeld. Dit is opvallend omdat Marokkanen wel meer blijven zitten dan alle andere etnische groeperingen.

Verband schoolprestaties scholier en scholing ouders

Als de scholier meer onvoldoendes haalt is hij minder positief over zijn toekomstige school ($r = .31$ $p < .01$). Onvoldoendes hangen ook samen met blijven zitten ($r = .17$

Tabel. 6.19 Percentage scholieren met veel onvoldoendes, die is blijven zitten en dat denkt naar hoger onderwijs te gaan.

	% 3 of meer onvoldoendes**	% 1 keer of meer blijven zitten**	% denkt naar hoger onderwijs te gaan*
Nederland	21,5	25,0	40,0
Suriname	33,0	26,0	44,8
Antillen	61,3	26,0	29,0
Kaapverdië	25,9	41,0	39,3
Turkije	27,2	38,0	52,4
Marokko	33,3	44,0	55,6
overige arme landen	20,3	23,0	60,0
overige rijke landen	18,5	30,0	40,7
totaal	27,5	31,0	56,1

** p <.01 * p<.05 + p<.10 HAVO en VWO = hoger onderwijs

Tabel 6.20 Gemiddeld aantal onvoldoendes en opleiding ouders.

	aantal onvoldoendes
geen opleiding moeder	2,4**
lage opleiding moeder	1,8
hoge opleiding moeder	1,2
geen opleiding vader	2,5**
lage opleiding vader	1,5
hoge opleiding vader	1,4

** p <.01 * p<.05 + p<.10

p<.01). Dit verband is niet zo heel sterk. Misschien door de taalproblemen van allochtone scholieren. In groep 8 is deze taalachterstand reeds weggewerkt zodat de scholieren die zijn blijven zitten dan niet meer onvoldoendes halen dan andere scholieren.

Naarmate de ouders van de scholier meer opleiding hebben haalt de scholier veel minder onvoldoendes (tabel 6.20). De sociaal economische positie van de ouders (mede bepaald door opleidingsniveau) is dus inderdaad een hulpbron voor de scholier.

Samenvatting hoofdstuk 6

In dit hoofdstuk is gekeken naar de hulpbronnen van de scholier. Deze zijn in kaart gebracht aan de hand van de sociaal economische positie (werk, opleiding ouders, woonbuurt), de etniciteit en de aanleg (psychopathologie, gezondheid, IQ) van de scholier.

83% van de scholieren heeft een vader die werkzaam is en 62% een moeder die werkt. Veel scholieren weten niet wat voor opleiding hun ouders gedaan hebben. Van de scholieren die dat wel weten heeft 16% een moeder die geen opleiding heeft gedaan en 18% een vader zonder opleiding.

27% van de scholieren woont in een buurt waar vooral Nederlanders wonen, 38% woont in een buurt waar ongeveer evenveel autochtonen als allochtonen wonen en 33% woont in een vooral allochtone buurt. Pernis is volgens de officiële gegevens het minst allochtoon, Delfshaven en Feyenoord het meest allochtoon.

Tabel 6.21 Problemen met hulpbronnen bij scholieren uit verschillende etnische groepen.

	vader werk- loos	vader afge- keurd	moeder werk- loos	moeder afge- keurd	moeder geen opl.	vader geen opl.	negatief buurt
Nederlanders							
Surinamers							x
Antillianen		x				x	x
Kaapverdianen					x	x	x
Turken	x		x		x		
Marokkanen	x	x	x	x	x	x	x
arme landen	x		x				
rijke landen							

	probl. gezond- heid	oksel- haar	hyper- activiteit	emot. proble- men	onvol- doendes	blijven zitten	aantal proble- men
Nederlanders				x			1
Surinamers		x	x	x	x		5
Antillianen		x				x	5
Kaapverdianen							3
Turken	x					x	5
Marokkanen	x		x		x	x	11
arme landen							2
rijke landen				x			1

De scholieren overschatten soms het aantal allochtonen in de buurt maar soms overschatten ze ook het aantal Nederlanders.

De scholieren in dit onderzoek komen uit 11 deelgemeenten. 41% van de scholieren merkt 5 of meer negatieve kenmerken in hun buurt op. Vooral de scholieren in Delfshaven zien veel negatieve punten in hun buurt. Scholieren woonachtig in Pernis zien juist veel positieve punten. Opmerkelijk is dat de perceptie van de buurt los lijkt te staan van de mate waarin de scholieren de buurt leuk vinden. Scholieren die zich onveilig voelen in de buurt zijn wel veel negatiever over de buurt.

87% van de scholieren is in Nederland geboren, terwijl 70% allochtoon is. Er zijn veel tweede en derde generatie scholieren in het onderzoek opgenomen. Slechts 46% van de scholieren spreekt thuis altijd Nederlands.

24% van de scholieren heeft wel eens problemen met de gezondheid en 29% heeft okselhaar (seksueel vroeg gerijpt). 16% van de scholieren ervaart problemen met ADHD en 18% heeft emotionele problemen.

Ongeveer één derde van de scholieren heeft problemen met presteren op school (heeft 3 of meer onvoldoendes en/of is 1 keer of meer blijven zitten). De helft van de scholieren denkt na de basisschool hoger onderwijs te gaan volgen (HAVO/VWO). De opleiding van de ouders heeft een groot effect op het aantal onvoldoendes dat de scholier gehaald heeft. Hoe hoger de opleiding des te minder onvoldoendes.

Vier allochtone groepen hebben te maken met meerdere problemen met de hulpbronnen. De Surinaamse, Antilliaanse en Turkse scholieren hebben elk op

vijf gebieden problemen. De problemen van de Surinaamse scholieren liggen vooral in de aanleg, bij de Antillianen en Turkse scholieren in de sociaal economische positie en de aanleg. De Marokkaanse scholieren springen er echter uit met problemen op elf gebieden. Marokkaanse scholieren hebben een slechte sociaal economische positie doordat hun vaders en moeders vaak afgekeurd of werkloos zijn, hun ouders vaak geen opleiding genoten hebben en doordat ze in een slechte buurt wonen. De aanleg van Marokkanen is problematisch door problemen met de gezondheid en hyperactiviteit en geringere schoolprestaties.

De Kaapverdianen, de scholieren uit overige landen en scholieren uit rijke landen hebben weinig problemen (op 3, 2 en 1 gebieden). Deze problemen zijn bij de Kaapverdianen en de scholieren uit overige arme landen gelegen in de sociaal economische problemen, bij de scholieren uit rijke landen in de aanleg. Nederlandse scholieren hebben alleen last van emotionele problemen. Met de scholieren uit rijke landen hebben Nederlandse scholieren de meeste hulpbronnen.

Hoofdstuk 7

Sociale netwerken

Zoals al eerder is gesteld, staat de netwerktheorie centraal in dit onderzoek. Bij deze theorie wordt er van uit gegaan dat de contacten die de scholier heeft van grote invloed zijn op zijn activiteiten, waaronder eventuele criminele activiteiten. Zo kunnen criminele contacten ervoor zorgen dat de scholier ook delicten gaat plegen, terwijl niet-criminele contacten hier juist bescherming tegen bieden.

In hoofdstuk twee is besproken dat er in dit onderzoek vijf verschillende netwerken van leeftijdgenoten onderscheiden worden: kinderen uit de familie (waaronder neven en nichten), kinderen van school, uit de buurt, uit een groepje en van de vereniging.

In dit hoofdstuk zal eerst besproken worden met **hoeveel** kinderen per netwerk de scholieren contact hebben. Hierbij zal ook de overlap van de netwerken aan bod komen. Daarna wordt besproken **hoe vaak** ze contact hebben met deze kinderen. Vervolgens wordt ingegaan op enkele kenmerken van de kinderen waarmee de scholieren omgaan: **afkomst, leeftijd, crimineel gedrag en genotsmiddelengebruik**. Tot slot wordt **de steun** die de scholieren ontvangen van kinderen uit de verschillende netwerken besproken.

Nadat de netwerken van leeftijdgenoten besproken zijn wordt ingegaan op het netwerk van de ouders. Behalve steun van andere kinderen ontvangen scholieren ook steun van ouders. Er wordt besproken hoeveel ouders er thuis wonen, of ze wel eens teveel drinken, of ze wel eens met de politie in aanraking zijn gekomen en hoeveel steun ze aan de scholier geven. Ook wordt ingegaan op het contact van de scholier met ‘criminele anderen’, personen waarmee de scholier contact heeft, die nog niet besproken zijn en die in contact met de politie zijn gekomen.

Tabel 7.1 Percentage scholieren met geen tot veel contact met kinderen uit de familie. N=681

	% geen contact met kinderen familie	% contact met redelijk veel kinderen familie (1-8) **	% contact met veel kinderen familie (9 of meer) **
Nederland	6,8	67,3	24,9
Suriname	4,2	32,3	63,5
Antillen	0,0	32,3	67,8
Kaapverdië	7,1	33,9	58,9
Turkije	5,7	50,0	42,5
Marokko	4,4	44,4	51,1
overige arme landen	8,6	57,1	34,3
overige rijke landen	14,8	63,0	22,2
totaal	6,2	51,1	42,1

** p <.01 * p<.05 + p<.10 Drie kolommen vormen één variabele X² p<.01

Tabel 7.2 Percentage scholieren met geen tot veel contact met kinderen van school. N=681

	% geen contact met schoolkinderen	% contact met redelijk veel schoolkinderen (1-8)	% contact met veel schoolkinderen (9 of meer)
Nederland	2,4	37,6	59,5
Suriname	2,1	38,5	59,4
Antillen	0,0	35,5	64,5
Kaapverdië	5,4	26,8	67,9
Turkije	0,1	46,2	52,8
Marokko	4,4	32,2	63,3
overige arme landen	1,4	38,6	60,0
overige rijke landen	0,0	40,7	59,3
totaal	2,3	37,6	59,5

Drie kolommen vormen één variabele X² p= .80

Aantal kinderen waarmee er contact is

De meeste scholieren hebben broers of zussen (één 29%, twee 23%, drie of meer 18%). Van de scholieren heeft 10% helemaal geen broers of zussen. Bij 64% van de scholieren wonen één of meerdere broers thuis en bij 60% één of meerdere zussen.

Van de scholieren heeft 6% helemaal geen contact met kinderen uit de **familie** (broers, zussen, neven of nichten) (tabel 7.1). Met 1-3 kinderen uit de familie gaat 24% van de leerlingen om en 28% gaat met 4-8 kinderen uit de familie om. Bijna de helft van de scholieren (42%) gaat echter met 9 of meer kinderen uit de familie om. Surinaamse, Antilliaanse, Kaapverdiaanse en Marokkaanse leerlingen hebben met veel kinderen uit de familie contact. Scholieren van Nederlandse afkomst of uit andere rijke landen met weinig. Van de leerlingen uit overige rijke landen gaat zelfs 15% helemaal niet met kinderen uit de familie om.

Tabel 7.3 Percentage scholieren met geen tot veel contact met buurtkinderen. N=681

	% geen contact met buurtkinderen	% contact met redelijk veel buurtkinderen (1-8) *	% contact met veel buurtkinderen (9 of meer)
Nederland	14,2	58,5	26,3
Suriname	19,8	50,0	28,1
Antillen	6,5	54,8	38,7
Kaapverdië	17,9	37,5	42,9
Turkije	17,9	49,1	33,0
Marokko	12,2	48,9	38,9
overige arme landen	11,4	61,4	25,7
overige rijke landen	25,9	44,4	29,6
totaal	15,4	52,4	31,3

** p <.01 * p<.05 + p<.10 Drie kolommen vormen één variabele X² p= .06

Tabel 7.4 Percentage scholieren met geen tot veel contact met kinderen uit het groepje. N=681

	% geen contact met kinderen groepje** ¹	% contact met redelijk veel kinderen groepje (1-8)**	% contact met veel kinderen groepje (9 of meer)
Nederland	24,5	56,4	19,1
Suriname	36,4	37,5	26,1
Antillen	32,3	41,9	25,8
Kaapverdië	32,7	41,8	25,5
Turkije	65,1	24,3	10,7
Marokko	43,5	37,7	18,8
overige arme landen	36,9	46,2	16,9
overige rijke landen	38,0	36,0	20,0
totaal	38,0	42,7	19,4

** p <.01 * p<.05 + p<.10 Drie kolommen vormen één variabele X² p=.05* ¹ Voornamelijk kinderen die helemaal geen groepje hebben.

De meeste scholieren (60%) gaan met 9 of meer kinderen van **school** om (inclusief kinderen van de eigen klas; 25% met 4-8 kinderen, 13% met 1-3 kinderen, 2,3% met geen enkel kind; zie tabel 7.2). Dit contact kan op school, maar ook daarbuiten plaatsvinden. De verschillen in contact met schoolkinderen tussen de etnische groeperingen zijn niet significant.

Van de scholieren gaat 15% niet met **buurtkinderen** om, voor 4% is de reden dat er geen kinderen in de buurt wonen (zie tabel 7.3). Verder gaat 25% met 1-3 buurtkinderen om, 28% met 4-8 buurtkinderen en 32% met 9 of meer buurtkinderen. Er is geen significant verschil tussen de etnische groeperingen. Antillianen gaan in vergelijking met de andere groepen echter opmerkelijk weinig, namelijk in 7% van de gevallen, helemaal niet om met buurtkinderen. Er is een t-test uitgevoerd waarin Antillianen met alle andere scholieren vergeleken

Tabel 7.5. Lid zijn van een vereniging en bezoek aan een vereniging.

	% lid van een vereniging**	% frequent bezoek vereniging ^{1**}
Nederland	74,0	29,1
Suriname	45,0	45,2
Antillen	52,0	18,8
Kaapverdië	60,0	37,5
Turkije	45,0	24,4
Marokko	57,0	52,9
overige arme landen	47,0	57,6
overige rijke landen	52,0	28,6
totaal	57,0	36,2

** p < .01 * p < .05 + p < .10 ¹ frequent bezoek = 3 keer per week of vaker

worden. Hieruit blijkt dat Antillianen significant minder vaak dan andere scholieren geen contact hebben met buurtkinderen (p < .05).

Van alle scholieren zegt 62% deel uit te maken van een **groepje**, 38% van de scholieren gaat dus niet om met kinderen uit een groepje (zie tabel 7.4). Nederlandse scholieren behoren vaker tot een groepje (74%) en Turkse scholieren minder vaak (35%).

De kinderen uit het groepje ontmoeten elkaar bij iemand thuis (30% van degenen met een groepje), op straat (40%), op school (27%), in het park (15%), in een buurt of clubhuis (11%) of in het winkelcentrum (11%). De scholieren gaan met hun groepje vooral voetballen, praten, buiten lopen, hangen en (buiten) spelen.

Van alle scholieren is 57% lid van een vereniging (tabel 7.5). De meeste kinderen zijn lid van één vereniging (43%), een aantal is echter lid van 2 verenigingen (13%) of van 3 verenigingen (1%). Nederlandse scholieren zijn opmerkelijk vaker lid van een vereniging (74%) dan andere scholieren (57%). Van de scholieren die bij een vereniging zitten, zijn de meeste lid van een sportvereniging (46%) of voetbalclub (34%). 13% van de scholieren zit verder bij een dansvereniging, 12% bij een jeugdvereniging, 7% bij een muziekschool, 5% op een vechtsport en 3% op scouting.

Van de scholieren die lid zijn van een vereniging gaat de helft daar 1-2 keer per week heen (53%), 31% gaat 3-4 keer per week naar de vereniging, 11% minder dan 1 keer per week en 5% gaat 5 keer per week of meer naar de vereniging. Als ze lid zijn gaan Surinaamse en Marokkaanse leerlingen en scholieren uit overige arme landen het meest frequent naar de vereniging, Antillianen het minst frequent. De contactfrequentie met kinderen van de vereniging wordt later besproken.

Van alle scholieren gaat 49% niet om met kinderen van de vereniging buiten verenigingsverband (tabel 7.6). In dit percentage zitten ook de 43% van de scholieren die geen lid zijn van een vereniging. De overige 6% is wel lid van een vereniging, maar gaat alleen op de vereniging om met de kinderen van de vereniging en niet daarbuiten.

Tabel 7.6 Percentage scholieren met geen tot veel contact met kinderen van de vereniging buiten de vereniging. N=681

	% geen contact met kinderen vereniging ^{1**}	% contact met redelijk veel kinderen vereniging (1-8)**	% contact met veel kinderen vereniging (9 of meer)
Nederland	32,5	28,1	39,4
Suriname	60,0	18,1	22,3
Antillen	54,8	22,6	22,6
Kaapverdië	45,5	32,7	21,8
Turkije	61,5	18,3	20,2
Marokko	50,6	20,2	29,2
overige arme landen	61,4	17,1	21,4
overige rijke landen	48,2	18,5	33,3
totaal	48,9	22,7	28,4

** p <.01 * p<.05 + p<.10 Drie kolommen vormen één variabele X² p<.01. ¹Inclusief kinderen die niet lid zijn van een vereniging.

Tabel 7.7 Percentage scholieren dat met kinderen uit bepaalde netwerken ook ergens anders omgaat.

	% ook in buurt	% ook op school	% ook op vereniging	% ook in groepje	% nergens anders
kinderen familie	59,9¹	18,8	10,9	10,9	21,8
kinderen buurt	-----	62,4	27,9	48,3	15,5
kinderen school		-----	18,8	49,2	13,8
kinderen vereniging			-----	16,0	17,6
kinderen groepje				-----	11,6

¹ 60% van de scholieren ziet kinderen uit de familie ook in de buurt. Het betekent dus niet dat er 60% overlap is tussen het buurt en het familienetwerk.

Overlap van netwerken en aantal kinderen in de netwerken

Bij het bepalen van het totaal aantal kinderen waarmee de scholier omgaat, moeten de kinderen per netwerk opgeteld worden. Het probleem dat hierbij ontstaat, is dat er overlap tussen de verschillende netwerken bestaat. Zo kunnen kinderen die in het buurtnetwerk van de scholier zitten ook in het schoolnetwerk zitten. Om de overlap te inventariseren is de scholier gevraagd om per groep kinderen aan te geven of hij met deze kinderen nog ergens anders omgaat. Zo kon de scholier aangeven met de kinderen van school om te gaan in de buurt, maar ook dat hij met de kinderen uit de buurt omgaat op school. Hier treden enkele inconsistente antwoorden op. Zo zegt 16% van de scholieren wel met kinderen van de groep op school om te gaan, maar niet met kinderen van school in de groep en 7% zegt wel met kinderen van school in de groep om te gaan maar niet met

Tabel 7.8 Correctie voor overlap kinderen netwerken.

	totaal aantal kinderen gecorrigeerd**	totaal aantal kinderen ongecorrigeerd*	% afname door correctie	netwerk	% afname aantal kinderen door correctie
Nederland	22,1	29,3	23,0	familie	19,2
Suriname	21,2	28,7	23,4	school	26,5
Antillen	25,3	33,0	22,8	buurt	35,0
Kaapverdië	24,9	32,5	22,5	vereniging	21,9
Turkije	19,1	25,9	24,3	groepje	25,4
Marokko	21,9	30,0	25,4		
arme landen	20,7	28,0	22,2		
rijke landen	18,5	25,0	24,6		
gemiddelde	21,6	28,9	23,5	gemiddeld	25,6

** p < .01 * p < .05 + p < .10

kinderen van de groep op school. Om te corrigeren voor deze inconsistentie is ervoor gekozen uit te gaan van overlap als op tenminste één van de twee vragen positief geantwoord is.

De scholieren gaan met de kinderen uit de familie vaak om in de buurt (60%) (zie tabel 7.7). Van de leerlingen gaat 22% nergens anders dan thuis om met kinderen van de familie. Het merendeel van de scholieren gaat met de kinderen uit de buurt ook om op school (62%) en 48% heeft kinderen uit de buurt in het groepje zitten. Van de scholieren gaat 15% alleen in de buurt met kinderen uit de buurt om¹. De helft van de scholieren (49%) gaat met de kinderen van school ook om in een groepje. Van de leerlingen ziet 14% de kinderen van school alleen maar op school. Van de scholieren gaat 18% buiten de vereniging niet met kinderen van de vereniging om. 12% van de scholieren gaat nergens anders dan in het groepje met deze kinderen om.

Er kan dus geconcludeerd worden dat er een grote overlap is tussen de verschillende netwerken. Familie, school, buurt en groepje vormen vaak overlappende netwerken. Om bij de berekening van het aantal interactiepartners² hiervoor te corrigeren is het aantal kinderen vermenigvuldigd met .8 per overlappend netwerk. Het totale aantal kinderen in alle netwerken neemt hierdoor af met 24% (tabel 7.8).

Het effect van deze correctie is niet verschillend voor de onderscheiden etnische groeperingen. Wel is er een verschil in het effect voor de verschillende netwerken (rechts in tabel 7.8). Na correctie daalt het aantal kinderen het sterkst in het buurtnetwerk, doordat het buurtnetwerk het meest overlapt (tabel 7.7).

Als de verschillende netwerken vergeleken worden valt op dat de scholieren contact hebben met veel kinderen van school en de familie, met minder kinderen uit de buurt en groepje en met weinig kinderen van de vereniging (zie tabel 7.9). Verder valt op dat vooral Surinaamse en Antilliaanse leerlingen met veel kinderen uit de familie omgaan (tabel 7.9). Met schoolkinderen gaan alle scholieren in dezelfde mate om. Kaapverdiaanse en Marokkaanse scholieren gaan iets meer dan andere scholieren met kinderen uit de buurt om. Opmerkelijk is verder dat vooral

¹ Klopt niet helemaal, ze kunnen ze bijvoorbeeld ook nog thuis of in de stad zien.

² Hierbij zijn de variabelen gehercodeerd: 1-3 kinderen is 2 kinderen, 4-8 is 6, 9 of meer is 11.

Tabel 7.9 Totaal aantal kinderen waarmee scholier per netwerk contact heeft.

	aantal familie**	aantal school	aantal buurt+	aantal groepje+	aantal vereni- ging**	totaal ^{1**}
Nederland	5,5	8,3	5,1	5,8	4,6	22,1
Suriname	8,4	8,3	5,3	5,2	2,9	21,2
Antillen	9,0	8,6	6,2	5,7	3,4	25,3
Kaapverdië	7,7	8,6	6,6	5,3	4,3	24,9
Turkije	6,5	8,0	5,5	2,9	2,8	19,1
Marokko	7,5	8,3	6,6	5,3	3,2	21,9
overige arme landen	5,7	8,5	5,0	5,8	2,9	20,7
overige rijke landen	5,2	8,3	4,9	3,9	3,7	18,5
gemiddelde	6,7	8,3	5,5	5,1	3,6	21,6

** p <.01 * p<.05 + p<.10 Geen contact is als 0 geteld. ¹ Gecorrigeerd voor overlap tussen netwerken.

Turkse scholieren met weinig kinderen uit een groepje omgaan. Nederlandse en Kaapverdiaanse scholieren gaan in vergelijking met de andere groeperingen met veel kinderen van de vereniging om.

Contactfrequentie

De contactfrequentie met kinderen uit de netwerken is berekend over de kinderen waarmee de scholier daadwerkelijk contact heeft. Van de scholieren die **broers en zussen** hebben heeft 3% nooit contact met ze. Scholieren van de Antillen, overige arme landen en Marokko gaan vaker (van 69% tot 74%) frequent (drie keer per week of meer) om met broers en zussen (tabel 7.10). Surinaamse leerlingen en jongeren uit rijke landen gaan weinig frequent met broers en zussen om (47 en 37%).

De helft van de scholieren (53%) heeft een paar keer per week contact met zijn **neven en nichten**. Leerlingen uit overige rijke landen, arme landen en Nederlandse leerlingen gaan weinig met hun neven en nichten om (37, 41 en 42% frequent). Marokkaanse, Antilliaanse en Turkse scholieren gaan frequent (64 en 67%) met hun neven en nichten om. 72% van de scholieren heeft frequent contact met kinderen van **school** Antilliaanse, Turkse en Marokkaanse leerlingen zien hun medescholieren het meest frequent (74%, 84% en 78%) buiten schooltijd.

Het merendeel van de scholieren (83%) ziet de **buurtkinderen** op zeer frequente basis (drie keer per week of meer; tabel 7.10). Vooral Marokkaanse scholieren en scholieren uit overige rijke landen zien hun buurtkinderen frequent (93 en 91%). Surinaamse jongeren gaan minder frequent met hun buurtkinderen om (72%).

Van de scholieren die een **groepje** hebben ziet 90% de kinderen uit het groepje zeer frequent. Van de scholieren die omgaan met kinderen van de **vereniging** heeft 55% frequent contact met hen.

Tabel 7.10 Percentage scholieren met frequent contact met kinderen uit de verschillende netwerken.¹

	% freq. contact broers/ zus**	% freq. contact neven/ nichten**	% freq. contact kinderen school*	% freq. contact kinderen buurt*	% freq. contact kinderen groepje	% freq. contact kinderen vereniging
Nederland	62,4	42,0	69,0	81,7	88,7	55,2
Suriname	46,8	53,1	67,4	72,4	92,3	48,7
Antillen	74,2	64,5	74,2	79,3	95,5	71,4
Kaapverdië	66,0	55,4	68,5	80,4	76,3	46,7
Turkije	63,8	67,3	83,5	88,5	90,2	53,9
Marokko	73,9	67,4	77,9	92,6	94,6	60,5
arme landen	69,1	41,4	68,1	79,4	89,4	59,3
rijke landen	37,0	37,0	55,6	90,5	93,4	42,9
totaal	62,4	52,7	71,7	82,9	89,6	54,7

** p <.01 * p<.05 + p<.10 Frequent= drie keer per week of meer. ¹ De percentages zijn berekend over de kinderen die contact hebben met kinderen uit het desbetreffende netwerk (bijvoorbeeld over kinderen die een groepje hebben).

Het valt op dat vooral de contactfrequentie met scholieren en kinderen uit het buurtnetwerk en het groepje erg hoog ligt (83% en 90% frequent, tabel 7.10). De mate van contact met neven en nichten en kinderen van de vereniging ligt het laagste (53% en 55%). Hierbij moet opgemerkt worden dat de vraag over de vereniging als volgt gesteld is: ‘Hoe vaak heb je contact *buiten* de vereniging?’. Het contact dat de scholieren op de vereniging met de kinderen hebben wordt hier dus niet meegenomen. Datzelfde geldt voor de contactfrequentie met de kinderen van school (72% frequent), waarover de volgende vraag gesteld werd: ‘Hoe vaak ga je *buiten* schooltijd om met kinderen van school?’.

Verder valt op dat Antilliaanse en Marokkaanse scholieren vaak met kinderen uit de familie en van school optrekken (tabel 7.10). Marokkaanse scholieren en leerlingen uit rijke landen gaan meer dan andere scholieren om met kinderen uit de buurt.

Interetnische contacten

Om in kaart te brengen hoe multicultureel de netwerken van de scholieren in elkaar steken is gevraagd naar de afkomst van de kinderen waarmee de scholier in de buurt, in het groepje en op de vereniging omgaat. Het familienetwerk wordt hier niet besproken, omdat dit netwerk bij de meeste scholieren voornamelijk uit kinderen met dezelfde afkomst bestaat. Naar de afkomst van de schoolkinderen waarmee de scholier contact heeft is niet gevraagd.

Bijna alle scholieren gaan **in de buurt** ook om met kinderen van met dezelfde afkomst (tabel 7.11 diagonaal). Zo gaan bijna alle Nederlandse leerlingen (94%) met Nederlandse kinderen in de buurt om. Bij scholieren uit allochtone groepen ligt dit percentage iets lager (89-69%).

Er vinden echter ook veel interetnische contacten plaats. Zo gaat 54% van de Surinaamse scholieren ook met Nederlandse kinderen om, gaan Antilliaanse

Tabel 7.11 Percentage scholieren met contact met 1 of meer buurtkinderen van een bepaalde afkomst N=574

	% Ned. kinderen	% Sur. kinderen	% Ant. kinderen	% Turk. kinderen	% Mar. kinderen	% kinderen 'anders'	% gem. andere groep
Nederland	94,3	23,5	12,1	17,6	18,6	19,5	18,3
Suriname	54,0	72,3	34,7	40,0	37,3	41,3	41,5
Antillen	41,4	44,8	69,0	21,4	34,4	17,9	32,0
Turkije	35,3	48,2	22,4	86,2	54,0	24,7	36,9
Marokko	55,7	40,0	25,9	56,1	88,9	13,8	38,3
Kaapverdië	53,3	54,4	44,4	53,3	45,7	60,0	n.v.t. ¹
arme landen	63,5	49,2	31,7	48,4	52,5	48,3	n.v.t.
rijke landen	81,0	50,0	10,5	25,00	21,1	36,8	n.v.t.
totaal	65,2	43,5	26,3	43,4	43,3	29,3	

¹ Niet van toepassing omdat deze groepen niet als mogelijke antwoordcategorie zijn gedefinieerd.

Tabel 7.12 Aantal kinderen uit de buurt van een bepaalde afkomst waarmee de scholieren omgaan. N=574

	Ned. kinderen	Sur. kinderen	Ant. kinderen	Turk. kinderen	Mar. kinderen	kinderen 'anders'	totaal andere groep
Nederland	4,5	0,6	0,3	0,5	0,6	0,6	2,6
Suriname	2,0	3,0	1,1	1,6	1,7	1,1	7,5
Antillen	1,6	1,5	3,3	0,8	1,9	0,4	3,3
Turkije	1,2	1,8	0,8	4,1	2,2	0,6	4,1
Marokko	2,4	1,3	0,9	2,5	5,7	0,4	5,7
Kaapverdië	1,7	1,9	1,1	1,7	2,1	3,2	n.v.t. ¹
arme landen	2,1	1,6	1,2	1,4	1,9	1,3	n.v.t.
rijke landen	4,6	1,9	0,7	0,4	0,3	0,6	n.v.t.
gemiddelde	2,8	1,5	0,9	1,7	2,1	0,9	

¹ Niet van toepassing omdat deze groepen niet als mogelijke antwoordcategorie zijn gedefinieerd.

scholieren met Nederlandse en Surinaamse kinderen om (41 en 45%), Turken met Surinaamse en Marokkaanse kinderen (48% en 54%) en gaan Marokkanen veel met Nederlandse en Turkse kinderen om (beide 56%).

Vooraf de Nederlandse scholieren gaan weinig met kinderen van andere afkomst in de buurt om. Bij de Nederlandse scholieren gaat 18% gemiddeld met kinderen van één van de andere etnische groepen om. Zo gaat 24% om met Surinaamse kinderen, 12% met Antilliaanse kinderen, 18% met Turkse en 19% met Marokkaanse kinderen. Dit gemiddelde percentage ligt bij scholieren van de andere etnische groepen een stuk hoger dan 18%, namelijk tussen de 32 en 42%.

Als naar het aantal kinderen van bepaalde afkomst gekeken wordt waarmee de scholier in de buurt contact heeft¹, blijkt dat alle scholieren vooral met kinderen van de eigen groep contact hebben (tabel 7.12). Zo hebben de Nederlandse scholieren contact met 4,5 Nederlandse kinderen en maar met 0,6 Surinaamse, 0,3 Turkse kinderen etc. Dit geldt voor scholieren van alle groeperingen.

¹ Hierbij zijn de variabelen gehercodeerd: 1-3 kinderen is 2 kinderen, 4-8 is 6, 9 of meer is 11.

Tabel 7.13 Contact met kinderen van dezelfde of andere afkomst in de buurt, groepje en vereniging.

afkomst scholier ¹	aantal kinderen contact buurt		aantal kinderen contact groepje		aantal kinderen contact vereniging	
	andere afkomst	zelfde afkomst	andere afkomst	zelfde afkomst	andere afkomst	zelfde afkomst
Nederland	2,6	4,5	2,4	4,9	2,7	5,4
Suriname	8,5	3,0	7,7	2,2	8,7	3,1
Antillen	5,4	3,3	7,2	2,9	7,9	3,2
Turkije	6,6	4,1	4,6	3,3	7,5	4,3
Marokko	7,5	5,7	5,6	3,8	4,9	4,5
gemiddelde	6,1	4,1	5,5	3,4	6,3	4,1
% andere afkomst ²	59,8		61,8		60,6	

¹ Kaapverdië, overige arme landen en overige rijke landen worden hier buiten beschouwing gelaten omdat er geen gegevens beschikbaar zijn. ² Aantal andere afkomst gedeeld door (andere afkomst+zelfde afkomst).

Wat opvalt is dat veel scholieren behalve met kinderen van de eigen etnische groep ook met veel kinderen van andere afkomst omgaan. De scholieren gaan wel meer met kinderen van de eigen groep om, in vergelijking met elke andere groepering afzonderlijk, maar in totaal gaan ze met meer kinderen van andere afkomst om. Als voorbeeld: Surinaamse scholieren gaan met veel Surinaamse kinderen om (3,0 kinderen), maar opgeteld met meer kinderen van andere afkomst (7,5). Dit geldt voor scholieren uit alle groeperingen, behalve voor de Nederlandse scholieren. Deze scholieren gaan namelijk met meer kinderen van de eigen afkomst om (4,5 gemiddeld) dan met kinderen van een andere afkomst (2,6). Dit komt gedeeltelijk doordat de Nederlandse kinderen de grootste groep vormen (zie tabel 4.3)

Bij het **groepje** en de **vereniging** zien we hetzelfde beeld als bij kinderen uit de buurt. Alle scholieren gaan in hun groepje en op de vereniging om met kinderen van de eigen afkomst en behalve de Nederlanders gaan alle scholieren ook om met veel kinderen van andere afkomst (zie bijlage 4).

Als de etnische samenstelling van de verschillende netwerken met elkaar vergeleken wordt, valt op dat de verschillen klein zijn. Over het algemeen zijn alle netwerken zeer divers samengesteld, meer dan de helft van de netwerken wordt gevormd door kinderen van een andere afkomst (tabel 7.13).

Leeftijd van de kinderen

Bij het in kaart brengen van het netwerk van de scholieren is ook gevraagd naar de leeftijd van de kinderen in het netwerk. Van de kinderen uit de familie is niet bekend hoe oud zij zijn en de kinderen van school zijn bijna allemaal van dezelfde leeftijd als de scholier zelf. Hier worden dus alleen de buurtkinderen, de kinderen uit het groepje en van de vereniging besproken.

In alle netwerken (buurt, groepje en vereniging) gaat 96 à 98% om met kinderen van ongeveer de eigen leeftijd (14 jaar of jonger). Met betrekking tot de omgang met oudere kinderen is er echter een verschil. In het groepje is er weinig contact met oudere kinderen (8%), in de vereniging iets meer (17%) en in de

Tabel 7.14 Percentage scholieren met contact met kinderen in de buurt, groepje of vereniging rond de eigen leeftijd (14 of jonger) of een stuk ouder (15 jaar of ouder)¹.

	% contact met kinderen rond eigen leeftijd (14 of jonger) ¹			% contact met oudere kinderen (15 jaar of ouder)		
	buurt ²	groepje ²	vereniging ²	buurt ²	groepje ²	vereniging+
Nederland	97,7	98,0	98,5	14,8	6,5	14,6
Suriname	96,1	100,0	97,4	26,0	11,1	18,4
Antillen	86,2	100,0	92,9	31,0	4,8	7,1
Kaapverdië	100,0	97,3	97,5	21,7	5,4	16,7
Turkije	95,4	100,0	97,5	26,4	13,5	17,5
Marokko	93,7	98,1	88,6	25,3	11,5	20,5
arme landen	96,8	95,7	100,0	17,8	6,5	29,6
rijke landen	95,0	93,3	100,0	15,0	6,7	7,1
totaal	96,0	98,1	96,5	21,2	8,3	16,9

** p < .01 * p < .05 + p < .10 ¹Van de kinderen die daadwerkelijk contacten in dat netwerk hebben.

² Verschillen tussen etnische groepen zijn niet significant.

Tabel 7.15 Percentage scholieren met kinderen in de familie die dingen doen die niet mogen.

	% slaan ¹	% stelen klein	% stelen groot	% vernielen	% één of meer 3 of 4 dingen	
					dingen	dingen
Nederland	10,0	8,7	4,3	5,4	15,6	2,9
Suriname	19,8	13,2	8,9	8,9	29,2	4,2
Antillen	10,3	10,3	3,3	6,9	19,4	3,2
Kaapverdië	14,6	10,4	7,8	8,3	21,4	3,6
Turkije	13,3	3,1	2,1	4,2	15,1	1,9
Marokko	9,4	6,0	5,8	4,7	16,7	2,2
arme landen	13,6	7,6	6,1	10,6	21,4	2,9
rijke landen	7,7	3,7	0,0	0,0	11,1	0,0
totaal	12,5	8,0	5,1	6,2	18,7	2,8

Schaalscore op basis van 4 items verschilt niet significant tussen etnische groeperingen (p > .10)

¹ Verschillen tussen groepen op alle variabelen in deze tabel zijn niet significant.

buurt vrij veel (21%). De verschillen tussen de etnische groepen zijn niet significant (tabel 7.14).

Crimineel gedrag van de kinderen in de netwerken

Om de criminaliteit van kinderen uit de netwerken van de scholier in kaart te brengen is gevraagd hoe vaak deze kinderen slaan, iets kleins stelen, iets groots stelen en vernielen. Deze vragen zijn over kinderen uit alle netwerken (buurt, familie, school, groepje, vereniging) gesteld. Het familienetwerk zal hier uitgebreid besproken worden. De overige netwerken worden in bijlage 5 besproken. De vier items die het criminele gedrag van de kinderen uit de netwerken meten, vormen een redelijke tot goede schaal (alfa .67-.80 voor de

Tabel 7.16 Aantal netwerken met criminele kinderen en percentage scholieren met één of meerdere criminele kinderen in netwerk.

	aantal netwerken met deviante kinderen ¹	% één of meer netwerken met deviante kinderen
Nederland	0,99	47,3
Suriname	1,39	57,3
Antillen	1,19	51,6
Kaapverdië	1,34	55,4
Turkije	1,00	45,7
Marokko	1,08	45,6
overige arme landen	1,27	54,3
overige rijke landen	0,74	29,6
gemiddeld/totaal	1,11	49,1

¹ Verschillen tussen groepen zijn niet significant.

verschillende netwerken). Kinderen die één of meerdere van deze dingen doen, worden in het hier volgende “deviante kinderen” genoemd.

Van de scholieren heeft 13% kinderen in de familie die wel eens iemand slaan, 8% kinderen die wel eens wat kleins stelen, 5% kinderen die wat groots stelen en 6% kinderen die wel eens wat op straat vernielen. Al met al heeft 19% van de scholieren deviante kinderen in de **familie** (tabel 7.15).

Er zijn geen verschillen in crimineel gedrag van kinderen uit de familie tussen de etnische groeperingen. Uit een t-test waarbij Surinaamse scholieren zijn afgezet tegen alle overige scholieren blijkt echter dat kinderen uit de familie van Surinaamse scholieren wel significant vaker iemand slaan dan kinderen uit de familie van de andere scholieren ($p < .05$). Surinaamse scholieren hebben in totaal ook significant meer deviante kinderen in de familie (t-test $p < .05$).

Het is opvallend dat de Marokkaanse scholieren hier niet meer dan de andere scholieren aangeven dat kinderen uit de familie dingen doen die niet mogen aangezien uit criminaliteitscijfers naar voren komt dat Marokkaanse kinderen vaker crimineel gedrag vertonen (zie tabel 1.2).

28% van de scholieren gaat om met deviante kinderen van **school** (28%) en 31% van de scholieren gaat om met deviante kinderen **uit de buurt**. Deze percentages zijn hoger dan bij het familienetwerk. Het percentage scholieren dat deviante kinderen in het **groepje** heeft is net zo hoog als bij kinderen van school en uit de buurt (28%). De verschillen tussen de onderscheiden etnische groeperingen zijn bij geen enkel delict van kinderen uit het groepje significant. Van de scholieren die omgaan met kinderen van de **vereniging** gaat ongeveer één derde (35%) om met deviante kinderen op de vereniging. Dit percentage ligt in de buurt bij het percentage van kinderen van school, buurt en groepje. De scholieren uit arme landen gaan vaker met deviante kinderen van de vereniging om dan de andere scholieren (100%, N=27).

Als alle ‘deviante contacten’ in alle netwerken van de scholier bij elkaar genomen worden, dan blijkt de helft van alle scholieren (49%) in ten minste één netwerk deviante kinderen te hebben¹ (zie tabel 7.16). Van de scholieren heeft

¹ Deze cijfers zijn berekend over alle scholieren in het bestand, dus ook degenen zonder groepje, vereniging, etc.

Tabel 7.17 Geen antwoord en niets willen zeggen over criminaliteit kinderen netwerken.

	%	
	geen antw.	wil niet zeggen
Nederland	17,9	4,8
Suriname	17,6	6,8
Antillen	18,6	9,0
Kaapverdië	24,6	10,7
Turkije	25,6	10,5
Marokko	22,1	7,1
overige arme landen	18,5	8,7
overige rijke landen	12,6	6,0
totaal	19,7	8,0

18% in één netwerk deviante kinderen zitten, 13% in twee netwerken, 8% in drie netwerken, 7% in vier netwerken en 3% zelfs in alle vijf netwerken. Gemiddeld heeft de scholier 1,1 netwerk waarin zich deviante kinderen bevinden.

Er zijn geen significante verschillen tussen de etnische groepen. Wat opvalt, is dat van de Surinaamse scholieren een hoger percentage contact heeft met deviante kinderen en van de scholieren uit overige rijke landen een lager percentage. Uit een t-test blijkt dat

Surinaamse scholieren significant meer netwerken ($p < .05$) hebben waar deviante kinderen in zitten. Daarnaast blijkt dat scholieren uit overige rijke landen minder vaak omgaan met deviante kinderen ($p < .05$).

Politiecontact van de kinderen in de netwerken

Er is de scholieren gevraagd naar politiecontacten van de kinderen in de netwerken. De scholieren hadden bij deze vraag de mogelijkheid als antwoord 'wil ik liever niet zeggen' te geven. 9% van de scholieren wil geen antwoord geven over kinderen uit de familie, 7% over kinderen van school, 8% over kinderen uit de buurt, 7% over groepje en 5% over kinderen vereniging (zie tabel 5 bijlage 5). Er is weinig verschil tussen de netwerken in het aantal scholieren dat geen antwoord op de vraag wil geven (tussen de 5% en 9%).

Ook het percentage dat de vraag heeft overgeslagen ligt bij alle netwerken (behalve het verenigingsnetwerk) tussen de 9 en 12%. Bij de scholieren die contact hebben met kinderen van de vereniging heeft 58% de vraag niet beantwoord, dit, terwijl het percentage dat geen antwoord wil geven juist laag is. Wij hebben voor het hoge percentage scholieren dat deze vraag heeft overgeslagen (53%) geen verklaring kunnen vinden (tabel 5 bijlage 5).

Scholieren uit Kaapverdië, Marokko, Turkije geven vaker geen antwoord op de vraag naar politiecontacten van kinderen en Kaapverdiaanse en Turkse scholieren zeggen ook vaker dat ze geen antwoord willen geven (tabel 7.17).

Kinderen die wel eens contact hebben gehad met de politie worden in het hier volgende delinquente kinderen genoemd. 20% van de scholieren heeft kinderen in de familie die wel eens in contact zijn gekomen met de politie, 19% gaat met delinquente kinderen van school om, 23% met delinquente kinderen in de buurt, 21% met kinderen uit het groepje die problemen met de politie hebben gehad en 19% met delinquente verenigingskinderen (zie tabel 7.18).

Tabel 7.18 Percentage scholieren met kinderen in het netwerk die wel eens problemen met de politie hebben.

	% politie kinderen familie*	% politie kinderen school	% politie kinderen buurt	% politie kinderen groepje	% politie kinderen vereniging ¹
Nederland	19,6	17,6	21,6	18,3	15,9
Suriname	30,5	21,1	23,2	23,3	26,1
Antillen	12,9	12,9	11,5	19,1	33,3
Kaapverdië	29,1	25,9	30,7	21,8	10,0
Turkije	13,5	12,0	22,4	25,7	25,0
Marokko	19,1	17,9	27,6	21,1	45,5
arme landen	11,4	27,9	25,0	20,9	15,4
rijke landen	15,4	11,1	10,5	18,3	0,0
totaal	19,6	18,5	22,9	20,6	19,3

** p < .01 * p < .05 + p < .10 ¹ Lage N (145) bij kinderen vereniging.

27% van de delinquente kinderen uit de familie is voor vechten in aanraking met de politie gekomen. De aanleiding tot problemen met de politie voor kinderen van school is meestal vernieling (21%), stelen (18%) of vechten (18%). Van de delinquente buurtkinderen is 34% in aanraking gekomen met de politie voor vernieling, 30% voor stelen, 24% voor vechten, 21% voor iemand lastig gevallen, 10% voor een verkeersovertreding en 8% voor het te vroeg afsteken van vuurwerk. De delinquente kinderen uit het groepje hadden problemen met de politie voor vernielen (26%), 28% voor stelen, 21% voor vechten, 22% voor mensen lastigvallen, 15% voor te vroeg vuurwerk afsteken en 12% voor een verkeersdelict.

Middelengebruik van de kinderen in de netwerken

De mate waarin de kinderen uit de verschillende netwerken drinken, op een gokkast spelen, marihuana/hasj roken en sigaretten roken is geïnventariseerd voor alle netwerken. Deze vier activiteiten vormen een redelijk goede schaal. De Cronbachs alfa's liggen bij de verschillende netwerken tussen de .69 en .77. In deze paragraaf wordt het familienetwerk uitgebreid besproken en de andere netwerken beknopt. De andere netwerken worden besproken in bijlage 6.

Van alle scholieren heeft 24% kinderen in de **familie** die wel eens drinken, 14% heeft kinderen in de familie die wel eens gokken, 4% die marihuana/hasj gebruiken en 19% die roken (tabel 7.19). Bijna de helft van de Nederlandse scholieren (43%) heeft kinderen in de familie die wel eens alcohol drinken. Ook Surinaamse en Antilliaanse leerlingen hebben veel kinderen die alcohol drinken in de familie (29% en 33%). Nederlandse scholieren hebben meer dan scholieren van andere afkomst kinderen in de familie die wel eens op de gokkast spelen (23%).

Surinaamse leerlingen hebben het grootste aantal familieleden dat marihuana/hasj gebruikt (9%). Ook sigaretten roken wordt vaak gedaan door kinderen uit de familie van Surinaamse scholieren (29%). In totaal hebben Nederlandse, Surinaamse, Antilliaanse scholieren en scholieren uit overige rijke landen veel kinderen in de familie die gokken, roken en drinken en Marokkanen en scholieren

Tabel 7.19 Scholieren waarvan de kinderen uit de familie roken, drinken of gokken.

	% drinken**	% gokkast**	% marihuana hasj	% sigaretten*	% één of meer dingen**	% 3 of 4 dingen*
Nederland	43,3	22,7	3,8	22,0	49,3	8,8
Suriname	28,6	15,4	9,0	29,4	41,7	10,4
Antillen	33,3	13,3	3,5	20,7	38,7	6,5
Kaapverdië	18,4	10,2	4,1	18,4	26,8	7,1
Turkije	7,4	6,3	2,1	19,8	24,5	1,9
Marokko	5,8	9,3	1,2	9,2	14,4	2,2
arme landen	9,1	13,6	3,1	10,8	18,6	2,9
rijke landen	18,5	11,1	0,0	18,5	37,0	0,0
totaal	23,6	14,4	3,7	19,3	33,8	8,8

** p <.01 * p<.05 + p<.10 Schaalscore op basis van 4 items verschilt significant tussen etnische groeperingen (p<.00).

uit overige arme landen weinig. Verder hebben vooral Nederlandse, Surinaamse en Antilliaanse jongeren kinderen in de familie die 3 of 4 van eerder genoemde dingen doen. In het vervolg worden kinderen die sigaretten roken of hasj roken of alcohol drinken of gokken "gebruikende kinderen" genoemd.

16% van de scholieren gaat om met kinderen van school die middelen gebruiken, 23% gaat om met gebruikende kinderen uit de buurt, 21% met gebruikende kinderen in het groepje en 16% met gebruikende kinderen van de vereniging. Vooral in het familienetwerk blijken veel gebruikende kinderen te zijn (34%). Dit komt doordat de kinderen uit de familie soms ouder zijn.

Van de scholieren gaat bijna de helft (47%) in één of meerdere netwerken om met gebruikende kinderen (tabel 7.20). Vergeleken met de andere scholieren gaan de Nederlandse scholieren meer om met gebruikende kinderen (63%). Ook Surinaamse en Antilliaanse scholieren hebben vaak gebruikende kinderen in één van hun netwerken. Marokkaanse scholieren en scholieren uit overige arme landen gaan minder om met gebruikende kinderen in hun netwerk.

Steun van kinderen in de verschillende netwerken

De steun van kinderen uit de verschillende netwerken (familie, buurt, school, vereniging en groepje) wordt door vragen gemeten als: 'Hoe vaak helpen zij jou ergens mee, bijvoorbeeld met je huiswerk, het organiseren van een feestje of het plakken van een band?' en 'Hoe vaak hang je met ze rond op straat?'

Deze vragen zorgen bij de verschillende netwerken voor een redelijke tot goede schaal (alfa .65-.75). De schaal verbetert verder door het weglaten van vraag 3, iets uithalen met kinderen uit de familie (alfa .70-.78). Dit blijkt ook uit de factoranalyses (zie bijlage 7).

46% van de scholieren ontvangt veel steun (score 2,5 tot 3 op een drie puntsschaal) van kinderen uit de familie, 44% veel steun van kinderen van school, 43% veel steun van kinderen uit de buurt), 41% veel steun van kinderen uit het groepje en 32% veel steun van kinderen van de vereniging. De steun die de scholier gemiddeld uit de verschillende netwerken ontvangt blijkt per netwerk dus ongeveer

Tabel 7.20 Aantal netwerken met gebruikende kinderen en percentage scholieren met één of meerdere gebruikende kinderen in netwerk.

	aantal netwerken met gebruikende kinderen **	% één of meer netwerken met gebruikende kinderen**
Nederland	1,4	62,9
Suriname	1,1	53,1
Antillen	1,0	54,8
Kaapverdië	0,7	41,1
Turkije	0,7	38,1
Marokko	0,6	26,7
overige arme landen	0,8	32,9
overige rijke landen	0,7	40,7
gemiddelde/totaal	1,0	46,8

** p <.01 * p<.05 + p<.10

Tabel 7.21 Percentage scholieren met veel steun van kinderen uit de verschillende netwerken.

	% veel steun kinderen familie**	% veel steun kinderen school	% veel steun kinderen buurt	% veel steun kinderen groepje	% veel steun kinderen vereniging	% veel steun gemiddeld*
Nederland	34,8	46,8	39,8	44,0	20,3	35,6
Suriname	48,9	42,1	35,3	33,9	21,6	46,7
Antillen	50,0	39,1	38,5	42,9	23,1	25,0
Kaapverdië	54,4	46,7	47,4	42,5	31,6	54,0
Turkije	50,5	43,0	53,2	37,0	24,4	49,2
Marokko	59,0	39,0	52,9	34,4	24,4	54,1
arme landen	47,7	50,9	36,8	52,9	24,1	50,5
rijke landen	28,0	19,1	45,0	31,6	23,1	32,5
totaal	45,7	43,5	43,3	40,9	22,7	43,2

** p <.01 * p<.05 + p<.10

gelijk te zijn¹. Alleen van kinderen van de vereniging wordt een stuk minder steun ontvangen.

Opmerkelijk is dat de steun die scholieren ontvangen van kinderen uit hun netwerken alleen bij het familienetwerk verschilt per etnische groepering. Nederlandse scholieren krijgen de meeste steun (in vergelijking tot de steun van andere netwerken) van kinderen van school. Surinaamse, Antilliaanse, Kaapverdiaanse, Marokkaanse scholieren krijgen de meeste steun van kinderen uit de familie. Turkse leerlingen krijgen de meeste steun van kinderen uit de buurt, nipt gevolgd door steun van kinderen uit de familie. Kinderen uit overige arme landen krijgen het meeste steun van kinderen uit hun groepje en kinderen uit overige rijke landen vooral van kinderen uit de buurt.

¹ Er moet rekening mee gehouden worden dat de percentages niet voor alle scholieren gelden, maar voor de scholieren die contact hebben met kinderen uit het bepaalde netwerk.

Tabel 7.22 Percentage scholieren dat omgaat met kinderen uit de verschillende netwerken waarmee hij wel eens wat uithaalt.

	% iets uithalen kinderen familie	% iets uithalen kinderen school**	% iets uithalen kinderen buurt*	% iets uithalen kinderen groepje+	% iets uithalen kinderen vereniging*	% iets uithalen gemiddeld
Nederland	17,0	26,0	24,3	28,0	14,3	22,8
Suriname	23,1	29,1	24,3	30,4	9,4	24,4
Antillen	34,5	36,0	25,0	34,8	23,1	28,0
Kaapverdië	26,5	41,7	46,5	43,9	15,8	30,0
Turkije	13,3	14,6	22,8	22,8	13,9	20,0
Marokko	18,6	22,9	22,4	19,7	18,1	26,0
arme landen	21,2	40,0	31,7	42,3	40,0	43,6
rijke landen	18,5	13,6	10,0	20,0	0,0	2,5
totaal	19,6	27,0	25,9	29,5	16,3	25,0

** p <.01 * p<.05 + p<.10

Scholieren van de Kaapverdische Eilanden, Marokko en overige arme landen krijgen over het algemeen de meeste steun. Antilliaanse en Nederlandse scholieren en leerlingen uit overige rijke landen krijgen minder steun uit hun netwerken dan de andere scholieren.

Iets uithalen

Bij alle netwerkbesprekingen is item 3 (hoe vaak haal je iets met ze uit dat niet mag) buiten beschouwing gelaten omdat dit item niet goed bij de schaal “steun van kinderen” past. Daarom wordt hij hier apart besproken.

Scholieren halen gemiddeld vaak iets uit met kinderen uit hun groepje (30% soms-vaak), met kinderen van school (27%) en met kinderen uit de buurt (26%) (tabel 7.22). Met kinderen uit de familie (20%) en kinderen van de vereniging (16%) halen minder scholieren iets uit dat niet mag.

Kaapverdianen blijken vaker (47%) dan andere scholieren dingen uit te halen die niet mogen met kinderen uit de buurt. Er is geen verschil tussen de etnische groeperingen in het uithalen van dingen met kinderen uit de familie. Als de Antilliaanse scholieren echter met alle andere scholieren vergeleken worden blijken zij significant meer dingen met kinderen uit de familie (35%) uit te halen dan andere scholieren (p<.05). Scholieren uit overige arme landen en Kaapverdiaanse scholieren halen meer (41%) dan andere scholieren uit met schoolgenoten. Turkse scholieren doen dit minder vaak dan andere scholieren (15%).

Belangrijkste netwerken van de scholieren

Bijna alle scholieren (93%) vinden kinderen uit de familie belangrijk (belangrijk of belangrijkste; tabel 7.23). Dat verschilt niet tussen de etnische groeperingen. De helft van de scholieren (46%) vindt dat de kinderen uit de buurt belangrijk zijn.

Tabel 7.23 Percentage scholieren dat bepaalde kinderen belangrijk vindt.

	% kinderen familie	% kinderen buurt*	% kinderen school**	% kinderen vereniging**	% kinderen groepje*	% kinderen anders
Nederlanders	90,7	53,7	74,6	37,6	67,3	11,7
Suriname	92,7	33,3	53,1	24,0	49,0	10,4
Antillen	93,6	32,3	48,3	25,8	41,9	12,9
Kaapverdië	94,6	44,6	69,6	17,9	55,4	10,7
Turkije	91,5	45,3	68,9	19,8	50,9	7,6
Marokko	98,9	46,7	70,0	31,1	56,7	15,6
arme landen	90,0	44,3	78,6	28,6	61,4	15,7
rijke landen	88,9	63,0	74,1	11,1	48,2	14,8
totaal	92,5	46,3	68,9	27,9	57,3	11,9

** p < .01 * p < .05 + p < .10 1 = belangrijk of belangrijkste.

Surinaamse en Antilliaanse scholieren vinden de kinderen uit de buurt niet vaak belangrijk (33 en 32%), kinderen uit overige rijke landen en Nederlandse scholieren vinden de kinderen uit de buurt wel vaak belangrijk (63 en 54%). Bijna driekwart van de scholieren vindt de kinderen van school belangrijk (69%). Surinaamse en Antilliaanse scholieren vinden ook hier minder dan de andere scholieren de kinderen van school belangrijk. Kinderen van de vereniging worden door 28% van de scholieren belangrijk gevonden. Nederlandse scholieren vinden deze kinderen vaak belangrijk (38%) en scholieren uit overige rijke landen vinden ze juist minder belangrijk (11%). Nederlandse scholieren vinden kinderen uit het groepje vaak belangrijk (67%).

Gemiddeld vinden scholieren de kinderen uit de familie (93%) het belangrijkste, gevolgd door kinderen van school (69%) en kinderen groepje (57%). Kinderen uit de buurt (46%) en van de vereniging (28%) worden het minst belangrijk gevonden.

Andere criminelen

Van de scholieren zegt 22% ook met andere mensen om te gaan die wel eens problemen met de politie hebben gehad (tabel 7.24). Deze mensen die in contact zijn gekomen met de politie worden hier 'andere criminele personen' genoemd. Van alle scholieren gaat 9% om met 1 ander crimineel persoon, 5% met 2, 4% met 3-5, 2% met 6-10 en 1% zelfs met meer dan 10 andere criminele personen.

Gemiddeld gaan de scholieren om met 0,7 andere criminele personen¹. Er is geen verschil tussen de etnische groepen. Het is echter wel opvallend met hoeveel criminele personen Surinaamse scholieren gemiddeld omgaan (1,3 persoon). Uit een t-test waarbij Surinaamse scholieren tegen alle andere scholieren worden afgezet blijkt dat Surinaamse scholieren inderdaad met significant meer criminele personen omgaan dan de andere scholieren (p < .01).

Van de scholieren die contact hebben met andere criminele personen, kent 45% deze uit de buurt, 31% uit de familie, 29% van de straat, 8% van school en

¹ Gebaseerd op klassenmiddens.

Tabel 7.24 Scholieren die contact hebben met andere criminele mensen dan in netwerken.

	% contact met criminele mensen ¹	aantal criminele mensen waarmee contact
Nederland	23,0	0,6
Suriname	21,5	1,3
Antillen	16,7	0,5
Kaapverdië	20,0	0,7
Turkije	18,3	0,5
Marokko	23,0	0,5
overige arme landen	27,9	0,8
overige rijke landen	11,5	0,5
totaal/gemiddeld	21,6	0,7

¹ Verschillen tussen etnische groepen zijn niet significant.

bij 7% zijn het kennissen van de ouders¹. Van deze criminele contactpersonen is 34% jonger dan 12 jaar, 47% tussen de 12 en 15 jaar, 20% tussen de 15 en 18, 13% tussen de 18 en 24 en 13% ouder dan 24 jaar². Het valt hier op dat de criminele mensen waarmee de scholieren vooral omgaan kinderen van onder de 15 jaar zijn. Van deze andere criminele personen is de helft (53%) Nederlands, 29% Marokkaans, 27% Surinaams, 25% Turks en 22% Antilliaans.

Ouders

Naast de netwerken met peers zijn de ouders van de scholier van belang. Aangezien het ouderlijk netwerk aan de hand van praktisch dezelfde vragen als bij de netwerken van kinderen in kaart is gebracht, wordt het ouderlijk netwerk hier besproken. Eerst wordt er gekeken naar de thuissituatie (aantal mensen thuis, aantal ouders thuis). Daarna komt de steun van de ouders aan de orde.

Thuissituatie

Bij de meeste scholieren wonen thuis 4 mensen, waarbij de respondent zelf meegeteld wordt (33%). Ook bestaan veel huishoudens uit 3 mensen (16%), 5 mensen (24%) en 6 mensen (14%). Bij 5% van de scholieren wonen 7 mensen. Er zijn ook een aantal leerlingen waar 8 of meer mensen thuis wonen (4,6%). 5% van de scholieren woont maar met één andere persoon in huis.

Het gemiddeld aantal leden van een huishouden is 4,7 (tabel 7.25). Vooral Marokkaanse en Turkse scholieren leven in grote huishoudens (5,5 en 6,1 leden), Nederlandse en Surinaamse scholieren in kleine huishoudens (4,0 en 4,4 leden). De verschillen in het aantal huishoudleden tussen de etnische groeperingen zijn groot en significant.

¹ Som percentages > 100% i.v.m. meerdere antwoordmogelijkheden.

Tabel 7.25 Aantal leden huishouden en percentage scholieren waarvan vader of stiefvader thuis woont.

	aantal mensen dat bij scholier thuis woont		% scholieren met eigen vader thuis**	% scholieren met stiefvader thuis**
	gemiddelde alle mensen**	gemiddelde volwassen mensen+		
Nederland	4,0	2,0	79,0	11,0
Suriname	4,4	2,1	63,0	19,0
Antillen	4,7	2,1	23,0	17,0
Kaapverdië	4,4	2,0	58,0	10,0
Turkije	5,5	3,1	89,0	4,0
Marokko	6,1	2,2	91,0	2,0
overige arme landen	4,0	2,5	76,0	8,0
overige rijke landen	5,1	2,2	73,0	8,0
gemiddeld/totaal	4,7	2,3	75,0	9,0

** p <.01 * p<.05 + p<.10

Bij de leerlingen wonen meestal 2 mensen thuis die ouder zijn dan 18 jaar (61%). In 11% van de gevallen zijn er 3 leden van het huishouden volwassen en bij 15% van de leerlingen is er maar 1 persoon boven de 18 jaar (voornamelijk éénoudergezinnen met alleen een moeder). Het gemiddelde aantal volwassenen ligt bij alle groeperingen rond de 2 personen, behalve bij Turken, bij hen wonen gemiddeld 3 volwassenen in het gezin.

Bijna alle scholieren wonen bij hun eigen moeder (97%). Het percentage scholieren dat bij zijn eigen vader woont ligt lager (75%). Bij maar 23% van de Antilliaanse scholieren woont de eigen vader thuis. Bij Surinaamse en Kaapverdiaanse leerlingen ligt dit hoger (63% en 58%), maar toch lager dan bij andere scholieren. Turkse en Marokkaanse scholieren wonen vaker dan de andere groeperingen met de eigen vader. Bij Surinaamse en Kaapverdiaanse leerlingen is in plaats van de eigen vader wel soms een stief- of pleegvader in huis (19% en 17%) maar nog steeds is bij 60% van de Antilianen, 32% van de Kaapverdianen en 18% van de Surinamers geen enkele ‘vaderfiguur’ thuis.

Bij 8% van de leerlingen is een stiefvader in het huishouden van de scholier en bij 2,3% een stiefmoeder. 64% van de scholieren woont met één of meerdere broers/broertjes en 60% met één of meerdere zussen/zusjes. 13% van de scholieren woont zonder broers en/of zussen thuis. Bij 5% van de scholieren woont oma thuis en bij 3,0% opa. Bij 2,8% van de scholieren woont een tante in huis en ook bij 2,8% van hen woont een oom in huis. 1,4% van de scholieren woont niet bij de eigen moeder én niet bij de eigen vader.

Steun van de ouders

De steun van moeder en vader wordt gemeten door vragen als: ‘Hoe vaak helpt jouw vader/moeder je als je een klusje te doen hebt (zoals een band plakken, je kamer opnieuw inrichten)?’ en ‘Hoe vaak praat je met jouw vader/moeder over

Tabel 7.26 Percentage scholieren met veel steun van zijn/haar ouders.

	% veel steun moeder+	% veel steun vader*
Nederland	82,5	72,9
Suriname	76,4	61,6
Antillen	92,3	48,2
Kaapverdië	74,0	68,0
Turkije	89,9	71,6
Marokko	86,3	70,7
overige arme landen	82,3	76,2
overige rijke landen	92,3	48,0
totaal	83,4	68,7

** p <.01 * p<.05 + p<.10 Schaalscores op basis van 5 items.

persoonlijke dingen?' voor moeder en vader apart te stellen. Als de scholier geen moeder heeft zijn de vragen ingevuld voor de pleegmoeder of stiefmoeder.

Datzelfde geldt voor scholieren zonder vader. 15% van de scholieren heeft niet alle vragen over vader beantwoord en 7% heeft de vragen over moeder niet allemaal beantwoord. Bij 5% van de scholieren is hiervoor de reden dat de scholier geen vader heeft. Bij moeder is dat het geval voor 0,3% van de scholieren. Voor de scholieren zonder vader of zonder moeder is de eerste kwartielscore voor steun toegekend (bij vader is dit 2.0 op een schaal van 1-3 en bij moeder 2.2).

De vijf vragen vormen redelijke schalen voor het meten van steun van de moeder (alfa .60) en van de vader (alfa .64). De schalen worden niet sterker door het weglaten van één van de items, maar uit de factoranalyse blijkt wel dat het vijfde item (iets buitenshuis doen) bij moeder en vader iets minder dan de andere items bij de schaal past (bijlage 7).

83% van alle scholieren krijgt veel steun van zijn/haar moeder (tabel 7.26). Surinaamse en Kaapverdiaanse leerlingen krijgen het minste steun van moeder. De steun van vader is beduidend minder dan de steun van moeder: 69% van de scholieren krijgt veel steun van zijn/haar vader. Antilliaanse scholieren en scholieren uit overige rijke landen ontvangen de minste steun van hun vader.

Opmerkelijk is het verschil tussen het aantal Antilliaanse moeders dat veel steun geeft (92%) en het aantal Antilliaanse vaders dat steun geeft (48%) en tussen moeders (92%) en vaders uit rijke landen (48%). Bij Antilliaanse scholieren kan dit grote verschil verklaard worden door het zeer geringe aantal vaders dat bij de leerling in huis woont (23%). Bij scholieren uit overige rijke landen is het verschil minder makkelijk te verklaren.

Alcoholgebruik van de ouders

Aan de kinderen is gevraagd of vader of moeder vaak teveel alcohol drinkt. Van de scholieren heeft maar 0,6% geen reactie op deze stelling ingevuld. Van alle scholieren zegt 5% dat het een beetje klopt dat vader of moeder teveel drinkt. 2% zegt dat het (helemaal) klopt dat de ouders teveel drinken. In totaal drinkt 8% van de ouders van de scholieren teveel alcohol, volgens de scholier zelf.

Tabel 7.27 Percentage scholieren met ouders die teveel drinken.

	% scholieren waarvan de moeder en/of vader teveel drinkt ^{1**}
Nederland	13,7
Suriname	7,6
Antillen	9,7
Kaapverdië	5,4
Turkije	5,7
Marokko	1,1
overige arme landen	2,9
overige rijke landen	3,7
totaal	7,6

** p <.01 * p<.05 + p<.10¹ Verschillen tussen groepen zijn niet significant.

Nederlandse leerlingen zijn het vaak eens met de stelling dat hun vader of moeder teveel drinkt. Van de Nederlandse scholieren vindt 14% dat één van hun ouders wel eens teveel drinkt. Bij Marokkaanse scholieren gebeurt dat het minst (1%). Dit komt doordat alcoholgebruik door de Islam verboden is. Bij Turken is het percentage echter een stuk hoger (5,7%) terwijl ook de meeste Turken islamitisch zijn. De mate van alcoholgebruik van ouders van de scholieren verschilt significant (p<.01) tussen de verschillende etnische groeperingen.

Politiecontact van de ouders

De scholieren is gevraagd of zijn/haar ouders wel eens in de problemen met de politie zijn gekomen. Van de scholieren wil slechts 7% geen antwoord op deze vraag geven. 15% van de ouders heeft wel eens contact met de politie gehad. De ouders die wel eens problemen met de politie hebben gehad, hebben dat meestal maar 1 keer gehad (71%), 15% van deze ouders zijn 2 keer in aanraking met de politie gekomen en 11% 3 keer of meer. De meest voorkomende redenen waarvoor de ouders in contact kwamen met de politie zijn verkeersregels (43%) en vechten (18%).

Er is geen significant verschil tussen de verschillende etnische groeperingen in contact met de politie van de ouders (tabel 7.28). Er is wel sprake van 'borderline significance' (.5<p<.10). Omdat Surinaamse scholieren vaker ouders hebben met politiecontacten is een t-test uitgevoerd waarbij Surinaamse scholieren met alle andere scholieren zijn vergeleken. Uit deze test blijkt inderdaad dat Surinaamse scholieren vaker ouders hebben met problemen met de politie (p<.05).

Samenvatting hoofdstuk 7

In dit hoofdstuk is in kaart gebracht hoe het sociale netwerk van de scholieren in elkaar zit. Er is gekeken naar het familienetwerk, het schoolnetwerk, het buurt-netwerk, het groepjenetwerk, het verenigingsnetwerk, het ouderlijk netwerk en het netwerk met criminele andere personen. Per kindernetwerk is geïnventariseerd met hoeveel kinderen de scholier contact heeft en hoe frequent, hoe crimineel of deviant deze kinderen zijn en hoeveel steun ze van hen ontvangen.

6% van de scholieren heeft geen contact met kinderen uit hun familie, 2% gaat niet om met kinderen van school buiten schooltijd, 15% van de scholieren gaat niet om met kinderen uit de buurt, 38% niet met kinderen uit een groepje en 51%

Tabel 7.28 Percentage scholieren met ouders met problemen met de politie¹.

	% scholieren met ouders ooit politie problemen+	% scholieren met ouders 2 keer of meer problemen politie
Nederland	17,5	6,6
Suriname	23,5	1,2
Antillen	10,0	0,0
Kaapverdië	12,0	4,0
Turkije	16,0	4,4
Marokko	5,7	0,0
overige arme landen	16,9	1,6
overige rijke landen	8,0	4,0
totaal	15,2	3,4

** p <.01 * p<.05 + p<.10 sterke controle = score 4 en 5¹ Van scholieren die antwoord op de vraag wilden geven.

Tabel 7.29 Contactintensiteit met kinderen in de netwerken.

	klein aantal contact	lage contact frequentie	weinig steun	lage contactintensiteit netwerk
Nederlanders			x	1
Surinamers		x		1
Antillianen			x	1
Kaapverdianen		x		1
Turken	x			1
Marokkanen				0
arme landen				0
rijke landen	x	x	x	3

gaat niet met kinderen van een vereniging om (buiten de vereniging).

Een scholier kan met één kind zowel in de buurt als op school en op de vereniging omgaan. Er is veel van dergelijke overlap tussen de kinderen uit de verschillende netwerken. De scholieren gaan vooral vaak om met kinderen in de buurt én op school, in de buurt én in het groepje, in het groepje én op school en ze gaan vaak met kinderen uit de familie om in de buurt. Opgeteld gaan de scholieren gemiddeld met 29 kinderen om, gecorrigeerd voor de overlap met 22 kinderen.

De contactfrequentie met kinderen uit de verschillende netwerken ligt hoog voor kinderen uit de buurt en kinderen uit het groepje (83 en 90% frequent) en laag voor neven/nichten of kinderen van de vereniging (53 en 55% frequent).

De scholieren hebben veel interetnische contacten. Ze gaan met veel kinderen om van andere afkomst, al gaan ze nog het meeste om met kinderen uit de eigen etnische groep. De Nederlandse scholieren gaan het minste met kinderen uit andere etnische groepen om.

Bijna alle scholieren gaan in deze netwerken om met kinderen die ongeveer van dezelfde leeftijd zijn (14 jaar of jonger). In de buurt gaan de scholieren verder ook vaak om met oudere kinderen (21%). In het groepje en de vereniging komt

Tabel 7.30 Criminaliteit van kinderen in de netwerken.

	veel middelen gebruik	veel deviante kinderen	veel criminele kinderen	vaak iets uithalen	criminaliteit netwerk
Nederlanders	x				1
Surinamers	x	x			2
Antillianen	x				1
Kaapverdianen		x	x	x	3
Turken			x		1
Marokkanen			x		1
arme landen		x		x	2
rijke landen					0

dat minder vaak voor (8 en 17%).

De scholieren gaan met veel kinderen om die wel eens criminele activiteiten ondernemen (stelen, vechten, vernielen): 28% op school, 32% in buurt, 28% in het groepje, 35% op de vereniging en 19% in de familie. De scholieren hebben per afzonderlijk netwerk ook vaak contact met kinderen die met de politie in aanraking zijn gekomen (van 19 tot 23%). Daarnaast heeft ook nog 22% van de scholieren contact met ‘andere criminele mensen’.

De scholieren gaan ook veel om met kinderen die alcohol drinken, roken en/of gokken, het meest in de familie, (34%), gevolgd door buurt (23%), school (21%), groepje (15%) en vereniging (16%).

Gemiddeld ontvangt 43% van de scholieren in ieder afzonderlijk netwerk veel steun. De meeste steun wordt verworven uit het familienetwerk (46%), gevolgd door het schoolnetwerk (44%), het buurtnetwerk (43%), het groepjenetwerk (41%) en tenslotte het verenigingsnetwerk (23%).

De scholieren vinden de kinderen uit de familie het belangrijkste, gevolgd door kinderen van school, groepje, buurt en uiteindelijk de kinderen uit de vereniging.

Bijna alle scholieren wonen bij zijn/haar eigen moeder en drie kwart heeft zijn eigen vader thuis wonen (9% stief/pleegvader). De scholieren wonen in een gezin bestaande uit gemiddeld 4,7 mensen (met gemiddeld 2,3 volwassenen).

Als gekeken wordt naar de contactintensiteit van de scholieren met de kinderen in alle netwerken zijn er weinig verschillen tussen de etnische groeperingen. Alleen de scholieren uit rijke landen hebben een lage contactintensiteit met de kinderen in de netwerken. Ze hebben met weinig kinderen contact, niet frequent contact en ontvangen weinig steun van de kinderen.

Per netwerk zijn er meer verschillen gevonden tussen de etnische groepen. Zo hebben Antilliaanse en Surinaamse scholieren met veel kinderen uit de familie contact, Kaapverdiaanse en Marokkaanse scholieren met veel buurtkinderen, Turkse scholieren hebben weinig contact met kinderen uit een groepje en Nederlandse en Kaapverdiaanse scholieren gaan veel met kinderen van de vereniging om.

De netwerken van Surinaamse, Kaapverdiaanse scholieren en scholieren uit arme landen zijn het meest deviant en crimineel. De Kaapverdianen hebben zelfs veel deviante kinderen in hun netwerk en veel criminele kinderen in het netwerk

Tabel 7.31 Invloed ouders.

	slechte band/invloed ouders			slechte invloed ouders
	weinig steun ouders	ouders crimineel	vader niet thuis	
Nederlanders				0
Surinamers	x	x	x	3
Antillianen	x		x	2
Kaapverdianen	x		x	2
Turken				0
Marokkanen				0
arme landen				0
rijke landen				0

èn halen vaak wat uit met kinderen in hun netwerken.

Het ouderlijk netwerk van de Surinaamse, Kaapverdiaanse en Antilliaanse scholieren zit het minst stabiel in elkaar. Zo woont bij Antilliaanse, Kaapverdiaanse en Surinaamse scholieren niet vaak de eigen vader thuis. De Surinaamse en Kaapverdiaanse scholieren krijgen het minste steun van moeder (76 en 74%) en de Antilliaanse scholieren het minste van vader (48%). De ouders van Surinaamse scholieren komen verder vaak in aanraking met de politie (24%). Scholieren uit Turkije, Marokko, Nederland en uit arme en rijke landen hebben een stabiel ouderlijk netwerk.

Hoofdstuk 8 *Culturele oriëntatie*

Culturele oriëntatie duidt op de mate waarin een jongere bepaalde waarden en normen heeft. Om de culturele oriëntatie van de scholieren in kaart te brengen zijn er zeven verschillende dimensies onderzocht. Hier wordt eerst de religieuze instelling van de scholier besproken, zijn individua4listische opvattingen, zijn visie op sekserollen en de mate waarin de scholier respect heeft voor regels. Daarna wordt ingegaan op de normvastheid van de scholier, de mate waarin hij ethocentrisch is en in hoeverre de scholier gericht is op collectieve goederen.

Religie

Om de religiositeit van de scholieren in kaart te brengen is behalve naar de mening van de scholier ook gevraagd naar zijn godsdienst en zijn kerk- of moskeebezoek. Ook is gekeken naar de denominatie van de school.

32% van de scholieren heeft geen geloof (tabel 8.1). Nederlandse scholieren en scholieren uit rijke landen hebben vaak geen geloof (80 en 52%), Turkse en Marokkaanse scholieren hebben vrijwel altijd een geloof (97 en 98%).

61% van de scholieren gaat nooit of maar enkele keren per jaar naar een godsdienstige instelling (zoals een kerk, moskee), 13% gaat enkelen keren per maand en 25% gaat één keer per week of vaker. Het percentage bezoek volgt min of meer het percentage gelovigen. Opvallend is dat het percentage bezoek bij Marokkaanse scholieren beduidend lager ligt (44%) dan bij Turkse kinderen (56%).

Als Nederlandse scholieren een geloof hebben dan zijn ze Christelijk (11%) of Katholiek (7%). De Surinaamse scholieren zijn meestal Christelijk (29%) of Hindoeïstisch (30%). Antilliaanse scholieren zijn óf Katholiek óf Christelijk (42 en 36%). Datzelfde geldt voor de Kaapverdiaanse scholieren (45 en 29%). Turkse en Marokkaanse scholieren zijn bijna allemaal islamitisch (95 en 94%). De helft van de

Tabel 8.1 De godsdienst van de scholier. Percentages.

	met geloof **	vaak bezoek ¹ **	katholiek **	christelijk **	islamitisch **	hindoeï- s tisch **	overig geloof ² **
Nederland	20,5	2,0	6,8	10,7	0,0	0,0	2,9
Suriname	82,3	20,9	9,4	29,2	6,3	30,2	6,3
Antillen	90,3	43,3	41,9	35,5	0,0	0,0	9,7
Kaapverdië	82,1	27,3	44,6	28,6	0,0	0,0	8,9
Turkije	97,1	56,2	1,0	0,0	95,2	0,0	0,0
Marokko	97,8	43,8	0,0	2,2	94,4	0,0	1,1
arme landen	90,0	24,6	15,7	17,1	54,3	0,0	2,9
rijke landen	48,2	7,4	3,7	33,3	0,0	0,0	7,4
totaal	67,8	25,1	10,9	14,7	33,7	4,3	3,7

** p <.01 * p<.05 + p<.10 ¹ Bezoek aan een godsdienstige instelling, zoals een kerk of moskee, inclusief ongelovigen. 1 keer per week of vaker. ² Joods, Boeddhistisch, anders.

Tabel 8.2 De schoolsoort van de scholier.

	% openbare school	% katholieke school	% protestants- christelijke school ¹	% islamitische school
Nederland	17,1	37,1	45,9	0,0
Suriname	34,4	15,6	46,9	3,1
Antillen	48,4	22,6	29,0	0,0
Kaapverdië	28,6	8,9	62,5	0,0
Turkije	39,0	8,6	36,2	16,2
Marokko	37,8	4,4	31,1	26,7
arme landen	40,0	15,7	28,5	15,7
rijke landen	22,2	37,0	40,7	0,0
totaal	30,6	20,3	41,0	8,1

X² = .00 ¹ De openbaar/protestants-christelijke school is hierbij mee genomen.

scholieren uit de overige arme landen is Islamitisch, 16% is Katholiek en 17% Christelijk (tabel 8.1).

41% van de scholieren uit dit onderzoek zit op een protestants-christelijke school, 31% op een openbare school en 20% op een katholieke school. 8% gaat naar een Islamitische school en 3,5% zit op een openbaar/protestants-christelijke school (tabel 8.2).

Van de scholieren die geen geloof hebben gaat 75% toch naar een school met een godsdienstige instelling (35% katholiek, 40% protestants-christelijk; tabel 8.3). Van de katholieke kinderen gaan meer kinderen naar een protestants-christelijke school dan naar een katholieke school (38 tegen 32%). Ook gaat 28% van de katholieke scholieren naar een openbare school. De meerderheid van de christelijke scholieren gaat naar een protestants-christelijke school (67%). Opmerkelijk veel Islamitische scholieren gaan naar een protestants-christelijke school (32%). 38% gaat naar een openbare school en 23% naar een islamitische school. De hindoeïstische scholieren zitten vaak op een openbare of protestants-christelijke school (41 en 48%).

Tabel 8.3 Godsdienst en soort school

	% openbare school	% katholieke school	% protestants- christelijke school ¹	% islamitische school	% totaal
geen geloof	25,0	34,8	40,2	0,0	100,0
katholiek	28,4	32,4	37,8	1,4 ²	100,0
christelijk	23,0	9,0	67,0	1,0 ²	100,0
islamitisch	38,0	6,6	32,3	23,1	100,0
hindoeïstisch	41,4	10,3	48,1	0,0	100,0
overige geloof ³	40,0	36,0	24,0	0,0	100,0

X² = .00 ¹ De openbaar/protestants-christelijke school is hierbij mee genomen. ² N=1 ³ Joods, Boeddhistisch, anders.

Tabel 8.4 Mate van religieuze opvattingen, vergeleken tussen scholieren van verschillende afkomst.

	% scholieren dat het eens is met de stelling				
	school aansluiten geloof	niet trouwen ander geloof **	geloof belangrijk **	jammer geloof minder belangrijk **	sterk religieuze instelling ¹ **
Nederland	15,2	6,9	7,8	15,8	11,3
Suriname	11,6	14,6	48,4	43,8	29,3
Antillen	16,1	9,7	67,8	41,9	33,9
Kaapverdië	8,9	3,6	48,2	44,6	26,7
Turkije	8,9	31,4	84,2	36,3	40,0
Marokko	6,7	26,1	85,4	54,4	43,1
arme landen	8,6	17,7	66,2	38,2	33,9
rijke landen	14,8	3,7	33,3	29,6	20,4
totaal	11,4	15,1	48,4	34,5	27,3

** p < .01 * p < .05 + p < .10 ¹ Cronbach's alfa is .58.

Scholieren met een ander geloof zitten op openbare, katholieke of protestants-christelijke scholen.

Religieuze opvattingen

De scholier is ook gevraagd naar zijn mening over stellingen over religieuze thema's. Bijvoorbeeld of zij het geloof belangrijk vinden en of ze vinden dat het geloof bij de schoolkeuze moet aansluiten. De religieschaal is redelijk betrouwbaar (alfa = .58; factoranalyse in bijlage 8 tabel 1).

Van de scholieren is slechts 11% het eens met de stelling dat school bij religie moet aansluiten (tabel 8.4). Er is hierin geen verschil tussen etnische groepen. Verder vindt 15% het een probleem als een jongen of meisje uit zijn familie trouwt met iemand met een ander geloof. Turkse en Marokkaanse scholieren zijn het veel vaker eens met deze stelling dan de andere scholieren, maar de percentages liggen toch vrij laag (31 en 26%).

Tabel 8.5 Mate van religieuze opvattingen, vergeleken tussen scholieren met verschillende godsdienst.

	% scholieren dat het eens is met de stelling				
	school aansluiten geloof **	niet trouwen ander geloof **	geloof belangrijk **	jammer geloof minder belangrijk	sterk religieuze instelling ¹ **
geen geloof	7,2	8,0	5,8	15,4	9,2
katholiek	13,5	5,4	56,9	39,7	29,2
christelijk	31,3	7,1	46,0	46,5	32,8
islamitisch	7,1	29,2	87,8	45,6	42,3
hindoeïstisch	16,0	8,3	41,7	32,0	25,0
overige	0,0	17,2	65,6	44,8	31,9
totaal	11,4	15,1	48,4	34,5	27,3

** p < .01 * p < .05 + p < .10 ¹ Cronbach's alfa is .58.

Bijna de helft van de scholieren (48%) vindt het geloof belangrijk. Bijna alle Turkse en Marokkaanse scholieren vinden het geloof belangrijk (84% en 85%). Van de Nederlandse scholieren vindt maar 8% het geloof belangrijk. Van alle scholieren vindt 35% het jammer dat het geloof in Nederland minder belangrijk wordt. Van de Nederlandse scholieren vindt maar 16% dat, van de Marokkaanse scholieren 54%.

Deze verschillen in opvattingen tussen de scholieren zijn goed te verklaren wanneer gekeken wordt naar het aantal scholieren dat een geloof heeft.

Verskil in religieuze opvatting tussen verschillende godsdiensten

Scholieren zonder geloof hebben, niet verrassend, de minst religieuze opvattingen. Islamitische scholieren zijn het vaak eens met de stellingen over religie. Opvallend is dat maar 7% van de Islamitische scholieren vindt dat de school van de scholier moet aansluiten bij het geloof van de ouders. Een kwart van de Islamitische scholieren zit namelijk op een Islamitische school. Dit kwart van de Islamitische scholieren is het wel een fractie vaker eens met de stelling dat de school bij het geloof moet aansluiten (13%), maar nog steeds is dit een zeer laag percentage. Opvallend is het hoge percentage christelijke scholieren dat vindt dat de school bij hun geloof moet aansluiten (31%). Katholieke scholieren vinden het geloof belangrijker dan Christelijke of Hindoeïstische scholieren (57 tegen 46 en 42%).

Verskil in religieuze opvatting tussen scholieren van verschillende scholen

De religieuze opvattingen van de scholier zijn ook vergeleken tussen scholieren van verschillende soorten scholen. Scholieren van protestants-christelijke scholen vinden het meest dat de school moet aansluiten bij het geloof van de ouders (19%) (tabel 8.6). Scholieren van Islamitische scholen zijn het ook meer eens met deze stelling dan de scholieren van openbare of katholieke scholen.

Tabel 8.6 Mate van religieuze opvattingen, vergeleken tussen scholieren van verschillende soorten scholen.

scholen	% scholieren dat het eens is met de stelling				% sterk religieuze instelling ¹ **
	school aansluiten geloof**	niet trouwen ander geloof**	geloof belangrijk**	jammer geloof minder belangrijk**	
openbaar	4,8	16,1	55,1	34,1	27,2
katholiek	6,6	8,8	24,6	18,8	15,2
protestants-chr.	18,5	14,4	45,9	40,1	29,5
islamitisch	12,7	29,6	94,3	47,3	46,2
totaal	11,4	15,1	48,4	34,5	27,3

** p < .01 * p < .05 + p < .10 ¹Cronbach's alfa is .58.

Tabel 8.7 Mate van individualisme.

	% scholieren dat het eens is met de stelling					% sterk individualistisch ¹ **
	zelf beslissen wie trouwen**	zelf middelb. school kiezen**	goed jonge leeftijd (15 jaar) baantje**	op zichzelf gaan wonen (18 jaar)**	zelf weten hoe laat thuis (14 jaar)	
Nederland	87,2	71,9	71,9	60,1	13,4	62,8
Suriname	72,9	48,9	77,7	48,4	15,6	53,9
Antillen	71,0	67,7	80,7	63,3	6,5	63,3
Kaapverdië	87,3	53,7	93,6	49,1	10,9	53,7
Turkije	59,8	62,4	52,0	31,0	9,9	34,7
Marokko	73,9	72,7	79,3	44,3	7,9	54,1
arme landen	62,9	56,7	75,7	51,4	11,4	46,3
rijke landen	81,5	55,6	70,4	40,7	18,5	48,2
totaal	75,7	63,5	72,4	50,0	11,9	53,2

** p < .01 * p < .05 + p < .10 ¹Cronbach's alfa is .50.

Opmerkelijk is dat scholieren van openbare scholen het vaker eens zijn met de stelling dat een jongen of meisje uit de familie niet met iemand met een ander geloof mag trouwen, dan scholieren van katholieke of protestants-christelijke scholen (16 tegen 9 en 14%). Dit komt door het hoge percentage Islamitische scholieren op openbare scholen (38%, zie tabel 8.3). Overall hebben de scholieren van Islamitische scholen de meest en scholieren van Katholieke scholen de minst religieuze instelling.

Individualisme

De dimensie individualisme meet in hoeverre de respondenten vinden dat vooral zijzelf de beslissingen in hun leven moeten nemen. Zo wordt er gevraagd of iemand zelf mag beslissen met wie hij gaat trouwen en of een 18-jarige op zichzelf mag gaan wonen. De 5 items die individualisme meten vormen geen goede schaal (alfa .50, factoranalyse zie tabel 2 bijlage 5).

Tabel 8.8 Mate van seksdifferentiatie.

	% scholieren dat het eens is met de stelling					% sterke mate van seksedifferent. ¹ **
	vrouw kinderen verzorgen**	inkomen jongens belangrijk	man verantwoordelijk . geld*	vrouw huishouden doen*	man uitgaven doen	
Nederland	28,7	23,2	18,4	39,6	23,9	26,7
Suriname	37,5	26,7	29,5	41,5	24,0	32,0
Antillen	41,9	36,7	16,1	54,8	29,0	36,0
Kaapverdië	40,7	27,3	27,8	43,6	29,1	32,9
Turkije	63,7	33,3	37,3	59,8	37,9	47,1
Marokko	43,8	36,4	30,7	48,3	31,4	38,6
arme landen	42,9	28,6	26,5	61,9	25,7	32,7
rijke landen	44,4	29,6	25,9	51,9	25,9	35,6
totaal	41,0	28,7	26,3	45,9	28,0	34,0

** p <.01 * p<.05 + p<.10 ¹Cronbach's alfa is .74.

Gemiddeld zijn Nederlandse en Antilliaanse scholieren het meest individualistisch ingesteld (beide 63%) en de Turkse scholieren het minste (35%; tabel 8.7).

Seksedifferentiatie

De dimensie seksedifferentiatie meet hoe de rolverdeling tussen man en vrouw er volgens de scholieren uit zou moeten zien. Zo is de scholier gevraagd of de vrouw het beste de kinderen kan verzorgen en of het voor een jongen belangrijker is dan voor een meisje dat ze later hun eigen geld kunnen verdienen. De items van deze dimensie vormen een goede schaal (alfa .74). Ook uit de factoranalyse (zie bijlage 8 tabel 3) blijkt dat alle items goed laden op één overkoepelende component.

Gemiddeld differentiëren de Turkse scholieren het meeste tussen de seksen en de Nederlandse scholieren het minste.

Regels en respect

De dimensie regels en respect meet hoeveel respect de respondenten hebben voor gezagsdragers en de mate waarin ze ontzag voor regels hebben. Zo is de scholieren gevraagd of je je ouders moet respecteren en of je goede manieren moet hebben. De items van deze dimensie vormen een matige schaal (alfa .54). Door het weglaten van een item over het hoog houden van de eer van de familie neemt de alfa toe tot .63 en is de schaal redelijk te noemen. Ook uit de factoranalyse blijkt dat dit item het laagste laadt op de overkoepelende factor (zie bijlage 8 tabel 4). Dit item zal niet meegenomen worden bij het berekenen van de schaalscore, maar wordt afzonderlijk besproken.

Tabel 8.9 Mate van respect voor regels en gezag.

	% scholieren dat het eens is met de stelling				% respect voor regels en gezag ^{1*}
	ouders gehoorzamen	goede manieren hebben	ouders respecteren*	eer familie hoog houden**	
Nederland	80,3	88,2	87,7	54,7	85,6
Suriname	84,4	94,7	91,6	72,9	91,1
Antillen	86,7	100,0	96,8	58,1	94,4
Kaapverdië	87,3	94,6	96,4	73,6	92,7
Turkije	88,4	90,3	94,2	63,7	90,9
Marokko	92,1	92,1	97,7	73,9	93,9
arme landen	81,4	92,9	86,9	63,8	87,0
rijke landen	92,6	88,2	87,7	54,7	85,6
totaal	85,1	91,7	91,9	63,7	89,7

** p < .01 * p < .05 + p < .10 ¹ Alleen eerste drie items, Cronbach's alfa = .63.

Van de scholieren vindt 85% dat je je ouders moet gehoorzamen (tabel 8.9). Bijna alle scholieren vinden dat je goede manieren moet hebben (92%). Ook 92% vindt dat je je ouders moet respecteren. Nederlandse leerlingen en leerlingen uit arme en rijke landen vinden dit minder vaak dan andere scholieren. 64% van de scholieren vindt het belangrijk om de eer van de familie hoog te houden. Nederlandse scholieren en scholieren uit rijke landen zijn het daar minder vaak mee eens en Surinaamse, Kaapverdiaanse en Marokkaanse scholieren zijn het daar vaker mee eens. Nederlandse leerlingen en leerlingen uit overige arme en rijke landen hebben het minste respect voor regels en gezag. Het percentage scholieren dat veel respect heeft ligt hoog, namelijk op 90%.

Normvastheid

De normvastheid meet de mate waarin de scholieren vast blijven houden aan hun normen en waarden in verschillende situaties. Zo wordt gevraagd of je wel mag liegen als dat veel geld oplevert en of je wat mag doen dat niet mag, zolang je maar niet opgepakt wordt. De vier items die gebruikt zijn om de normvastheid te meten vormen geen sterke schaal (alfa is .55). Daarom zullen naast de schaalscore ook de items besproken worden. Uit een factoranalyse blijkt overigens wel dat 43% van de variantie in de vier items verklaard kan worden door één overkoepelende component (zie bijlage 8 tabel 5).

Van de scholieren vindt 19% dat je wel mag liegen als dat veel geld oplevert (tabel 8.10). Er is geen verschil tussen de etnische groepen. Uit een t-test blijkt echter dat Surinaamse scholieren het hier vaker mee eens zijn dan de andere scholieren (29%, p < .00).

Maar heel weinig scholieren vinden dat je bij rijke mensen mag inbreken (4%) of dat je geld mag stelen als je dat nodig hebt (5%). Van de scholieren vindt 17% dat je wel eens iets mag doen dat niet mag, als je maar niet opgepakt wordt. Kaapverdianen zijn het hier vaker mee eens dan andere scholieren en Turken en scholieren uit rijke landen zijn het minder vaak eens.

Tabel 8.10 Mate van normvastheid.

	% scholieren dat vindt dat onderstaande dingen mogen				
	liegen voor veel geld	inbreken bij rijke mensen	crimineel gedrag als niet opgepakt*	stelen als geld nodig	% niet normvast ¹
Nederland	19,5	4,0	19,6	5,0	11,5
Suriname	29,2	4,2	18,8	1,1	13,3
Antillen	16,7	6,5	13,3	3,2	8,6
Kaapverdië	22,6	3,6	26,8	7,3	13,0
Turkije	13,6	3,9	8,7	6,9	8,4
Marokko	13,3	5,6	11,1	5,6	8,4
arme landen	18,6	2,9	20,0	10,0	12,9
rijke landen	18,5	3,7	7,4	3,7	8,3
totaal	19,1	4,0	16,6	5,4	10,9

** p < .01 * p < .05 + p < .10 ¹Cronbach's alfa is .55.

Tabel 8.11 Mate van ethnocentrisme.

	% scholieren dat het eens is met onderstaande stellingen				
	trots tot groep behoren	positief gevoel leden groep*	belangrijk bij groep horen*	% sterk ethnocentrisch ^{1**}	
Nederland	75,4	60,8	47,3	61,1	
Suriname	74,0	60,4	52,1	62,1	
Antillen	71,0	45,2	54,8	57,0	
Kaapverdië	83,9	78,6	73,2	78,6	
Turkije	77,9	70,2	48,5	65,7	
Marokko	85,2	65,2	65,2	72,4	
arme landen	80,0	72,9	47,8	66,7	
rijke landen	65,4	61,5	53,9	60,3	
totaal	77,5	64,8	53,5	65,2	

** p < .01 * p < .05 + p < .10 ¹Cronbach's alfa is .63.

Gemiddeld is 11% van de scholieren het eens met de stellingen over normvastheid. Dat wil zeggen dat 11% van de scholieren niet normvast is. Er is geen significant verschil tussen alle groeperingen in normvastheid. Uit een t-test blijkt echter dat Nederlandse, Surinaamse, Kaapverdiaanse scholieren en scholieren uit overige arme landen minder normvast zijn dan Antilliaanse, Turkse, Marokkaanse scholieren en scholieren uit overige rijke landen.

Ethnocentrisme

Ethnocentrisme meet in hoeverre de jongere zich identificeert met de eigen etnische groep. Zo is de scholieren gevraagd of ze trots zijn tot hun etnische groep te behoren en of ze een positief gevoel hebben over de leden van die groep. De betrouwbaarheid van deze schaal is redelijk (alfa .63) en kan niet verbeterd

Tabel 8.12 Mate van gerichtheid op collectieve goederen

	% scholieren dat het eens is met onderstaande stellingen				
	mensen in zelfde straat rekening houden	verschillende groepen in stad samenwerken*	in Nl. met zijn allen samenwerken	wel schelen mensen in arme landen slecht	% sterk gericht op collectieve goederen ¹ +
Nederland	84,1	61,7	87,3	88,4	79,4
Suriname	81,3	67,4	86,5	84,2	80,1
Antillen	74,2	58,1	83,9	93,6	77,4
Kaapverdië	83,6	63,0	85,7	84,6	81,6
Turkije	85,4	70,3	85,4	92,2	83,1
Marokko	91,0	83,0	87,6	91,1	87,9
arme landen	87,1	73,9	85,3	91,4	85,1
rijke landen	81,5	59,3	85,2	88,9	78,7
totaal	84,1	67,7	86,3	88,4	81,8

** p <.01 * p<.05 + p<.10 ¹Cronbach's alfa is .48.

worden door het weglaten van één van de items. Ook uit de factoranalyse blijken alle items goed te laden (zie bijlage 8 tabel 6).

Van de scholieren is 78% trots tot de eigen etnische groep te horen (tabel 8.11). Verder heeft 65% een positief gevoel over de leden van de eigen groep. Antilliaanse scholieren hebben dit gevoel niet vaak (45%), Kaapverdianen wel (79%). De helft van de leerlingen (54%) vindt het belangrijk bij de eigen etnische groep te behoren. Kaapverdianen vinden dat vaker belangrijk (73%).

65% van de scholieren is etnocentrisch. Kaapverdiaanse en Marokkaanse scholieren zijn vaak etnocentrisch ingesteld, Antillianen niet zo vaak.

Gerichtheid op collectieve goederen

De dimensie gerichtheid op collectieve goederen meet in hoeverre de scholier zich bewust is van andere mensen en rekening met hen wil houden. Zo is gevraagd of mensen in dezelfde straat rekening met elkaar moeten houden en of men in Nederland met zijn allen samen zou moeten werken.

De alfa van deze dimensie is laag (.48) en kan niet verbeterd worden door het weglaten van één van de items. Uit de factoranalyse (zie bijlage 8, tabel 7) blijkt dat alle items het even goed doen (de ladingen liggen allemaal rond de .60).

Veel scholieren vinden dat mensen in zelfde straat rekening moeten houden met elkaar (84%), men in Nederland moet samenwerken (86%) en kan het schelen dat mensen in arme landen het slecht hebben (88%; tabel 8.12). Er is geen verschil tussen de etnische groepen. Uit een t-test blijkt echter dat Marokkaanse scholieren vaker dan andere scholieren vinden dat mensen in dezelfde straat rekening moeten houden met elkaar (91% p<.05). Van de scholieren vindt 68% dat de verschillende groepen in de stad moeten samenwerken. Dat is een lager percentage dan het percentage dat het eens is met de overige drie stellingen. Marokkaanse scholieren zijn het vaak met deze stelling eens (83%) en Antilliaanse scholieren juist niet (58%). In totaal zijn Marokkaanse scholieren en scholieren uit overige arme landen meer gericht op collectieve goederen, Antillianen minder.

Tabel 8.13 Pearson correlaties tussen de zeven dimensies van de culturele oriëntatie.

	seksedif.	etnocent.	religie	regels	individu.	collectief	normvast
seksedif.	----						
etnocent.	,05	----					
religie	,15**	,14**	----				
regels	,15**	,18**	,23**	----			
individu.	,14**	-,06	-,19**	-,01	----		
collectief	-,01	,14**	-,25**	,37**	,12**	----	
normvast	-,10**	,22**	,07**	,25**	-,21**	,28**	----

** p < .01 * p < .05 + p < .10

Verband tussen de verschillende dimensies

De dimensies correleren niet hoog met elkaar. Alle correlaties liggen tussen -,28 en ,37 (tabel 8.13). Er is dus weinig overlap tussen de dimensies. De dimensies inventariseren dus ieder een ander deel van de culturele oriëntatie. Verder blijkt dat de meeste correlaties de verwachte richting opgaan.

Scholieren die meer differentiëren tussen de seksen hebben sterkere religieuze opvattingen, hebben meer gezag voor regels en zijn minder normvast. Dit zijn voor de hand liggende verbanden. Scholieren die meer differentiëren tussen de seksen zijn ook meer individualistisch. Aangezien seksedifferentiatie als pre-modern gezien kan worden en individualisme als modern was deze positieve correlatie niet verwacht. Scholieren die meer etnocentrisch zijn, zijn religieuzer, hebben meer respect voor regels, zijn meer op collectieve goederen gericht en zijn meer normvast. Dit zijn geen opmerkelijk verbanden. Al deze dimensies meten traditionele normen en waarden. Scholieren die religieuzer zijn hechten meer waarde aan regels en respect, zijn minder individualistisch, zijn minder gericht op collectieve goederen en zijn meer normvast. Dat religieuze scholieren minder gericht zijn op collectieve goederen is een zeer opmerkelijke bevinding. In religies wordt namelijk de nadruk gelegd op het rekening houden met de medemens. Scholieren die meer respect hebben voor regels en gezag zijn meer gericht op collectieve goederen en zijn meer normvast. Normvastheid gaat ook samen met gerichtheid op collectieve goederen. De verschillende culturele dimensies kunnen niet goed gepresenteerd worden door één dimensie 'culturele oriëntatie'. Een factoranalyse verklaart slechts 27% van de variantie in de zeven dimensies (zie bijlage 8, tabel 8). Het blijkt dus niet zo te zijn dat er een overkoepelende dimensie "traditionalisme" bestaat, waar de besproken dimensies uit voort komen.

Samenvatting hoofdstuk 8

In dit hoofdstuk is de culturele oriëntatie van de scholier besproken. Zeven dimensies zijn aan bod gekomen: religie, individualisme, seksedifferentiatie, respect voor regels, normvastheid, etnocentrisme en gerichtheid op collectieve goederen.

68% van de scholieren heeft een geloof: 34% van de scholieren is islamitisch, 15% christelijk en 11% katholiek. 41% gaat naar een protestants-christelijke

Tabel 8.14 De mate van traditionaliteit.

	religie	individu- alisme	seks- differen- tiatie	regels en respect	norm- vast- heid	etno- cen- trisme	collec- tieve goed	traditio- nele in- stelling
Nederlanders	-	-	-	-				-4
Surinamers					-			-1
Antillianen		-		+		-	-	-2
Kaapverdianen					-	+		0
Turken	+	+	+					+3
Marokkanen	+			+		+	-	+2
arme landen					-		-	-2
rijke landen	-			-			-	-3

school, 31% naar een openbare school 20% naar een katholieke school en 8% naar een islamitische school. Opvallend is dat van de islamitische scholieren 32% naar een protestants-christelijke school gaat en het is ook verrassend dat van de ongelovige scholieren 35% naar een katholieke en 40% naar een protestants-christelijke school gaat.

27% van de scholieren heeft een sterk religieuze instelling, ze vinden bijvoorbeeld dat een kind uit de familie niet mag trouwen met iemand van een ander geloof of ze vinden het jammer dat het geloof in Nederland minder belangrijk is geworden. Van de scholieren die naar een islamitische school gaan heeft 46% een sterk religieuze instelling, van diegenen die naar een katholieke school gaan slechts 15%. Dit is zelfs minder dan op openbare scholen (27%).

53% van de scholieren is individualistisch ingesteld, ze vinden bijvoorbeeld dat iemand van 18 jaar op zichzelf mag gaan wonen. 90% heeft respect voor regels en gezag, bijvoorbeeld blijkend uit de opvatting dat je je ouders moet gehoorzamen. 34% van de scholieren differentieert tussen de seksen, ze vinden bijvoorbeeld dat de vrouw verantwoordelijk is voor het huishouden. 11% is niet normvast. Deze scholieren zijn bijvoorbeeld van mening dat je wel mag liegen als dat veel geld oplevert. 65% van de scholieren is ethnocentrisch, bijvoorbeeld trots om tot de eigen etnische groep te horen. 82% is gericht op collectieve goederen, hen kan het bijvoorbeeld schelen dat mensen in arme landen het slecht hebben. De dimensies correleren niet sterk met elkaar, ze meten dus allemaal een ander deel van de culturele oriëntatie.

Er zijn veel verschillen tussen de etnische groepen in culturele oriëntatie. In tabel 8.14 wordt voor elke etnische groep voor elke schaal van de culturele oriëntatie weergegeven hoe traditioneel de instelling van de groep is. Vooral de Turkse en Marokkaanse scholieren hebben een traditionele oriëntatie. Turkse scholieren zijn sterk religieus, zijn niet individualistisch ingesteld en benadrukken de verschillen tussen mannen en vrouwen. De Marokkaanse scholieren zijn gelovig, hebben veel respect voor regels en zijn vaak ethnocentrisch. De Marokkaanse scholieren zijn wel modern in hun gerichtheid op collectieve goederen.

De Nederlandse scholieren zijn het minst traditioneel ingesteld: ze zijn het minst gelovig, het meest individualistisch, differentiëren het minst tussen de seksen en hebben weinig respect voor regels en gezag. Ook de scholieren uit

overige rijke landen, de Antillianen en scholieren uit overige arme landen zijn vrij modern ingesteld. De Kaapverdiaanse en Surinaamse scholieren hangen tussen traditioneel en modern in.

Hoofdstuk 9

Controle door en emotionele band met de ouders

In hoofdstuk 7 (Sociale netwerken) is ingegaan op het ouderlijk netwerk. Besproken is hoeveel ouders er thuis wonen, hoeveel steun ze geven, of ze veel alcohol drinken en of ze contact met de politie hebben gehad. Deze kenmerken van de ouders zijn in hoofdstuk zeven besproken omdat het ouderlijk netwerk op dezelfde manier in kaart is gebracht als de netwerken van de leeftijdsgenoten (familie, school, buurt, vereniging, groepje).

In dit hoofdstuk komt het nog niet besproken deel van de relatie tussen ouder en kind aan bod. Er wordt ingegaan op de controle door de ouders, op de emotionele band tussen ouders en kind en tenslotte op huiselijk geweld.

Controle door de ouders

De controle die de ouders op de leerlingen uitoefenen is gemeten door de volgende items:

1. Als ik niet thuis ben weten mijn ouders waar ik ben.
2. Mijn ouders vertellen me op hoe laat ik thuis moet komen.
3. Mijn ouders vragen of ik mijn huiswerk heb gedaan.
4. Ik moet mijn huiswerk af hebben voordat ik naar buiten ga.
5. Mijn ouders weten welke televisieprogramma's ik kijk.
6. Mijn ouders weten met welke kinderen ik omga.

Na het weglaten van het eerste item vormen de overige 5 items een redelijke schaal (alfa= .61). Ook uit de factoranalyse blijkt dat het eerste item het minste bij de controleschaal past (zie bijlage 9).

Van ongeveer driekwart van de scholieren weten de ouders waar de scholier is als hij niet thuis is en moet het huiswerk af zijn voordat de scholier naar buiten mag (76 en 78%). Meer ouders willen weten welke televisieprogramma's hun kind kijkt (86%) en vertellen de scholier hoe laat hij thuis moet komen (91%).

Tabel 9.1 Percentage scholieren dat sterk gecontroleerd wordt door de ouders.

	weten waar scholier is+	vertellen hoe laat thuis	vragen huis- werk gedaan	huiswerk af voor buiten spelen**	weten welke tv- program	weten welke vriend jes	% scholieren sterke controle ouders
Nederland	80,0	89,8	94,2	71,2	86,8	95,6	84,4
Suriname	80,4	89,4	94,7	77,7	88,2	91,5	88,4
Antillen	83,9	96,8	100,0	87,1	90,3	93,6	90,3
Kaapverdië	67,3	87,5	100,0	78,2	78,6	85,7	75,0
Turkije	68,6	91,4	98,1	73,8	92,2	97,1	83,8
Marokko	70,0	90,0	96,6	91,1	77,8	94,4	84,4
arme landen	78,6	91,3	98,6	75,7	85,7	95,7	85,7
rijke landen	66,7	96,3	96,3	88,9	85,2	96,3	88,9
totaal	75,5	90,5	96,4	77,6	85,9	94,2	84,7

** p <.01 * p<.05 + p<.10

Bijna alle ouders vragen of de scholier zijn huiswerk heeft gedaan en ze weten met welke vriendjes de scholier omgaat (96 en 94%). Van alle scholieren wordt 85% sterk gecontroleerd door hun ouders (tabel 9.1).

De ouders van Kaapverdiaanse, Turkse, Marokkaanse scholieren en scholieren uit rijke landen weten minder vaak dan de andere ouders waar de scholier is, als hij niet thuis is, de Antilliaanse ouders weten het juist vaker ($p < .10$). Nederlandse en Turkse ouders vinden minder vaak dan de andere ouders dat het huiswerk klaar moet zijn voordat er buiten gespeeld mag worden, de Marokkaanse, Antilliaanse ouders en ouders uit rijke landen vinden dat juist vaker.

De Kaapverdiaanse ouders lijken het minste controle uit te oefenen bij hun kind en de Antilliaanse ouders de meeste, maar de verschillen tussen de etnische groepen zijn niet significant. Dit is een interessante bevinding aangezien de Marokkaanse en Turkse ouders vaak verweten wordt dat ze te weinig controle op hun kinderen uitoefenen.

Als de leerling uit school komt, dan is er bij 15% niemand thuis (tabel 9.2). Bij 76% is moeder thuis, bij 26% vader, bij 26% een oudere zus of broer en bij 18% iemand anders. Bij deze anderen gaat het bij 37% om een opa of oma, bij 15% om een oom of tante en bij de overige 48% om o.a. kennissen, een jongere broer of zus of de leiding (bijv. in een tehuis). Bij 22% van de scholieren zijn vader en moeder thuis als de leerling uit school komt.

Bij de Marokkaanse scholieren is er bijna altijd iemand thuis (99%) en bij Turkse scholieren ook erg vaak (91%). Dit is niet zo opmerkelijk als wordt teruggekeken naar het aantal Turkse en Marokkaanse moeders dat niet werkt en huisvrouw is. Antilliaanse, Kaapverdiaanse en Surinaamse leerlingen komen het meeste in een leeg huis thuis. Marokkaanse vaders zijn opvallend vaak thuis na schooltijd (38%). Vooral Surinaamse en Kaapverdiaanse moeders zijn minder vaak thuis na schooltijd (56 en 55%).

Uit een t-test blijkt dat de controle van de ouders niet afhankelijk is van werkende of niet werkende moeder of vader (ook niet als beide werken). Bij scholieren waarbij niemand thuis is als de scholier uit school komt, is de controle

Tabel 9.2 Percentage scholieren waarbij niemand, de vader, moeder, beide thuis is als de scholier uit school komt.

	% niemand**	% vader*	% moeder**	% beide*
Nederland	13,2	26,8	75,6	21,5
Suriname	24,0	17,7	56,3	15,6
Antillen	38,7	19,4	61,3	16,1
Kaapverdië	25,0	16,1	55,4	10,7
Turkije	9,5	28,6	80,0	25,7
Marokko	1,1	37,8	84,4	32,2
overige arme landen	15,7	28,6	74,3	24,3
overige rijke landen	18,5	18,5	66,7	14,8
totaal	15,2	25,9	75,6	21,6

** p <.01 * p<.05 + p<.10

Tabel 9.3 Percentage scholieren met een sterke emotionele band met de ouders.

	% kan merken dat mijn ouders van mij houden	% vindt het vervelend om bij zijn ouders te zijn	% scholieren met een sterke emotionele band met de ouders
Nederland	99,0	1,5	98,8
Suriname	99,0	2,1	98,5
Antillen	100,0	0,0	100,0
Kaapverdië	100,0	7,1	96,5
Turkije	100,0	1,9	99,1
Marokko	97,8	3,3	97,3
overige arme landen	100,0	3,7	98,2
overige rijke landen	100,0	3,7	98,2
totaal	99,3	2,6	98,4

** p <.01 * p<.05 + p<.10

van de ouders wel significant minder (61% sterke controle) dan bij scholieren waarbij wel iemand thuis is (72%).

Naast de items die de meer praktische steun meten (in hoofdstuk zeven besproken), zijn er nog twee items in de vragenlijst opgenomen om de emotionele band met de ouders te meten. Er is gevraagd of de jongere het gevoel heeft dat zijn ouders van hem houden en of hij/zij het vervelend vindt om thuis te zijn. 99% van de scholieren merkt dat zijn ouders van hem houden en 3% vindt het vervelend om bij zijn ouders te zijn.

Deze items hebben een correlatie van .26 ($p=.01$) en een alfa van .41. Deze twee items vormen, mede doordat het er maar twee zijn, geen sterke schaal.

98% van de scholieren heeft een sterke band met zijn ouders (tabel 9.3). De verschillen tussen de etnische groeperingen zijn niet significant. Het valt echter wel op dat 7% van de Kaapverdiaanse scholieren het vervelend vindt om bij zijn ouders te zijn.

Bij 32% van de scholieren wordt er thuis wel eens iemand geslagen (tabel 9.4). Bij 29% gebeurt dat soms, bij 1,2% gebeurt dit best vaak en bij 1% heel vaak.

Tabel 9.4 Scholieren waarbij wel eens iemand thuis geslagen of die zelf geslagen worden.

	% iemand geslagen thuis+	% scholier zelf geslagen thuis**
Nederland	25,0	25,5
Suriname	38,5	41,7
Antillen	38,7	41,9
Kaapverdië	44,6	44,6
Turkije	34,0	33,0
Marokko	25,6	23,3
arme landen	31,9	31,9
rijke landen	33,3	33,3
totaal	31,7	32,0

** p <.01 * p<.05 + p<.10

Tabel 9.5 Scholieren waarbij wel eens iemand thuis geslagen wordt of die zelf geslagen wordt.

	% iemand thuis wel geslagen	% niemand thuis geslagen	totaal
scholier thuis wel geslagen	26,2	5,7	31,9
scholier thuis niet geslagen	5,6	62,5	68,1
totaal	31,8	68,2	100,0

X²p<.01

Van de scholieren wordt maar liefst 32% zelf wel eens geslagen thuis. Bij 30% van alle scholieren gebeurt dat soms, bij 1,2% best vaak en bij 0,6% heel vaak. Er is een flinke overlap tussen de huishoudens waar iemand en waar de scholier zelf geslagen wordt (26% van alle scholieren), maar er zijn ook gezinnen waarbij thuis wel iemand, maar niet de scholier zélf, geslagen wordt (5,6%; zie tabel 9.5). Een aantal leerlingen (5,7%) zegt dat niemand geslagen wordt thuis maar hij/zijzelf wel. Deze inconsistente antwoorden worden veroorzaakt doordat de leerling zichzelf niet altijd meetelt als er een vraag over 'iemand thuis' gesteld wordt. Bij Kaapverdiaanse scholieren wordt vaak iemand geslagen (bij bijna de helft). Antilliaanse, Kaapverdiaanse en Surinaamse scholieren worden zelf het meeste geslagen thuis (ook bijna de helft).

Samenvatting hoofdstuk 9

In dit hoofdstuk is ingegaan op de controle door en de emotionele band met de ouders. In hoofdstuk 7 (sociale netwerken) is de steun van de ouders al aan de orde geweest.

De scholieren hebben enerzijds een sterke relatie met de ouders: 98% heeft met hen een goede emotionele band en 85% wordt sterk door de ouders gecontroleerd. Anderzijds blijkt 15% van de scholieren bij thuiskomst uit school geen ouders aan te treffen. Zorgelijk is dat bij 32% van de scholieren er thuis wel eens iemand geslagen wordt en dat 32% van de scholieren zelf thuis wel eens geslagen wordt.

Vooraf de Antilliaanse, Surinaamse en Kaapverdiaanse scholieren lijken een problematische relatie met de ouders te hebben. Bij hen is er vaak niemand thuis als ze uit school komen en er vindt bij deze scholieren ook vaak huiselijk geweld plaats. Bij de Kaapverdiaanse scholieren wordt zelfs de helft van de scholieren geslagen thuis.

Bij de Turkse en Marokkaanse scholieren is er bijna altijd iemand thuis als ze uit school komen. Dit komt doordat de Turkse en Marokkaanse ouders weinig werkzaam zijn. Ondanks deze verschillen zijn er geen verschillen in de controle die de ouders over hun kinderen uitoefenen tussen de etnische groepen.

Hoofdstuk 10

Het effect van de sociale netwerken

In dit hoofdstuk wordt ingegaan op het effect van de sociale netwerken, in hoofdstuk 11 wordt het effect van de culturele oriëntatie besproken, in hoofdstuk 12 de controle van en emotionele band met ouders en in hoofdstuk 13 komen de hulpbronnen van de scholier (sociaal economische status, etniciteit en algemene aanleg) aan bod. De verschillende verklaringen voor crimineel gedrag worden vervolgens samengebracht in één regressiemodel.

Omdat dit onderzoek deels explorerend is, is ervoor gekozen met de centrale verklaring in dit onderzoek, de netwerkverklaring, te beginnen. Eerst wordt onderzocht of de netwerken überhaupt van invloed zijn op het criminele gedrag van de scholier. Vervolgens wordt onderzocht of de gevonden effecten blijven bestaan als gecontroleerd wordt voor andere effecten.

In dit hoofdstuk wordt derhalve onderzocht of de sociale netwerken waaraan de jongeren deelnemen voor hen het risico bepalen om crimineel te worden of dat alternatieve theorieën een betere verklaring leveren¹. De analyses worden steeds eerst op bivariate wijze uitgevoerd om het effect en de richting van het effect van de variabelen inzichtelijk te maken. Daarna wordt overgegaan op multivariate analyse. Bij deze regressieanalyses is de volgende strategie gevolgd. Per deelgebied (bijv. netwerk buurtkinderen of culturele oriëntatie of sociaal economische positie) is eerst een afzonderlijke regressieanalyse uitgevoerd. Bij deze deelregressies is de volgende werkwijze gehanteerd:

- alle variabelen worden opgenomen in de regressie,
- niet significante interactietermen worden buiten beschouwing gelaten,

¹ Omdat er alleen gegevens op één moment beschikbaar zijn, kan strikt genomen nog niets definitiefs gezegd worden over de causaliteit van de verbanden. Aansluitend op de voorspellingen (en vooruitlopend op het longitudinale vervolgonderzoek) is hier toch voor een terminologie gekozen die soms causaliteit suggereert, terwijl de causaliteit in dit stadium nog maar plausibel is.

- als er multicollineariteit optreedt worden variabelen verwijderd.¹

Dit model wordt in een tabel weergegeven. Daarop volgend is met behulp van de variabelen, die

- significant en
- in de verwachte richting zijn,

een voorspelde waarde berekend, \hat{y} (y-hoed). Deze \hat{y} komt in de volgende analyses terug onder bijvoorbeeld de label ‘het effect van het buurnetwerk’ of ‘het effect van de culturele oriëntatie’. Deze variabelen representeren alle variantie die door de kenmerken van bijvoorbeeld het buurnetwerk voorspeld kan worden in de criminaliteit van de jongeren op basis van de hier gehanteerde hypothesen. Om die reden zijn significante effecten op de criminaliteit die niet corresponderen met de voorspellingen niet opgenomen in deze samenvattende variabelen. In de tabellen worden deze effecten wel opgenomen.

Bij de in dit onderzoek gemaakte keuze voor beïnvloeding van de criminaliteit van de jongere door zijn vrienden wordt ten onrechte geen rekening gehouden met selectie-effecten (vrienden die elkaar uitzoeken op simultaan gedrag). Bij de volgende analyses is dus eenzijdig gekozen voor interpretatie in termen van de socialisatie van de vrienden en de selectie van de vrienden blijft buiten beschouwing. Met de beschikbare dataset is het immers niet mogelijk de socialisatie en de selectiehypothese tegen elkaar uit te spelen. In het vervolgonderzoek, het longitudinale gedeelte van het onderzoek, zal hier dieper op ingegaan worden.

Het netwerk van kinderen in de buurt

Zoals in hoofdstuk 7 beschreven is, heeft 14% van alle scholieren helemaal geen contact met kinderen uit de buurt, 25% van de scholieren heeft contact met 1-3 buurtkinderen, 28% met 4-8 kinderen en 32% met 9 of meer kinderen. De contactfrequentie met kinderen uit de buurt ligt hoog: 83% van de scholieren heeft een paar keer per week of vaker contact met buurtkinderen.

Het buurnetwerk blijkt een belangrijke invloed uit te oefenen op het criminele gedrag van onze scholieren (tabel 10.1). Hoe intensiever het contact met de buurtkinderen (meer kinderen, vaker contact) des te criminelier gedraagt de scholier zich. Ook scholieren die meer steun van de buurtkinderen krijgen plegen meer delicten en dan voornamelijk vernielings- en geweldsdelicten dan scholieren die weinig steun ontvangen.

Er kan gesteld worden dat hoe meer contact de scholieren hebben met kinderen uit de buurt en hoe groter de steun van deze kinderen is, des te meer crimineel gedrag ze vertonen. Dit is een zeer opmerkelijke bevinding omdat het hier niet alleen gaat om steun van kinderen in het netwerk die crimineel zijn maar ook om steun van niet-criminele kinderen. Dat hier toch een effect wordt gevonden komt doordat een groot deel van de Rotterdamse jeugd crimineel gedrag vertoont (76%, zie tabel 5.1) dus in de meerderheid van de gevallen betekent steun en contact dat het om steun van kinderen en contact met kinderen gaat die criminele activiteiten ondernemen.

¹ Er is sprake van multicollineariteit wanneer de verklarende variabelen in een regressiemodel sterk gecorreleerd zijn. De coëfficiënten worden hierdoor instabiel.

Tabel 10.1 Kenmerken van kinderen in het **buurt**netwerk en criminaliteit.

	% met delicten	aantal delicten	aantal lichte delicten	aantal vernielings delicten	aantal vermogens delicten	aantal gewelds delicten
wel contact	77,1	7,3**	3,2**	1,7*	1,4	1,0*
geen contact	73,3	4,5	2,0	0,8	1,1	0,6
weinig kinderen ¹	76,8	5,5**	2,7	1,1*	1,2	0,6**
paar kinderen ²	78,8	7,1	3,4	1,7	1,1	0,8
veel kinderen ³	76,1	8,9	3,3	2,3	1,7	1,5
weinig contact ⁴	82,4	5,8*	2,9	0,9*	1,5	0,6**
redelijk veel contact ⁵	75,8	6,7	3,0	1,6	1,2	0,8
veel contact ⁶	77,0	8,6	3,5	2,2	1,5	1,4
geen steun ⁷	70,7*	4,7**	2,3**	0,6**	1,1*	0,7**
beetje steun ⁸	76,0	6,2	3,0	1,4	1,1	0,7
veel steun ⁹	81,7	9,4	3,6	2,6	1,8	1,4
geen middelen	73,8**	5,5**	2,6**	1,2**	1,0**	0,7**
weinig middelen ¹⁰	86,4	8,2	3,9	1,7	1,3	1,3
veel middelen ¹¹	76,5	6,9	5,7	5,4	4,2	1,3
geen delicten	70,4**	4,7**	2,3**	0,9**	0,9**	0,6**
weinig delicten ¹²	86,5	8,4	3,8	1,9	1,9	0,8
veel delicten ¹³	95,9	16,2	5,8	4,5	3,1	2,8
geen politiecontact	73,6**	5,4**	2,6**	1,1**	1,1**	0,7**
enig politiecontact ¹⁴	86,6	10,4	4,4	2,7	1,8	1,5
veel politiecontact ¹⁵	100,0	26,1	7,0	8,4	5,7	4,9
weinig allochtonen ¹⁶	75,4	5,8**	2,6**	1,3**	1,2**	0,7**
veel allochtonen ¹⁷	80,6	10,8	4,3	2,5	1,9	2,0
zelf niet allochtoon ¹⁸	74,2	6,7	2,5**	1,9	1,4	0,9
zelf allochtoon	77,5	6,9	3,2	1,5	1,3	1,0

¹ 1-3 kinderen² 4-8 kinderen³ 9 of meer kinderen⁴ paar keer per maand of paar keer per jaar⁵ paar keer per week⁶ (bijna) elke dag⁷ schaalscore 1 (nooit=1 soms =2 vaak=3)⁸ schaalscore 1.1-2.0⁹ schaalscore 2.1-3.0¹⁰ 1 middel (roken, blowen, drinken, gokken)¹¹ 2, 3 of 4 middelen¹² 1 delict¹³ 2, 3 of 4 delicten¹⁴ 1-3 kinderen¹⁵ 4 of meer kinderen¹⁶ 0 t/m 6 kinderen¹⁷ 6,1 of meer kinderen¹⁸ Aangezien deze variabele hetzelfde is voor alle netwerken wordt hij alleen hier getoond.

32% van de scholieren gaat om met deviante buurtkinderen (die wel eens slaan, stelen, vernielen) en 23% met delinquente jongeren (met politiecontact; hoofdstuk 9). Het contact met deviante en delinquente buurtkinderen blijkt van grote invloed te zijn op het criminele gedrag van de scholier. Naarmate de scholieren meer buurtkinderen in hun netwerk hebben die delicten plegen des te meer delicten ze zelf plegen. Hetzelfde geldt voor kinderen in het netwerk die problemen met de politie hebben gehad en het geldt ook voor alle onderscheiden soorten delicten.

Scholieren die omgaan met 2 of meer buurtkinderen die in aanraking met de politie zijn gekomen plegen bijvoorbeeld 26 delicten, tegen 5 delicten voor scholieren die niet met dergelijke kinderen omgaan. Er kan geconcludeerd worden dat naast de intensiteit van de contacten de deviantie van het buurtnetwerk van de

Tabel 10.2 Regressie-analyse: netwerkkenmerken kinderen **buurt** en crimineel gedrag.
Afhankelijk: aantal gepleegde delicten. N=678.

	Bèta
steun buurtkinderen	,01
deviant gedrag buurtkinderen	,35**
aantal buurtkinderen	,02
frequentie contact buurtkinderen	,05
scholier zelf allochtoon	-,03
aantal allochtone kinderen in buurtnetwerk	,05
zelf allochtoon * veel allochtonen in netwerk * veel deviant¹	,18**
verklaarde variantie (R ²)	27,0

¹Alleen de significante interactietermen worden getoond.

scholier een groot en systematisch effect heeft op het criminele gedrag van de scholier.

Contact met allochtone kinderen is van invloed, maar het zelf allochtoon zijn heeft geen invloed op het criminele gedrag van de scholier. Scholieren die met veel allochtone kinderen uit de buurt omgaan, plegen meer delicten dan scholieren die dat niet doen. Dit is opmerkelijk aangezien uit dezelfde tabel naar voren komt dat allochtone scholieren alleen meer lichte delicten plegen, maar niet meer delicten in totaal.

Om na te gaan of de verschillende netwerkkenmerken ook een effect hebben op het criminele gedrag van de scholier als gecontroleerd wordt voor de andere kenmerken van het buurtnetwerk, is een regressie-analyse uitgevoerd (tabel 10.2). De steun in deze analyse is de factorscore op vier items die de steun van de buurtkinderen meten. Scholieren die niet met buurtkinderen omgaan, hebben op de vier items waarde 1 gekregen (helemaal geen steun). Er is ook een factorscore gebruikt voor de deviantie van de netwerkleiden. In de factoranalyse zijn de variabelen: politiecontact, middelengebruik en de criminaliteit van de buurtkinderen opgenomen. Voor de contactfrequentie en het aantal buurtkinderen waarmee de scholier contact heeft zijn de originele variabelen gebruikt¹.

In de regressieanalyse zijn ook interactietermen opgenomen. Hiermee kan het disproportionele versterkende effect van twee kenmerken (bijvoorbeeld aantal kinderen en politiecontact kinderen) of van drie kenmerken gezamenlijk vastgesteld worden. Zo kan bijvoorbeeld bekeken worden of scholieren die veel steun ondervinden van kinderen uit het netwerk en die ook meer criminele kinderen in hun netwerk hebben extra veel crimineel gedrag vertonen. Hierbij wordt ook gecontroleerd voor de afzonderlijke kenmerken zodat alleen het extra effect naar voren komt. In de tabel worden alleen de significante interactie-effecten getoond².

In de regressie-analyses zijn steeds alle scholieren (678) die de vraag naar hun eigen criminaliteit beantwoord hebben opgenomen. Ontbrekende scores op de

¹ Aangezien bij de andere netwerken dezelfde manier geanalyseerd zijn wordt de methode van analyse alleen bij het buurtnetwerk uitgelegd.

² Enkele significante interactie-effecten zijn bij de verschillende regressieanalyses buiten beschouwing gelaten in verband met multi-collineariteit.

Tabel 10.3 Kenmerken van kinderen in het **familienetwerk** en criminaliteit.

	% met delicten	aantal delicten	aantal lichte delicten	aantal vermoe- delicten	aantal vermogens- delicten	aantal geweld- delicten
wel contact	77,0	7,0	3,0	1,6	1,4	1,0
geen contact	69,6	4,8	2,3	0,9	0,7	0,8
weinig kinderen ¹	80,5	7,6	3,4	1,9	1,2	1,0
paar kinderen ²	75,7	7,0	3,0	1,7	1,5	0,8
veel kinderen ³	76,0	6,7	2,8	1,4	1,4	0,8
weinig contact broer/zus ⁴	78,3+	7,4	3,3+	1,7	1,4	1,0*
redelijk veel contact broer/zus ⁵	86,2	8,4	2,9	2,4	1,3	1,7
veel contact broer/zus ⁶	70,3	5,6	2,5	1,3	1,2	0,6
weinig contact neef/nicht ⁴	75,7	6,5	3,0	1,4	1,3	0,8
redelijk veel contact neef/nicht ⁵	78,0	7,4	2,9	1,9	1,6	1,0
veel contact neef/nicht ⁶	80,2	7,5	3,4	1,7	1,2	1,2
geen steun ⁷	78,6	6,9	3,1	1,6	1,2	1,0
beetje steun ⁸	78,0	6,8	3,0	1,5	1,3	0,9
veel steun ⁹	74,3	7,0	3,0	1,7	1,4	0,9
geen middelen	71,4**	5,5**	2,5**	1,3**	1,0**	0,7**
weinig middelen ¹⁰	85,6	7,9	3,8	1,6	1,4	1,1
veel middelen ¹¹	87,6	11,5	4,0	3,0	2,7	1,8
geen delicten	73,7**	5,3**	2,6**	1,1**	1,0**	0,6**
weinig delicten ¹²	89,2	11,1	4,3	2,5	2,5	1,8
veel delicten ¹³	88,6	18,5	5,6	5,7	3,8	3,3
geen politiecontact	71,8**	5,5**	2,6**	1,2**	1,0**	0,7**
paar politiecontact ¹⁴	95,7	12,1	4,4	3,2	2,8	1,8
veel politiecontact ¹⁵	100,0	17,0	5,7	3,6	4,3	3,4

Zie voetnoten tabel 10.1.

onafhankelijke variabelen zijn aangevuld met de score van de modale klasse of met het gemiddelde.

Uit de regressieanalyse blijkt dat de deviantie van de kinderen in het buurtnetwerk de doorslaggevende factor is. Scholieren die omgaan met deviante kinderen zijn zeer veel vaker zelf ook deviant. Het aantal buurtkinderen waarmee wordt opgetrokken en de frequentie van het contact hebben geen zelfstandig effect meer als hiervoor gecontroleerd wordt.

Of de scholier zelf allochtoon is, doet niet ter zake voor zijn criminaliteit, maar wel is er een interessant (en vrij sterk) interactie-effect: als de scholier zelf allochtoon is èn als zijn buurtnetwerk grotendeels allochtoon is èn als dit buurtnetwerk deviant is dan is de scholier zelf veel vaker deviant.

De verklaarde variantie in de criminaliteit ligt hoog: 27% van de variantie in het criminele gedrag van de scholier wordt verklaard door de kinderen uit het buurtnetwerk. Hieruit kan geconcludeerd worden dat de kinderen waarmee de

Tabel 10.4 Regressie-analyse: netwerkenmerken kinderen **familie** en crimineel gedrag.
Afhankelijk: aantal gepleegde delicten. N=678.

	Bèta
steun familienetwerk	-,00
deviant gedrag familienetwerk	,41**
aantal kinderen contact familienetwerk	-,06
frequentie contact broer/zus	-,06+
frequentie contact neef/nicht	,03
verklaarde variantie (R ²)	16,9

scholier omgaat in de buurt van grote invloed zijn op de criminele activiteiten die de scholier onderneemt.

Het netwerk van kinderen uit de familie

Zoals in hoofdstuk 7 beschreven is, heeft maar 6% van de scholieren helemaal geen contact met kinderen uit de familie, 24% gaat om met 1-3 kinderen uit de familie, 28% met 4-8 kinderen en 42% met 9 of meer kinderen. De contactfrequentie met kinderen uit de familie ligt niet erg hoog. 62% van de scholieren gaat frequent (paar keer per week of vaker) om met broers/zussen en 53% gaat frequent om met neven/nichten.

Het familienetwerk blijkt een minder grote rol in het criminele gedrag van de scholier te spelen dan het hiervoor besproken buurtnetwerk (tabel 10.3). Zo hebben het wel/niet contact hebben, het weinig/veel contact hebben met broer/zus, neef/nicht en het wel/niet ontvangen van steun, weinig effect op het aantal delicten dat de scholier pleegt. Er zijn alleen enkele significante verschillen bij de contactfrequentie met broers/zussen, maar die geven geen eenduidig beeld. Veel contact met broers/zussen blijkt samen te gaan met minder criminaliteit.

19% van de scholieren kinderen in de familie die wel eens dingen uithalen die niet mogen (zoals stelen, vernielen, vechten) en 20% heeft kinderen in de familie die wel eens met de politie in aanraking zijn gekomen. 34% van de scholieren heeft verder kinderen in de familie die wel eens middelen gebruiken (gokken, roken, drinken; zie hoofdstuk 7).

Deze factoren zijn wel van invloed op het criminele gedrag van de scholier. Hoe meer middelen de kinderen uit de familie van de scholier gebruiken, hoe meer delicten de kinderen uit de familie plegen en hoe meer kinderen uit de familie in aanraking met de politie zijn gekomen, des te criminelier is de scholier zelf. Geconcludeerd kan worden dat vooral de deviantie en criminaliteit van de kinderen uit de familie van invloed zijn op de criminaliteit van de scholieren¹.

Uit de regressieanalyse blijkt dat net zoals bij het buurtnetwerk de deviantie van de kinderen uit het familienetwerk de doorslaggevende factor is in het verklaren van de criminaliteit (tabel 10.4). Daarnaast is er een zwak effect van de contactfrequentie. Hoe meer contact met broer en zus, hoe minder crimineel. Er

¹ Bij het familienetwerk is de variabele: 'aantal allochtone kinderen in de familie' buiten beschouwing gelaten, omdat aangenomen is dat als de scholier zelf allochtoon is bijna altijd ook de kinderen uit de familie allochtoon zijn.

Tabel 10.5 Kenmerken van kinderen in het **school**netwerk en criminaliteit.

	% met delicten	aantal delicten	aantal lichte delicten	aantal vernielings delicten	aantal vermogens delicten	aantal gewelds delicten
wel contact	76,5	6,8	3,0	1,6	1,3	0,9
geen contact	76,5	9,2	3,6	2,4	2,2	1,0
weinig kinderen ¹	68,2	5,4	2,4	0,9	1,2	0,8
paar kinderen ²	77,4	6,2	3,0	1,4	1,1	0,7
veel kinderen ³	77,9	7,4	3,1	1,8	1,4	1,1
weinig contact ⁴	78,3	7,0*	3,1+	1,4+	1,5	0,9*
redelijk veel contact ⁵	78,5	6,5	2,8	1,5	1,3	0,9
veel contact ⁶	78,0	8,2	3,4	2,1	1,5	1,2
geen steun ⁷	69,5*	5,8	2,4	1,1	1,1	1,1
beetje steun ⁸	76,5	6,8	3,2	1,6	1,2	0,8
veel steun ⁹	80,6	7,6	3,1	1,8	1,6	1,1
geen middelen	75,0+	6,0**	2,7**	1,4**	1,1**	0,8**
weinig middelen ¹⁰	85,7	8,4	3,8	1,4	1,6	1,5
veel middelen ¹¹	79,2	21,5	6,4	7,5	4,9	2,8
geen delicten	70,9**	5,0**	2,4**	1,0**	0,9**	0,6**
weinig delicten ¹²	89,9	9,7	4,1	2,4	2,0	1,2
veel delicten ¹³	93,1	14,8	5,1	4,0	3,1	2,6
geen politiecontact	73,1**	5,6**	2,6**	1,2**	1,1**	0,7**
paar politiecontact ¹⁴	91,9	12,3	4,6	3,6	2,3	1,9
veel politiecontact ¹⁵	95,2	14,1	6,0	3,4	2,7	2,0

Zie voetnoten tabel 10.1.

zijn geen significante interactietermen. De verklaarde variantie in het criminele gedrag door de kenmerken van het familienetwerk is 16,9%.

Het netwerk van schoolkinderen

In hoofdstuk 9 is reeds beschreven dat maar 2,3% van de scholieren helemaal niet omgaat met kinderen van school buiten schooltijd. De scholieren gaan over het algemeen met veel kinderen van school om: 60% met 9 of meer kinderen. Ook de contactfrequentie met kinderen van school is redelijk hoog: 72% van de scholieren gaat frequent (paar keer per week of vaker) buiten schooltijd met kinderen van school om.

Het valt op dat de intensiteit van contact met schoolkinderen weinig invloed heeft op het criminele gedrag van de scholier. De contactfrequentie heeft wel een klein effect: scholieren die meer contact hebben met schoolkinderen plegen meer delicten en meer geweldsdelicten in het bijzonder. Scholieren die meer steun ontvangen, plegen vaker delicten dan scholieren die geen steun krijgen (81 tegen 70%), maar het aantal gepleegde delicten verschilt niet significant.

Net als bij het familienetwerk heeft de intensiteit van het contact met het netwerk en de steun van het netwerk bij het schoolnetwerk weinig invloed op het

Tabel 10.6 Regressie-analyse: netwerkkenmerken kinderen **school** en crimineel gedrag.
 Afhankelijk: aantal gepleegde delicten. N=678.

	Bèta
steun kinderen schoolnetwerk	-,04
deviant gedrag kinderen schoolnetwerk	,42**
aantal kinderen contact schoolnetwerk	,02
frequentie contact kinderen schoolnetwerk	,08*
verklaarde variantie (R ²)	18,3

criminele gedrag van de scholier. Dit is opmerkelijk aangezien beide wel van invloed waren bij het buurtnetwerk. Wellicht komt dit doordat bij het buurtnetwerk meer sprake is van een keuze voor contact met (deviante) kinderen, terwijl men op school en in de familie automatisch in contact komt met bepaalde kinderen.

Zoals we in hoofdstuk 7 zagen gaat een groot deel (28%) van de scholieren om met kinderen op school die wel eens criminele dingen doen. Een met andere netwerken te vergelijken percentage scholieren (19%) gaat met kinderen van school om die wel eens in contact zijn gekomen met de politie. 16% van de scholieren gaat verder om met schoolkinderen die wel eens middelen gebruiken. De deviantie en criminaliteit van kinderen van school zijn van grote invloed op het criminele gedrag van de scholier. Hoe meer delicten de kinderen uit het schoolnetwerk gepleegd hebben, hoe vaker ze met de politie in aanraking zijn gekomen en hoe meer middelen de kinderen gebruiken, des te meer crimineel gedrag vertoont de scholier. Dat geldt behalve voor het totale aantal delicten ook voor de verschillende soorten crimineel gedrag. Net zoals bij het familie-, en buurtnetwerk, zorgen deviante en criminele kinderen in het schoolnetwerk ervoor dat de scholier criminelier is.

Uit de regressieanalyse waarin alle netwerkkenmerken van kinderen van school zijn opgenomen blijkt ook hier weer dat het deviante gedrag van de kinderen van school het meeste van invloed is op het criminele gedrag van de scholier zelf (tabel 10.6). Ook de contactfrequentie speelt een kleine rol: hoe meer de scholier met kinderen van school omgaat buiten schooltijd des te meer delicten hij pleegt. De kenmerken van kinderen uit het schoolnetwerk verklaren samen 18,3% van de variantie in crimineel gedrag van de scholier. Geen van de interactietermen heeft een significant effect op het criminele gedrag van de scholier.

Kinderen uit het groepje

62% van de scholieren zit in een groepje (zie hoofdstuk 7). Van alle scholieren gaat 10% om met 1-3 kinderen in een groepje, 33% met 4-8 kinderen en 19% met 9 of meer kinderen. De scholieren die een groepje hebben zien deze kinderen heel frequent: 90% van hen gaat een paar keer per week of vaker met de kinderen om.

De intensiteit en de frequentie van het contact met het groepje zijn van grote invloed op het criminele gedrag van de scholier (tabel 10.7). Zo plegen scholieren die lid zijn van een groepje, die met veel kinderen uit het groepje omgaan of die

Tabel 10.7 Kenmerken van kinderen in het **groepjenetwerk** en criminaliteit.

	% met delicten	aantal delicten	aantal lichte delicten	aantal vernielings delicten	aantal vermogens delicten	aantal gewelds delicten
wel contact	81,1**	8,3**	3,4**	2,0**	1,7**	1,2**
geen contact	68,4	4,4	2,3	0,9	0,7	0,5
weinig kinderen ¹	78,5**	7,1**	3,4	1,5**	0,7**	0,6**
paar kinderen ²	82,0	8,2	3,4	1,9	1,3	0,9
veel kinderen ³	80,4	10,4	3,5	3,0	1,7	1,2
weinig contact ⁴	81,8	6,5*	2,9+	1,6	1,3*	0,7*
redelijk veel contact ⁵	80,4	6,7	2,9	1,8	1,1	0,8
veel contact ⁶	81,4	9,6	3,8	2,2	2,1	1,5
geen steun ⁷	69,8**	4,7**	2,4**	0,8**	0,9**	0,6**
beetje steun ⁸	78,1	6,5	2,8	1,6	1,4	0,8
veel steun ⁹	83,2	10,0	4,0	2,6	1,9	1,5
geen middelen	74,9+	5,7**	2,6**	1,2**	1,1**	0,7**
weinig middelen ¹⁰	86,8	11,0	4,8	2,4	2,0	1,8
veel middelen ¹¹	83,9	20,4	6,0	7,7	4,2	2,5
geen delicten	72,1**	4,8**	2,4**	0,9**	0,9**	0,6**
weinig delicten ¹²	92,7	11,1	4,7	2,9	2,2	1,3
veel delicten ¹³	93,6	19,2	6,1	5,9	3,9	3,4
geen politiecontact	73,1**	5,1**	2,5**	1,0**	1,0**	0,7**
paar politiecontact ¹⁴	96,9	13,2	4,9	3,5	2,4	2,4
veel politiecontact ¹⁵	89,6	19,1	6,6	5,9	4,1	2,5
weinig allochtonen ¹⁶	75,1+	6,4**	2,8**	1,5	1,2	0,8**
veel allochtonen ¹⁷	82,8	9,1	3,9	2,0	1,7	1,5

Zie voetnoten tabel 10.1

veel contact hebben, meer delicten. Ook scholieren die meer steun van kinderen uit het groepje ontvangen ondernemen meer criminele activiteiten. Deze tendens werd ook sterk bij de kinderen uit de buurt gevonden. Dit is interessant, omdat het hierbij niet alleen om contact met criminele kinderen gaat, maar ook om contact met niet-criminele kinderen. Het is ook opmerkelijk dat dit effect wel gevonden is bij buurt en groepje, maar in veel mindere mate voor school en helemaal niet voor de kinderen uit de familie.

28% van de scholieren heeft deviante kinderen (kinderen die stelen/slaan/vechten) in het groepje en één vijfde van de scholieren gaat om met kinderen uit het groepje die in contact zijn gekomen met de politie (21%). 15% van de scholieren heeft kinderen in het groepje die middelen gebruiken. De deviantie en criminaliteit onder kinderen uit het groepje is van grote invloed op het criminele gedrag van de scholier. Hoe meer delicten de kinderen uit het groepje plegen, hoe meer kinderen politiecontact hebben en hoe meer middelen gebruikt worden, des te meer delicten pleegt de scholier. Deze effecten zijn ook bij de andere netwerken gevonden.

Er is ook een effect van het aantal allochtonen in het groepje-netwerk op het criminele gedrag van de scholier. Hoe meer allochtone kinderen de scholier in het groepje heeft, des te meer delicten hij pleegt. Het verschil is ook groot. Scholieren

Tabel 10.8 Regressie-analyse: netwerkenmerken kinderen **groepje** en crimineel gedrag.
Afhankelijk: aantal gepleegde delicten. N=678.

	Bèta
steun kinderen groepje	-,08
deviant gedrag kinderen groepje	,50**
aantal kinderen contact kinderen groepje	,02
frequentie contact kinderen groepje	,12**
scholier allochtoon	,05
aantal allochtone kinderen in groepje	-,07+
veel deviant * veel steun * groot aantal	,09*
verklaarde variantie (R ²)	29,2

met weinig allochtone kinderen plegen gemiddeld 6,4 delicten en scholieren met veel allochtone kinderen 9,1 delicten. Dit effect werd ook in het buurtnetwerk gevonden. Dit doet vermoeden dat allochtone kinderen meer crimineel gedrag vertonen, terwijl ze dat zelf niet rapporteren, al kan dit niet met zekerheid gesteld worden (zie tabel 5.1).

Uit de regressieanalyse blijkt opnieuw dat na controle voor de andere variabelen het deviante gedrag van de kinderen uit het groepje de belangrijkste factor is in het verklaren van het criminele gedrag (tabel 10.8). Daarnaast heeft de contactfrequentie een effect op het aantal delicten. Het aantal kinderen in het groepje en de steun van het groepje hebben geen zelfstandig effect meer. Ook het aantal allochtone kinderen in het groepje heeft geen effect. Eén interactieterm heeft een effect: scholieren die met veel deviante kinderen in hun groepje omgaan én veel steun van kinderen uit het groepje krijgen én met veel kinderen omgaan, plegen meer delicten dan scholieren die deze combinatie niet hebben. De verklaarde variantie van het groepjenetwerk is hoog: 29%.

Het netwerk van kinderen van de vereniging

Zoals we in hoofdstuk 7 zagen is 59% van alle scholieren lid van een vereniging. 29% van alle scholieren gaat een paar keer per week of vaker naar de vereniging. De contactfrequentie met kinderen van de vereniging ligt laag: 55% van de scholieren die lid zijn van een vereniging gaat frequent (paar keer per week of vaker) met kinderen van de vereniging om (buiten de vereniging).

De contactintensiteit met kinderen uit het verenigingsnetwerk heeft niet veel invloed op het criminele gedrag van de scholier (tabel 10.9). Ook de contactfrequentie heeft geen invloed op het criminele gedrag van de scholier, evenmin als de steun van kinderen van de vereniging.

35% van de scholieren die naar de vereniging gaat, gaat om met deviante kinderen van de vereniging (die slaan, stelen, vechten; zie hoofdstuk 7). 19% gaat op de vereniging om met kinderen die wel eens problemen met de politie hebben gehad en 16% van de scholieren gaat om met kinderen die wel eens middelen gebruiken. Dit deviante en criminele gedrag van kinderen van de vereniging heeft wel een effect op de criminaliteit van de scholier: hoe criminel de vrienden, des te criminel de scholier zelf.

Tabel 10.9 Kenmerken van kinderen in het **verenigingsnetwerk** en criminaliteit.

	% met delicten	aantal delicten	aantal lichte delicten	aantal vernielings delicten	aantal vermogens delicten	aantal gewelds delicten
wel contact	78,5	7,6+	3,1	1,8	1,5	1,2**
geen contact	74,5	6,1	2,9	1,3	1,1	0,7
weinig kinderen ¹	80,0	7,1	3,1	1,9	0,9	1,2
paar kinderen ²	82,2	7,2	3,0	1,8	1,6	0,8
veel kinderen ³	75,2	8,1	3,1	1,8	1,8	1,4
weinig contact ⁴	85,3	7,8	2,7	2,1	1,8	1,2
redelijk veel contact ⁵	78,8	8,1	3,2	2,2	1,5	1,3
veel contact ⁶	79,3	7,6	3,3	1,5	1,5	1,3
geen steun ⁷	75,9	6,8	3,1	1,5+	1,4	0,9
beetje steun ⁸	78,2	6,2	2,6	1,4	1,1	1,1
veel steun ⁹	76,0	8,6	3,3	2,6	1,6	1,1
geen middelen	75,6	6,3**	2,9**	1,4**	1,2**	0,8**
weinig middelen ¹⁰	84,6	11,0	4,6	2,7	2,2	1,5
veel middelen ¹¹	87,5	14,1	4,0	4,3	2,9	2,8
geen delicten	74,2**	6,1**	2,8**	1,3**	1,1**	0,8**
weinig delicten ¹²	93,5	9,9	4,2	1,8	2,4	1,5
veel delicten ¹³	92,1	15,8	4,7	5,2	3,1	2,8
geen politiecontact	75,8+	6,7+	3,0	1,5+	1,3	0,9**
paar politiecontact ¹⁴	94,4	11,4	4,0	3,4	2,4	1,6
veel politiecontact ¹⁵	90,9	9,5	3,1	2,5	1,0	2,9
weinig allochtonen ¹⁶	76,2	6,5+	2,9	1,5	1,3	0,8**
veel allochtonen ¹⁷	77,5	8,3	3,4	2,0	1,6	1,4

Zie voetnoten tabel 10.1

Tabel 10.10 Regressie-analyse: netwerkkenmerken kinderen **vereniging** en crimineel gedrag.
Afhankelijk: aantal gepleegde delicten. N=678.

	Bèta
steun kinderen verenigingsnetwerk	-,10*
deviant gedrag kinderen verenigingsnetwerk	,19**
aantal kinderen contact verenigingsnetwerk	-,01
frequentie contact kinderen verenigingsnetwerk	,07
scholier zelf allochtoon	,02
aantal allochtone kinderen in verenigingsnetwerk	,02
veel deviant * groot aantal	,11*
verklaarde variantie (R ²)	6,2

Uit de regressieanalyse valt meteen op dat het netwerk van kinderen van een vereniging niet veel invloed heeft op het criminele gedrag van de scholier (tabel 10.10). De verklaarde variantie van het verenigingsnetwerk ligt namelijk erg laag (6,2%). Maar ook hier blijkt dat het deviante gedrag van de kinderen van de

Tabel 10.11 Kenmerken van **andere criminele mensen** en criminaliteit.

	% met delicten	aantal delicten	aantal lichte delicten	aantal vernielings delicten	aantal vermogens delicten	aantal gewelds delicten
wel contact	95,1	13,1	4,9	3,7	1,7	1,3
geen contact	71,6**	5,2**	2,5**	1,0**	1,0**	0,7**
1 crimineel	95,2	9,7**	3,8**	2,9**	1,7**	1,3**
2 of meer criminelen	95,1	15,7	5,6	4,3	3,3	2,5
geen allochtonen ¹	73,2**	5,5**	2,5**	1,2**	1,0**	0,7**
wel allochtonen	93,7	14,0	5,4	3,6	2,8	2,3

¹ Hier zitten ook de scholieren bij die geen contact met criminele mensen hebben.

Tabel 10.12 Regressie-analyse: netwerkenmerken **andere criminele mensen** en crimineel gedrag. Afhankelijk: aantal gepleegde delicten. N=678.

	Bèta
aantal criminele mensen	,23**
scholier zelf allochtoon	-,02
aantal allochtone criminele mensen	,21**
verklaarde variantie (R ²)	12,4

vereniging de sterkste invloed heeft op het criminele gedrag van de scholier (net zoals bij de andere netwerken). Scholieren die met veel deviante kinderen omgaan én vaak contact hebben met de kinderen van de vereniging plegen daarnaast ook meer delicten dan scholieren die beide niet hebben. Opvallend is dat kinderen die steun van de kinderen van de vereniging ontvangen minder crimineel zijn dan scholieren met minder steun.

Andere criminele mensen

Er is de scholieren ook gevraagd of zij met andere mensen omgaan die wel eens met de politie te maken hebben gehad¹. 22% van de scholieren zegt ook met andere mensen om te gaan die wel eens problemen met de politie hebben gehad². Deze mensen die in contact zijn gekomen met de politie zullen verder ‘criminele personen’ genoemd worden.

Het contact met andere criminele personen heeft een grote invloed op het criminele gedrag van de scholier (tabel 10.11). Scholieren die contact hebben met criminele personen plegen zelf namelijk vaker (95% tegen 72%) en meer delicten (13,1 tegen 5,2 delicten in totaal) dan andere scholieren. Scholieren die met 2 of

¹ “We hebben je al gevraagd of de kinderen uit je familie, je ouders, de kinderen van school, de kinderen van de vereniging en uit de buurt en van je groepje wel eens met de politie te maken hebben gehad. Met hoeveel **andere mensen** ga je nog om die wel eens met de politie te maken hebben gehad voor dingen die niet mogen?”

² Dit kunnen andere jongeren zijn, maar bijvoorbeeld ook kennissen van ouders. Hier worden intergenerationele en intragenerationele contacten samengenomen.

Tabel 10.13 Kenmerken van **ouders** en criminaliteit.

	% met delicten	aantal delicten	aantal lichte delicten	aantal vernielings delicten	aantal vermogens delicten	aantal gewelds delicten
geen ouders thuis ¹	80,0	7,9**	3,2**	3,4**	0,8*	0,6+
1 ouder thuis	81,4	9,3	4,1	2,2	1,8	1,2
2 ouders thuis	74,4	5,9	2,5	1,3	1,2	0,9
geen steun vader ²	80,0*	8,6*	4,0*	1,7	1,9*	1,0
beetje steun vader ³	81,2	7,5	3,2	1,9	1,5	1,0
veel steun vader ⁴	71,9	6,0	2,6	1,3	1,1	0,9
geen steun moeder ^{2,5}	80,0*	11,0+	2,7+	4,0+	3,3	1,0
beetje steun moeder ³	84,5	8,2	3,5	2,0	1,6	1,2
veel steun moeder ⁴	73,5	6,3	2,8	1,4	1,2	0,9
niet teveel alcohol	75,8	6,8	3,0	1,6	1,2**	0,9
wel teveel alcohol ⁶	84,0	8,0	3,1	1,2	2,5	1,2
geen politiecontact	73,5**	6,0**	2,7**	1,4**	1,1**	0,8**
politiecontact ⁷	94,7	11,7	4,4	2,9	2,5	1,9
veel politiecontact ⁸	95,2	12,5	5,2	2,5	2,5	2,5

¹ Het gaat hierbij om de biologische ouders.
N=10

² schaalscore 1 (nooit=1 soms =2 vaak=3)

³ schaalscore 1.1-2.2

⁴ schaalscore 2.3-3.0

⁵ N=5

⁶ klopt een beetje, klopt wel, klopt helemaal

⁷ 1 keer politiecontact

⁸ 2 keer of meer politiecontact

meer 'criminele personen' omgaan vertonen ook meer crimineel gedrag dan scholieren die met één 'crimineel persoon' omgaan. Oftewel hoe meer de scholieren omgaan met criminele mensen, des te criminelier zijn ze zelf. Dit blijkt ook uit de regressieanalyse (tabel 10.12). De verklaarde variantie ligt op 12%.

Het ouderlijke netwerk

Naast de netwerken van kinderen wordt hier ook het ouderlijk netwerk besproken. Dit deel van ouder-kind relatie wordt, zoals al eerder gesteld, hier besproken omdat de netwerkkenmerken van de ouders op vergelijkbare wijze gemeten zijn als de netwerkkenmerken van de kinderen. Het effect van de controle van de ouders en de emotionele band met de ouders wordt in hoofdstuk 12 besproken.

70% van de scholieren heeft beide eigen ouders thuis wonen, 28% één eigen ouder en 1,5% geen van beiden. Of er één of twee ouders thuis wonen heeft een significant effect op het criminele gedrag van de scholier. Scholieren waarvan twee ouders thuis wonen plegen minder delicten dan scholieren waarbij maar één of helemaal geen ouder thuis woont. Scholieren zonder ouders thuis lijken overigens iets minder criminele activiteiten te ondernemen dan scholieren met één ouder thuis. Door de kleine N (10) kunnen hier echter geen conclusies uit getrokken worden. Over het algemeen geldt dat scholieren met maar één eigen ouder thuis criminelier zijn dan scholieren waarvan beide ouders thuis wonen.

Tabel 10.14 Regressie-analyse: netwerkkenmerken **ouders** en crimineel gedrag.
Afhankelijk: aantal gepleegde delicten. N=678.

	Bèta
deviant gedrag ouders	,14**
steun moeder	-,05
steun vader	-,10*
aantal ouders thuis	-,06
steun vader * aantal ouders thuis	,15**
verklaarde variantie (R ²)	6,7

83% van de scholieren krijgt veel steun van de moeder en 69% veel steun van de vader (hoofdstuk 7). De steun die de ouders aan hun kind bieden is van invloed op zijn criminele gedrag (tabel 10.13). Scholieren die weinig of geen steun krijgen van vader vertonen meer crimineel gedrag. De steun van moeder heeft hetzelfde effect.

In hoofdstuk 6 is besproken dat 8% van de scholieren in enige mate vindt dat zijn moeder en/of vader teveel drinkt. Verder heeft 15% van de scholieren ouders die wel eens met de politie in aanraking zijn gekomen (crimineel gedrag). Het drinken van de ouders is nauwelijks van invloed op het criminele gedrag van de scholier. Het criminele gedrag van de ouders heeft daarentegen veel invloed op het criminele gedrag van hun kind. Scholieren met ouders die één of meerdere keren met de politie in aanraking zijn gekomen¹ plegen zelf véél vaker delicten en meer delicten en dat geldt voor alle soorten delicten.

Uit de regressieanalyse blijkt dat het deviante gedrag van de ouders en de steun van vader de grootste invloed hebben op het criminele gedrag van de scholier (tabel 10.14). Het interactie-effect: steun van de vader maal het aantal ouders thuis heeft verder een sterk positief effect. Scholieren die weinig steun van vader krijgen én die maar 1 of geen ouder thuis hebben plegen beduidend meer delicten dan andere scholieren. Dat de vader meer invloed uitoefent is opmerkelijk. Misschien wordt dit veroorzaakt omdat er in de steun van de vader meer variantie zit dan in de steun van de moeder. De verklaarde variantie door het netwerk van ouders is overigens laag: 6,7%.

Overlap van de netwerken

In hoofdstuk zeven is ingegaan op de overlap tussen de netwerken. Een scholier kan met één kind in meerdere netwerken omgaan. Hier wordt gekeken of de overlap voor extra crimineel gedrag zorgt. Dat is de verwachting omdat een hoog percentage van de jongeren crimineel gedrag vertoont (76%). De criminele vriendjes hebben meer invloed op de scholier als de scholier ze overal tegenkomt.

¹ Bij de netwerken van kinderen is het *aantal kinderen* dat in aanraking met de politie is geweest gebruikt om de variabele 'politiecontact' te meten. Omdat bij de ouders niet gevraagd is naar het aantal ouders dat met de politie in aanraking is gekomen, is er bij de ouders gekozen om *het aantal keren contact* met de politie te gebruiken om 'politiecontact' te meten.

Tabel 10.15 Aantal overlappings en criminaliteit

	% met delicten	aantal delicten**	aantal lichte delicten+	aantal vernielingsdelicten**	aantal vermogensdelicten*	aantal geweldsdelicten*
geen overlap	65,3	4,1	2,3	0,9	0,7	0,3
1 overlap	72,0	5,7	2,5	1,4	1,1	0,7
2-4 overlappings	78,6	6,7	3,1	1,3	1,3	1,0
5-7 overlappings	79,0	8,0	3,0	2,3	1,6	1,1
8-10 overlappings	75,7	12,0	4,3	3,4	2,5	1,8

** p < .01 * p < .05 + p < .10

Tabel 10.16 Regressie-analyse: overlappings netwerken en crimineel gedrag.

Afhankelijk: aantal gepleegde delicten. N=678.

	Bèta
aantal overlappings	,13**
verklaarde variantie (R ²)	1,6

8% van de scholieren heeft tussen geen enkel netwerk overlap, 70% heeft één tot vier overlappings en 22% heeft vijf tot tien overlappings. Scholieren zonder overlap tussen de netwerken plegen beduidend minder delicten dan scholieren met overlap (tabel 10.15). Tevens geldt dat hoe meer overlappings de scholier tussen de netwerken heeft, des te criminelier hij is. Zo pleegt een scholier met geen overlap in totaal 4,1 delicten, een scholier met 1 overlap 5,7 delicten en scholieren met 8-10 overlappings zelfs 12 delicten. Het effect van overlappings is het sterkste op het aantal vernielingsdelicten en het minst sterk op het aantal lichte delicten.

Dat het aantal overlappings een effect heeft op het criminele gedrag van de scholieren blijkt ook uit een regressie-analyse (tabel 10.15). De verklaarde variantie van het aantal overlappings is echter gering: 1,6%.

De netwerken samengenomen

Alle netwerken (de \hat{y} , afgeleid uit de afzonderlijke regressieanalyses met significante variabelen) zijn vervolgens in één regressieanalyse opgenomen om te kijken welk netwerk het meeste invloed heeft op het criminele gedrag van de scholier (tabel 10.17). Ook is een variabele toegevoegd die de mate van overlap tussen alle netwerken weergeeft. De netwerken verklaren tezamen 43% van de variantie in het criminele gedrag van de scholier. Dit is uitzonderlijk veel. Bijna de helft van het criminele gedrag wordt dus verklaard door de netwerken van kinderen waarmee de scholier omgaat, de netwerken met 'criminele mensen' en zijn ouderlijk netwerk.

Tabel 10.17 Regressie van netwerkkenmerken op crimineel gedrag.
Afhankelijk: aantal gepleegde delicten. N=678.

	Bèta
effect van netwerk familie	,11**
effect van netwerk buurt	,21**
effect van netwerk school	,12**
effect van netwerk groepje	,27**
effect van netwerk vereniging ¹	-,10*
effect van netwerk ouders	,12**
effect van netwerk overige criminele personen	,17**
overlap netwerken	,07*
verklaarde variantie (R ²)	42,6

¹Als vereniging uit de analyse wordt gelaten dan wordt geen andere coëfficiënt negatief.

Van alle netwerken hebben het groepje en de buurt het sterkste effect op het aantal delicten dat de scholier pleegt (bèta's .27 en .21). De overige criminele personen zijn daarna het belangrijkste, gevolgd door de kinderen van school, de ouders en kinderen uit de familie. Opvallend is dat (deviante) kinderen van de vereniging bij deze regressie een negatief effect hebben op het criminele gedrag.

De overlap tussen de netwerken levert een significant effect op criminaliteit van de scholier, zelfs nu gecontroleerd wordt voor alle andere kenmerken. Hoe meer de netwerken van de scholieren in dit onderzoek overlappen, des te meer criminele activiteiten zij plegen.

Samenvatting hoofdstuk 10

In dit hoofdstuk is de invloed van de sociale netwerken van de scholier op zijn criminele gedrag onderzocht. Uit de verschillende analyses die per netwerk van kinderen zijn uitgevoerd komt duidelijk naar voren dat de deviantie van de kinderen in de netwerken de belangrijkste rol speelt in het verklaren van de criminaliteit. Als meer kinderen in de verschillende netwerken deviant/crimineel zijn, pleegt de scholier zelf ook meer delicten.

Bij het buurt-, school- en groepjenetwerk speelt ook de contactfrequentie een rol. Het effect van de contactfrequentie is veel kleiner dan het effect van de deviantie in het netwerk. Hoe vaker de scholier contact heeft met kinderen uit de netwerken, des te meer crimineel gedrag vertoont hij.

Uit de analyse van het ouderlijk netwerk blijkt dat scholieren met deviante ouders en waarvan maar één ouder thuis woont meer criminele activiteiten ondernemen. Opmerkelijk is dat de invloed van het ouderlijk netwerk op het criminele gedrag van de scholieren vrij gering blijkt te zijn. Ook blijkt dat hoe meer contact de scholier heeft met 'andere criminele mensen' des te criminelier hij zelf is.

Na het samenvoegen van de verschillende netwerken en het toevoegen van een overlapmaat blijkt dat de netwerken van kinderen uit het groepje en buurt en het netwerk van 'overige criminelen' de meeste invloed op het criminele gedrag van de scholier hebben. Verder blijkt dat al deze netwerkkenmerken tezamen 43% van de variantie in het criminele gedrag van de scholier verklaren. Netwerken hebben

dus een bijzonder groot effect op de criminaliteit van de scholier. Hieruit kan geconcludeerd worden dat voor scholieren in groep 8 van de basisschool (rond de 12 jaar oud) de sociale netwerken waarin ze verkeren van groot belang zijn. Deze netwerken bepalen voor een aanzienlijk deel of ze wel of niet crimineel gedrag vertonen en daarmee vermoedelijk tevens welke weg zij in hun verdere leven zullen inslaan.

Om te onderzoeken of dit effect van de sociale netwerken ook stand houdt tegen andere verklaringen zal in de volgende hoofdstukken gecontroleerd worden voor variabelen die op basis van deze andere verklaringen gemeten zijn. Het gaat om de culturele oriëntatie van de scholier, de rol van de ouders zover niet hier besproken en de overige achtergrondkenmerken van de scholier.

Hoofdstuk 11

Het effect van de culturele oriëntatie

Eén van de heersende opvattingen over crimineel gedrag door allochtone jongeren is dat ze criminelier zijn omdat ze een andere culturele oriëntatie hebben. Vooral de frictie tussen de cultuur van herkomst en de in Nederland heersende cultuur zou leiden tot een tekort op het gebied van normen en waarden. De normen en waarden van allochtone jongeren zouden derhalve zodanig verschillen van die van autochtone jongeren dat ze daardoor meer crimineel gedrag vertonen.

De culturele oriëntatie is in dit onderzoek in de breedte vastgesteld langs 7 dimensies. Vier dimensies meten de traditionele instelling van de scholier: religie, seksdifferentiatie, regels en respect en ethocentrisme. Individualisme en collectieve goederen geven een algemene indicatie voor de gerichtheid op collectieve goederen. De dimensie normvastheid meet op indirecte wijze hetzelfde als de belangrijkste variabele uit het onderzoek: het criminele gedrag van de scholier. De normvastheid meet namelijk de houding van de scholier t.o.v. het plegen van delicten, bijvoorbeeld met een item als: 'je mag wel stelen als je geld nodig hebt'. De culturele oriëntatie van de scholieren is in hoofdstuk 8 beschreven.

Net zoals in het hoofdstuk over het effect van de netwerken (hoofdstuk 10) wordt hier onderzocht wat het effect van de culturele oriëntatie van de scholieren op hun criminele gedrag is. Er wordt eerst per dimensie beschreven hoe de dimensie samenhangt met crimineel gedrag. Daarna worden de verschillende dimensies in één regressieanalyse gevoegd om de effecten op crimineel gedrag vast te stellen als gecontroleerd wordt voor de andere dimensies.

Religie

Om de mate van religiositeit van de scholieren vast te stellen is gevraagd welke godsdienst de scholier heeft, hoe vaak hij/zij naar een godsdienstige instelling gaat (bijvoorbeeld een kerk) en naar de mening van de scholier over stellingen

Tabel 11.1 Crimineel gedrag voor scholieren en religiositeit.

	% met delicten	aantal delicten	aantal lichte delicten	aantal vernielings delicten	aantal vermogens delicten	aantal gewelds delicten
gelooft niet	75,3	6,9	2,6+	1,9	1,5	0,8
gelooft wel	77,1	6,8	3,2	1,4	1,2	1,0
weinig-geen bezoek ¹	77,9	7,2	3,0	1,7	1,5	1,0
soms bezoek ²	77,8	6,0	2,9	1,3	1,2	0,6
vaak bezoek ³	74,4	6,3	3,1	1,2	1,0	1,0
wel rel. opvattingen	76,0	7,1	3,3	1,5	1,3	1,1
geen rel. opvattingen	76,5	6,7	2,9	1,6	1,3	0,9

** p < .01 * p < .05 + p < .10 ¹Bezoek aan een godsdienstige instelling. Nooit of enkele keren per jaar. ²Enkele keren per maand. ³Eén keer per week of vaker.

betreffende religie. Eén van deze stellingen is bijvoorbeeld: ‘ik vind het jammer dat het geloof in Nederland minder belangrijk wordt’.

Zoals we in hoofdstuk 8 hebben laten zien heeft 32% van de scholieren geen geloof. Nederlandse scholieren en scholieren uit rijke landen hebben vaak geen geloof (80 en 52% geen geloof) en Turkse en Marokkaanse scholieren hebben vrijwel altijd een geloof (95 en 94%). 61% van de scholieren gaat nooit of maar enkele keren per jaar naar een godsdienstige instelling (kerk, moskee), 13% gaat enkele keren per maand en 25% gaat één keer per week of vaker. 27% van de scholieren heeft een sterk religieuze instelling (zie hoofdstuk 8). Vooral veel islamitische scholieren hebben sterk religieuze opvattingen (46%).

De verwachting is dat scholieren die een religie hebben, die deze religie intensiever uitoefenen en die een sterk religieuze instelling hebben, minder crimineel gedrag vertonen. Religies benadrukken immers normen en waarden, waaronder de norm niet crimineel te zijn. Religie blijkt echter weinig invloed te hebben op het plegen van delicten. Scholieren met een geloof plegen 6,8 delicten, scholieren zonder geloof 6,9 delicten (tabel 11.1). De scholieren die een geloof hebben plegen zelfs een fractie méér lichte delicten dan scholieren die niet geloven (3,2 tegen 2,6 delicten). Scholieren die vaak naar een godsdienstige instelling gaan lijken wel iets minder crimineel te zijn dan scholieren die weinig naar zo’n instelling gaan (74% tegen 78%; 6,3 tegen 7,2 delicten), maar deze verschillen zijn niet significant. De religieuze instelling heeft ook geen effect.

De scholieren die op een katholieke school zitten lijken vaak delicten te plegen (84%). Opvallend is verder het lage percentage scholieren dat delicten pleegt op islamitische scholen (65%). Het aantal delicten dat scholieren van islamitische scholen plegen verschilt nauwelijks van het aantal delicten dat de andere scholieren plegen (tabel 11.2).

Samengevat blijkt alleen het soort school van de scholier van invloed te zijn op het criminele gedrag van de scholier. Maar dit komt door de oververtegenwoordiging van het speciale onderwijs in de categorie katholieke scholen. Omdat deze bevinding vrij onverwacht is zijn extra analyses uitgevoerd.

Vooral de katholieke en christelijke scholieren blijken veel crimineel gedrag te vertonen (tabel 11.3). Bij hindoeïstische en islamitische scholieren is het criminele

Tabel 11.2 Crimineel gedrag voor scholieren die op een bepaalde school zitten.

	% met delicten	aantal delicten	aantal lichte delicten	aantal vernielings delicten	aantal vermogens delicten	aantal gewelds delicten
<i>Schoolsoort</i>						
openbaar	73,7*	6,7	3,1	1,5	1,2*	1,0+
katholiek	84,1	8,1	2,9	2,1	2,0	1,1
protestants-christelijk	76,8	6,3	3,1	1,3	1,2	0,8
islamitisch	65,5	6,8	2,5	2,2	0,7	1,4

** p <.01 * p<.05 + p<.10.

Tabel 11.3 Crimineel gedrag voor scholieren met een bepaalde mate van religiositeit.

	% met delicten	aantal delicten	aantal lichte delicten	aantal vernielings delicten	aantal vermogens delicten	aantal gewelds delicten
islamitisch	72,9	6,2	2,7	1,5	1,0	1,0
<i>en vaak bezoek</i>	72,3	5,9	2,7	1,4	0,8	1,0
<i>idem en school</i>	69,4	6,4	2,8	1,9	0,4	1,3
<i>idem en rel. opvatting</i>	64,7	6,1	3,3	1,4	0,4	1,1
christelijk¹	81,0	7,7	3,7	1,8	1,4	0,8
<i>en vaak bezoek</i>	83,3	7,1	4,4	0,6	1,8	0,4
<i>idem en school</i>	93,8	9,2	5,8	0,7	2,3	0,5
katholiek²	86,5	8,7	4,1	1,2	1,5	1,8
<i>en vaak bezoek</i>	82,4	8,8	4,1	1,4	0,6	2,7
overige godsdiensten³	72,0	4,7	3,0*	0,6	0,7	0,5*
<i>en vaak bezoek</i>	62,5	3,7	2,9	0,1	0,5	1,3
hindoeïstisch⁴	75,9	5,5	2,7	0,6	1,5	0,6

** p <.01 * p<.05 + p<.10 ¹ Laatste categorie weggelaten (N=6) ² Laatste categorieën weggelaten (N=6 en N=0). ³ Joods, Boeddhistisch, anders. ⁴ Drie scholieren. Laatste 3 categorieën weggelaten (N=0).

gedrag ongeveer gelijk aan dat bij de niet-gelovigen. Er is vervolgens gekeken of de bezoekfrequentie aan een godsdienstige instelling een effect heeft op crimineel gedrag. Dit blijkt niet het geval te zijn. Scholieren die vaker naar een godsdienstige instelling gaan plegen niet minder delicten dan scholieren die dat niet doen.

Er is vervolgens ook gekeken of scholieren die sterk religieus zijn (heeft een godsdienst; vaak bezoek godsdienstige instelling; school van het desbetreffende geloof) meer of minder crimineel gedrag vertonen. Wat opvalt is dat er maar heel weinig van dergelijke scholieren zijn (30; tabel 11.3). Sterk religieuze islamitische scholieren ondernemen iets minder criminele activiteiten, maar de verschillen zijn klein. Scholieren die christelijk zijn, vaak naar de kerk gaan en naar een protestants-christelijke school gaan (N=16) zijn een stuk criminelere dan de andere scholieren (94% pleegt delicten; 9,2 delicten).

Uit de bevindingen kan geconcludeerd worden dat religie nauwelijks en in ieder geval geen eenduidige invloed heeft op het criminele gedrag van de scholier.

Katholieke en christelijke scholieren plegen meer delicten (vooral meer lichte en geweldsdelicten), sterk religieuze islamitische scholieren minder.

Individualisme

In hoofdstuk acht hebben we gezien dat Nederlandse en Antilliaanse scholieren erg individualistisch zijn ingesteld en Turkse scholieren juist helemaal niet. De verwachting is dat scholieren die individualistisch zijn ingesteld meer delicten plegen. Individualisme is hier opgevat als een sterke nadruk op de eigen beslissingsbevoegdheid. Items zijn bijvoorbeeld: 'een kind mag zelf beslissen met wie hij gaat trouwen' en 'een jongen of meisje van 18 jaar mag op zichzelf gaan wonen'. Dit zal samengaan met minder conformiteit aan normen, die immers per definitie de eigen beslissingsbevoegdheid inperken. Enigszins overdreven gesteld, zou men kunnen zeggen dat individualisme en crimineel gedrag beide uitingen zijn van een egocentrische of zelfs egoïstische levensopvatting.

Individualisme blijkt een vrij sterk effect op het criminele gedrag van de scholier te hebben (tabel 11.4). Scholieren die individualistisch zijn plegen meer delicten (8 delicten tegen 5 delicten $p < .01$). Dit geldt ook voor drie van de onderscheiden soorten delicten: individualistische scholieren plegen meer lichte delicten (3,4 tegen 2,5 delicten), meer vernielingsdelicten (2,1 tegen 1,1 delicten) en meer vermogensdelicten (1,8 tegen 0,8). Maar individualistisch ingestelde scholieren plegen niet meer geweldsdelicten dan andere scholieren. Samengevat kan gesteld worden, zoals verwacht, dat de meer individualistisch ingestelde scholieren meer criminele activiteiten ondernemen.

Seksedifferentiatie

De dimensie seksedifferentiatie meet in hoeverre de scholieren vinden dat de vrouw en man een verschillende rol in de samenleving hebben. Items zijn bijvoorbeeld: 'de vrouw kan het beste het huishouden doen' en 'de man kan het beste de verantwoordelijkheid voor het geld hebben'. Uit hoofdstuk acht is gebleken dat Turkse scholieren het meeste differentiëren tussen de seksen en Nederlandse scholieren het minste. Er is geen verwachting over het effect dat seksedifferentiatie op het crimineel gedrag van de scholier heeft. Er wordt dus explorierend naar dit effect gekeken.

Scholieren die meer differentiëren tussen seksen plegen niet meer delicten dan scholieren die weinig differentiëren (tabel 11.4, $p > .10$). Ook is er geen verschil in het aantal lichte delicten, vernielingsdelicten en vermogensdelicten. Scholieren die meer differentiëren tussen de seksen plegen echter wel meer geweldsdelicten dan scholieren die dat niet doen (1,3 tegen 0,8 delicten $p < .05$). Dit is opmerkelijk. Een verklaring zou kunnen zijn dat scholieren die meer differentiëren tussen seksen ook minder tegen geweld in het algemeen en dus ook tegen vrouwen zijn. Dit komt erop neer dat een traditionelere instelling samengaat met een grotere acceptatie van geweld.

Tabel 11.4 Crimineel gedrag voor scholieren individualistisch, seksedifferentiërend, respectvol, normvast, etnocentrisch of sociaal gericht zijn.

	% met delicten	aantal delicten	aantal lichte delicten	aantal vernielings delicten	aantal vermogens delicten	aantal gewelds delicten
wel individualistisch	80,1*	8,3**	3,4**	2,1**	1,8**	1,0
niet individualistisch	73,0	5,2	2,5	1,1	0,8	0,8
seksedifferentiërend	79,8	7,3	3,0	1,7	1,3	1,3*
niet differentiërend	75,4	6,7	3,0	1,5	1,3	0,8
wel veel respect	76,2	6,6+	3,0	1,5	1,2**	0,9+
niet veel respect	84,4	11,6	3,8	2,9	3,3	1,6
wel etnocentrisch	70,8*	5,7*	2,6*	1,3	1,0*	0,8
niet etnocentrisch	79,7	7,4	3,2	1,8	1,5	1,0
gericht collect. goed	76,0	6,4*	3,0	1,4*	1,2*	0,9*
niet gericht collect.	77,3	12,4	3,5	4,0	3,0	1,9
wel normvast	74,0**	5,5**	2,7**	1,1**	1,0**	0,7**
niet normvast	91,7	17,5	5,4	5,3	4,1	2,6

** p < .01 * p < .05 + p < .10

Regels en respect

De dimensie regels en respect meet in hoeverre de scholier respect heeft voor regels en gezagsdragers. Items zijn bijvoorbeeld: 'je moet je ouders respecteren', 'je moet goede manieren hebben'. Uit hoofdstuk acht bleek dat Nederlandse scholieren en scholieren uit overige rijke en arme landen het minste respect hebben voor regels en gezag. De verwachting is dat scholieren die minder respect hebben voor regels en gezag meer delicten plegen dan de andere scholieren.

Scholieren die veel respect hebben voor regels en gezag vertonen minder crimineel gedrag dan scholieren die dat respect niet hebben (6,6 tegen 11,6 delicten). De verschillen bij de soorten delicten liggen bijna allemaal rond de 'borderline significance': net wel of niet significant, maar steeds gaat meer respect samen met minder delicten. Opvallend is dat scholieren die weinig respect hebben voor regels en gezag meer dan twee keer zoveel vermogensdelicten plegen als andere scholieren (3,3 tegen 1,2 delicten p < .05).

Etnocentrisme

Etnocentrisme meet in hoeverre de jongere positieve gevoelens heeft over de eigen etnische groep. Items die gebruikt zijn, zijn bijvoorbeeld: 'ik ben trots om tot mijn groep te behoren' en 'ik heb een goed gevoel over de leden van mijn groep, het zijn goede mensen'¹. Marokkaanse en Kaapverdiaanse scholieren zijn sterk etnocentrisch (zie hoofdstuk 8). Antilliaanse scholieren zijn niet erg etnocentrisch. De voorspelling is dat scholieren die meer etnocentrisch zijn meer delicten plegen. De gerichtheid op de eigen betrekkelijk kleine groep zou meebrengen dat men zich

¹ In de vragenlijst gaat een vraag over de bevolkingsgroep van de scholier vooraf aan de stellingen over etnocentrisme.

minder gelegen laat liggen aan het algemene belang, dat zich immers ook over andere groepen uitstrekt. Normovertreding, zoals het plegen van delicten, ligt dan eerder voor de hand, want normen reguleren het algemene belang.

Etnocentrisme blijkt van invloed te zijn op crimineel gedrag, maar in een andere richting dan wij verwachtten (tabel 11.4). Scholieren die meer etnocentrisch zijn ingesteld plegen minder vaak delicten dan scholieren die dat niet zijn (71 tegen 80% en 5,7 tegen 7,4 delicten). Meer specifiek plegen etnocentrische scholieren minder lichte delicten en minder vermogensdelicten. Hiervoor zagen we dat gerichtheid op zichzelf (individualisme) samen gaat met meer criminaliteit en gerichtheid op collectieve goederen (zie hieronder) gaat samen met minder criminaliteit. Etnocentrisme neemt een positie in tussen deze twee extremen. Men is niet gericht op zichzelf en niet op de wereld in zijn geheel, maar op de eigen groep. Deels is men dus gericht op de, weliswaar beperkt opgevatte, collectiviteit en deze gerichtheid geeft klaarblijkelijk bescherming tegen criminaliteit. In de (hieronder volgende) regressie-analyse blijkt het effect van etnocentrisme overigens precies 0 te zijn, dus men kan met recht spreken van een positie tussen individuele en collectieve gerichtheid.

Gerichtheid op collectieve goederen

De gerichtheid op collectieve goederen meet in hoeverre de scholier rekening houdt met anderen (bijvoorbeeld andere mensen in de straat of andere groepen in de stad) en of hij wil samenwerken met anderen om tot een collectief goed te komen (bijvoorbeeld een schone straat). Uit hoofdstuk acht is naar voren gekomen dat Marokkaanse scholieren en scholieren uit arme landen het meest op collectieve goederen gericht zijn. De verwachting is dat scholieren die hier meer op gericht zijn minder delicten plegen.

Scholieren die niet gericht zijn op collectieve goederen plegen ongeveer twee keer zoveel delicten (12 tegen 6 delicten $p < .05$). Deze scholieren plegen ook meer vernielings-, vermogens en geweldsdelicten. Opvallend is dat gerichtheid op collectieve goederen geen effect heeft op het plegen van lichte delicten ($p > .10$). Bij lichte delicten wordt het collectieve belang ook het minst geschaad.

Normvastheid

De normvastheid is gemeten door stellingen als: 'je mag best eens iets doen dat verboden is, als je maar niet wordt opgepakt' en 'je mag wel stelen als je geld nodig hebt'. In hoofdstuk acht hebben we gezien dat Nederlandse, Surinaamse en Kaapverdiaanse scholieren en scholieren uit arme landen minder vast in hun normen zijn dan Turkse, Marokkaanse en Antilliaanse scholieren en scholieren uit overige rijke landen. De voorspelling is dat scholieren die minder normvast zijn meer criminele activiteiten ondernemen.

Deze voorspelling blijkt uit te komen: scholieren die niet normvast zijn plegen veel meer delicten dan scholieren die dat wel zijn (tabel 11.4). De verschillen zijn groot: 18 tegen 6 delicten in totaal, 5 tegen 3 lichte delicten, 5 tegen 1 vernielingsdelicten, 4 tegen 1 vermogensdelicten en 3 tegen 1 geweldsdelicten.

Tabel 11.5 Regressie van culturele oriëntatie scholier op crimineel gedrag.
 Afhankelijk: aantal gepleegde delicten.

	met normvastheid	zonder normvastheid
	bèta	bèta
gerichtheid op collectieve goederen	-,08*	-,17**
etnocentrisme	,00	-,07+
individualisme	,12**	,19**
normvastheid	,36**	----
regels en respect	,00	-,04
seksedifferentiatie	-,01	,04
religie	,00	,04
mate van kerkbezoek	,01	-,03
katholiek	,08+	,09*
christelijk	,05	,06
islamitisch	,07	,06
hindoeïstisch	,01	,00
individualisme * regels	,10*	,13**
verklaarde variantie (R ²)	21,5	11,3

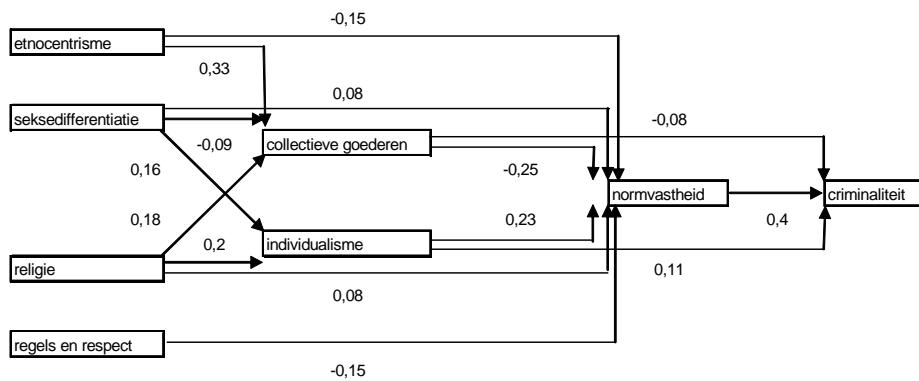
De scholieren die niet normvast zijn, zijn ongeveer drie keer zo crimineel als scholieren die wel normvast zijn. De attitude ten opzichte van het plegen van delicten is dus van grote invloed op het daadwerkelijk plegen van die delicten. Dit is niet verwonderlijk, want in feite betreft het een gedragsintentie.

De dimensies van de culturele oriëntatie samengenomen

De meeste verwachtingen omtrent het effect van de culturele oriëntatie op criminaliteit zijn uitgekomen. Zoals verwacht hebben individualisme, regels en respect, normvastheid en gerichtheid op collectieve goederen de voorspelde invloed op het criminele gedrag van de scholier. Etnocentrisme is wel van invloed op de criminaliteit van de scholier, maar anders dan verwacht. Etnocentrische scholieren plegen minder delicten. Religie en seksedifferentiatie hebben tenslotte maar weinig invloed op criminaliteit. Van religie was een sterker effect verwacht.

Alle dimensies zijn vervolgens in één regressieanalyse gevoegd (tabel 11.5). Samen verklaren alle dimensies 21,5% van de variantie in het criminele gedrag van de scholier. Dit is veel, maar beduidend minder dan bij de sociale netwerken (42%). De normvastheid heeft veruit het grootste effect. Niet verwonderlijk, deze items (zoals 'je mag wel eens liegen, als je dat veel geld oplevert') liggen dicht tegen het feitelijke gedrag aan. Individualisme heeft ook effect op het criminele gedrag van de scholier. Als laatste heeft de dimensie 'gerichtheid op collectieve goederen' effect op criminaliteit. Een extra effect komt van scholieren die geen respect hebben voor regels én individualistisch ingesteld, verder zijn er geen significante interactietermen.

Omdat normvastheid dicht bij het feitelijke criminele gedrag ligt, is de regressie-analyse nog een keer uitgevoerd zonder normvastheid. Het eerste wat opvalt, is dat de verklaarde variantie terugloopt van 22 naar 11%. Hieruit blijkt

Verklaarde variantie (R²): collectieve goederen 17,7; individualisme 5,9; normvastheid 19,2; criminaliteit 21,7.

Figuur 11.1 Regressieanalyses culturele oriëntatie.

hoe groot de invloed van de normvastheid is. De helft van de verklaarde variantie door de culturele oriëntatie wordt door de dimensie ‘normvastheid’ bepaald.

Als de normvastheid buiten beschouwing wordt gelaten heeft individualisme het sterkste effect op crimineel gedrag. Het effect van gerichtheid op collectieve goederen op het criminele gedrag van de scholier neemt ook sterk toe. Het interactie-effect gerichtheid op collectieve goederen maal regels is na het weglaten van normvastheid nog steeds significant.

Samenvoeging in één model

In figuur 11.1 zijn vier regressiemodellen opgenomen. De verschillende aspecten van de culturele oriëntatie zijn daartoe in volgorde van veronderstelde causaliteit geplaatst, hoewel met deze gegevens op één moment geen uitsluitel gegeven kan worden over de causale volgorde. Rechts in de figuur is de afhankelijke variabele, het criminele gedrag van de scholier, opgenomen. Aangenomen wordt dat deze criminaliteit het meest direct beïnvloed wordt door de normvastheid van de scholier. Normvastheid kan immers beschouwd worden als een gedragsintentie voor criminaliteit. Inderdaad blijkt er een sterk effect van normvastheid op de criminaliteit te zijn (.40).

Normvastheid wordt weer duidelijk beïnvloed door twee dimensies die hier als de kern van de criminogene culturele oriëntatie wordt beschouwd, namelijk een gebrek aan gerichtheid op collectieve goederen enerzijds en anderzijds een zeer sterke gerichtheid op de eigen persoon. Beide dimensies hangen wel samen, maar de correlatie is verassend laag ($r = .12$ $p < .01$).

Gebrek aan gerichtheid op collectieve goederen blijkt te leiden tot minder normvastheid (-.25), maar ook is er een direct effect op criminaliteit, hoewel dit effect zwak is. Voor individualisme geldt hetzelfde. Een sterke gerichtheid op de eigen persoon gaat samen met minder normvastheid en ook hier zien we daarnaast een zelfstandig, maar vrij zwak, effect op criminaliteit.

Tabel 11.6 Regressie netwerken en culturele oriëntatie op crimineel gedrag

	Bèta
netwerken	,56
culturele oriëntatie	,22
verklaarde variantie (R ²)	45,6

Met deze drie dimensies (collectieve gerichtheid, individualisme en normvastheid) kan 22% van de variantie in het criminele gedrag verklaard worden. De overige vier dimensies (etnocentrisme, seksedifferentiatie, religie en regels en respect) hebben geen rechtstreeks effect op criminaliteit en kunnen in principe dus bij de verklaring gemist worden. Wel hebben deze meer achterliggende dimensies een indirect effect op criminaliteit via individualisme, gerichtheid op collectieve goederen en normvastheid, maar dit indirecte effect is klein. Per dimensie kan berekend worden wat dit indirecte effect is. Zo is het effect van etnocentrisme op criminaliteit $-.067$ (namelijk $-.15 * .40 + .33 * -.08 + .33 * -.25 * .40$). Het indirecte effect van seksedifferentiatie is $.046$, van regels en respect $-.06$ en van religie $-.008$. De indirecte effecten van etnocentrisme, seksedifferentiatie, religie en regels en respect op criminaliteit zijn dus te verwaarlozen. Om de rol van de culturele oriëntatie vervolgens te bepalen als er gecontroleerd wordt voor het effect van de sociale netwerken zijn beide in één regressiemodel opgenomen¹ (tabel 11.6). De sociale netwerken én de culturele oriëntatie blijken van significante invloed op het criminele gedrag van de scholier te zijn. De sociale netwerken waarin de scholier zich bevindt verklaren echter een veel groter deel van de variantie in criminaliteit dan de culturele oriëntatie van de scholier (bèta $.56$ tegen $.22$). Beide verklaren samen bijna de helft (46%) van het criminele gedrag.

Samenvatting hoofdstuk 11

In dit hoofdstuk is onderzocht of de culturele oriëntatie van de scholier van invloed is op zijn criminele gedrag. Zeven dimensies zijn gebruikt om de culturele oriëntatie vast te stellen: vier traditionele dimensies (seksedifferentiatie, religie, regels en respect en etnocentrisme), twee dimensies die een indicatie geven van de algemene gerichtheid op collectieve goederen (individualisme en collectieve goederen) en één dimensie die dicht bij de afhankelijke variabele 'crimineel gedrag' ligt: de dimensie normvastheid.

De culturele oriëntatie van de scholier blijkt van invloed te zijn op het criminele gedrag van de scholier. 22% van de variantie in de criminaliteit wordt verklaard door de culturele oriëntatie. Het grootste deel van deze verklaarde variantie komt voor rekening van de normvastheid. Hoe normvaster de scholier is, des te minder delicten hij pleegt. Daarnaast blijken individualistische scholieren

¹ Voor culturele oriëntatie is de gestandaardiseerde voorspelde waarde uit de eerder uitgevoerde regressie van culturele oriëntatie en crimineel gedrag gebruikt. Deze waarde geeft de totale invloed van de culturele oriëntatie op het criminele gedrag van de scholier weer.

meer delicten te plegen en ook de gerichtheid op collectieve goederen speelt een rol: hoe meer de scholier op collectieve goederen gericht is, des te minder delicten pleegt hij. Het effect van ethnocentrisme komt alleen (zwak) naar voren als de normvastheid buiten beschouwing wordt gelaten. Ethnocentrische scholieren ondernemen iets minder criminele activiteiten.

Uit een regressie-analyse waarin én de sociale netwerken én de culturele oriëntatie is opgenomen blijkt dat de culturele oriëntatie zijn invloed op het criminele gedrag niet verliest als gecontroleerd wordt voor het effect van de netwerken. De sociale netwerken blijken echter veel meer invloed op het criminele gedrag uit te oefenen dan de culturele oriëntatie. De normen en waarden die de jongeren aanhangen zijn dus van invloed op hun kansen om crimineel gedrag te gaan vertonen, maar de vriendjes van de jongeren hebben meer effect op hun criminele gedrag.

Hoofdstuk 12

Het effect van de ouders

Naast het ouderlijk netwerk (de steun die de ouders bieden), dat in hoofdstuk 7 is besproken, spelen ook andere kenmerken van de relatie tussen ouders en kind een rol in het leven van de scholier. Ten eerste wordt het effect van sociale controle van de ouders op de criminaliteit van het kind besproken. Ten tweede komt de emotionele band van de ouders met het kind aan bod. Ten derde bespreken we het effect van huiselijk geweld op het criminele gedrag van de scholier. Uiteindelijk zullen alle kenmerken van de ouders samengenomen worden om de totale invloed van de ouders op het criminele gedrag van de scholier te laten zien. Dan wordt dus ook het effect van de steun van de ouders, via de netwerkvariabelen (hoofdstuk 10), meegenomen.

Sociale controle door de ouders

85% van de scholieren ondervindt veel controle van hun ouders (zie hoofdstuk 9). Er is geen verschil tussen de etnische groeperingen. De voorspelling is dat de scholier criminelere is naarmate de ouders minder controle uitoefenen.

Scholieren die weinig controle ondervinden van hun ouders plegen inderdaad vaker delicten dan scholieren die normaal tot veel gecontroleerd worden (82% tegen 74%). Ook plegen deze scholieren meer delicten (10 tegen 6 delicten in totaal). Dat geldt ook voor alle verschillende soorten delicten (bijv. 2,6 tegen 1,2 vernielingsdelicten).

Emotionele band met de ouders

Er is door middel van twee stellingen naar de emotionele band met de ouders

Tabel 12.1 Crimineel gedrag voor scholieren waarvan de ouders in bepaalde mate controle uitoefenen en een emotionele band hebben met hun kind.

	% met delicten	aantal delicten	aantal lichte delicten	aantal vernielings delicten	aantal vermogens delicten	aantal geweld delicten
weinig controle ouders	81,8*	9,9**	4,0**	2,6**	2,1**	1,3**
veel controle ouders	74,4	5,6	2,6	1,2	1,0	0,8
zwakke emotion. band	85,3**	9,5**	3,9**	2,3**	2,0**	1,3**
sterke emototio. band	73,1	5,8	2,6	1,3	1,1	0,8

** p <.01 * p<.05 + p<.10

gevraagd¹. 98% van de scholieren heeft een goede emotionele band met hun ouders (zie hoofdstuk 9). Er is geen verschil tussen de etnische groeperingen. De voorspelling is dat scholieren die een slechte emotionele band met hun ouders hebben meer delicten plegen dan scholieren die een goede band hebben. Dit blijkt inderdaad zo te zijn (73 tegen 85%). Ook het aantal gepleegde delicten ligt bij deze scholieren lager (5,8 delicten tegen 9,5 delicten).

Huiselijk geweld

Zoals in hoofdstuk 9 naar voren is gekomen wordt 32% van de scholieren zelf wel eens geslagen en ook bij 32% van de scholieren wordt thuis wel eens iemand geslagen. De verwachting is dat scholieren die thuis met geweld in aanraking komen zelf meer criminele activiteiten ondernemen. Vertrouwdheid met geweld in de thuissituatie zal immers de drempel om zelf geweld te gebruiken verlagen. Mensen die zelf geslagen zijn, zijn dan ook zelf ook gewelddadiger (Lemmers 2002).

Scholieren waarbij thuis iemand geslagen wordt vertonen, zoals verwacht, meer crimineel gedrag dan scholieren waar thuis niemand geslagen wordt (9 tegen 6 delicten; tabel 12.2). Alle soorten delicten worden ongeveer twee maal zo vaak gedaan door scholieren waarbij er thuis wel eens iemand geslagen wordt. Opmerkelijk is dat het aantal vernielingsdelicten nauwelijks in verband staat met het feit of iemand thuis geslagen wordt, terwijl het effect op het aantal geweldsdelicten niet veel sterker is dan het effect op lichte en vermogensdelicten. Kennelijk is niet zozeer de 'voorbeeldfunctie' van het huiselijk geweld van belang, maar is huiselijk geweld een algemene indicatie van deviantie thuis.

Scholieren die zelf geslagen worden, ondernemen ook meer criminele activiteiten (9 tegen 6 delicten). Ze plegen ook meer lichte, vermogens,- en geweldsdelicten. Maar ook hier heeft het zelf geslagen worden geen verband met het plegen van vernielingsdelicten.

Uit een regressieanalyse blijkt dat de controle van de ouders, de emotionele band met de ouders en of iemand geslagen wordt alledrie van invloed zijn op

¹ 'Ik kan merken dat mijn ouders van mij houden.' 'Ik vind het vervelend om bij mijn ouders te zijn.'

Tabel 12.2 Gemiddeld aantal delicten van scholieren die wel/niet geslagen worden of waar iemand thuis geslagen wordt.

	% met delicten	aantal delicten	aantal lichte delicten	aantal vernielings delicten	aantal vermogens delicten	aantal geweld delicten
iemand thuis geslagen	86,9**	9,0**	3,8**	1,8	2,0**	1,4**
niemand thuis geslagen	73,8	5,9	2,6	1,5	1,0	0,8
zelf geslagen	86,9**	8,5**	3,6**	1,7	1,9**	1,3*
zelf niet geslagen	71,7	6,1	2,7	1,5	1,1	0,8

** p < .01 * p < .05 + p < .10

Tabel 12.3 Regressie van netwerkkenmerken ouders op crimineel gedrag.
Afhankelijk: aantal gepleegde delicten.

	Bèta	Bèta
controle ouders	-,16**	-,16**
emotionele band met ouders	-,17**	-,13**
iemand geslagen thuis¹	,10*	,08*
<i>netwerkvariabelen</i>		
deviant gedrag ouders		,12**
steun moeder		,03
steun vader		-,04
aantal ouders thuis		-,06
steun vader * aantal ouders thuis		,13**
verklaarde variantie (R ²)	7,4	11,5

** p < .01 * p < .05 + p < .10

het criminele gedrag van de scholier (tabel 12.3). Geen van de interactietermen is significant. Opvallend is dat de variabelen maar 7,4% van de variantie verklaren. De invloed van deze kenmerken van de ouders op het criminele gedrag van de scholier is dus betrekkelijk gering. Er is ook een regressie-analyse uitgevoerd waarbij alle kenmerken van de relatie tussen ouders en kind zijn opgenomen. Dat zijn dus de in dit hoofdstuk besproken concepten en de volgende netwerkkenmerken van de ouders uit hoofdstuk 10: deviant gedrag ouders, steun ouders en het aantal ouders thuis. Het blijkt dat 12% van de variantie in crimineel gedrag van de scholier verklaard kan worden door deze zeven kenmerken van de relatie met de ouders (tabel 12.3). Dit is vrij weinig. Zeker als vergeleken wordt met de 42% verklaarde variantie door de sociale netwerken van de scholier.

Het effect van de ouders gecontroleerd voor andere variabelen

Het ouderlijk netwerk en de emotionele band met en controle van ouders verklaren 12% in de variantie in het criminele gedrag van de scholier (model 1 tabel 12.4). De culturele oriëntatie en de netwerken van de scholier verklaren samen een beduidend

¹ Zelf geslagen thuis is i.v.m. multicollineariteit buiten de regressie gelaten.

Tabel 12.4 Regressie-analyse: netwerken, culturele oriëntatie, ouders en crimineel gedrag.
Afhankelijk: aantal gepleegde delicten.

	Model 1	Model 2	Model 3	Model 4
	Bèta	Bèta	Bèta	Bèta
emotionele band en controle ouders	,22**		,09**	,09**
culturele oriëntatie		,24**	,21**	,21**
netwerk ouders	,19**		,07*	
netwerken (exclusief netwerk ouders)		,53**	,51**	
netwerken (inclusief netwerk ouders)				,53**
verklaarde variantie (R ²)	10,6	44,8	46,4	46,3

hoger percentage, namelijk 45% (model 2, tabel 12,4). Als het effect van de ouders (netwerk, emotionele band, controle) wordt toegevoegd aan model 2 dan loopt de invloed van de ouders op het criminele gedrag van de scholier sterk terug en de verklaarde variantie neemt nauwelijks toe (van 44,8 naar 46,4%; model 3). Met model 4 wordt verder gegaan in volgende analyses in het komende hoofdstuk.

Samenvatting hoofdstuk 12

De rol van de ouders wordt vaak als belangrijke factor naar voren gebracht voor de verklaring van criminaliteit onder jongeren. Zo zouden ouders van allochtone jongeren bijvoorbeeld te weinig controle op hun kinderen uitoefenen, waardoor dezen meer crimineel gedrag vertonen. In dit hoofdstuk is onderzocht in welke mate de ouders invloed uitoefenen op het criminele gedrag van de scholier.

Scholieren met ouders die veel controle uitoefenen plegen gemiddeld 6 delicten tegen 10 delicten voor scholieren met weinig controle. Scholieren die een slechte band met hun ouders hebben plegen ook meer delicten (ook 10 tegen 6 delicten). Daarnaast is huiselijk geweld van invloed op het criminele gedrag: scholieren die zelf geslagen worden of waar iemand thuis geslagen wordt, plegen 9 delicten (tegen 6 delicten bij scholieren waar dat niet gebeurt).

Om het totale effect van de ouders te bepalen zijn in de analyse ook gegevens opgenomen over het netwerk met de ouders (steun moeder, steun vader en aantal ouders thuis wonend). Opvallend is dat al deze 'oudervariabelen' in een regressieanalyse maar 12% van het criminele gedrag van de scholier kunnen verklaren. De rol van de ouders lijkt dus niet groot te zijn.

Deze rol valt in het niet als vergeleken wordt met het effect dat vriendjes op het criminele gedrag van de scholier hebben. De bèta voor het effect van kinderen uit de netwerken is namelijk 0,51 tegen 0,16 (in totaal), voor de ouders.

Hoofdstuk 13

Het effect van de hulpbronnen

In dit hoofdstuk wordt ingegaan op het effect van hulpbronnen (zoals opleiding, woonbuurt) op het criminele gedrag van de scholier. In de traditionele opvatting over criminaliteit wordt aangenomen dat het ontbreken van hulpbronnen bepalend is voor crimineel gedrag. Mensen die hun doelen in het leven niet kunnen realiseren met legale hulpbronnen nemen, min of meer gedwongen, hun toevlucht tot illegale hulpbronnen en dus tot criminaliteit.

In hoofdstuk 10 is de invloed van de hulpbron steun uit het netwerk van kinderen en ouders besproken. In dit hoofdstuk komen de meer ‘traditionele hulpbronnen’ aan bod.

Ten eerste komt de sociaal economische positie aan de orde. Naarmate de sociaal economische positie van de scholier lager is zal hij criminelier zijn. Een scholier met een lage sociaal economische positie heeft immers minder hulpbronnen. Ten tweede wordt ingegaan op etniciteit. Omdat allochtone jongeren minder hulpbronnen bezitten, wordt verwacht dat allochtone scholieren meer delicten plegen dan autochtone scholieren. Uit onderzoek blijkt dit ook (zie hoofdstuk 1). Ten derde wordt de algemene aanleg besproken. Scholieren met psychologische of fysiologische problemen zullen meer criminele activiteiten ondernemen. Zij hebben immers minder legale hulpbronnen. Hetzelfde geldt voor scholieren met een geringe intelligentie. Ook een gering IQ kan worden opgevat als een gebrek aan hulpbronnen. Tenslotte wordt de sekse hier besproken. Het bekende effect van sekse op criminaliteit valt niet goed in te passen in een hulpbronnentheorie. Het is redelijk ervan uit te gaan dat de man meer hulpbronnen heeft dan de vrouw en dit geldt des te meer voor de traditioneel kort gehouden allochtone vrouw. Op grond van een hulpbronnentheorie zouden vrouwen dus criminelier moeten zijn dan mannen. Maar zoals bekend zijn jongens zeer veel criminelier dan meisjes.

Tabel 13.1 Gemiddeld aantal delicten van scholieren waarvan de ouders wel/niet werken, wel/niet een opleiding hebben gehad.

	% met delicten	aantal delicten	aantal lichte delicten	aantal vernielings delicten	aantal vermogens delicten	aantal geweld delicten
vader werkt wel	77,1	6,9	2,9	1,6	1,4*	0,9
vader werkt niet	74,9	6,3	3,1	1,2	1,0	0,9
moeder werkt wel	80,0*	7,2	3,0	1,7	1,5	1,0
moeder werkt niet	71,7	6,4	2,9	1,5	1,1	0,9
vader geen opleiding	77,2	6,1	3,3	1,3	0,7	0,8
vader basisschool	84,6	5,7	2,5	0,8	1,1	1,3
vader andere school ¹	79,4	7,7	3,2	1,9	1,5	1,1
geen idee opl. vader	74,3	6,6	2,9	1,5	1,3	0,8
moeder geen opleiding	75,5	6,2	3,1	1,4	0,8	0,9
moeder basisschool	76,3	5,2	2,4	1,0	1,3	0,5
moeder andere school ¹	78,2	6,9	3,1	1,5	1,2	1,0
geen idee opl. moeder	75,4	7,0	3,0	1,7	1,5	0,9

** p < .01 * p < .05 + p < .10 ¹ Middelbare school of hoger onderwijs.

Sociaal economische positie

De sociaal economische positie van de scholier is gemeten door te vragen naar het werk van de ouders, de opleiding van de ouders en buurtkenmerken (zoals vuil op straat, onveiligheidsgevoelens in de buurt).

In hoofdstuk 6 hebben we gezien dat 83% van de vaders en 62% van de moeders werkt. Vooral Turkse en Marokkaanse moeders werken weinig (34 en 31%). Verwacht wordt dat scholieren met ouders die werken, die dus meer hulpbronnen hebben, minder criminele activiteiten ondernemen. De arbeids-situatie van de ouders blijkt echter van weinig invloed op het criminele gedrag van de scholier te zijn. Scholieren waarvan de moeder werkt plegen juist vaker delicten dan scholieren waarvan de moeder niet werkt (80 tegen 72%), maar niet méér delicten (tabel 13.1). Wellicht kan dit verklaard worden door minder controle door de moeder wanneer de moeder werkt en minder thuis is. Eerder bleek echter (hoofdstuk 9) dat de controle van de ouders niet samenhangt met een werkende of niet werkende moeder of vader. Een andere verklaring is niet voorhanden. Ook scholieren van wie de vader werkt plegen niet minder vaak delicten of minder delicten. Wel plegen ze meer vermogensdelicten, maar dat zal een toevalstreffer zijn. Uit het voorafgaande wordt duidelijk dat het werken van de ouders slechts een geringe rol speelt bij het criminele gedrag van de scholier (tabel 13.1). Uit onderzoek van het SCP blijkt overigens dat tweeverdieners minder vaak opvoedingsproblemen hebben en de opvoeding als minder belastend ervaren (Zeijl e.a. 2005).

Naast werk is ook de opleiding van de ouders een hulpbron. Het opleidingsniveau van de ouders heeft echter geen enkele invloed op het criminele gedrag van de scholier (tabel 13.1).

Tabel 13.2 Gemiddeld aantal delicten van scholieren die in een buurt wonen met vooral Nederlanders/allochtonen en die wel/niet negatieve gevoelens over de buurt hebben.

	% met delicten	aantal delicten	aantal lichte delicten	aantal vernielings delicten	aantal vermogens delicten	aantal gewelds delicten
meer Nederl. in buurt	78,0	5,8*	2,5**	1,2	1,2+	1,0
gelijk Nederl./allocht.	71,8	6,0	2,7	1,5	1,1	0,7
meer allocht. in buurt	80,1	8,4	3,7	2,0	1,5	1,2
negatief buurt ¹	86,4**	10,2**	4,3**	2,5**	2,0**	1,4**
niet negatief buurt	69,7	4,6	2,1	1,0	0,9	0,6

** p < .01 * p < .05 + p < .10 ¹Eens met 5 of meer negatieve stellingen (van de 7 stellingen).

Tabel 13.3 Regressie analyse: sociaal economische positie en crimineel gedrag.
Afhankelijk: aantal gepleegde delicten

	Bèta
moeder werkt	,04
vader werkt	,06
opleiding moeder	,04
opleiding vader	-,03
aantal allochtonen in buurt	,03
negatief beeld van buurt	,27**
verklaarde variantie (R ²)	8,6

Ook de kwaliteit van de buurt kan als een hulpbron worden opgevat. Er is eerst gekeken naar het door de scholier gepercipieerde aantal allochtonen in de buurt. Zoals bekend zijn wijken met veel allochtonen vaak achterstandswijken. Zoals we in hoofdstuk zes hebben gezien vindt 27% van de scholieren dat in de buurt vooral Nederlanders wonen, 38% dat er evenveel allochtonen als autochtonen wonen en 33% dat er vooral allochtonen wonen. Het gepercipieerde aantal allochtonen in de buurt is van invloed op het criminele gedrag van de scholier. Scholieren die in buurten wonen waar volgens de scholier meer allochtonen dan autochtonen wonen, plegen meer delicten dan andere scholieren (8,4 tegen 5,8 en 6,0 delicten). Dit gaat overigens vooral op voor het aantal lichte delicten (tabel 13.2).

De mening van de scholier over de kwaliteit van de buurt is ook in kaart gebracht. Er zijn hierbij stellingen voorgelegd als: 'ik voel me in mijn buurt wel eens onveilig op straat' en 'in mijn buurt is er vuilnis of gebroken glas op de straten, voetpaden en tuinen'. Van de scholieren blijkt 41% een negatief beeld van de buurt te hebben¹. De mening over de buurt heeft een sterk effect op het criminele gedrag van de scholier. Scholieren die meer negatieve ideeën over de buurt hebben plegen vaker en meer delicten (86 tegen 70% en 10 tegen 5 delicten; tabel 13.2).

Er is vervolgens een regressie-analyse uitgevoerd waarin alle maten voor de sociaal economische positie van de scholier zijn opgenomen (tabel 13.3). Alleen het negatieve beeld van de buurt blijkt van invloed te zijn op het criminele gedrag van de scholier. Het effect van het gepercipieerde aantal allochtonen in de buurt wordt

¹ Eens met vijf of meer van de zeven stellingen.

Tabel 13.4 Crimineel gedrag voor scholieren van een bepaalde afkomst.

	% met delicten	aantal delicten	aantal lichte delicten	aantal vernielings delicten	aantal vermogens delicten	aantal gewelds delicten
Nederlands	74,2	6,7+	2,5**	1,9	1,4	0,9
Surinaams	92,3	7,4	3,5	1,1	1,5	1,2
Kaapverdiaans	87,5	7,8	4,1	1,2	1,8	0,8
Turks	72,4	6,1	2,7	1,6	0,8	1,0
Marokkaans	73,3	5,0	2,2	1,2	0,8	0,8
overige arme landen	77,1	10,1	4,2	2,5	2,0	1,4
overige rijke landen	81,5	5,4	1,9	1,6	1,4	0,5
autochtoon ¹	75,0	6,5	2,5**	1,8	1,4	0,8
allochtoon	77,3	7,0	3,3	1,5	1,3	1,0
weinig Nederl. thuis	74,2	6,6	3,1	1,3	1,3	0,8
vaak Nederl. thuis	77,7	7,0	2,9	1,7	1,4	1,1

** p < .01 * p < .05 + p < .10 ¹ Scholieren uit rijke landen zijn bij de autochtonen gevoegd.

hierdoor weggenomen. De verwachting was dat hoe hoger de sociaal economische positie van de scholier zou zijn, des te meer hulpbronnen hij heeft en des te minder delicten hij zou plegen. Deze verwachting is dus alleen voor de buurtperceptie uitgekomen. De verklaarde variantie is 8,6%. De sociaal economische positie van de scholier verklaart dus maar een klein gedeelte van zijn criminele gedrag.

Etniciteit

Naar aanleiding van eerdere onderzoeken en het vermoedelijk geringe aantal hulpbronnen van allochtone jongeren wordt verwacht dat allochtone scholieren meer criminele activiteiten ondernemen dan autochtone scholieren. Om dit te toetsen is gekeken naar de bevolkingsgroep waartoe de scholier behoort en naar de mate waarin thuis Nederlands wordt gesproken.

De etniciteit van de scholier heeft niet veel invloed op zijn criminele gedrag. Het aantal lichte delicten dat de scholier pleegt verschilt wel tussen de etnische groepen. Zo plegen Kaapverdianen en scholieren uit overige arme landen veel lichte delicten en Marokkaanse scholieren weinig. Bij de andere soorten delicten is er echter geen significant verschil te vinden (tabel 13.4).

Er is ook gekeken of alle allochtone scholieren samen meer crimineel gedrag vertonen dan alle autochtone scholieren. Autochtone scholieren plegen minder lichte delicten dan allochtone scholieren (2,5 tegen 3,3 delicten). Allochtone scholieren plegen in totaal ook een fractie meer delicten dan autochtone scholieren (7,0 tegen 6,5) en iets vaker delicten (77,3 tegen 75,0%) maar deze verschillen zijn niet significant. Er wordt dus weinig bevestiging gevonden voor de voorspelling dat allochtone jongeren criminelier zijn dan autochtone jongeren. In hoofdstuk 5 is al uitgebreid ingegaan op deze bevinding.

Ook het wel of niet Nederlands spreken thuis is niet van invloed op de criminaliteit. Scholieren die thuis weinig Nederlands spreken vertonen niet meer crimineel gedrag dan scholieren die thuis vaak Nederlands spreken.

Tabel 13.5 Regressie-analyse: etniciteit en crimineel gedrag.
Afhankelijk: aantal gepleegde delicten.

	Bèta
Nederlands spreken thuis	-,01
Surinaams	,02
Antilliaans	-,01
Kaapverdiaans	,03
Turks	-,02
Marokkaans	-,06
overige arme landen	,10*
overige rijke landen	-,03
verklaarde variantie (R ²)	1,8

** p <.01 * p<.05 + p<.10

Ook uit de regressie-analyse blijkt het geringe effect van etniciteit: de verklaarde variantie is maar 1,8%. Scholieren uit overige arme landen plegen meer delicten dan de andere scholieren (tabel 13.5).

Algemene aanleg

Om de invloed van de algemene aanleg van de scholier op zijn criminele gedrag te analyseren is gekeken naar het effect van vroege seksuele rijping, gezondheidsproblemen, psychische problemen, sekse en indicaties voor intelligentie.

Vroege seksuele rijping en gezondheidsproblemen

Er wordt verwacht dat vroege seksuele rijping samengaat met crimineel gedrag, maar vooral dat vroegrijpe kinderen op latere leeftijd crimineel blijven, terwijl niet-vroegrijpe kinderen na de adolescentie het criminele gedrag meestal niet continueren¹. 29% van de scholieren heeft al okselhaar, vooral Surinaamse en Antilliaanse scholieren (40 en 52%; hoofdstuk 6). Okselhaar op jonge leeftijd blijkt inderdaad van invloed op het plegen van delicten. Scholieren die okselhaar kregen toen ze 10 jaar of jonger waren plegen beduidend vaker delicten (88%). Ook het totale aantal delicten ligt een stuk hoger (9 delicten). Dit wordt voornamelijk veroorzaakt door het hogere aantal lichte delicten (4,5), maar ook op de geweldsdelicten is er een significant effect.

Door ziekte zal een kind minder sociale contacten hebben. Hoewel eerder bleek dat minder sociaal contact samengaat met minder criminaliteit, kan ziekte toch worden opgevat als een gebrek aan hulpbronnen. Daarom wordt hier voorspeld dat scholieren die gezondheidsproblemen hebben meer crimineel gedrag vertonen.

Scholieren die wel eens gezondheidsproblemen hebben gehad plegen inderdaad vaker delicten dan scholieren zonder die problemen (74% tegen 83%). Uit de correlatie van -.01 tussen gezondheidsproblemen en totaal aantal kinderen waarmee de scholier om gaat blijkt overigens dat er geen verband bestaat tussen

¹ Dit wordt onderzocht in het nog uit te voeren longitudinale gedeelte van het onderzoek.

Tabel 13.6 Gemiddeld aantal delicten van scholieren met/zonder okselhaar en met/zonder gezondheidsproblemen.

	% met delicten	aantal delicten	aantal lichte delicten	aantal vernielings delicten	aantal vermogens delicten	aantal gewelds delicten
geen okselhaar	75,8+	6,8	2,9**	1,6	1,4	0,9*
12 jaar of ouder	77,5	6,9	2,7	1,6	1,0	1,6
11 jaar of ouder	73,9	5,6	2,5	1,3	1,3	0,6
10 jaar of jonger	88,3	8,9	4,5	1,5	1,4	1,5
<i>gezondheid</i>						
geen probleem	74,4*	6,5	2,9	1,5	1,3	0,9
wel probleem	83,1	7,9	3,4	2,0	1,5	1,1

** p < .01 * p < .05 + p < .10

gezondheidsproblemen en sociale contacten. Hierbij moet wel vermeld worden dat het hier niet alleen om serieuze gezondheidsproblemen gaat. Vermoedelijk hebben serieuze gezondheidsproblemen wel een effect op de sociale contacten van een scholier.

Psychische problemen

Scholieren die op jonge leeftijd psychische problemen hebben zullen meer deviant en crimineel gedrag vertonen. 16% van de scholieren hebben problemen met hyperactiviteit/aandachttekort en 18% met emotionele problemen (hoofdstuk 6). Turkse scholieren hebben weinig problemen met hyperactiviteit. Verder zijn de verschillen in hyperactiviteit en emotionele problemen tussen de etnische groeperingen gering. 25% van de scholieren wordt snel boos en driftig en 22% wordt vaak gepest wordt door andere kinderen.

Hyperactiviteit/aandachttekort heeft een sterk verband met het criminele gedrag (tabel 13.7). Scholieren die problemen hebben met hyperactiviteit/ concentratiegebrek plegen meer delicten dan scholieren die dat niet hebben (10 tegen 6 delicten). Dat geldt ook voor lichte delicten (4 tegen 3 delicten), vernielingsdelicten (2,4 tegen 1,4) vermogensdelicten (2,1 tegen 1,2) en geweldsdelicten (1,3 tegen 0,9).

Emotionele problemen hebben geen effect op het plegen van delicten. Scholieren die snel boos/driftig worden plegen wel meer delicten dan scholieren die daar geen last van hebben (8 tegen 6,5 delicten). Dit geldt vooral voor het aantal lichte delicten (3,5 tegen 2,9) en aantal geweldsdelicten (1,2 tegen 0,9).

Scholieren die vaak gepest of getreiterd worden plegen iets minder delicten dan scholieren die niet gepest worden. De verschillen zijn niet significant.

Intelligentie

Om de invloed van intelligentie op crimineel gedrag te bestuderen zijn de volgende indicaties voor intelligentie gebruikt: aantal onvoldoendes, zitten blijven en verwachting schoolniveau na basisschool. Scholieren die intelligenter zijn, hebben meer hulpbronnen, waardoor ze minder crimineel zullen zijn. We hebben in hoofdstuk 6 gezien dat 28% van de scholieren 3 of meer onvoldoendes op het laatste rapport heeft. Van de Antilliaanse scholieren heeft 61% 3 of meer onvoldoendes.

Tabel 13.7 Gemiddeld aantal delicten van scholieren en psychische problemen.

	% met delicten	aantal delicten	aantal lichte delicten	aantal vernielings delicten	aantal vermogens delicten	aantal gewelds delicten
geen hyperact.	75,5	6,3**	2,8**	1,4*	1,2**	0,9+
wel hyperact.	81,7	10,0	4,2	2,4	2,1	1,3
niet emotioneel	76,8	7,0	3,1	1,6	1,3	1,0
wel emotioneel	75,0	6,2	2,7	1,4	1,3	0,8
niet snel boos	76,6	6,5+	2,9+	1,5	1,3	0,9*
wel snel boos	76,7	8,2	3,5	1,9	1,6	1,2
niet vaak gepest	76,8	7,2	3,1	1,7+	1,4	1,0
vaak gepest	76,2	5,9	2,7	1,1	1,2	0,8

** p < .01 * p < .05 + p < .10

Tabel 13.8 Gemiddeld aantal delicten van scholieren en indicaties voor IQ.

	% met delicten	aantal delicten	aantal lichte delicten	aantal vernielings delicten	aantal vermogens delicten	aantal gewelds delicten
veel onvoldoendes	73,5	6,7	2,9	1,5	1,3	1,0
weinig onvoldoendes	78,1	7,0	3,1	1,6	1,4	0,9
blijven zitten	75,6	7,1	3,0	2,0+	1,1	1,0
niet blijven zitten	78,3	6,8	3,0	1,4	1,4	0,9
geen HAVO/VWO	77,4	7,3	3,0	1,8	1,4	1,1+
wel HAVO/VWO	75,5	6,4	3,0	1,4	1,2	0,8

** p < .01 * p < .05 + p < .10

Scholieren die meer onvoldoendes halen blijken niet meer crimineel gedrag te vertonen.

31% van de scholieren is één of meer keer blijven zitten (hoofdstuk 6). Van de Kaapverdiaanse en Marokkaanse scholieren is respectievelijk zelfs 41 en 44% wel eens blijven zitten. Blijven zitten is alleen licht van invloed op het aantal vernielingsdelicten (2,0 tegen 1,4 delict p < .10). Op lichte, vermogens en geweldsdelicten is het blijven zitten niet van invloed.

56% van de scholieren denkt na de basisschool HAVO/VWO te gaan volgen. De verwachting dit onderwijs te gaan volgen heeft weinig effect op het criminele gedrag van de scholier. Scholieren die verwachten dat ze hoger onderwijs gaan volgen plegen minder delicten, maar het verschil is niet significant (6,4 tegen 7,3 delicten p > .10). Scholieren met een positieve verwachting van hun schoolcarrière plegen wel iets minder geweldsdelicten (0,8 tegen 1,1 p < .10).

De indicaties voor intelligentie van de scholier blijken al met al nauwelijks verband te houden met het criminele gedrag. Dit is tegen de verwachting.

Sekse

Volgens de hulpbronnentheorie zou men verwachten dat meisjes criminelere zijn dan jongens. Meisjes, en zeker allochtone meisjes, verkeren immers in een

Tabel 13.9 Percentage scholieren dat delicten heeft gepleegd en sekse.

	% met delicten**	% enkele delicten (1-3)*	% paar delicten (4-7)*	% veel delicten (8-14)*	% heel veel delicten (15-meer)**	aantal delicten totaal**
jongen	81,6	19,9	23,2	18,4	18,5	8,4
meisje	64,8	13,9	31,5	11,7	7,7	4,6

** p <.01 * p<.05 + p<.10

Tabel 13.10 Percentage scholieren dat criminele delicten gepleegd heeft, naar sekse.

	% jongen	% meisje	p-waarde
uit de winkel gestolen	24,1	17,0	,02
prijkaartjes verwisselen	15,0	10,9	,12
een dag spijbelen	20,4	16,4	,18
zonder betalen met ov meegegaan	45,7	32,1	,00
iets kopen dat gestolen is	4,9	1,9	,04
spullen van school stelen	7,8	8,0	,90
geld van thuis stelen	10,7	10,9	,91
ergens ingebroken	2,0	1,3	,47
een fiets of brommer gestolen	3,5	0,3	,00
iets anders gestolen	10,1	6,1	,06
met stiften/spuitbus dingen bewerkt	17,0	12,2	,08
iets in het ov beschadigd	4,3	2,2	,14
iets op straat beschadigd	8,6	2,6	,00
een brandje aangestoken	29,9	7,7	,00
een fiets beschadigd	7,5	3,2	,02
een auto beschadigd	15,5	7,1	,00
iets op school beschadigd	11,2	5,8	,01
een ruit ingegooid of geslagen	7,8	3,5	,02
iets anders beschadigd	5,5	4,2	,44
iemand gepest/gechanteerd	52,6	47,1	,16
meegedaan aan vechtpartij	36,8	12,2	,00
iemand ernstig in elkaar geslagen	14,9	5,8	,00
iemand bedreigd met een wapen	2,6	1,6	,38
iemand met een wapen verwond	1,2	0,0	,22
iets anders dat niet mag	7,6	2,6	,03

** p <.01 * p<.05 + p<.10

achterstandspositie en hebben dus minder toegang tot hulpbronnen. Zoals bekend is de feitelijke situatie zo dat meisjes veel minder criminaliteit plegen dan jongens. Meisjes zijn ook hier veel minder vaak crimineel dan jongens (65% tegen 82%) en plegen minder delicten (4,6 tegen 8,4; tabel 13.9). Zo hebben jongens het afgelopen jaar vaker uit een winkel gestolen (24 tegen 17%), vaker

Tabel. 13.11 Percentage scholieren dat een paar, veel en heel veel delictsoorten heeft gepleegd en gemiddeld aantal delictsoorten.

	% niet crimineel**	% paar delictsoort (1-3)*	% veel delictsoort (4-8)**	% heel veel delictsoort (9 of meer)	aantal delictsoorten**
jongen	16,4	39,4	36,8	7,5	3,7
meisje	32,1	48,1	16,7	3,2	2,2

** p <.01 * p<.05 + p<.10

zwart gereden (46 tegen 32%), vaker iets gekocht dat gestolen is (5 tegen 2%) en vaker een fiets/brommer gestolen (4 tegen 0%). Ook hebben jongens vaker dan meisjes iets op straat beschadigd (9 tegen 3%), een brandje aangestoken (30 tegen 8%), een fiets beschadigd (8 tegen 3%), een auto beschadigd (16 tegen 7%) iets op school beschadigd (11 tegen 6%), meegedaan aan een vechtpartij (37 tegen 12%) en iemand ernstig in elkaar geslagen (15 tegen 6%).

Naast de verschillen tussen jongens en meisjes zijn de overeenkomsten ook erg interessant. Bij sommige delicten hebben de meisjes een inhaalslag gemaakt¹. Zo heeft 16% van de meisjes een dag gespijbelde tegen 20% van de jongens en heeft 15% van de jongens prijskaartjes verwisseld tegen 11% van de meisjes. Verder heeft 4,2% van de meisjes iets anders beschadigd tegen 5,5% van de jongens en 47% van de meisjes heeft iemand gepest/gechanteerd tegen 53% van de jongens. Geld van thuis stelen en spullen van school stelen hebben meisjes zelfs even vaak gedaan als jongens (beide 8% en 11%).

Jongens hebben meer lichte delicten gepleegd dan meisjes (3,3 tegen 2,4), meer vernielingsdelicten (2,3 tegen 0,9), meer vermogensdelicten (1,6 tegen 1,0) en meer geweldsdelicten (1,4 tegen 0,4). Het verschil tussen meisjes en jongens is het grootste bij vernielingsdelicten en het kleinst bij vermogensdelicten. Jongens hebben ook een uitgebreider crimineel repertoire (tabel 13.11). Gemiddeld hebben jongens 3,7 delictsoorten gepleegd en meisjes 2,2.

Indicaties van aanleg samengenomen

Om het totale effect van de aanleg te bepalen zijn vervolgens alle maten voor aanleg in één regressie-analyse opgenomen (tabel 13.12). Uit de analyse blijkt dat hyperactiviteit/aandachttekort, gepest worden en sekse de meeste invloed hebben op het criminele gedrag van de scholier. Scholieren die meer problemen hebben met hyperactiviteit/aandachttekort plegen meer delicten. Scholieren die vaker gepest/getreiterd worden minder en jongens plegen meer delicten dan meisjes. De algemene aanleg verklaart in totaal 7,7% van de variantie in het criminele gedrag van de scholier. Dit is ongeveer evenveel variantie als de sociaal economische positie.

¹ Uit gegevens van het CBS blijkt dat het aandeel minderjarige meisjes dat verdacht wordt van een misdrijf per 10.000 meisjes van 1998 tot 2003 met 48% is toegenomen, tegen 14% toename bij de minderjarige jongens (www.cbs.nl).

Tabel 13.12 Regressie-analyse: algemene aanleg en crimineel gedrag scholier.
Afhankelijk: aantal gepleegde delicten.

	Bèta
okselhaar	,06
gezondheid	,05
hyperactiviteit/concentratiegebrek	,15**
emotionele problemen	,01
snel boos/driftig	,04
gepest/getreiterd	-,12**
aantal onvoldoendes	-,02
zitten blijven	,00
verwachting schoolniveau na basisschool	-,05
sekse	,18**
verklaarde variantie (R ²)	7,7

Alle hulpbronnen (sociaal economische positie, etniciteit, algemene aanleg) die hier behandeld zijn, zijn in één regressie-analyse opgenomen (tabel 13.13). De sociaal economische positie en de algemene aanleg hebben vrij veel effect op het aantal gepleegde delicten, de etniciteit vrij weinig. De verklaarde variantie door alle hulpbronnen is 13% (model 1).

De hulpbronnen, sociaal economische positie, etniciteit en algemene aanleg, zijn vervolgens met de netwerken, de culturele oriëntatie en de controle en band ouders in één regressiemodel gevoegd (model 2). Alle variabelen zijn significant van invloed op het criminele gedrag van de scholier. De verklaarde variantie neemt door het toevoegen van achtergrondkenmerken toe van 46,3 (vergelijk met tabel 12.4) tot 48,6%. De sociale netwerken zijn ook in dit model van doorslaggevende invloed (bèta = 0,50). Daarnaast heeft de culturele oriëntatie vrij veel effect (bèta = 0,19), de overige effecten zijn vrij klein (sociaal economische positie 0,07; etniciteit 0,08; algemene aanleg 0,10; controle en band ouders 0,08; model 2).

Er is vervolgens een extra analyse uitgevoerd om het zuivere effect van sekse te bepalen (model 3). Sekse is uit de ‘aanleg-variabele’ gehaald en los toegevoegd. Door het weglaten van sekse is het effect van de aanleg iets minder geworden, maar niet verdwenen. De andere variabelen die de aanleg meten (fysieke en psychische gezondheid, indicaties voor intelligentie) hebben dus een zelfstandig effect op criminaliteit als gecontroleerd wordt voor de andere verklaringen en ook sekse heeft een zelfstandig effect op crimineel gedrag.

Samenvatting hoofdstuk 13

In dit hoofdstuk is het effect van de hulpbronnen van de scholier op zijn criminele gedrag onderzocht (sociaal economische positie, etniciteit, aanleg). De sociaal economische positie van de scholier blijkt maar weinig invloed te hebben. Of moeder en vader werken en of ze een opleiding hebben gevolgd heeft namelijk nauwelijks effect op de criminaliteit van de scholier. De buurt waarin de scholier woont, is wel van invloed. Dit betreft overigens de buurt in de perceptie van de

Tabel 13.13 Regressie netwerken, culturele oriëntatie, ouders, achtergrondkenmerken op crimineel gedrag. Afhankelijk: aantal gepleegde delicten.

	Model 1	Model 2	Model 3
	Bèta	Bèta	Bèta
sociaal economische positie	,24**	,07*	,08*
etniciteit	,10** ¹	,08**	,09**
algemene aanleg	,22**	,10**	---
netwerken		,50**	,50**
culturele oriëntatie		,19**	,19**
controle en band ouders		,08*	,08**
algemene aanleg (zonder sekse)			,06*
sekse			,08**
verklaarde variantie (R ²)	13,4	48,8	48,8

¹Dit komt neer op het verschil tussen scholieren uit arme landen en de andere scholieren.

scholier. Scholieren die in buurten wonen met volgens hen meer allochtonen zijn criminel en scholieren die veel negatieve kanten aan hun buurt zien zijn ook criminel. In een regressieanalyse blijkt de mening van de scholier over zijn buurt het effect van het gepercipieerde aantal allochtonen weg te verklaren.

De etniciteit van de scholier speelt maar een zeer geringe rol in zijn criminele gedrag. Scholieren uit overige arme landen plegen meer delicten dan de andere scholieren en Kaapverdiaanse scholieren en scholieren uit arme landen plegen een fractie meer lichte delicten. De andere verschillen tussen etnische groeperingen zijn verwaarloosbaar.

De aanleg van de scholier is van invloed op het criminele gedrag. Zo heeft vroege rijpheid (gemeten door okselhaar) een positief effect op het aantal gepleegde gewelds- en lichte delicten. Ook scholieren die een predispositie hebben voor ADHD zijn veel criminel dan scholieren die daar geen problemen mee hebben. Scholieren die snel boos worden plegen meer geweldsdelicten. Ook sekse heeft een groot effect op criminaliteit: jongens plegen beduidend meer delicten dan meisjes. Als al deze aanlegvariabelen in één regressieanalyse worden opgenomen blijkt dat hyperactiviteit/aandachttekort en sekse de meeste invloed op het criminele gedrag van de scholier hebben.

Als alle hulpbronnen in één analyse zijn opgenomen blijken de sociaal economische positie en de aanleg meer invloed op het criminele gedrag te hebben dan de etniciteit van de scholier.

Het effect van de hulpbronnen blijft ook overeind als er gecontroleerd wordt voor de andere verklaringen, maar neemt wel sterk af. De sociale netwerken verklaren nog steeds het grootste deel van de variantie in crimineel gedrag, gevolgd door de culturele oriëntatie, die een kleiner maar substantieel deel van de criminaliteit verklaart.

Hoofdstuk 14

Extra analyses

In dit hoofdstuk zijn twee soorten analyses samengebracht. Op de eerste plaats wordt exploratief onderzocht of er nog niet behandelde kenmerken zijn van de buurten en de klassen van de scholieren, die verschillen in criminaliteit kunnen verklaren. Dit gebeurt door voor iedere klas en voor iedere buurt een dummy-variabele¹ in het model op te nemen.

Op de tweede plaats wordt een aantal robuustheids-analyses gepresenteerd. In deze analyses wordt nagegaan of de hoge verklaarde variantie stand houdt wanneer de analyse anders wordt opgezet, wanneer de criminaliteit anders wordt gemeten of wanneer één soort criminaliteit onderzocht wordt.

Controle voor klassen en buurten

Het is aannemelijk dat het criminele gedrag van de scholieren niet alleen door kenmerken in zijn directe omgeving wordt bepaald, maar dat daarnaast sommige macrokenmerken van invloed zijn. Zo is het bijvoorbeeld mogelijk dat scholieren meer crimineel gedrag vertonen omdat ze in een bepaalde klas zitten of in een bepaalde buurt wonen. De scholier wordt sterk beïnvloed door zijn omgeving. Dat blijkt uit de analyse van de netwerken, de sociale contacten op microniveau. Maar ook de sociale contacten op een iets hoger niveau (klas) of op een veel hoger niveau (buurt) zullen een rol spelen. Woont de scholier in een buurt waar veel kinderen crimineel gedrag vertonen dan is de kans groot dat de scholier criminele kinderen in zijn buurtnetwerk heeft en daardoor zelf ook criminele activiteiten onderneemt. Datzelfde gaat ook op voor de klas waarin de scholier zit. Om het effect van de klas en de buurt op het criminele gedrag vast te stellen zijn hier enkele additionele analyses uitgevoerd.

¹ Een dummy-variabele is een 0-1 variabele. Score 1 betekent scholier zit in deze klas (woont in deze buurt), 0 betekent dat dat niet zo is.

Tabel 14.1 aantal delicten voor scholieren uit bepaalde buurten en deelgemeenten.

Deelgemeentes en buurten	% met delicten	aantal delicten	aantal lichte delicten	aantal vernielings delicten	aantal vermogens delicten	aantal gewelds delicten
IJsselmonde	78,0	6,7	2,6	1,8	1,6	0,8
Oud IJsselmonde	58,3	3,9	1,6	1,0	1,0	0,3
Lombardijen	81,8	8,5	3,1	2,1	2,3	1,0
Groot IJsselmonde	80,5	6,4	2,4	1,8	1,3	0,9
Overig IJsselmonde	81,8	6,7	2,7	1,7	1,4	0,9
Kralingen/Crooswijk	74,5	7,1	3,5	1,6	1,1	0,9
De Esch	84,0	12,3	5,4	3,1	2,0	1,8
Rubroek	72,7	4,9	2,6	1,1	0,7	0,4
Oud-Crooswijk	63,2	4,1	2,3	0,7	0,7	0,4
Overig Crooswijk	76,2	7,2	3,5	1,6	0,9	1,3
Delfshaven	74,3	5,9	3,1	1,1	0,8	0,9
Nieuwe Westen	78,3	8,4	3,7	1,4	1,2	2,2
Middelland	75,0	5,8	3,4	1,1	0,4	0,9
Bospolder	72,9	5,2	2,9	0,9	0,9	0,4
Oud Mathenesse	73,7	5,3	2,6	1,2	1,1	0,5
Schiemond	72,0	6,3	3,4	1,1	0,9	0,8
Overig Delfshaven	75,0	5,3	2,9	1,2	0,6	0,6
Noord	79,6	6,7	3,2	1,3	1,3	0,8
Oude Noorden	81,1	6,4	3,1	1,3	0,9	1,0
Agniesenbuurt	76,7	6,0	3,4	0,6	1,5	0,5
Liskwartier	79,2	7,3	3,0	1,9	1,7	0,6
Overig Noord	82,4	7,8	3,3	1,9	1,4	1,2
Feyenoord	78,8	7,8	3,0	1,6	1,8	1,5
Vreewijk	77,8	5,3	1,9	0,7	1,2	1,6
Overig Feyenoord	82,4	9,8	3,8	2,4	2,4	1,2
Pernis	69,2	6,8	2,3	1,7	1,6	1,2
overige	82,4	11,3	3,8	3,0	2,5	2,0
andere stad	77,8	5,1	2,5	1,8	0,5	0,3
totaal	76,6	6,8	3,0	1,6	1,3	0,9

De effecten van de buurt op crimineel gedrag

Er is allereerst gekeken of scholieren uit bepaalde deelgemeenten meer crimineel gedrag vertonen dan scholieren uit andere deelgemeenten. Er blijkt niet heel veel verschil te zijn tussen scholieren uit de verschillende deelgemeenten. Scholieren uit Pernis lijken wel minder vaak criminele activiteiten te ondernemen dan de andere scholieren (69%), maar de verschillen zijn niet significant (tabel 14.1).

De deelgemeenten zijn niet homogeen. Elke deelgemeente bestaat uit een aantal buurten die onderling verschillen. Zo zijn de scholieren uit de buurt 'Oud IJsselmonde' (3,9 delicten) een stuk minder crimineel dan scholieren uit de buurt 'Lombardijen' (8,5 delicten), terwijl beiden tot dezelfde deelgemeente (IJsselmonde) behoren. Scholieren uit Oud IJsselmonde (deelgemeente IJsselmonde) en Oud-Crooswijk (deelgemeente Kralingen/Crooswijk) plegen het minst vaak en de minste

Tabel 14.2 Regressie netwerken, culturele oriëntatie, ouders, achtergrond, klassen en buurt op crimineel gedrag. Afhankelijk: aantal gepleegde delicten.

	Model 1 Bèta	Model 2 Bèta	Model 3 Bèta	Model 4 Bèta
sociaal economische positie		,07*	,08**	,09**
etniciteit		,08**	,08**	,07**
algemene aanleg		,10**	,10**	,10**
netwerken		,50**	,47**	,45**
culturele oriëntatie		,19**	,18**	,17**
controle en band ouders		,08*	,07*	,08**
klas	,22**		,14**	,09**
buurt	,24**			,14**
verklaarde variantie (R ²)	14,2	48,6	50,4	52,2

delicten (58 en 63%; 3,9 en 4,1 delicten). Scholieren uit De Esch (Kralingen/Crooswijk) plegen juist veel delicten (12,3).

Regressieanalyse met controle voor buurten en klassen

Om het effect van buurt en klas te bepalen is eerst een analyse uitgevoerd waarbij alleen de variabelen klas¹ (met 38 klassen) en buurt (met 26 buurten²) zijn opgenomen. Samen verklaren klas en buurt 14% van de variantie in crimineel gedrag. De effecten van buurt en klas zijn even groot (tabel 14.2 model 1).

Vervolgens zijn de variabelen klas en buurt toegevoegd aan het model met alle verklarende variabelen. Als het effect van de klas van de scholier wordt toegevoegd neemt de verklaarde variantie slechts toe van 48,6 tot 50,4% (model 3, tabel 14.2). De invloed van de sociale netwerken op het criminele gedrag neemt iets af. De veranderingen zijn echter erg klein.

Door het toevoegen van de buurt vinden ook maar geringe veranderingen plaats (model 4, tabel 14.2). De verklaarde variantie neemt toe van 50,4% tot 52,2%. De klas raakt een deel van zijn effect kwijt (bèta van .14 naar .09). De invloed van etniciteit, netwerken en culturele oriëntatie nemen nauwelijks af. De buurt zelf raakt ook een deel van zijn verklarende kracht kwijt door de overige variabelen (van .23 naar .14).

De netwerken blijven de beste verklarende factor van crimineel gedrag van de scholier (bèta = .45). De culturele oriëntatie speelt daarna de grootste rol (.17), gevolgd door de buurtkenmerken (.14), algemene aanleg (.10), klas (.09), sociaal economische positie (.09) en de controle en band ouders (.08).

Aangezien er informatie over buurten in Rotterdam beschikbaar is³, is geprobeerd de verklaarde variantie door buurten weg te verklaren met kenmerken

¹ De variabelen 'klas' en 'buurt' zijn de gestandaardiseerde voorspelde waarden uit twee afzonderlijk uitgevoerde regressies met dummy's voor alle klassen en dummy's voor alle buurten. Deze waarden geven de totale en geoptimaliseerde invloed van klassen en buurten op het criminele gedrag van de scholier weer.

² Sommige buurten zijn samengenomen (per deelgemeente) omdat er minder dan vijf scholieren woonden.

³ www.cos.nl

Tabel 14.3 Regressie officiële buurtkenmerken op crimineel gedrag scholier.
Afhankelijk: aantal gepleegde delicten.

	Bèta	Bèta	Bèta
veel migratie buurt	,00		,01
hoge SES buurt	-,13**		-,06
jongeren in buurt	-1,0+		-,05
aantal allochtonen buurt	1,0		---- ¹

mening over buurt			,20**
slachtoffer geweld			,09*
zien geweld			,17**
buurt		,31**	,30**
verklaarde variantie (R ²)	1,5	10,0	20,9

¹ Deze variabele is weggelaten i.v.m. multicollineariteit.

van die buurten. Hiertoe zijn de volgende buurtkenmerken in een regressie opgenomen:

- migratie: vestigers (totaal en uit buitenland), vertrekkers
- SES¹ buurt: gemiddelde prijs koop en huurwoning, gemiddeld huishoudinkomen, aantal éénoudergezinnen, schoolverzuim², aantal uitkeringstrekkers
- leeftijd buurt: % kinderen in de buurt tussen de 10 en 19 jaar
- % allochtonen in de buurt

Erg opmerkelijk is dat deze variabelen tezamen maar 1,5% van de variantie in het criminele gedrag van de scholier verklaren (tabel 14.3). Alleen de sociale status is van invloed op het criminele gedrag van de scholier. Hoe lager de sociale status van de buurt waarin de scholier woont, des te criminelier is de scholier.

Deze statistische buurtkenmerken zijn vervolgens in een regressie gevoegd met de buurt-dummy's uit dit onderzoek. Naast deze dummy's zijn ook het slachtoffer worden van geweld, het zien van geweld en mening over de buurt opgenomen, omdat dit buurtkenmerken zijn met een sterke invloed op het criminele gedrag.

Het effect van de statistische buurtkenmerken valt weg als gecontroleerd wordt voor de gegevens uit dit onderzoek. De bèta van de dummy-variabelen 'buurt' neemt nauwelijks af (van .31 naar .30) door het toevoegen van deze statistische gegevens en de gegevens uit het huidige onderzoek: 'mening buurt', 'slachtoffer geweld' en 'zien geweld'. Mening buurt, zien geweld en slachtoffer geweld blijven significant (bèta's .16 en .15). Het is dus niet mogelijk een deel van het hier gevonden sterke effect van buurten te verklaren door statistische buurtkenmerken of door andere in dit onderzoek gemeten buurtkenmerken op te nemen.

¹ Sociaal Economische Status

² Verzuim bestaat uit incidenteel en structureel verzuim. Incidenteel verzuim is verzuim van jongeren die wel op school ingeschreven zijn maar geregeld spijbelen. Met structureel verzuim worden de jongeren bedoeld die helemaal niet op een school ingeschreven staan. Deze twee indexen zijn samengenomen

Tabel 14.4 Regressie netwerken, culturele oriëntatie, ouders, achtergrond, klassen en buurt op crimineel gedrag, vergelijken tussen twee verschillende afhankelijke variabelen

	afhankelijk: somscores bèta	afhankelijk: factorscores bèta
sociaal economische positie	,07*	,04
etniciteit	,08**	,04+
algemene aanleg	,10**	,07**
netwerken	,50**	,50**
culturele oriëntatie	,19**	,21**
controle en band ouders	,08*	,04
verklaarde variantie (R ²)	48,6	45,5

Tabel 14.5 Regressie van netwerken, culturele oriëntatie, ouders en achtergrondkenmerken op het aantal politiecontacten.

	aantal politiecontacten bèta	aantal criminele activiteiten bèta
sociaal economische positie	,04	,09**
etniciteit	,04	,07**
algemene aanleg	,09**	,10**
netwerken	,38**	,45**
culturele oriëntatie	,11**	,17**
controle en band ouders	-,04	,08**
klas	,12**	,09**
buurt	,08**	,14**
verklaarde variantie (R ²)	28,6	52,2

Robuustheidsanalyses

In de hiervoor beschreven regressieanalyses is de afhankelijke variabele, het criminele gedrag van de scholier, geoperationaliseerd door het aantal delicten bij elkaar op te tellen. Om na te gaan of de bevindingen van die analyses robuust zijn, zijn de analyses nog driemaal uitgevoerd met op andere wijze geoperationaliseerde afhankelijke variabelen, namelijk met de factorscores bij de factoranalyse met één factoroplossing (zie bijlage 2, tabel 1), met politiecontacten en met verschillende soorten delicten.

Om te controleren voor het grote aantal netwerkvariabelen is vervolgens een analyse gedaan waarbij alleen gebruik is gemaakt van de deviantie van het netwerk¹. Tenslotte is gekeken naar het totale effect van etniciteit.

¹ Ter controle is er ook een regressieanalyse uitgevoerd zonder gebruik te maken van de zogenaamde y-hoeden. Een regressieanalyse waarin alle variabelen in originele staat zijn opgenomen levert dezelfde verklaarde variantie op.

Tabel 14.6 Regressie van netwerken, culturele oriëntatie, ouders en achtergrondkenmerken op verschillende soorten delicten.

	vernielings- delict bèta	vermogens- delict bèta	gewelddelict bèta	licht delict bèta
sociaal economische positie	,06+	,04	-,05+	,11**
etniciteit	,08*	-,01	,05+	,12**
algemene aanleg	,09**	,00	,14**	,08**
netwerken	,42**	,31**	,35**	,32**
culturele oriëntatie	,20**	,20**	,18**	,16**
controle en band ouders	,07*	,13**	,10**	,09**
klas	,07*	,11**	,07*	,15**
buurt	,12**	,16**	,25**	,08**
verklaarde variantie (R ²)	43,1	35,3	43,1	39,4

Effecten op factorscores

Bij het gebruik van de factorscores neemt de verklaarde variantie iets af van 48,6 naar 45,5% (tabel 14.4). De netwerken en de culturele oriëntatie behouden hun sterke invloed. Ook de verschillen in de bèta coëfficiënten tussen de uitkomsten van de regressieanalyse op de somscore met de analyse op de factorscores zijn klein. Hieruit blijkt dat de gevonden resultaten ongevoelig zijn voor de wijze waarop de onafhankelijke variabele geoperationaliseerd is.

Effect op politiecontacten

Vervolgens is gekeken of de verklaringen die gebruikt zijn om de criminele activiteiten van de scholier te verklaren ook toegepast kunnen worden op het aantal politiecontacten van de scholier (tabel 14.5). De politiecontacten van de scholier kunnen voor 29% verklaard worden door de eerder getoetste verklaringen. Van de politiecontacten wordt dus een kleiner deel verklaard dan van de criminele activiteiten van de scholier (29 tegen 52%).

De sociale netwerken dragen, net zoals bij de criminele activiteiten, het meeste bij aan de verklaring van het aantal politiecontacten (bèta 0,38). Het effect van de buurt is kleiner op politiecontacten dan op criminele activiteiten (bèta 0,08 tegen 0,14). Twee variabelen hebben geen invloed op politiecontacten maar wel op het aantal criminele activiteiten. De sociaal economische positie van de scholier en de controle en band met ouders zijn niet van invloed op het aantal politiecontacten, wel op het aantal delicten. De algemene aanleg en culturele oriëntatie hebben wel effect op het in aanraking komen met de politie, net zoals bij de regressie met criminele activiteiten.

Effect op verschillende soorten delicten

Door de hoge verklaarde variantie van crimineel gedrag door de sociale netwerken, ouders, culturele oriëntatie en achtergrondkenmerken (49%) rijst de vraag of het hier vooral de niet-serieuze delicten betreft, hoewel hiervoor al vaak bleek dat de variabelen ook van invloed zijn op de serieuze delicten (bijvoorbeeld de gewelddelicten). Om na te gaan of de gevonden effecten stabiel zijn voor

Tabel 14.7 Regressie van deviantie netwerken op crimineel gedrag scholieren. Beperking tot 7 schalen.

	aantal criminele activiteiten
	bèta
deviantie netwerk familie	,10*
deviantie netwerk buurt	,21**
deviantie netwerk school	,13**
deviantie netwerk groepje	,28**
deviantie netwerk vereniging	,09*
deviantie van netwerk ouders	,06+
netwerk overige criminele mensen	,16*
verklaarde variantie (R ²)	38,4

verschillende soorten delicten zijn de al eerder uitgevoerde regressieanalyses herhaald op het aantal gewelds-, vernielings-, vermogens en lichte delicten.

Uit de regressies op de verschillende soorten delicten komt naar voren dat de verklaarde variantie in de serieuze delicten (43, 35 en 43%) een fractie hoger is of vrijwel gelijk ligt aan de verklaarde variantie in de lichte delicten (39%; tabel 14.6). Duidelijk is dat eerder getoetste verklaringen ook, of zelfs juist, de serieuze criminaliteit verklaren.

Uit de regressies blijkt dat de sociale netwerken en de culturele oriëntatie steeds de grootste invloed hebben op het plegen van de delicten. Buurtkenmerken hebben een groot effect op het aantal geweldsdelicten, maar veel minder op het aantal lichte delicten. Op het aantal lichte delicten hebben juist de klaskenmerken een vrij groot effect (bèta .15). Dit kan veroorzaakt worden doordat lichte delicten eerder in de klas worden ondernomen (zoals pesten). Opvallend is verder dat bij de geweldsdelicten het buurteffect groter is dan het effect van culturele oriëntatie (bèta's .25 tegen .18).

Effecten met minder variabelen

Vergelijkingen tussen concurrerende theorieën kunnen oneerlijk zijn wanneer van de ene theorie beduidend meer variabelen worden opgenomen dan van de andere theorie. Men zou kunnen zeggen dat het logisch is dat de sociale netwerken van de jongeren zo goed criminaliteit verklaren omdat ze door heel veel variabelen gemeten zijn. Namelijk 19 schalen en 48 achterliggende variabelen. De culturele oriëntatie is met minder variabelen geoperationaliseerd (7 schalen en 29 achterliggende variabelen) en dat kan een reden zijn dat de culturele oriëntatie minder variantie verklaart.

Om dit toetsen is de netwerk-regressieanalyse opnieuw uitgevoerd, maar ditmaal uitsluitend met de variabelen die de deviantie van de kinderen uit de netwerken meten. Samen met de ouderlijke deviantie-variabelen en 'andere criminelen' telt de netwerktheorie dan ongeveer evenveel variabelen als de culturele oriëntatie, een eerlijke vergelijking¹.

¹ Sociale netwerken 7 schalen en 22 achterliggende variabelen. Culturele oriëntatie 7 schalen en 29 achterliggende variabelen.

Tabel 14.8 Regressie netwerken, culturele oriëntatie, ouders, achtergrond, klassen en buurt op crimineel gedrag. Afhankelijk: aantal gepleegde delicten.

	met etniciteit bèta	zonder etniciteit Bèta
sociaal economische positie	,09**	,07*
etniciteit	,07**	---
algemene aanleg	,10**	,09**
netwerken	,45**	,44**
culturele oriëntatie	,17**	,21**
controle en band ouders	,08**	,10**
klas	,09**	,08**
buurt	,14**	,15**
verklaarde variantie (R ²)	52,2	51,8

De verklaarde variantie van de deviantie in de netwerken is 38% (een afname van 4% t.o.v. de variantie van de gehele netwerken; tabel 14.7) en nog steeds beduidend hoger dan de verklaarde variantie van culturele oriëntatie: 22% (zie hoofdstuk 11). De verklarende kracht van de sociale netwerken van scholieren wordt dus niet veroorzaakt door het grotere aantal variabelen.

Het totale effect van etniciteit

Om het totale effect van etniciteit op het criminele gedrag van de scholier nader te onderzoeken zijn twee regressie-analyses gedaan. Eén analyse waarbij alle variabelen die gerelateerd zijn aan etniciteit¹ wel zijn opgenomen en één regressie waarbij deze aan etniciteit gerelateerde variabelen buiten beschouwing zijn gelaten (tabel 14.8).

Bij het vergelijken van beide regressies valt direct op dat de verklaarde variantie nauwelijks afneemt als alle etniciteitvariabelen uit het model gelaten zijn. De verklaarde variantie neemt af van 52,2 tot 51,8. Het effect van de overige verklaringen blijft ook nagenoeg gelijk. Het effect van etniciteit op het criminele gedrag van de scholier is dus haast afwezig. In hoofdstuk vijf is al ingegaan op mogelijke verklaringen van dit fenomeen.

Samenvatting hoofdstuk 14

In dit hoofdstuk zijn extra analyses uitgevoerd. Ongemeten verschillen tussen buurten en klassen verklaren 14% van de variantie in crimineel gedrag van de scholier. Als de buurten en klassen worden toegevoegd aan de andere verklaringen voor criminaliteit neemt de verklaarde variantie toe van 49 naar 52%. De andere effecten nemen door het toevoegen van klassen en buurten licht af (bèta netwerken bijvoorbeeld van 0,50 naar 0,47). De buurten hebben meer effect dan de klassen (0,14 tegen 0,09).

¹ De variabelen allochtoon in de netwerkregressies, aantal allochtonen in de buurt (SES) en de gemeten 'eticiteit', alsmede alle interactietermen die één van deze variabelen bevatten.

Door middel van officiële statistische gegevens over buurten is getracht om dit buurteffect weg te verklaren omdat het niet duidelijk is wat deze invloed van de buurt veroorzaakt. Het blijkt echter dat slechts 1% van de verklaarde variantie van buurten door de statistische gegevens weg wordt genomen.

Om de robuustheid van de eerder gevonden gegevens te toetsen zijn alle analyses opnieuw uitgevoerd met factorscores van het aantal gepleegde delicten, met politiecontacten en met verschillende soorten delicten. De resultaten van deze analyses met een anders geoperationaliseerde afhankelijke variabele laten een vrijwel identiek beeld zien.

Verder blijkt dat juist de vernielingsdelicten en geweldsdelicten beter verklaard kunnen worden dan de lichte delicten en vermogensdelicten. Hieruit kan geconcludeerd worden dat de hier gehanteerde verklaringen goed van toepassing zijn op de meer serieuze delicten.

Vervolgens is een analyse uitgevoerd om te controleren voor het hoge aantal netwerkvariabelen in de analyses. Door het verkleinen van het aantal netwerkvariabelen neemt de verklaarde variantie slechts af met 4% (van 42 naar 38%) waaruit geconcludeerd kan worden dat het hoge percentage verklaarde variantie van de netwerken niet veroorzaakt wordt door het hoge aantal netwerkvariabelen.

Tenslotte zijn analyses uitgevoerd om het totale effect van etniciteit vast te stellen: één analyse waar alle etniciteitgerelateerde variabelen in opgenomen zijn en één waarin ze zijn weggelaten. Het verschil in verklaarde variantie tussen beide analyses is slechts 0,4%. Hieruit blijkt dat etniciteit nauwelijks van invloed is op het criminele gedrag van de scholier, wanneer de sociale contacten van de scholieren in de beschouwing worden betrokken.

Hoofdstuk 15

Het totale model

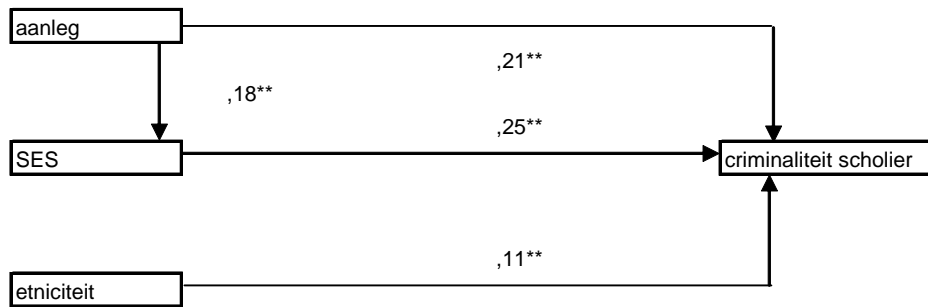
Samenvoeging regressiemodellen in één model

In het voorgaande is een groot aantal regressiemodellen gepresenteerd. In dit hoofdstuk worden deze modellen aan de hand van figuren nog eens besproken, waarbij stapsgewijs de complexiteit wordt opgevoerd. De figuren verhelderen de relaties en aan de hand van deze figuren wordt het relatieve gewicht van de verschillende verklarende factoren besproken in het licht van de in hoofdstuk 2 behandelde theoretische uitgangspunten.

In dit onderzoek wordt er van uitgegaan dat sociale netwerken een dominante rol spelen bij het ontstaan van crimineel gedrag. Om deze veronderstelling te toetsen is ook aan alternatieve verklaringen aandacht geschonken, zoals de opvatting dat de aanleg van het kind van belang is, dat vooral de culturele factoren¹ een rol spelen of dat de invloed van de ouders doorslaggevend is. In de figuren worden deze verschillende verklaringen tegen elkaar "uitgespeeld" door in het model steeds een cluster variabelen toe te voegen dat betrekking heeft op een dergelijke verklaring. Er worden hier vijf opeenvolgende modellen gepresenteerd.

Op grond van de momenteel beschikbare data kan overigens niets gezegd worden over de richting van de causaliteit. De hier gepresenteerde modellen geven derhalve slechts de *veronderstelde richting* van de causale effecten weer. In die zin zijn de modellen hypothetisch. Wat betreft de omvang en de significantie van de samenhangen zijn deze modellen echter strikt empirisch.

¹ Algemeener geformuleerd: cognitieve factoren in tegenstelling tot sociaal structurele factoren (netwerken).

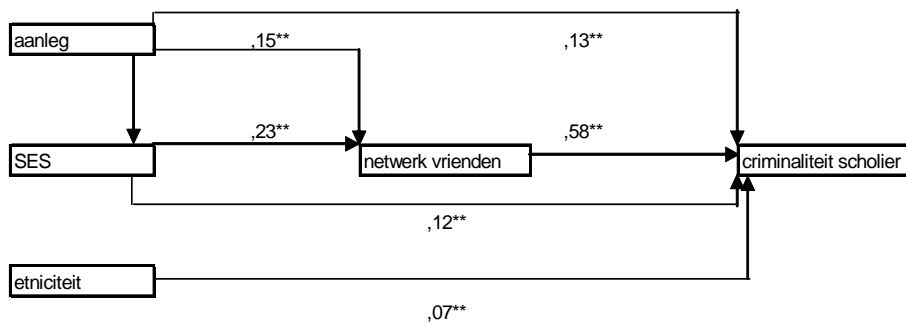
* $p < .05$ ** $p < .01$ Verklaarde variantie (R²): criminaliteit scholier .14.

Figuur 15.1 Model 1: Aanleg, SES (achtergrondkenmerken) en etniciteit.

Maar een criticus kan volhouden dat de effecten in een aantal gevallen ook andersom zouden kunnen lopen, bijvoorbeeld bij het effect van netwerken op criminaliteit. Men kan beargumenteren dat jongeren eerst crimineel worden en daar vervolgens de passende vriendjes bij zoeken. In een aantal gevallen is deze ‘omkering’ overigens onwaarschijnlijk of zelfs onmogelijk, bijvoorbeeld bij de effecten van aanleg, sociaal economische positie, etniciteit, ouders, buurt en schoolfactoren. Een volledige omkering van het effect van de netwerken is ook onwaarschijnlijk omdat 29% van de variabele ‘netwerken’ verklaard kan worden uit achterliggende variabelen zoals bijvoorbeeld achtergrondkenmerken, buurtfactoren en culturele oriëntatie.

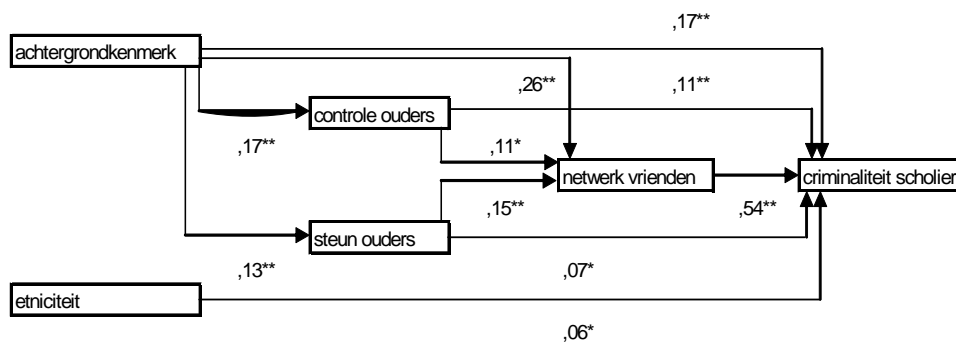
Het eerste model geeft de effecten van variabelen die opgevat kunnen worden als van belang volgens klassieke verklaringen voor criminaliteit. Het gaat om de aanleg van het kind (intelligentie, psychosociale problemen (ADHD) en sekse), om de sociaal economische positie en om de etniciteit. De bijpassende verklaringen luiden dat kinderen die een weinig gunstige aanleg hebben, die uit arme gezinnen komen of die uit immigratielanden komen eerder geneigd zullen zijn in criminaliteit te vervallen. Uit de figuur blijkt dat deze drie (clusters van) variabelen maar weinig van de criminaliteit kunnen verklaren (14%). Aan de effecten is te zien dat etniciteit vrij weinig ter zake doet (.11). Al eerder is besproken dat dit waarschijnlijk te maken heeft met de jonge leeftijd van deze kinderen (12 jaar). De aanleg en de sociaal economische positie hebben wat meer gewicht (respectievelijk .21 en .25), maar gezien de lage verklaarde variantie is het duidelijk dat deze klassieke verklaringen, zelfs tezamen genomen, niet afdoende zijn.

In het tweede model zijn de variabelen waarmee de sociale netwerktheorie hier geoperationaliseerd is toegevoegd. Twee dingen springen in het oog. Op de eerste plaats loopt de verklaarde variantie enorm op van 14% naar 44%. Met 44% verklaarde variantie begint men in de buurt van een bevredigende verklaring te komen. In de sociale wetenschappen zijn verklaarde varianties van hooguit 30% gangbaar. Op de tweede plaats is het effect van de sociale netwerken zeer sterk (.58), maar toch doet dit zeer sterke effect het effect van aanleg, sociaal economische positie en etniciteit niet helemaal teniet. De effecten uit model 1 worden ongeveer gehalveerd, maar blijven significant. De sociale netwerktheorie

* $p < .05$ ** $p < .01$ Verklaarde variantie (R^2): netwerk vrienden .10; criminaliteit scholier .44.

Figuur 15.2 Model 2: Aanleg, SES (achtergrondkenmerken), etniciteit en netwerk vrienden.

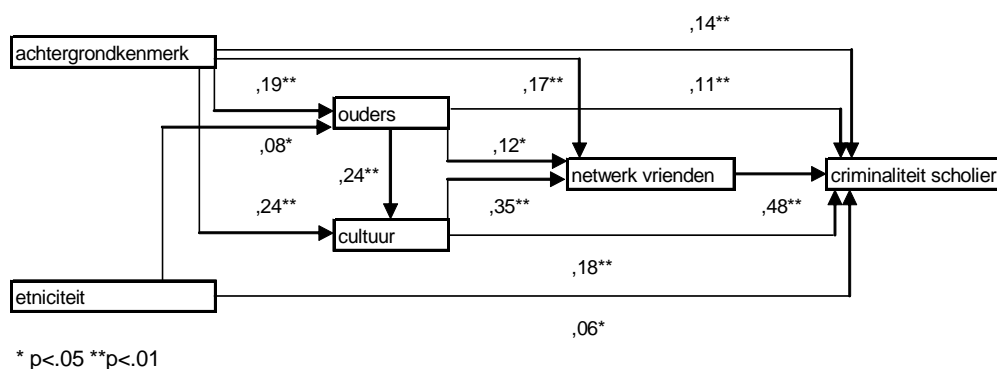

* $p < .05$ ** $p < .01$ Verklaarde variantie (R^2): controle ouders .04; steun ouders .02; netwerk vrienden .14; criminaliteit scholier .46.

Figuur 15.3 Model 3: Achtergrondkenmerken, etniciteit, controle ouders en steun ouders en netwerk vrienden.

maakt deze verklaringen dus wel minder relevant, maar is niet in staat deze "klassieke" verklaringen overbodig te maken. Het effect van aanleg, SES en etniciteit loopt voor ongeveer de helft via de vriendjes (de sociale netwerken), maar er blijven zelfstandige effecten bestaan.

In het derde model zijn aanleg en SES voor de overzichtelijkheid samengenomen tot "achtergrondkenmerken" en in dit model zijn daarnaast twee clusters van variabelen opgenomen die verwijzen naar een zeer gangbare opvatting over jeugdcriminaliteit, namelijk de opvatting dat de rol van de ouders groot is. De eerste groep variabelen heeft betrekking op de mate waarin de ouders controle op het kind uitoefenen en bijvoorbeeld weten waar het kind na school is. De tweede groep betreft de steun die het kind van de ouders ondervindt, bijvoorbeeld hulp bij een klusje, en de emotionele binding van de ouders aan het kind. Het blijkt dat de rol van de ouders ter zake doet (beide effecten op criminaliteit zijn significant), maar ook dat deze effecten klein zijn (respectievelijk .11 en .07). De verklaarde variantie loopt dan ook nauwelijks op (van 44 naar 46%). Behalve deze directe effecten van

Verklaarde variantie (R^2): ouders .04; cultuur .14; netwerk vrienden .24; criminaliteit scholier .48.

Figuur 15.4. Model 4: Achtergrondkenmerken, etniciteit, ouders, cultuur en netwerk vrienden.

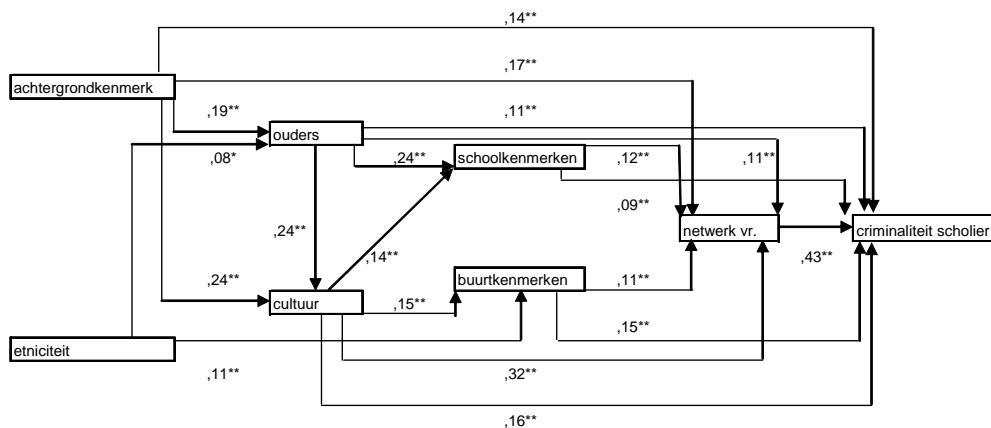
de ouders op de criminaliteit zijn er ook indirecte effecten via het netwerk van de vrienden (.06 en .08 respectievelijk voor controle en steun). Ook hier geldt dus dat ongeveer de helft van het (vrij kleine) effect van de ouders via de vriendjes loopt.

In het vierde model zijn controle en steun van de ouders samengenomen tot een variabelengroep "ouders" en in dit model is de culturele oriëntatie van de leerling toegevoegd. De culturele oriëntatie betreft de opvattingen van de scholieren over seksdifferentiatie, het belang van de eigen groep, ontzag voor regels en respect, postmaterialistische waarden en dergelijke, maar ook opvattingen die vrij dicht tegen het criminele gedrag aanliggen, zoals normvastheid ("je mag best liegen als dat goed uitkomt"). In het maatschappelijke debat noemt men de culturele oriëntatie de "normen en waarden".

Wat in dit model meteen opvalt, is dat de culturele oriëntatie van de scholier vooral van grote invloed is op de samenstelling van het netwerk van vrienden (bèta .35). Op dit punt is het aannemelijk dat het effect deels andersom loopt: de vriendjes (het netwerk) zijn van invloed op de opvattingen van de scholier. Deze culturele oriëntatie heeft een direct effect op het criminele gedrag van de scholier (bèta .18). Het totale effect van culturele oriëntatie op criminaliteit is zodoende .35. Cultuur heeft dus inderdaad een flink effect op het criminele gedrag van de scholier, maar dit effect loopt voor ongeveer de helft via het netwerk van vrienden. De vrienden van de scholier, van school, buurt, vereniging, familie en groepje, blijven ondanks de toevoeging van de culturele oriëntatie duidelijk de grootste rol spelen bij de verklaring van het criminele gedrag van de scholier (bèta .48). De verklaarde variantie ten opzichte van het vorige model loopt dan ook nauwelijks op (van 46 naar 48%).

In het laatste model (5) zijn twee clusters variabelen opgenomen die gekenschetst kunnen worden als "black box" factoren. Het betreft zogenaamde dummyvariabelen voor de buurten en scholen. Het enige wat we weten is dat deze variabelen school- en buurtkenmerken representeren, maar welke kenmerken dat precies zijn, weten we niet¹. Het ligt zeer voor de hand te veronderstellen dat deze

¹ Zie hoofdstuk 14.

* $p < .05$ ** $p < .01$ Verklaarde variantie (R2): ouders .04; cultuur .14; buurtfactoren .04; schoolfactoren .04; netwerk vrienden .28; criminaliteit scholier .52.

Figuur 15.5 Model 5 Achtergrondkenmerken, etniciteit, ouders, cultuur, buurt, school en netwerk vrienden.

twee clusters sociale factoren betreffen, maar strikt genomen kan het ook gaan om de lichtinval in de klaslokalen of de hoeveelheid groen in de wijken.

De verklaarde variantie loopt iets op (van 48 naar 52%), waaruit blijkt dat deze ongemeten buurt- en schoolkenmerken niet zo erg belangrijk zijn. Het directe effect van de buurtkenmerken is groter dan het directe effect van schoolkenmerken (.15 tegen .09). School en buurtkenmerken hebben wel ongeveer even veel indirect effect via het netwerk van de vrienden. In totaal is de invloed van buurt groter dan de invloed van school. Het effect van het netwerk van de vrienden is een fractie afgenomen na het toevoegen van buurtfactoren, maar er blijft een substantieel effect over (bèta van .48 naar .43).

Opvallend is dat het eerder waargenomen directe effect van etniciteit op criminaliteit verdwijnt. Etniciteit heeft alleen effect op het criminele gedrag van de scholier via de buurtfactoren. Het effect van ouders op criminaliteit van de scholier blijft vrij klein, wel hebben de ouders een vrij groot effect op de culturele oriëntatie van de scholier.

Dit laatste model maakt duidelijk dat de sociale netwerken van de scholieren de doorslaggevende factor zijn bij de ontwikkeling van deviant gedrag. Andere verklaringen zijn niet irrelevant, er is sprake van significante directe effecten (achtergrond, ouders, cultuur, schoolkenmerken, buurtkenmerken), maar vergeleken met de effecten van het netwerk zijn deze directe effecten klein. Ongeveer de helft van het effect van ouders, cultuur en aanleg loopt via de netwerken van de scholieren¹.

¹ Wanneer in het laatste model bijvoorbeeld "cultuur" en "netwerken" van plaats worden gewisseld dan blijven de *directe* effecten op criminaliteit hetzelfde. Er is dus geen sprake van dat het hier gepresenteerde resultaat verkregen is door de gekozen volgorde van de variabelen.

Hoofdstuk 16

Samenvatting en conclusie

Het centrale probleem in de Nederlandse samenleving anno 2005 is de integratie van minderheden. Er wordt naarstig gezocht naar manieren om de aanzienlijke groep minderheden — in de grote steden tezamen genomen overigens al lang geen minderheid meer — in de maatschappij op te nemen, zonder enerzijds concessies te doen aan de verworvenheden van de liberale en democratische rechtsstaat en zonder anderzijds een tweedeling in de maatschappij te accepteren. Criminaliteit door allochtone jongeren is een belangrijk aspect van deze problematiek. Allochtone jeugdcriminaliteit werkt marginalisering van allochtone groepen in de hand, doordat autochtone groepen bij hoge niveaus van allochtone jeugdcriminaliteit allochtone groepen zullen stigmatiseren. Daarnaast is voor een allochtone jongere na een periode van jeugdcriminaliteit de kans op een succesvol geïntegreerd bestaan op volwassen leeftijd gering. Hoge niveaus van allochtone jeugdcriminaliteit produceren zodoende op den duur automatisch grote aantallen niet-geïntegreerde allochtonen.

De jeugdcriminaliteit en het maatschappelijke antwoord daarop is om deze reden ook afgezien van de minderhedenproblematiek van groot belang. Ook autochtone jeugdige criminelen lopen een groot risico op latere leeftijd een serieuze criminele carrière te starten en het is algemeen bekend dat *'herstel'*, in de zin van een terugkeer naar een maatschappelijk geaccepteerde leefwijze zonder criminaliteit, eerder uitzondering dan regel is voor volwassen criminelen. Voor een aanpak van de criminaliteit in de samenleving is men dus aangewezen op een aanpak van de jeugdcriminaliteit, waar herstel nog wel tot de mogelijkheden behoort. De problematiek is momenteel extra dringend, omdat uit onderzoeken van het WODC en het SCP en officiële politieregistraties blijkt dat de jeugdcriminaliteit het laatste decennium is toegenomen, met name de gewelds- en vernielingsdelicten. Ook blijkt uit een groot aantal onderzoeken dat allochtone jongeren sterk oververtegenwoordigd zijn in deze jeugdcriminaliteit.

De aanpak van de jeugdcriminaliteit is in Nederland toevertrouwd aan een groot aantal instanties, zoals Openbaar Ministerie, Kinderrechter, Jeugdzorg, Pe-

nitentiaire Jeugdinstellingen, Gemeenten, maatschappelijke initiatieven en het Onderwijs, ieder met eigen specifieke taken en ieder aangewezen op samenwerking met de andere partners. Centrale spil in deze wirwar van instanties is zonder twijfel de Politie. Via de politie komt het eerste contact met de jongere tot stand als de overstap van deviantie, 'kattenkwaad', naar criminaliteit is gezet. In samenspraak met de politie wordt vervolgens besloten over al dan niet te nemen stappen en de politie controleert in sommige gevallen de ten uitvoerlegging van de gekozen interventie. Daarnaast speelt de politie een belangrijke rol bij preventieve acties, bijvoorbeeld in het kader van de gebiedsgebonden politiezorg of in het kader van het gemeentelijke integrale veiligheidsbeleid. Ook zijn door de politie veel plaatselijke projecten gestart om de (allochtone) jeugdcriminaliteit aan te pakken.

Al deze inspanningen van de politie vinden goeddeels plaats op basis van ad hoc veronderstellingen en 'common sense' opvattingen (zie Driessen e.a. 2002). Van systematische kennis, op basis waarvan de politie haar inspanningen op dit gebied vorm zou kunnen geven of verder zou kunnen optimaliseren, wordt geen gebruik gemaakt en dergelijke kennis is ook nauwelijks voorhanden. Ook wordt er weinig energie gestoken in het opbouwen van dergelijke kennis. Evaluaties blijven doorgaans achterwege en experimentele studies naar de effectiviteit van de verschillende interventies vinden nauwelijks plaats.

Om hier verandering in te brengen heeft het Programma Politie en Wetenschap van het Ministerie van Binnenlandse Zaken opdracht gegeven de achtergrond van de jeugdcriminaliteit en met name de allochtone jeugdcriminaliteit nader te onderzoeken. Doel van het onderzoek is een zodanig inzicht op te bouwen in de achtergrond van de jeugdcriminaliteit, dat op basis daarvan het optreden van de politie in reactie op de jeugdcriminaliteit geoptimaliseerd kan worden. In deze onderzoeken wordt geprobeerd een verklaring te vinden voor de hoge jeugdcriminaliteit en voor de oververtegenwoordiging van allochtone jongeren in deze jeugdcriminaliteit.

Daartoe worden twee deelonderzoeken uitgevoerd. Voor het eerste onderzoek is een groep van 681 scholieren van groep 8 basisschool eind 2003, begin 2004 klassikaal geënquêteerd over hun deviantie en criminele gedrag, hun normen en waarden, hun ouders, hun sociaal economische positie, hun aanleg en vooral over hun vrienden en vriendinnen. 25 scholen participeerden in het onderzoek (69% respons), zowel openbare, protestant christelijke, katholieke en islamitische scholen. De respons van de scholieren op deze scholen was 96%. In 2006 zal deze groep, inmiddels 14 tot 15 jaar oud, opnieuw benaderd worden voor een enquête of voor een interview. Het onderhavige rapport bevat het verslag van de eerste meting in 2003 en 2004.

Voor het tweede onderzoek zijn 75 jongeren van 12 tot 18 jaar die als delinquent met de politie in aanraking zijn gekomen in 2004 uitvoerig geïnterviewd over dezelfde zaken als de scholieren en zij zijn na 8 maanden in 2004 en 2005 opnieuw geïnterviewd om hun ontwikkeling na de politie-interventie en na interventies van andere instanties in beeld te brengen. Ook zij zullen in 2006 opnieuw benaderd worden. De resultaten van de interviews met delinquente jongeren zijn afzonderlijk gerapporteerd in *'Criminele jongeren aan het woord over de politie, vrienden en normen en waarden'* (Broekhuizen en Driessen 2006).

In dit laatste hoofdstuk wordt eerst een korte schets gegeven van het theoretisch uitgangspunt van het onderzoek. Daarna volgt een samenvatting van de belangrijkste bevindingen op grond waarvan een conclusie geformuleerd wordt.

Theoretische achtergrond van het onderzoek

Voorafgaand aan dit onderzoek is in opdracht van het Programma Politie en Wetenschap een uitvoerige literatuurstudie uitgevoerd naar allochtone jeugdcriminaliteit (Driessen e.a. 2002). Voor die studie is de ontwikkeling in kaart gebracht van de theorieën die geopperd zijn om de oververtegenwoordiging van allochtone jongeren in de jeugdcriminaliteit te verklaren. Hier volgt een korte samenvatting.

In de jaren 70 en 80 wordt de oververtegenwoordiging van allochtone jongeren in de criminaliteit geweten aan achtereenvolgens selectieve en bevooroordeelde waarneming, de lage sociale positie van deze jongeren en aan selectieve migratie. Volgens deze theorieën is de oververtegenwoordiging van allochtone jongeren een soort optisch bedrog. Uit onderzoek blijkt dat de verschillen tussen allochtone en autochtone jongeren inderdaad voor een deel samenhangen met name de de lage sociaal economische positie van allochtonen, maar dit biedt geen afdoende verklaring.

Andere theorieën die naar voren zijn gebracht zijn de cultuurtheorieën. In de culturele dissonantietheorie wordt er op gewezen dat jongeren uit culturele minderheden continu tussen twee culturen leven, wat tot conflicten leidt. Dit zou samengaan met identiteitsproblemen en een geringe zelfwaardering wat vervolgens tot normloosheid en delinquent gedrag zou leiden.

Het criminele gedrag kan ook in verband worden gebracht met een geringe integratie. Deze integratiehypothese wijst meestal op twee zaken: geringe overname van waarden en normen van het nieuwe land en geringe deelname aan de instituties, zoals school, arbeidsmarkt en verenigingsleven. De cultuurtheorieën lijden aan een zekere onbepaaldheid die samenhangt met de rijke gedetailleerdheid van deze theorieën. Empirisch staan de cultuurtheorieën ook niet bijzonder sterk.

Hoewel de ‘subcultuurhypothese’ qua naam aansluit op de cultuurtheorieën is deze opvatting van een andere orde. In zijn eenvoudigste vorm komt deze opvatting er op neer dat jongeren crimineel worden omdat zij criminele vrienden hebben. Maar vriendschap op zich heeft geen effect. Het gaat in de subcultuurhypothese om het leren van een nieuwe subcultuur in de nieuwe vriendengroep.

Als laatste naar voren gebrachte hypothese wordt hier de sociale controle theorie genoemd. Het gaat in deze theorie om de sociale controle die direct en indirect via verschillende gebieden (gezin, school, vrije tijd) wordt uitgeoefend. Directe sociale controle betreft toezicht, indirecte sociale controle komt tot stand door banden met onder andere vrienden, school, vrijetijdsbestedingen en familie, die ervoor zorgen dat de jongere bepaalde waarden en normen internaliseert. Voor directe en indirecte controle geldt beide: hoe meer controle, des te minder crimineel.

Opmerkelijk is dat sinds de jaren 70 van de vorige eeuw wel veel onderzoek is uitgevoerd naar criminaliteit door allochtone jongeren, maar dat een voor de hand liggende verklaring voor dit fenomeen nooit naar voren is gebracht, namelijk een verklaring op grond van aanleg. In verband met gevoeligheden heeft nooit iemand onderzocht of verschillen in aanleg (IQ bijvoorbeeld of ADHD) enige verklaring

zouden kunnen bieden voor verschillen in criminaliteit. 'Aanleg' moet breder gezien worden dan de genetische aanleg. Zo is het bekend dat ondervoeding samengaat met een lager IQ en wat betreft ADHD is een heel scala aan omgevingsfactoren opgespoord die predisponeren tot ADHD. De 'aanleg' is in dergelijke gevallen dus in de vroege jeugd verworven.

Deze theorieën bevatten alle een kern van waarheid, maar er kleven ook bezwaren aan. Op de eerste plaats is de voorspellende waarde van deze hypothesen zwak. Zo verklaart de sociaal economische positie maar een klein deel van de jeugdcriminaliteit. Op de tweede plaats zijn bijvoorbeeld de cultuurtheorieën niet zeer specifiek in hun voorspellingen. Zo kan het verlies van de oorspronkelijke cultuur zowel leiden tot assimilatie en weinig criminaliteit, alsook tot normloosheid en veel criminaliteit. Tenslotte zijn deze verschillende theorieën niet geïntegreerd. Het is niet duidelijk wanneer welke theorie van toepassing is.

In de voorbereidende studie is nu nagegaan of het mogelijk is de uit een groot aantal onderzoeken blijkende oververtegenwoordiging van allochtone jongeren in de jeugdcriminaliteit te verklaren in termen van de sociale netwerken, waaraan deze jonge allochtonen deelnemen. Dit bleek goed mogelijk en zodoende is het theoretische uitgangspunt dat centraal staat in dit onderzoek de hypothese dat de sociale netwerken van de scholier een grote rol spelen in zijn criminele gedrag. Kort samengevat komt dit netwerkperspectief op jeugdcriminaliteit op het volgende neer. Omgang met veel niet-criminele netwerkleden (ouders, familie, buurt, school, vereniging) biedt enige bescherming tegen het risico crimineel te worden. Omgang met proto-criminelen (of met deviante jongeren) verhoogt daarentegen de kans crimineel te worden sterk. De mensen met wie men omgaat zijn dus doorslaggevend voor het al dan niet beginnen van een deviante en later criminele carrière. Weliswaar biedt veel omgang met niet-criminele interactiepartners bescherming, maar dit effect is zwakker dan het effect van de omgang met proto-criminele elementen. Als een jongere veel omgaat met deviante jongeren dan houdt dat een groot risico in. Ofwel omdat men met deze deviante jongeren langzaamaan in crimineel vaarwater terecht komt, ofwel omdat men via hen andere interactiepartners ontmoet, met wie wat crimineels ondernomen kan worden.

Ontmoetingskansen met criminele peers spelen dus een dominante rol in de netwerktheorie van jeugdcriminaliteit en deze ontmoetingskansen nemen toe naarmate de jongere in meer netwerken met criminele peers participeert, maar ook naarmate de verschillende netwerken waaraan hij deelneemt meer overlappen, dat wil zeggen als de netwerkpartners uit bijvoorbeeld het buurtnetwerk ook deel uitmaken van het schoolnetwerk. Blootstelling aan het criminele voorbeeld vindt dan immers in meerdere sociale contexten plaats.

Bestaande theorieën om allochtone jeugdcriminaliteit te verklaren, zoals culturele theorieën, kunnen voor een belangrijk deel geïncorporeerd worden in dit netwerkperspectief, waardoor er integratie van de verschillende opvattingen plaats kan vinden. Zo worden cultuurverschillen in het netwerkperspectief niet opgevat als onoverkoombare verschillen in normen en waarden, maar vooral als verschillen in omgangscodes, waardoor netwerken van allochtonen en autochtonen niet overlappen. En het effect van de sociaal economische positie op criminaliteit wordt niet uitgelegd in termen van frustratie, maar veeleer in termen van ontbrekende toegang tot sociale netwerken van peers met gunstige hulpbronnen,

zoals vrienden die huiswerk maken of kennissen die voor een baantje kunnen zorgen.

Om deze netwerktheorie te toetsen zijn in dit onderzoek vijf sociale netwerken van de scholier uitvoerig in kaart gebracht: het netwerk op school, in de buurt, met familieleden, in het jongerengroepje en op de (sport)vereniging. Per netwerk is gevraagd naar het aantal kinderen waarmee de scholier in het netwerk contact heeft, de contactfrequentie, steun uit het netwerk en naar kenmerken van de kinderen in het netwerk: afkomst, crimineel gedrag en middelengebruik.

Om een vergelijking te kunnen maken met andere theoretische opvattingen zijn de sociaal economische positie van de scholier, de etniciteit en de aanleg gemeten. Ook de sociale controle door en de rol van de ouders zijn vastgesteld. De culturele oriëntatie van de scholieren is uitgebreid geïnventariseerd, omdat de cultuurtheorieën de gangbare opvatting over jeugdcriminaliteit in de maatschappij vertegenwoordigen. De nadruk die gelegd wordt op normen en waarden in het maatschappelijk debat kan immers opgevat worden als een verwijzing naar culturele verschillen, hetzij op grond van afkomst, hetzij ten gevolge van een tekort schietende opvoeding.

In het onderzoek is nagegaan hoe goed ieder van deze verschillende benaderingen in staat is de criminaliteit van de 681 scholieren te verklaren. In de volgende paragraaf wordt eerst ingegaan op dit criminele gedrag.

Criminaliteit door scholieren

Uit het onderzoek blijkt dat deviant gedrag en criminaliteit door scholieren veel voorkomt: 76% van de scholieren heeft één of meer delicten gepleegd. Vooral pesten, zwartrijden, winkeldiefstallen en vechtpartijen komen veel voor (21 tot 50%). Een fiets of brommer stelen, ergens inbreken of iemand met een wapen verwonden komt daarentegen nauwelijks voor (1 tot 2%). Het deviante repertoire van de scholieren is vrij breed: gemiddeld hebben ze 7 delicten gepleegd en 3 verschillende delictsoorten (van de 25 soorten). Vaak, maar lang niet altijd, betreft het lichte criminaliteit, die men eerder als deviant gedrag zou kenschetsen (69% van de scholieren), maar geweldsdelicten vormen geen uitzondering (29%). Meestal wordt het delict samen met anderen gepleegd (59%) en meestal zijn de 'samenplegers' uit dezelfde etnische groep afkomstig.

Tegen de achtergrond van deze hoge cijfers is het niet verwonderlijk dat 15% van de scholieren wel eens in aanraking met de politie is gekomen. Het merendeel van hen (62%) is maar één keer met de politie in aanraking gekomen. De scholieren zijn vooral vaak betrapt bij het afsteken van vuurwerk, bij het vernielen, stelen of vechten. Een deel van de scholieren hoefde niet mee naar het politiebureau (36%). Bijna de helft van de scholieren kreeg slechts een waarschuwing van de politie (45%), andere sancties waren o.a. een boete (8%), een stop-reactie (13%) en een Halt-straf (8%). 30% van de scholieren is negatief over het optreden van de politie (bijvoorbeeld stom of streng), 50% positief en 13% neutraal. Scholieren die vaker in aanraking zijn gekomen met de politie, meer delicten hebben gepleegd of een zwaardere straf hebben gehad zijn negatiever over die interacties. Scholieren die meer crimineel zijn, zijn vaker

negatief over het optreden van de politie. In het parallelle onderzoek onder 75 criminele jongeren wordt dieper ingegaan op het optreden van de politie.

Het overige deviante gedrag van deze twaalfjarigen is minder omvangrijk: 9% heeft wel eens gerookt, 24% heeft wel eens alcohol gedronken, 2% heeft kalmerende of slaapmiddelen geprobeerd, 1% hasj en 16% heeft wel eens op een gokkast gespeeld. Scholieren die vaak middelen gebruiken of gokken plegen veel meer delicten dan scholieren die dat niet doen.

Uit andere gegevens blijkt wel dat (omgang met) deviant gedrag voor veel scholieren tot de normale gang van zaken behoort. Zo dragen veel scholieren (12%) wel eens een wapen bij zich (4% een zwaar wapen, dit zijn alle wapens behalve zakmes) en is 19% van de scholieren wel eens het slachtoffer van geweld geworden (6% van serieus geweld). 32% van de scholieren heeft wel eens geweld gezien en 40% heeft geweld gezien en/of is zelf slachtoffer geworden van geweld. Scholieren die in aanraking met geweld zijn gekomen plegen meer delicten dan scholieren die dat niet zijn.

De scholieren in dit onderzoek in Rotterdam plegen meer delicten dan de respondenten uit ander onderzoek (Nationale Scholieren Onderzoek, WODC-onderzoek). Dit is opmerkelijk aangezien de scholieren uit deze andere onderzoeken een stuk ouder zijn dan in dit onderzoek (tussen de 12 en 20 jaar tegen 12-jarigen hier). Het is niet zo dat de hoge criminaliteit onder de scholieren in dit onderzoek veroorzaakt wordt, doordat in dit onderzoek veel meer allochtone kinderen zijn opgenomen, want de verschillen tussen allochtone en autochtone scholieren in crimineel gedrag zijn klein.

Marokkanen plegen zelfs een fractie minder delicten dan de andere groepen. Ook bij vernielingsdelicten en gewelddelicten is er geen verschil tussen de groeperingen. Kaapverdianen plegen wel vaker lichte delicten en Antillianen vaker vermogensdelicten.

Het is opmerkelijk dat Marokkaanse scholieren in dit onderzoek niet oververtegenwoordigd zijn in de criminaliteit aangezien dit uit andere onderzoeken steeds naar voren komt. Dit kan veroorzaakt worden door de lage leeftijd van de respondenten in dit onderzoek in vergelijking met andere onderzoeken. De verschillen tussen etnische groepen komen dan pas op latere leeftijd tot uiting. Een andere mogelijkheid voor het geringe verschil tussen Marokkaanse en Nederlandse scholieren kan zijn dat de Marokkaanse jongeren onderrapporteren. Uit de gegevens van dit onderzoek kan dat echter niet worden afgeleid. Zo blijkt er bij schoolsucces geen overrapportage door Marokkaanse jongeren op te treden, terwijl in ander onderzoek wel is gevonden dat Marokkaanse kinderen hun schoolprestaties overdrijven (Kruiter 2002). Het longitudinale vervolgonderzoek zal eventuele onderrapportage door Marokkaanse scholieren aan het licht brengen, dan wel uitsluiten.

Aan de hand van deze gegevens kan geconcludeerd worden dat de twaalfjarige scholieren in Rotterdam niet alleen vaak en veel crimineel gedrag vertonen, maar ook meer dan op grond van ander onderzoek verwacht kon worden. Een opmerkelijk bevinding is dat de allochtone jongeren op deze leeftijd nog niet oververtegenwoordigd zijn in de criminaliteit.

In de volgende paragrafen zal nagelopen worden of en hoe de criminaliteit van de scholieren verklaard kan worden. Eerst komen de meer gangbare theorieën aan de orde: de hulpbronnen ('achterstanden'), de rol van de ouders en de culturele

oriëntatie ('normen en waarden'). Daarna wordt ingegaan op de sociale netwerken ('de vriendjes').

De hulpbronnen van de scholieren

Algemeen wordt verondersteld, dat een tekort aan hulpbronnen leidt tot meer criminaliteit. Onder 'hulpbronnen' worden hier de meer traditionele hulpbronnen verstaan, namelijk de sociaal economische positie, de etniciteit en de aanleg. Sociale netwerken kunnen ook als een hulpbron worden opgevat (Völker en Driessen 2003), maar die worden in dit rapport afzonderlijk behandeld. De onderzochte scholieren blijken niet over erg veel hulpbronnen te beschikken, wat niet verwonderlijk is, want achterstandswijken zijn in het onderzoek oververtegenwoordigd.

Zo heeft 17% een werkloze vader en 38% een moeder die niet werkt en 16% heeft een moeder, 18% een vader zonder enige opleiding. 71% van de scholieren woont in een buurt met veel allochtonen (50% of meer) en 41% van de scholieren noemt 5 of meer negatieve kenmerken van hun buurt. Opmerkelijk genoeg leidt een negatieve perceptie van de buurt er niet toe dat de scholieren hun buurt minder leuk vinden. Scholieren die zich onveilig voelen in hun buurt zijn wel veel negatiever over de buurt.

87% van de scholieren is in Nederland geboren, terwijl 70% allochtoon is. Er zijn dus veel tweede- en derdegeneratie scholieren in het onderzoek opgenomen. Slechts 46% van de scholieren spreekt thuis altijd Nederlands.

24% van de scholieren heeft wel eens problemen met de gezondheid en 29% heeft al okselhaar (seksueel vroegrijp). 16% van de scholieren ervaart problemen met ADHD en 18% heeft emotionele problemen.

Ongeveer één derde van de scholieren heeft problemen met de prestaties op school. Hoe hoger de opleiding van de ouders, des te beter zijn de schoolprestaties.

Uit het voorgaande blijkt duidelijk dat deze scholieren niet kunnen beschikken over ruime hulpbronnen. Vier allochtone groepen hebben te maken met nog minder hulpbronnen dan de andere groepen. De Surinaamse, Antilliaanse en Turkse scholieren hebben elk op vijf gebieden problemen met de hulpbronnen, maar de Marokkaanse scholieren springen er echt uit met problemen op elf gebieden. De vaders en moeders van Marokkaanse scholieren zijn vaak afgekeurd of werkloos. De ouders hebben vaak geen opleiding genoten en wonen in de slechtere buurten. Verder hebben de Marokkaanse scholieren problemen met de gezondheid, met hyperactiviteit en met de schoolprestaties. Nederlandse scholieren hebben alleen last van emotionele problemen en ze hebben zodoende de meeste hulpbronnen van alle groepen.

Ondanks deze geprononceerde verschillen tussen groepen blijkt uit multivariate analyses dat de invloed van de hulpbronnen op het criminele gedrag beperkt is. Of moeder en vader werken en of ze een opleiding hebben gevolgd, heeft nauwelijks effect op de criminaliteit van de scholier.

Ook de buurt lijkt een geringe rol te spelen: alleen als de scholier zijn eigen buurt aantrekkelijker vindt dan pleegt hij iets minder criminaliteit. Wel blijkt er een vrij sterk effect te zijn van in dit onderzoek niet gemeten kenmerken van de

buurten¹. Door middel van officiële statistische gegevens over buurten is geprobeerd te achterhalen waaruit deze invloed van de buurt bestaat, maar dit blijkt niet goed mogelijk te zijn. Het is aannemelijk dat het gaat om de sociale samenstelling van de buurt, zoals het aantal criminelen.

Ook de etniciteit van de scholier speelt maar een zeer geringe rol in zijn criminele gedrag. Scholieren uit overige arme landen en Kaapverdiaanse scholieren plegen een fractie meer lichte delicten. De andere verschillen tussen etnische groeperingen zijn verwaarloosbaar. Ook uit andere analyses blijkt dat het totale effect van etniciteit gering is. Als één analyse wordt uitgevoerd met alle in dit onderzoek gemeten variabelen en één waarin alle etniciteitgerelateerde variabelen zijn weggelaten, dan is het verschil in verklaarde variantie tussen beide analyses miniem. Hieruit blijkt dat etniciteit nauwelijks van invloed is op het criminele gedrag van de scholier, tenminste als er rekening wordt gehouden met de sociale contacten van de scholieren.

De aanleg van de scholier is duidelijker van invloed op het criminele gedrag. Zo heeft vroege rijpheid een positief effect op het aantal gepleegde gewelds- en lichte delicten. Ook scholieren die een predispositie hebben voor ADHD zijn veel criminelere dan scholieren die daar geen problemen mee hebben en ook scholieren die snel boos worden plegen meer geweldsdelicten. Ook de sekse heeft een groot effect op criminaliteit: jongens plegen beduidend meer delicten dan meisjes.

Als alle hulpbronnen in één analyse worden opgenomen blijken de sociaal economische positie en de aanleg meer invloed op het criminele gedrag te hebben dan de etniciteit van de scholier. Het effect van de hulpbronnen blijft ook bestaan als er gecontroleerd wordt voor de andere verklaringen, maar neemt dan wel sterk af. De sociale netwerken verklaren dan het grootste deel van de variantie in crimineel gedrag, gevolgd door de culturele oriëntatie, die een kleiner maar substantieel deel van de criminaliteit verklaart (zie verder hierna).

De ouders van de scholieren

Zoals we hiervoor zagen wordt veelal aangenomen dat gebrek aan controle door de ouders een belangrijke rol speelt bij de jeugdcriminaliteit. Zo zouden ouders van allochtone jongeren bijvoorbeeld te weinig controle op hun kinderen uitoefenen, waardoor deze meer crimineel gedrag vertonen. Daarnaast zouden ook de steun van de ouders en de emotionele binding een rol spelen. In het onderzoek is daarom de controle door en de steun van de ouders in beeld gebracht.

Bijna alle scholieren wonen bij zijn/haar eigen moeder en drie kwart heeft zijn eigen vader thuis wonen (9% stief/pleegvader). De scholieren wonen in een gezin bestaande uit gemiddeld 4,7 personen, namelijk 2,3 volwassenen en 2,4 kinderen.

De scholieren hebben een sterke relatie met de ouders en worden vaak door hen gecontroleerd (98% goede emotionele band; 85% veel controle door ouders). Toch blijkt 15% van de scholieren bij thuiskomst uit school geen ouders aan te treffen. Zorgelijk is dat bij 32% van de scholieren er thuis wel eens iemand geslagen wordt en dat 32% van de scholieren zelf thuis wel eens geslagen wordt.

¹ Dit effect is vastgesteld door een buurtvariabele te fitten op crimineel gedrag.

De ouderlijke situatie is bij Surinaamse, Kaapverdiaanse en Antilliaanse scholieren vaak minder gunstig. Bij hen is er vaak niemand thuis als ze uit school komen en vaak woont de eigen vader niet thuis. Verder vindt er bij deze scholieren veel huiselijk geweld plaats. Bij de Kaapverdiaanse scholieren wordt zelfs de helft van de scholieren geslagen thuis. De Surinaamse en Kaapverdiaanse scholieren krijgen weinig steun van moeder (76 en 74%) en de Antilliaanse scholieren weinig van vader (48%). De ouders van Surinaamse scholieren komen verder vaak in aanraking met de politie (24%). Scholieren uit Turkije en uit rijke landen hebben een gunstigere ouderlijk situatie. Bij de Turkse en Marokkaanse scholieren is er ook bijna altijd iemand thuis als ze uit school komen. Dit komt doordat de Turkse en Marokkaanse ouders weinig werkzaam zijn. Ondanks deze verschillen zijn er geen verschillen in de controle die de ouders over hun kinderen uitoefenen tussen de etnische groepen.

De ouderlijke situatie van Nederlandse kinderen is erg gunstig. Nederlandse kinderen krijgen veel steun van de ouders, de ouders zijn niet vaak crimineel, vader woont vaak thuis, er is vaak iemand thuis als de scholier uit school komt en de Nederlandse kinderen worden in vergelijking met andere groepen minder vaak geslagen thuis.

Het blijkt dat de scholieren met deviante ouders en de scholieren waarvan maar één ouder thuis woont meer criminele activiteiten ondernemen. Opmerkelijk is dat de invloed van de steun door ouders op het criminele gedrag van de scholieren vrij beperkt blijkt te zijn. Wel plegen scholieren met ouders die veel controle uitoefenen gemiddeld 6 delicten tegen 10 delicten voor scholieren met weinig controle. Ook een slechte band met de ouders is van belang (ook 10 tegen 6 delicten). Daarnaast is huiselijk geweld van invloed op het criminele gedrag: scholieren die zelf geslagen worden of waar iemand thuis geslagen wordt, plegen 9 delicten (tegen 6 delicten bij scholieren waar dat niet gebeurt).

Als al deze 'oudervariabelen' in een regressieanalyse worden samengenomen dan verklaren ze tezamen 12% van het criminele gedrag van de scholier, wat erg weinig is. De rol van de ouders is dus wel evident aanwezig, maar bijzonder groot is deze rol niet.

De culturele oriëntatie van de scholieren

Normen en waarden hebben momenteel een dominante positie in de discussies over integratie. Gebrek aan normbesef en ontbrekend inzicht in de waarden van de westerse samenleving zouden verantwoordelijk zijn voor veel problemen. Over welke normen en waarden het precies gaat, blijft veelal in het ongewisse. Zeven dimensies zijn in dit onderzoek gebruikt om de normen en waarden van de scholieren, anders gezegd hun culturele oriëntatie, vast te stellen: drie traditionalisme dimensies (religie, seksdifferentiatie en etnocentrisme), twee dimensies die een indicatie geven van de algemene gerichtheid op collectieve goederen (individualisme en collectieve goederen) en twee dimensies die respectievelijk dicht en erg dicht liggen tegen het te verklaren criminele gedrag, namelijk respect voor regels en normvastheid. Deze laatste dimensie kan zelfs als een gedragsintentie beschouwd worden. Een relatie met het te verklaren criminele gedrag is om die reden minder relevant.

68% van de scholieren heeft een geloof. 34% is islamitisch, 15% christelijk en 11% katholiek. 41% gaat naar een protestants-christelijke school, 31% naar een openbare school 20% naar een katholieke school en 8% naar een islamitische school. Van de islamitische scholieren gaat 32% naar een protestants-christelijke school en van de ongelovige scholieren gaat 35% naar een katholieke en 40% naar een protestants-christelijke school. 'Religie vast' betonen de ouders van deze scholieren zich niet bij hun schoolkeuze.

27% van de scholieren heeft een sterk religieuze instelling, ze vinden bijvoorbeeld dat een kind uit de familie niet mag trouwen met iemand van een ander geloof of ze vinden het jammer dat het geloof in Nederland minder belangrijk is geworden. Van de scholieren die naar een islamitische school gaan heeft 46% een sterk religieuze instelling, van diegenen die naar een katholieke school gaan slechts 15%. Dit is zelfs minder dan op openbare scholen (27%).

53% van de scholieren is individualistisch ingesteld, ze vinden bijvoorbeeld dat iemand van 18 jaar op zichzelf mag gaan wonen. 90% heeft respect voor regels en gezag, bijvoorbeeld blijkend uit de opvatting dat je je ouders moet gehoorzamen. 34% van de scholieren differentieert tussen de seksen, ze vinden bijvoorbeeld dat de vrouw verantwoordelijk is voor het huishouden. 11% is niet normvast. Deze scholieren zijn onder andere van mening dat je best mag liegen als dat veel geld oplevert of stelen van de rijken. 65% van de scholieren is etnocentrisch, ze hebben een hoge dunk van hun eigen etnische groep en ze zijn trots bij die groep te horen. 82% is gericht op collectieve goederen, hen kan het onder andere wat schelen dat mensen in arme landen het slecht hebben. De dimensies correleren niet sterk met elkaar, ze meten dus allemaal een ander deel van de culturele oriëntatie.

Er zijn veel verschillen tussen de etnische groepen in culturele oriëntatie. Vooral de Turkse en Marokkaanse scholieren hebben een meer traditionele oriëntatie. Turkse scholieren zijn sterk religieus, niet individualistisch ingesteld en ze benadrukken de verschillen tussen mannen en vrouwen. Marokkaanse scholieren zijn gelovig, hebben veel respect voor regels en zijn vaak etnocentrisch. De Marokkaanse scholieren zijn wel modern in hun gerichtheid op collectieve goederen. Nederlandse scholieren zijn het minst traditioneel ingesteld: ze zijn het minst gelovig, het meest individualistisch, differentiëren het minst tussen de seksen en hebben weinig respect voor regels en gezag. Ook de scholieren uit overige rijke landen, de Antillianen en scholieren uit overige arme landen zijn vrij modern ingesteld. De Kaapverdiaanse en Surinaamse scholieren hangen tussen traditioneel en modern in.

De culturele oriëntatie van de scholier blijkt van invloed te zijn op het criminele gedrag van de scholier. 22% van de variantie in de criminaliteit wordt verklaard door de culturele oriëntatie. Het grootste deel van deze verklaarde variantie komt voor rekening van de normvastheid. Hoe normvaster de scholier is, des te minder delicten hij pleegt. Dat is niet verbazingwekkend, normvastheid (liegen als het uitkomt, stelen van de rijken) en crimineel gedrag liggen dicht tegen elkaar aan. Daarnaast blijken individualistische scholieren meer delicten te plegen en ook de gerichtheid op collectieve goederen speelt een rol: hoe meer de scholier op collectieve goederen gericht is, des te minder delicten pleegt hij. Het effect van etnocentrisme komt alleen (zwak) naar voren als de normvastheid

buiten beschouwing wordt gelaten. Etnocentrische scholieren ondernemen dan iets minder criminele activiteiten.

Uit een regressie-analyse waarin én de sociale netwerken én de culturele oriëntatie is opgenomen blijkt dat de culturele oriëntatie zijn invloed op het criminele gedrag niet verliest als gecontroleerd wordt voor het effect van de netwerken. De sociale netwerken blijken echter veel meer invloed op het criminele gedrag uit te oefenen dan de culturele oriëntatie. De normen en waarden die de jongeren aanhangen zijn dus van invloed op hun kansen om crimineel gedrag te gaan vertonen, maar de vriendjes van de jongeren hebben meer effect op hun criminele gedrag.

De sociale netwerken van de scholieren

Dit onderzoek is opgezet om de waarde van de sociale netwerkbenadering voor de verklaring van crimineel gedrag te onderzoeken. In de voorgaande paragrafen zijn de meer gangbare benaderingen aan bod gekomen, zoals de hulpbronnen, de rol van de ouders en de culturele oriëntatie van de scholieren. We hebben gezien dat de hulpbronnen (aanleg, SES) en de ouders een duidelijke, maar vrij beperkte rol spelen, de rol van de culturele oriëntatie is groter. In deze paragraaf wordt nagegaan of de structuur en de kenmerken van de sociale netwerken een betere verklaring kunnen bieden van het criminele gedrag. Eerst volgt een beschrijving van deze netwerken.

In het onderzoek is het familienetwerk, het schoolnetwerk, het buurtnetwerk, het groepjenetwerk, het verenigingsnetwerk en het netwerk met criminele andere personen onderzocht. Per netwerk is geïnventariseerd met hoeveel kinderen de scholier (hoe frequent) contact heeft en hoe crimineel of deviant deze kinderen in de netwerken zijn en hoeveel steun ze van hen ontvangen.

6% van de scholieren heeft geen contact met kinderen uit hun familie, 2% gaat niet om met kinderen van school buiten schooltijd, 15% van de scholieren gaat niet om met kinderen uit de buurt, 38% niet met kinderen uit een groepje en 51% gaat niet met kinderen van een vereniging om (buiten de vereniging). Een scholier kan met één kind zowel in de buurt als op school en op de vereniging omgaan. Er is veel van dergelijke overlap tussen de kinderen uit de verschillende netwerken. De scholieren gaan vooral vaak om met kinderen in de buurt én op school, in de buurt én in het groepje, in het groepje én op school en ze gaan vaak met kinderen uit de familie om in de buurt. Opgeteld gaan de scholieren gemiddeld met 29 kinderen om, gecorrigeerd voor deze overlap met 22 kinderen. De contactfrequentie met kinderen uit de verschillende netwerken ligt hoog voor kinderen uit de buurt en kinderen uit het groepje (83 en 90% frequent) en laag voor neven/nichten of kinderen van de vereniging (53 en 55% frequent).

De scholieren hebben veel interetnische contacten. Ze gaan met veel kinderen om van andere afkomst, al gaan ze nog het meeste om met kinderen uit de eigen etnische groep. De Nederlandse scholieren gaan het minste met kinderen uit andere etnische groepen om.

Bijna alle scholieren gaan in deze netwerken om met kinderen die ongeveer van dezelfde leeftijd zijn (14 jaar of jonger). In de buurt gaan de scholieren ook

vaak om met oudere kinderen (21%). In het groepje en de vereniging komt dat minder vaak voor (8 en 17%).

De scholieren gaan met veel kinderen om die wel eens criminele of deviante activiteiten ondernemen (stelen, vechten, vernielen): 28% gaat op school om met deviante kinderen, 32% in buurt, 28% in het groepje, 35% op de vereniging en 19% in de familie. De scholieren hebben ook vaak contact met kinderen die met de politie in aanraking zijn gekomen (van 19 tot 23% per netwerk). Daarnaast heeft ook nog 22% van de scholieren contact met 'andere criminele mensen'.

De scholieren gaan ook met veel kinderen om die alcohol drinken, roken en/of gokken, het meest in de familie (34% scholieren met drinkende familieleden), gevolgd door kinderen in de buurt (23%), school (21%), groepje (15%) en vereniging (16%).

Gemiddeld ontvangt 43% van de scholieren in ieder afzonderlijk netwerk veel steun. De meeste steun wordt verworven uit het familienetwerk (46%), gevolgd door het schoolnetwerk (44%), het buurtnetwerk (43%), het groepjenetwerk (41%) en tenslotte het verenigingsnetwerk (23%). De scholieren vinden de kinderen uit de familie het belangrijkste, gevolgd door kinderen van school, groepje, buurt en tenslotte de kinderen uit de vereniging.

Er zijn weinig verschillen tussen de etnische groeperingen in de totale contactintensiteit van de scholieren met de kinderen in alle netwerken. Alleen de scholieren uit rijke landen hebben een lage contactintensiteit met de kinderen in de netwerken. Ze hebben met weinig kinderen contact, geen frequent contact en ze ontvangen weinig steun van de kinderen.

Er zijn wel verschillen tussen de etnische groepen in de contactintensiteit per netwerk. Zo hebben Antilliaanse en Surinaamse scholieren veel contact met kinderen uit de familie, Kaapverdiaanse en Marokkaanse scholieren veel met buurtkinderen, Turkse scholieren hebben weinig contact met kinderen uit een groepje en Nederlandse en Kaapverdiaanse scholieren gaan met veel kinderen van de vereniging om.

De netwerken van Surinaamse, Kaapverdiaanse scholieren en scholieren uit arme landen zijn het meest deviant en crimineel. De Kaapverdianen hebben zelfs èn veel deviante kinderen èn veel criminele kinderen in hun netwerken èn ze halen vaak wat uit met kinderen in hun netwerken.

Uit de analyses die per netwerk zijn uitgevoerd komt duidelijk naar voren dat de deviantie van de kinderen in de netwerken een zeer belangrijke rol speelt bij het verklaren van criminaliteit. Hoe meer kinderen in de verschillende netwerken deviant/crimineel zijn, hoe meer delicten de scholier zelf pleegt. Ook blijkt dat hoe meer contact de scholier heeft met 'andere criminele mensen' des te criminelier hij zelf is. Bij het buurt-, school- en groepjenetwerk speelt ook de contactfrequentie een rol. Hoe vaker de scholier contact heeft met kinderen uit de netwerken, des te meer crimineel gedrag vertoont hij. Hoewel het effect van de contactfrequentie veel kleiner is dan het effect van de deviantie in de netwerken, is het zeer opmerkelijk dat méér contact tot méér criminaliteit leidt, zelfs als constant gehouden wordt op de criminaliteit van de netwerkleden. Het wijst op de gangbaarheid, men kan ook zeggen 'normaliteit', van deviant gedrag in de netwerken van deze kinderen in Rotterdam.

Na het samenvoegen van de verschillende netwerken en het toevoegen van een overlapmaat blijkt dat de netwerken van kinderen uit het groepje en buurt en het

netwerk van 'overige criminelen' de meeste invloed op het criminele gedrag van de scholier hebben. Verder blijkt dat al deze netwerkkenmerken tezamen maar liefst 43% van de variantie in het criminele gedrag van de scholier verklaren. Netwerken hebben dus een bijzonder groot effect op de criminaliteit van de scholier. Hieruit kan geconcludeerd worden dat voor scholieren in groep 8 van de basisschool (rond de 12 jaar oud) de sociale netwerken waarin ze verkeren van groot belang zijn. Deze netwerken bepalen voor een aanzienlijk deel of ze wel of niet crimineel gedrag vertonen en daarmee vermoedelijk tevens welke weg zij in hun verdere leven zullen inslaan.

Dit effect van de sociale netwerken houdt uitstekend stand tegen andere verklaringen. Als er wordt gecontroleerd voor variabelen die op basis van deze andere verklaringen gemeten zijn, dan blijft het effect van de netwerken veel sterker dan de effecten van hulpbronnen, ouders en culturele oriëntatie.

Het effect van de school

In het bovenstaande is de school van de kinderen alleen aan de orde geweest voor zover het gaat om het sociale netwerk dat de scholieren hebben met de kinderen van de school. Het bleek dat deze kinderen een flinke invloed kunnen hebben op de criminaliteit, maar de invloed van de buurtkinderen en van het groepje is groter.

In dit onderzoek zijn verder geen kenmerken van de school of van de klas direct gemeten. Om toch een indruk te krijgen van het effect van de kenmerken van de 25 scholen op de criminaliteit van de scholieren is een extra analyse uitgevoerd¹. Bij een dergelijke analyse kan wel nagegaan worden of er een effect is van de school op de criminaliteit, maar de aard van dit effect blijft onbekend. Er blijkt inderdaad een effect op te treden, maar dit effect is kleiner dan het effect van de buurt en zeer veel kleiner dan het effect van de sociale netwerken. De rol van de school is dus beperkt.

Het totale model

Als alle besproken variabelen tezamen in één model worden opgenomen, dan blijkt 52% van de variantie in het criminele gedrag van de scholieren verklaard te kunnen worden. De helft van dit gedrag kan dus verklaard worden. Dit is bijzonder veel. In sociaal wetenschappelijk onderzoek wordt standaard niet meer dan 30 à 35% van de variantie verklaard.

Robuustheid van de resultaten

Bij dergelijke analyses is het mogelijk dat toevalligheden een rol spelen bij de resultaten. Omdat de criminaliteit van de scholieren op een bepaalde manier gemeten is, zouden bijvoorbeeld vertekeningen kunnen zijn opgetreden. Om dit uit te

¹ Door een variabele 'school' te fitten op criminaliteit.

sluiten, is de robuustheid van de resultaten onderzocht door alle analyses zes keer opnieuw uit te voeren, steeds met een op een andere manier geoperationaliseerde variabele voor de criminaliteit van de jongeren. Deze analyses zijn uitgevoerd met factorscores van het aantal gepleegde delicten, met politiecontacten en met vier verschillende soorten delicten. De resultaten van deze analyses met een anders geoperationaliseerde afhankelijke variabelen laten een vrijwel identiek beeld zien.

Verder blijkt dat juist vernielingsdelicten en geweldsdelicten beter verklaard kunnen worden dan de lichte delicten en vermogensdelicten. Hieruit kan geconcludeerd worden dat de hier gehanteerde verklaringen met name goed van toepassing zijn op de meer serieuze delicten.

Daarnaast is nog een analyse uitgevoerd om te controleren voor het grote aantal netwerkvariabelen in de analyses. Het is mogelijk dat een deel van de verklaarde variantie is terug te voeren op het feit dat er voor het meten van de kenmerken van de netwerken meer variabelen gebruikt zijn dan voor het meten van bijvoorbeeld de culturele oriëntatie. Door het verkleinen van het aantal netwerkvariabelen neemt de verklaarde variantie slechts af met 4% (van 42 naar 38%) waaruit geconcludeerd kan worden dat het hoge percentage verklaarde variantie van de netwerken niet veroorzaakt wordt door het grote aantal netwerkvariabelen.

Daarnaast kan er gewezen worden op het parallelle onderzoek dat is uitgevoerd onder jonge criminelen van 12 tot 18 jaar in aansluiting op politiecontacten van deze jongeren (Broekhuizen en Driessen 2006). Uit dat onderzoek komt zeer systematisch naar voren dat de netwerken van deze crimineeltjes in nog sterkere mate de kenmerken vertonen die in het onderhavige onderzoek zijn gevonden bij deviante scholieren van twaalf jaar (met name veel contact met criminele vrienden). Ook uit een verkenning onder jonge allochtone criminelen blijkt de dominante rol van de sociale netwerken bij de start van het criminele gedrag (Op den Kamp e.a. 2002). In een eerder stadium is tenslotte al uit een literatuurstudie naar voren gekomen dat van 48 internationale publicaties met onderzoeksresultaten over jeugdcriminaliteit er 43 opgevat kunnen worden als een ondersteuning voor het netwerkperspectief op jeugdcriminaliteit (Driessen e.a. 2002: 234).

De 'bewijskracht' van de bevindingen

Deze inmiddels bepaald niet kinderachtige staat van dienst van de netwerktheorie van jeugdcriminaliteit neemt niet weg dat nog niet is aangetoond dat de causale verbanden inderdaad lopen zoals hier steeds verondersteld wordt. In het bovenstaande is gemakshalve vaak gesproken over 'effecten van de sociale netwerken' of 'dit leidt ertoe dat'. Strikt genomen laten de verzamelde gegevens een dergelijke taalgebruik niet toe, omdat alle gegevens op hetzelfde moment verzameld zijn. Het is nog steeds mogelijk dat jongeren eerst crimineel worden, om wat voor reden dan ook, en pas daarna op zoek gaan naar criminele vrienden.

Vanzelfsprekend zoeken criminele jongeren criminele vrienden en dit fenomeen zal voor een deel verantwoordelijk zijn voor de bijzonder sterke samenhangen die hier gevonden zijn tussen criminaliteit en criminele vrienden. Maar het is op grond van de nu beschikbare gegevens onaannemelijk dat hierdoor deze sterke samenhangen grotendeels kunnen worden wegverklaard.

Na het longitudinale vervolgonderzoek kan hier meer duidelijkheid over worden gegeven. Dan is het mogelijk na te gaan of de samenstelling van het sociale netwerk op twaalfjarige leeftijd een effect heeft op de criminaliteit op vijftienjarige leeftijd.

Conclusie

Dit onderzoek is opgezet met de bedoeling na te gaan of de samenstelling van de sociale netwerken van jongeren van invloed is op hun criminele en deviante gedrag en in hoeverre deze benadering een betere verklaring biedt dan de meer gangbare opvattingen over jeugdcriminaliteit.

Onder het hierboven gemaakte voorbehoud dat er nog geen uitsluitel gegeven kan worden over de causaliteit van de verbanden, kan gesteld worden dat de sociale netwerken boven verwachting goed in staat blijken het criminele gedrag van twaalfjarige scholieren te verklaren. Dit criminele gedrag wordt in belangrijke mate bepaald door de ontmoetingskansen van de jongeren met criminele vriendjes en vriendinnetjes in de verschillende sociale contexten waar de jongeren anderen tegenkomen, zoals de buurt, de school, het groepje, de familie en de vereniging.

Alternatieve en meer gangbare verklaringen voor jeugdcriminaliteit hebben wel degelijk hun waarde, maar de verklaring die met deze gangbare theorieën van jeugdcriminaliteit gegeven kan worden is veel beperkter.

Dit is de voornaamste conclusie van dit onderzoek. Daarnaast zijn met name de volgende punten van belang.

- De verklaring van de zwaardere vormen van criminaliteit is niet wezenlijk anders dan de verklaring van lichtere vormen. Precies dezelfde sociale mechanismen spelen een rol.
- Een betere band met de ouders en meer controle door de ouders leiden tot minder criminaliteit. De ouders spelen dus wel degelijk een rol, maar deze rol blijkt vrij klein te zijn.
- Jongeren die meer normvast zijn, die meer respect hebben voor regels en die meer gericht zijn op anderen zijn minder crimineel. 'Normen en waarden' doen er derhalve toe, maar het effect van dergelijke waarden is veel geringer dan het effect van de vrienden.
- De godsdienst en de godsdienstigheid van de jongeren doen weinig ter zake. Islamitische jongeren zijn niet criminel en niet minder crimineel dan andere jongeren. Katholieke scholieren zijn wel een fractie criminel.
- Jongeren in een uitgesproken achterstandssituatie zijn criminel, maar ook dit effect is vrij zwak. Hetzelfde geldt voor het effect van de aanleg (ADHD, IQ).
- Op twaalfjarige leeftijd is er waarschijnlijk nog geen verschil in criminaliteit tussen de verschillende etnische groepen.
- Als er rekening wordt gehouden met de samenstelling van de sociale netwerken, dan heeft etniciteit geen enkel effect op de criminaliteit.
- De vrienden in de buurt hebben meer invloed dan de vrienden op school. Ook uit andere analyses blijkt dat de buurt van meer belang is voor de criminaliteit dan de school.

- Er is veel sprake van huiselijk geweld (32% wordt thuis geslagen). Vooral de Kaapverdiaanse, Surinaamse en Antilliaanse scholieren worden thuis vaak geslagen. Ook geweld buitenshuis komt veel voor (19% slachtoffer).
- Opmerkelijk is dat slechts 23% van de Antilliaanse scholieren een vader thuis heeft wonen
- De criminaliteit van deze Rotterdamse jongeren is veel omvangrijker dan op grond van ander onderzoek verwacht kon worden.
- Méér sociaal contact met vrienden en vriendinnen leidt in sommige gevallen tot méér criminaliteit, ook als er in de analyse rekening mee wordt gehouden, dat meer contact vaak samengaat met meer contact met criminele vrienden. Het sociale contact zelf is in deze gevallen (school, groepje) dus criminogeen.
- Ook overlap van netwerken, dit is deelname van dezelfde kinderen aan meerdere netwerken, heeft een zelfstandig effect op de criminaliteit.
- De drie voorgaande punten wijzen er op dat er in Rotterdam een zeer zorgelijke situatie bestaat. Criminaliteit lijkt een geïntegreerd deel uit te maken van het normale sociale leven van deze twaalfjarige jongeren. Betere sociale integratie leidt tot meer criminaliteit.

Afsluiting

Uit deze bevindingen kunnen verstrekkende beleidsaanbevelingen worden afgeleid. Omdat dit rapport in zekere zin een tussenstand weergeeft wordt, in afwachting van de longitudinale data, hier alleen de hoofdlijn weergegeven.

Bij veel maatschappelijke problemen, of het nu de integratieproblematiek, de jeugdcriminaliteit, verslavingsproblematiek of geweld tegen werknemers betreft, worden altijd in eerste instantie oplossingen aangedragen, die zich richten op de kennis of de normen en waarden van de betrokkenen. Burgerschapskunde, beheersing van de Nederlandse taal, kennis van normen en waarden, voorlichting, aandacht binnen het onderwijs, opvoeding door de ouders, training in sociale vaardigheden enzovoorts, dat zijn de standaardrecepten waarmee men dergelijke problemen te lijf wilt gaan. In al deze recepten vormen de cognitieve elementen het hoofdbestanddeel. In het licht van de onderzoeksbevindingen is deze fixatie op cognitieve elementen niet terecht en dient de nadruk veel meer dan momenteel gelegd te worden op sociale aspecten, zoals arbeidsparticipatie, sociaal contact op het werk, deelname aan verenigingen en clubs, de sociale samenstelling van buurten, sociaal contact in buurten, de sociale samenstelling van de school en sociaal contact op school. Wat dit betreft is er overigens al een kentering zichtbaar, nu er veel meer nadruk wordt gelegd op arbeidsparticipatie dan voorheen.

De Politie, financier en eerste adressant van dit onderzoek, zou in het licht van de onderzoeksbevindingen een verschuiving van meer repressieve naar meer proactieve interventies en een verschuiving van individuele interventies naar meer op groepen gerichte interventies kunnen overwegen bij de aanpak van de jeugdcriminaliteit.

Bijlagen

Bijlage 1: Noten bij tabel 1.2 en Extra informatie onderzoek Kromhout en van San 2003

Noten bij tabel 1.2

- ¹ Delicten per bevolkingscategorie berekend voor de stad Amsterdam. Overschatting eerste kolom daar de opgave van de bevolking op een kleiner gebied betrekking heeft dan de opgave van de delicten. Hierdoor onderschatting van de oververtegenwoordiging.
- ² Politieregistraties. 196 Turkse, 182 Marokkaanse, 206 Surinaamse en 204 (vergelijkbare) autochtone jongeren van 12 tot 17 jaar. Van de autochtone jongeren zonder dezelfde sociaal-economische achtergrond is 10% ooit door de politie gearresteerd.
- ³ Gebaseerd op dossiers van minderjarige jongeren met civielrechtelijk en/of strafrechtelijk contact met het bureau Jeugdzaken van de Haagse politie.
- ⁴ Gebaseerd op 13.000 registraties van arrestaties van 12- tot 17-jarige jongeren op grond van verstoring openbare orde in de vier grote steden in 1988 (1e rij) en 1990 (2e rij). Aandeel in aanhoudingen van verdachten per 100 jongens.
- ⁵ Gebaseerd op gegevens uit het HKS van de politieregio's Amstelland, Rijnmond en Noord-Brabant West. Registraties van geverbaliseerde personen.
- ⁶ Op basis van eerdere vergelijkende onderzoeken.
- ⁷ Gegevens gebaseerd op politieregistraties en interviews jongeren 12-17 jaar.
- ⁸ Gegevens over 12 tot 25 jarigen in 1994 in het HKS geregistreerd. Minderjarigen (politiesept of HALT-afdoening) zijn niet in het HKS geregistreerd. Over hen is een apart aantal gegevens in het rapport opgenomen.
- ⁹ Vergelijkbare onderzoeksmethode IVR 1993 en 1994.
- ¹⁰ Alle jongeren van 12 tot 23 jaar die in 1995 en 1996 door de Deventer politie zijn geverbaliseerd. Dit zijn 838 jongeren die 1397 delicten pleegden.
- ¹¹ Cijfer voor Afrikanen (3.3), Joegoslaven (3.3) en Oost-Europeanen (3.0).
- ¹² Eerste rij: Autochtone jongeren uit dezelfde buurt afkomstig als de verschillende groepen allochtone jongeren. Onderzoeksgroep bestaat uit 811 jongens van 12 tot 17 jaar. Tweede rij: 34.254 jongens van 12 tot 17 jaar (1994-1999). Betreft geweldsdelicten, diefstal delicten en vernielingen en openbare orde (Scholieren-onderzoek).
- ¹³ Percentage verdachten binnen betreffende bevolkingsgroep in 2000 (12 t/m 24 jaar). HKS en CBS bewerking WODC/ISEO.
- ¹⁴ Percentage verdachten 2002, jongeren tussen 12-17 jaar. Percentages mannen en vrouwen samengenomen met correctie voor gemiddelde aantallen mannen en vrouwen in onderzoek.

Extra informatie onderzoek Kromhout en van San 2003.

Voor dit onderzoek zijn de landelijke verdachtencijfers geanalyseerd van jongeren tussen de 12 en 17 jaar (HKS van de politie). Uit deze cijfers blijkt dat ook een groot deel van de 'overige allochtone groeperingen' oververtegenwoordigd is in de verdachtencijfers. Jongeren afkomstig uit diverse Europese landen (anders dan Nederland) zijn tussen de 1,4 en 2,8 keer vaker in de verdachtencijfers vertegenwoordigd dan alle jongeren gemiddeld: Italië 2,8 keer zo vaak, Frankrijk 1,7, België 1,7, Polen 1,5 en Duitsland keer. Jongeren uit niet Europese landen: Sovjet-Unie (5,3), Angola (4,4), Soedan (4,0), Sierra Leone (3,8), Somalië (3,5), voormalig Joegoslavië (3,7), Ethiopië en Eritrea (3,7), Congo (3,2), Iran (2,5) en Irak (2,5) blijken ruim twee tot vijfmaal vaker dan de gemiddelde jongere verdacht te worden van een strafbaar feit (Kromhout en van San 2003).

Bijlage 2: Factoranalyse delicten

Er zijn factoranalyses uitgevoerd om te kijken of er in de criminele delicten (25 soorten) overkoepelende factoren te vinden zijn. Uit de eerste factoranalyse blijkt dat er 7 componenten te onderscheiden vallen (eigenwaarde boven 1). Omdat deze 7 factoren moeilijk inhoudelijk te interpreteren vallen, worden de volgende drie factoranalyses gepresenteerd:

- met een één factoroplossing

Tabel 1 Factorladingen bij één factoroplossing (principale componenten) en met een twee factorenoplossing (met varimax-rotatie).

	één factoroplossing	twee factorenoplossing (varimax geroteerd)	
	criminaliteit	ernstige criminaliteit	niet ernstige criminaliteit
iemand bedreigd met een wapen	,72	,73	
iets in ov beschadigd	,73	,73	
iemand met een wapen verwond	,54	,73	
ergens ingebroken	,58	,62	
een ruit ingegooid of geslagen	,65	,59	
een fiets beschadigd	,65	,59	
een fiets of brommer gestolen	,54	,59	
iets op straat beschadigd	,52	,54	
iets op school beschadigd	,49	,52	
spullen van school stelen	,48	,44	
iets kopen dat gestolen is	,39	,42	
iets anders dat niet mag ¹	,37	,34	
iets anders beschadigd	,31	(,29)	
uit de winkel gestolen	,54		,70
met stiften/spuitbus dingen bewerkt	,55		,63
zonder betalen met OV meegegaan	,44		,60
iets anders gestolen	,31		,55
meegedaan aan vechtpartij	,43		,55
iemand gepest/gechanteerd	,35		,50
prijkaartjes verwisselen	,46		,46
een brandje aangestoken	,55	,36	,43
geld van thuis stelen	,46		,38
een dag spijbelen	,41		,38
iemand ernstig in elkaar geslagen	,34		,35
een auto beschadigd	,40		(,30)
eigenwaarde	6,3	6,3	1,8
% verklaarde variantie	25,2	25,2	7,3
cronbach's alfa	,82	,77	,74

Alleen factorladingen groter dan .30 zijn opgenomen.

- twee factorenoplossing (varimax geroteerd)
- drie factorenoplossing (varimax geroteerd)

Uit de factoranalyse met een twee factorenoplossing komen een ernstige criminaliteitfactor en een minder ernstige criminaliteitfactor naar voren (zie tabel 1). Deze factoren zijn inhoudelijk echter niet sterk gescheiden aangezien 'iemand ernstig in elkaar slaan' onder de factor 'niet ernstige criminaliteit' valt.

Uit de drie factorenoplossing komt een derde factor naar voren met voornamelijk vernielingsdelicten (tabel 2). De verklaarde variantie van deze factor en de onderlinge consistentie van de items (Cronbach's Alfa) zijn echter slecht. Hieruit kan afgeleid worden dat deze derde factor weinig bijdraagt aan de al eerder uitgevoerde factoranalyse met 2 factoren.

Aangezien echter ook de twee factorenoplossing inhoudelijk niet sterk is, is er voor gekozen deze factoren niet te gebruiken bij verdere (regressie)analyses. Voor de regressieanalyses is gebruik gemaakt van de somscore op de verschillende delicten (hoofdstuk 10). In hoofdstuk 14 zal

Tabel 2 Factoranalyse met drie factorenoplossing met varimax-rotatie.

	ernstige criminaliteit	niet-ernstige criminaliteit	vernielings- delicten
iemand bedreigd met een wapen	,77		
iemand met een wapen verwond	,73		
iets in ov beschadigd	,71		
ergens ingebroken	,61		
een fiets beschadigd	,56		
een fiets of brommer gestolen	,56		
iets op straat beschadigd	,54		
een ruit ingegooid of geslagen	,53		,31
spullen van school stelen	,49		
iets op school beschadigd	,43		
iets kopen dat gestolen is	,43		
iets anders beschadigd			,72
iets anders dat niet mag			,61
een brandje aangestoken		,37	,44
een auto beschadigd			,33
uit de winkel gestolen		,67	
met stiften/spuitbus dingen bewerkt		,63	
zonder betalen met ov meegegaan		,59	
iets anders gestolen		,50	
meegedaan aan vechtpartij		,58	
iemand gepest/gechanteerd		,50	
prijkaartjes verwisselen		,47	
geld van thuis stelen	,32	,40	
iemand ernstig in elkaar geslagen		,42	
een dag spijbelen		,34	
eigenwaarde	6,3	1,8	1,4
% verklaarde variantie	25,2	7,4	5,6
cronbach's alfa	,77	,74	,48

ter controle aandacht besteed worden aan een regressie op de factor uit de één factoroplossing (zie tabel 1). Andere wetenschappers hebben overigens vergelijkbare problemen ondervonden bij het maken van schalen voor delinquentie met behulp van factoranalyses (zie bijvoorbeeld Nijboer, 1997, pag. 91-94).

Bijlage 3 Buurtkenmerken en geboorteland van scholier en ouders

Tabel 1 Factorladingen items schaal 'buurtgevoel'.

	factorlading 7 items	factorlading 6 items
1 onveilig voelen	,62	,63
2 vuilnis, glas op straat	,62	,66
3 leuke buurt	,63	,60
4 drugs kopen en verkopen	,68	,69
5 speelplaats voor kinderen	,39	----
6 criminele mensen	,75	,77
7 lege, dichtgetimmerde huizen	,51	,53
eigenwaarde	2,6	2,5
% verklaarde variantie	37,8	42,5
Cronbach's alfa	,72	,73

Tabel 2 Geboorteland scholier (N=677), vader (671) en moeder (673), beide (670).

	% scholier	% vader	% moeder	% beide
Nederland	87,1	34,9	36,4	31,2
Suriname	1,8	12,1	13,1	10,1
Turkije	1,8	14,7	13,8	13,4
Marokko	1,2	12,8	12,2	11,8
Antillen	1,9	3,9	3,1	2,5
Kaapverdië	1,1	7,3	7,7	6,9
overige rijke landen				
Duitsland	0,5	0,1	0,3	0,0
China	0,1	2,3	1,9	1,9
Engeland	0,0	0,1	0,0	0,0
Frankrijk	0,1	0,1	0,4	0,1
Griekenland	0,0	0,1	0,1	0,1
Italië	0,0	0,4	0,0	0,0
Spanje	0,1	0,1	0,3	0,0
Portugal	0,1	0,0	0,4	0,0
overige arme landen				
Afghanistan	0,6	0,7	0,6	0,6
Somalië	0,6	1,0	0,9	0,9
Irak	0,5	0,6	0,6	0,6
Zuid-Afrika	0,3	0,3	0,1	0,1
Iran	0,3	0,7	0,6	0,6
Albanië	0,2	0,1	0,1	0,1
Algerije	0,0	0,3	0,1	0,0
Angola	0,1	0,1	0,3	0,1
Bosnië	0,1	0,3	0,1	0,1
Brazilië	0,1	0,1	0,1	0,1
Bulgarije	0,0	0,3	0,3	0,3
Chili	0,0	0,0	0,1	0,0
Colombia	0,0	0,0	0,1	0,0
Congo	0,0	0,3	0,0	0,0
Dom. Republiek	0,0	0,3	0,4	0,3
Ecuador	0,1	0,1	0,1	0,0
Eritrea	0,0	0,6	0,6	0,6
Ethiopië	0,0	0,1	0,3	0,1
Filippijnen	0,0	0,0	0,1	0,0
India	0,0	0,4	0,1	0,0
Indonesië	0,0	0,7	0,6	0,3
Israël	0,0	0,1	0,0	0,0
Koerdistan	0,0	0,1	0,1	0,1
Kosovo	0,0	0,1	0,1	0,0
Kroatië	0,0	0,3	0,3	0,3
Macedonië	0,0	0,1	0,1	0,1
Pakistan	0,1	1,0	1,0	0,9
Roemenië	0,0	0,0	0,1	0,0
Slovenië	0,0	0,1	0,0	0,0
Soedan	0,1	0,0	0,0	0,0
Syrië	0,1	0,1	0,3	0,1
Voormalig Joegoslavië	0,1	0,1	0,1	0,3
totaal	100	100	100	100

Bijlage 4: Afkomst kinderen groepje en vereniging

Tabel 1. Percentage scholieren dat omgaat met kinderen van bepaalde afkomst in zijn groepje.

	% Ned. kinderen	% Sur. kinderen	% Ant. kinderen	% Turk. kinderen	% Mar. kinderen	% kinderen 'anders'	% gem. andere groep
Nederland	93,5	25,0	10,7	20,1	12,3	24,6	18,5
Suriname	50,8	77,4	37,1	39,3	37,7	60,7	45,1
Antillen	61,9	47,6	47,6	38,1	33,3	28,6	41,9
Turkije	63,9	37,1	20,0	80,6	51,4	30,3	40,5
Marokko	42,9	34,9	16,0	49,0	82,3	27,1	34,0
Kaapverdië	64,9	43,2	58,3	48,7	56,8	59,5	n.v.t. ¹
arme landen	65,2	40,9	29,6	44,4	46,7	71,1	n.v.t.
rijke landen	80,0	57,1	21,4	42,9	21,4	46,2	n.v.t.
totaal	71,0	40,9	24,9	39,1	37,8	40,4	

¹ Niet van toepassing omdat deze groepen niet als mogelijke antwoordcategorie zijn gedefinieerd.

Tabel 2. Aantal kinderen van een bepaalde afkomst waarmee de scholieren omgaan in hun groepje.

	aantal Ned. kinderen	aantal Sur. kinderen	aantal Ant. kinderen	aantal Turk. kinderen	aantal Mar. kinderen	aantal kinderen 'anders'	gem. aantal andere groep
Nederland	4,9	0,7	0,3	0,5	0,3	0,6	0,5
Suriname	1,7	2,2	1,5	1,3	1,7	1,5	1,5
Antillen	2,8	1,5	2,9	1,0	1,0	0,9	1,4
Turkije	1,1	1,1	0,2	3,3	1,7	0,5	0,9
Marokko	1,2	0,7	0,8	2,0	3,8	0,9	1,1
Kaapverdië	1,5	1,2	0,6	1,3	1,0	2,5	n.v.t. ¹
arme landen	2,2	1,0	0,7	1,3	1,1	1,7	n.v.t.
rijke landen	2,5	1,6	0,9	0,8	1,1	0,6	n.v.t.
gemiddelde	2,8	1,1	0,8	1,3	1,3	1,1	

¹ Niet van toepassing omdat deze groepen niet als mogelijke antwoordcategorie zijn gedefinieerd.

Veel scholieren gaan in hun **groepje** om met kinderen van de eigen afkomst. Zo heeft 94% van de Nederlandse scholieren Nederlandse kinderen in hun groepje (Surinaamse scholieren 77%; Turkse scholieren 81%; Marokkaanse leerlingen 82%). Opvallend is dat maar 48% van de Antillianen kinderen van de eigen afkomst in de groep hebben terwijl 62% van hen wel Nederlandse kinderen in het groepje heeft.

De scholieren hebben buiten kinderen van de eigen etnische groep ook vaak kinderen van andere afkomst in het groepje waarmee ze omgaan. Zo heeft van de Surinaamse scholieren 61% kinderen uit andere landen in het groepje en 51% Nederlandse kinderen. Veel Antillianen hebben Nederlandse (62%) en Surinaamse kinderen (48%) in hun groepje. Turken hebben vaak Nederlandse (64%), Marokkaanse (51%) en Surinaamse (37%) kinderen in het groepje. Marokkaanse scholieren vaak kinderen uit Turkije (55%). Scholieren uit overige arme landen hebben vooral kinderen uit de categorie 'anders' in hun groepje (71%). De Nederlandse scholieren gaan in vergelijking met de andere scholieren het minste om met kinderen van andere afkomst. De Nederlandse scholieren hebben van elke andere etnische groep gemiddeld maar 0,5 kind in het groepje zitten tegen 0,9 en meer bij de andere scholieren.

Tabel 3. Percentage scholieren dat omgaat met 1 of meer kinderen van de vereniging van een bepaalde afkomst.

	% Ned. kinderen	% Sur. kinderen	% Ant. kinderen	% Turk. kinderen	% Mar. kinderen	% kinderen 'anders'	% gem. andere groep
Nederland	91,7	27,6	13,1	16,2	13,6	9,9	16,1
Suriname	64,3	71,4	26,8	29,3	32,5	35,7	37,8
Antillen	73,3	43,8	56,3	20,0	20,0	20,0	35,4
Turkije	65,1	32,6	18,6	81,8	52,3	16,3	37,0
Marokko	53,2	27,1	12,5	54,2	80,0	8,5	31,1
Kaapverdië	57,6	50,0	37,5	40,6	45,5	68,8	n.v.t. ¹
arme landen	70,6	35,5	25,8	32,3	32,3	30,0	n.v.t
rijke landen	78,6	53,9	30,8	46,2	23,1	30,8	n.v.t.
totaal	74,5	37,6	21,2	35,9	34,9	21,8	

¹ Niet van toepassing omdat deze groepen niet als mogelijke antwoordcategorie zijn gedefinieerd.

Tabel 4. Aantal kinderen van de vereniging van een bepaalde afkomst waarmee de scholieren omgaan.

	aantal Ned. kinderen	aantal Sur. kinderen	aantal Ant. kinderen	aantal Turk. kinderen	aantal Mar. kinderen	aantal kinderen 'anders'	gem. aantal andere groep
Nederland	5,4	1,0	0,4	0,5	0,5	0,3	0,5
Suriname	3,7	3,1	1,0	1,2	1,6	1,2	1,7
Antillen	3,6	1,5	3,2	1,6	0,9	0,3	1,6
Turkije	2,3	1,2	0,8	4,3	2,4	0,8	1,5
Marokko	1,8	0,7	0,4	1,8	4,5	0,2	1,0
Kaapverdië	1,8	1,5	1,3	1,0	1,5	2,6	n.v.t. ¹
arme landen	4,5	1,4	1,1	1,1	1,1	1,1	n.v.t
rijke landen	4,8	1,0	0,4	0,5	1,4	1,2	n.v.t.
gemiddelde	3,9	1,4	,8	1,4	1,6	0,7	

¹ Niet van toepassing omdat deze groepen niet als mogelijke antwoordcategorie zijn gedefinieerd.

Scholieren gaan ook van de **vereniging** het meeste om met kinderen van eigen afkomst. Van de Nederlandse scholieren gaat 92% om met Nederlandse kinderen (Surinaamse kinderen 71%, Antilliaanse kinderen 56%, Turkse scholieren 82% en Marokkaanse scholieren 80%).

Daarbuiten gaan de scholieren op de vereniging ook om met kinderen van andere afkomst. Zo gaan Nederlandse scholieren ook vaak om met Surinamers, Surinaamse scholieren met Nederlandse kinderen, Antilliaanse scholieren met kinderen van Nederlandse afkomst. In totaal heeft 75% van alle scholieren wel één of meerdere Nederlandse kinderen waarmee hij omgaat van de vereniging.

Bijlage 5: Criminaliteit netwerkleden

Er wordt hier uitgebreid ingegaan op het criminele gedrag van de kinderen uit de netwerken van school, buurt, groepje en vereniging. Kinderen die wel eens iemand slaan, stelen of vernielen worden hier ook "deviante kinderen" genoemd. De vier items die de criminaliteit van kinderen van **school** waarmee de scholier omgaat meten, vormen een redelijke schaal (alfa is .67).

Van de leerlingen gaat 28% om met deviante kinderen van school. Al de verschillen tussen de etnische groeperingen op criminele activiteiten van schoolkinderen zijn niet significant ($p > .10$). Van de leerlingen gaat 31% om met kinderen **uit de buurt** die wel eens criminele activiteiten (stelen klein en groot, vernielen en slaan) ondernemen. Meestal gaan ze om met buurtkinderen die

Tabel 1. Percentage scholieren dat met kinderen van school omgaat die dingen doen die niet mogen.

	% slaan ¹	% stelen klein	% stelen groot	% vernielen	% één of meer dingen	% 3 of 4 dingen
Nederland	19,3	12,0	4,7	11,2	25,4	4,4
Suriname	24,4	17,7	8,9	14,1	29,2	8,3
Antillen	20,0	8,3	4,0	16,7	25,8	0,0
Kaapverdië	27,7	16,7	11,1	20,0	35,7	8,9
Turkije	21,4	4,7	8,0	11,8	24,8	3,8
Marokko	18,5	14,7	14,7	17,1	35,6	4,4
arme landen	15,3	13,6	10,3	13,3	24,3	5,7
rijke landen	19,1	19,1	9,1	13,6	25,9	7,4
totaal	20,5	12,7	8,4	13,8	27,9	5,3

¹ Verschillen tussen groepen op alle variabelen in deze tabel zijn niet significant. Schaalscore op basis van 4 items verschilt niet significant tussen etnische groeperingen ($p > .10$)

Tabel 2. Percentage scholieren dat in de buurt omgaat met kinderen die dingen doen die niet mogen.

	%* slaan	%+ stelen klein	%* stelen groot	%+ vernielen	% één of meer dingen	% 3 of 4 dingen
Nederland	14,5	17,2	7,2	17,3	26,3	6,8
Suriname	35,3	33,3	24,6	36,8	40,6	15,6
Antillen	21,4	29,6	17,8	21,4	35,5	16,1
Kaapverdië	15,0	25,0	7,7	22,5	33,9	3,6
Turkije	30,0	14,9	15,6	27,6	34,3	9,5
Marokko	21,3	17,8	17,6	23,0	27,8	12,2
arme landen	27,1	20,3	15,5	19,0	35,7	10,0
rijke landen	15,8	15,0	10,0	10,0	14,8	6,8
totaal	22,2	20,5	13,7	22,6	31,3	9,7

** $p < .01$ * $p < .05$ + $p < .10$ Schaalscore op basis van 4 items verschilt significant tussen etnische groeperingen ($p < .05$)

Tabel 3. Percentage scholieren met kinderen in hun groepje die dingen doen die niet mogen. Berekend over kinderen met een groepje. N=424

	% slaan ¹	% stelen klein	% stelen groot	% vernielen	% één of meer dingen	% 3 of 4 dingen
Nederland	11,7	11,4	3,7	11,7	24,8	4,6
Suriname	25,0	21,3	8,1	13,1	36,5	9,5
Antillen	20,0	15,0	9,5	23,8	38,1	9,5
Kaapverdië	20,0	22,6	9,7	13,3	32,4	5,4
Turkije	17,2	10,3	13,3	10,3	21,6	5,4
Marokko	11,1	9,5	7,0	11,6	19,2	1,9
arme landen	26,2	19,1	14,3	19,5	34,8	10,9
rijke landen	8,3	16,7	8,3	8,3	20,0	6,7
totaal	16,8	15,4	7,9	13,9	27,8	6,1

¹ Verschillen tussen groepen op alle variabelen in deze tabel zijn niet significant. Schaalscore op basis van 4 items verschilt niet significant tussen etnische groeperingen ($p < .10$)

Tabel 4. Percentage scholieren met contact met kinderen van de vereniging die dingen doen die niet mogen. Berekend over kinderen die lid zijn van een vereniging. N=386

	% slaan**	% stelen klein	% stelen groot	% vernielen	% één of meer dingen ¹ *	% 3 of 4 dingen
Nederland	9,1	10,3	3,5	5,9	24,8	2,9
Suriname	19,4	15,6	6,1	15,6	47,4	2,6
Antillen	18,1	0,0	0,0	18,2	28,6	0,0
Kaapverdië	6,7	13,3	0,0	12,5	16,7	0,0
Turkije	8,8	11,8	8,8	18,2	40,0	5,0
Marokko	10,5	13,2	5,3	13,2	36,4	4,6
arme landen	52,0	32,0	12,0	12,0	100	11,1
rijke landen	0,0	0,0	0,0	8,3	7,1	0,0
totaal	14,0	12,7	4,9	10,9	35,2	3,5

** p <.01 * p<.05 + p<.10 ¹ De percentages in deze kolom kunnen lager zijn dan die in de andere kolommen omdat de N bij deze kolom lager uitvalt. Schaalscore op basis van 4 items verschilt niet significant tussen etnische groeperingen (p<.10).

Tabel 5. Percentage scholieren dat geen antwoord geeft op de vraag of de kinderen in het netwerk problemen met de politie hebben.

	% geen antwoord kinderen familie		% geen antwoord kinderen school		% geen antwoord kinderen buurt		% geen antwoord kinderen groepje		% geen antwoord kinderen vereniging**	
	geen antw.	wil niet	geen antw.	wil niet	geen antw.	wil niet	geen antw.	wil niet	geen antw.	wil niet
Nederland	8,3	6,3	10,7	4,9	7,4	4,6	9,2	6,5	54,0	1,5
Suriname	12,5	11,5	13,5	7,3	13,0	6,5	9,5	6,4	39,5	2,6
Antillen	12,9	12,9	12,9	12,9	10,3	10,3	0,0	0,0	57,1	0,0
Kaapverdië	16,1	14,3	8,9	5,4	15,2	13,0	16,2	10,8	66,7	10,0
Turkije	10,5	9,5	11,4	6,7	12,6	10,3	13,5	13,5	80,0	12,5
Marokko	10,0	8,9	12,2	5,6	7,6	6,3	5,8	5,8	75,0	9,1
arme landen	8,6	8,6	14,3	11,4	11,3	9,7	6,5	6,5	51,9	7,4
rijke landen	11,1	7,4	11,1	11,1	10,0	5,0	13,3	6,7	21,4	0,0
totaal	10,4	9,1	11,8	6,9	10,2	7,5	9,2	7,1	57,9	4,9

** p <.01 * p<.05 + p<.10

maar 1 van deze activiteiten doen (16%). Surinaamse en Turkse jongeren en jongeren afkomstig uit overige arme landen gaan het meeste met kinderen uit de buurt om die wel eens iemand zo hard slaan dat hij/zij gewond raakt (34%, 30% en 27%). Surinaamse, Antilliaanse en Kaapverdiëse scholieren hebben het meeste contact met buurtkinderen die wel eens wat stelen dat goedkoper is dan 5 euro. Het verschil tussen de groeperingen is net significant. Een kwart van de Surinaamse scholieren gaat ook om met buurtkinderen die duurdere dingen stelen. Dat is significant vaker dan dat kinderen van andere afkomst dat doen. Surinaamse en Turkse leerlingen gaan het meeste om met kinderen die dingen vernielen (37% en 28%).

De vier items die de criminaliteit van de kinderen **uit het groepje** meten vormen een goede schaal (alfa is .71). Bij 28% van de scholieren zitten deviante kinderen in het groepje. Ze plegen meestal maar één delictsoort (12%). De verschillen tussen de onderscheiden etnische groeperingen zijn bij geen enkel delict significant.

De vier vragen die gebruikt zijn om criminaliteit van kinderen van de **vereniging** te inventariseren vormen een goede schaal (alfa .80). Van de scholieren die omgaan met kinderen van de vereniging gaat ongeveer één derde (35%) om met deviante kinderen. Bij kinderen uit overige arme landen geldt dat zelfs voor alle scholieren (27 in totaal).

Als bij de verschillende netwerken gekeken wordt naar het percentage scholieren dat omgaat met deviante kinderen valt op dat het percentage hoog is bij kinderen van de vereniging (35%), uit de buurt (32%) van school en groepje (beide 28%). Scholieren hebben alleen minder contact met kinderen uit de familie (19%) die wel eens dingen doen die niet mogen.

Bijlage 6: Middelengebruik kinderen netwerken

Tabel 1. Percentage scholieren dat omgaat met kinderen van school die roken, drinken of gokken.

	% drinken**	% gokkast	% marihuana/ hasj	% sigaretten*	% één of meer dingen**	% 3 of 4 dingen
Nederland	20,7	10,1	1,8	5,9	25,9	1,5
Suriname	7,5	3,8	1,3	10,1	12,5	1,0
Antillen	12,5	4,2	0,0	8,3	16,1	0,0
Kaapverdië	4,4	8,7	0,0	0,0	8,9	0,0
Turkije	6,7	9,1	0,0	1,1	12,4	0,1
Marokko	3,8	6,4	1,3	3,9	8,9	0,1
arme landen	10,0	10,2	1,7	11,7	15,7	0,4
rijke landen	4,6	0,0	0,0	4,6	3,7	0,0
totaal	10,9	7,8	1,1	5,7	15,9	0,1

** p <.01 * p<.05 + p<.10

Schaalscore op basis van 4 items verschilt significant tussen etnische groeperingen (p<.05)

Tabel 2. Percentage scholieren dat in de buurt omgaat met kinderen die roken, drinken of gokken. Berekend over de kinderen die met buurtkinderen omgaan. N=542

	%* drinken	% gokkast	% marihuana/ hasj	%* sigaretten	% één of meer dingen	% 3 of 4 dingen
Nederland	20,6	9,5	3,5	13,1	24,8	2,4
Suriname	24,3	13,0	7,4	26,1	29,2	6,3
Antillen	17,2	13,8	10,7	21,4	29,0	9,7
Kaapverdië	10,3	15,4	5,1	12,8	17,9	5,4
Turkije	12,5	11,5	5,1	11,5	21,0	2,9
Marokko	5,3	9,6	5,3	9,5	16,7	1,1
arme landen	10,2	19,0	8,6	17,0	22,9	7,1
rijke landen	5,0	9,5	3,5	13,1	11,1	0,0
totaal	14,7	11,4	5,5	14,3	22,7	3,8

** p <.01 * p<.05 + p<.10 Schaalscore op basis van 4 items verschilt niet significant tussen etnische groeperingen (p>.10).

Er wordt hier uitgebreid ingegaan op het middelengebruik van de kinderen uit de netwerken van school, buurt, groepje en vereniging. Kinderen die wel eens alcohol drinken, gokken, marihuana/hasj roken of sigaretten roken worden in het hiernavolgende “gebruikende kinderen” genoemd.

De vier vragen die het gebruik van middelen door kinderen van **school** waarmee de scholier omgaat meten, vormen samen een goede schaal (alfa .71). Van de scholieren gaat 16% van alle scholieren om met gebruikende kinderen van school.

Tabel 3. Percentage scholieren met kinderen uit het groepje die roken, drinken of gokken. Berekend over kinderen die een groepje hebben. N=424

	% drinken*	% gokkast	% marihuana/ hasj	% sigaretten	% één of meer dingen	% 3 of 4 dingen
Nederland	24,7	11,4	2,8	5,7	27,5	4,6
Suriname	11,3	1,6	4,9	14,5	19,1	4,8
Antillen	14,3	0,0	0,0	4,8	19,1	0,0
Kaapverdië	16,7	6,9	0,0	6,5	18,9	2,7
Turkije	13,3	3,3	0,0	13,3	16,2	0,0
Marokko	6,8	11,6	4,6	6,8	11,5	3,9
arme landen	11,9	14,6	4,8	7,3	17,4	6,5
rijke landen	0,0	15,4	0,0	0,0	13,3	0,0
totaal	16,2	8,7	2,9	7,8	20,5	4,6

** p <.01 * p<.05 + p<.10 Schaalscore op basis van 4 items verschilt niet significant tussen etnische groeperingen (p>.10).

Tabel 4. Percentage scholieren dat omgaat met kinderen van de vereniging die middelen gebruiken. Berekend over kinderen die omgaan met kinderen van de vereniging. N=344.

	% drinken ¹	% gokkast	% marihuana/ hasj	% sigaretten	% één of meer dingen	% 3 of 4 dingen
Nederland	18,6	9,4	4,2	7,7	22,6	2,9
Suriname	15,2	3,1	3,2	16,1	18,4	5,3
Antillen	9,1	0,0	0,0	0,0	7,1	0,0
Kaapverdië	6,3	6,3	0,0	6,3	3,3	3,3
Turkije	5,9	5,9	3,0	8,8	12,5	2,5
Marokko	5,3	8,3	5,3	2,6	9,1	4,6
arme landen	8,0	8,3	0,0	16,0	18,5	0,0
rijke landen	0,0	16,7	0,0	0,0	14,3	0,0
totaal	12,2	7,8	3,2	8,1	16,3	2,9

¹ De verschillen tussen de groepen op alle variabelen in deze tabel zijn niet significant. Schaalscore op basis van 4 items verschilt niet significant tussen etnische groeperingen (p>.10)

Nederlandse en Antilliaanse leerlingen gaan vaker om met kinderen van school die alcohol drinken dan de andere scholieren (21% en 13%). Surinaamse jongeren en jongeren uit overige arme landen gaan significant meer om met medescholieren die sigaretten roken (10% en 11%) dan scholieren van andere afkomst. In totaal gaan Nederlandse, Antilliaanse scholieren en scholieren uit overige arme landen meer om met gebruikende kinderen van school en leerlingen uit overige rijke landen minder dan scholieren van andere afkomst.

Deze vier activiteiten zorgen bij kinderen uit de **buurt** waarmee de scholier omgaat voor een goede schaal (alfa .74). Er is dus een samenhang tussen het roken, drinken en gokken van kinderen uit de buurt. Van de scholieren gaat 23% om met gebruikende kinderen uit de buurt. Scholieren afkomstig uit Nederland, Suriname en de Antillen gaan het meeste om met kinderen uit de buurt die alcohol drinken. Jongeren uit Suriname en de Antillen gaan het meeste om met kinderen uit de buurt die sigaretten roken (26% en 21%). Dit verschil met andere etnische groeperingen is significant.

De vier vragen naar het middelengebruik van kinderen uit het **groepje** van de scholier vormen een goede schaal (alfa .75). Kinderen uit het groepje die bijvoorbeeld sigaretten roken, drinken ook vaker alcohol. Van alle scholieren heeft 21% gebruikende kinderen in het groepje. Meestal doen deze kinderen maar één ding (10%). Nederlandse leerlingen hebben het meeste kinderen in hun groepje die alcohol drinken (25%). Het verschil tussen de groepen is significant. Het verschil tussen de etnische groeperingen in de mate van gokken en roken is echter niet significant (p<.10).

De vier vragen over middelengebruik kinderen van de **vereniging** waarmee de scholier omgaat vormen een goede schaal (alfa .77). Van de scholieren die omgaan met kinderen van de vereniging

gaat 16% daar om met kinderen die wel eens roken, drinken of gokken. Er is geen verschil in het gebruik van genotsmiddelen tussen de onderscheiden etnische groeperingen.

Bijlage 7: Factoranalyses steun kinderen netwerken

Tabel 1. Factoranalyses steun kinderen in de familie.

	factorladingen met 5 items	factorladingen met 4 items
1 helpen	,71	,72
2 persoonlijke dingen	,66	,66
3 dingen die niet mogen	,29	-----
4 spreek vaak met ze af	,77	,78
5 hang vaak rond op straat	,76	,77
eigenwaarde	2,2	2,1
% verklaarde variantie	43,8	53,0
Cronbach's alfa	,67	,70

Tabel 2. Factoranalyse steun kinderen van school.

	factorladingen met 5 items	factorladingen met 4 items
1 helpen	,66	,66
2 persoonlijke dingen	,66	,65
3 dingen die niet mogen	,23	-----
4 spreek vaak met ze af	,81	,82
5 hang vaak rond op straat	,77	,78
eigenwaarde	2,2	2,1
% verklaarde variantie	43,3	53,0
Cronbach's alfa	,65	,70

Tabel 3. Factorladingen items schaal steun netwerk kinderen uit groepje.

	factorladingen met 5 items	factorladingen met 4 items
1 helpen	,71	,73
2 persoonlijke dingen	,68	,70
3 dingen die niet mogen	,30	-----
4 spreek vaak met ze af	,83	,83
5 hang vaak rond op straat	,80	,80
eigenwaarde	2,4	2,3
% verklaarde variantie	47,8	58,7
Cronbach's alfa	,71	,76

Tabel 4. Factorladingen items schaal steun netwerk kinderen uit buurt.

	factorladingen met 5 items	factorladingen met 4 items
1 helpen	,66	,68
2 persoonlijke dingen	,64	,64
3 dingen die niet mogen	,37	-----
4 spreek vaak met ze af	,79	,80
5 hang vaak rond op straat	,77	,79
eigenwaarde	2,2	2,1
% verklaarde variantie	44,0	53,1
Cronbach's alfa	,67	,70

Tabel 5. Factorladingen items schaal steun netwerk kinderen van de vereniging.

	factorladingen met 5 items	factorladingen met 4 items
1 helpen	,65	,68
2 persoonlijke dingen	,76	,74
3 dingen die niet mogen	,45	-----
4 spreek vaak met ze af	,80	,84
5 hang vaak rond op straat	,83	,83
eigenwaarde	2,5	2,4
% verklaarde variantie	50,6	60,0
Cronbach's alfa	,75	,78

Tabel 6. Factorladingen items schaal steun ouders.

	factorladingen moeder	factorladingen vader
1 helpen bij klusje	,69	,70
2 raad praktisch probleem	,69	,70
3 complimenten	,67	,69
4 persoonlijke dingen	,69	,70
5 dingen buitenshuis	,59	,64
eigenwaarde	2,2	2,4
% verklaarde variantie	44,2	47,1
Cronbach's alfa	,68	,71

Bijlage 8: Factoranalyses culturele oriëntatie

Tabel 1. Factorladingen items religieuze opvattingen.

	factorladingen met 5 items
1 school aansluiten geloof ouders	,43
2 kind niet trouwen iemand ander geloof	,42
3 geloof belangrijk voor mij	,85
4 jammer geloof minder belangrijk in NL	,64
5 wel of niet een geloof hebben	,79
eigenwaarde	2,1
% verklaarde variantie	42,3
Cronbach's alfa	,58

Tabel 2. Factorladingen items individualisme.

	factorladingen met 5 items
1 zelf beslissen wie te trouwen	,67
2 zelf middelbare school kiezen	,58
3 eigen baantje op jonge leeftijd (15 jaar)	,49
4 jongen/meisje 18 jaar op zichzelf wonen	,66
5 kind 14 jaar zelf weten hoe laat thuis	,47
eigenwaarde	1,7
% verklaarde variantie	33,7
Cronbach's alfa	,50

Tabel 3. Factorladingen items seksdifferentiatie.

	factorladingen met 5 items
1 vrouw kinderen verzorgen	,63
2 inkomen jongens belangrijker	,55
3 man verantwoordelijk geld	,72
4 vrouw huishouden doen	,68
5 man grote uitgaven doen	,70
eigenwaarde	2,2
% verklaarde variantie	43,3
Cronbach's alfa	,74

Tabel 4. Factorladingen items regels en respect.

		factorladingen met 4 items	factorladingen met 3 items
1	eer familie hoog houden	,44	----
2	ouders gehoorzamen	,72	,74
3	goede manieren hebben	,74	,78
4	ouders respecteren	,76	,77
	eigenwaarde	1,8	1,7
	% verklaarde variantie	46,2	58,3
	Cronbach's alfa	,54	,63

Tabel 5. Factorladingen items normvastheid.

		factorladingen met 5 items
1	liegen voor veel geld	,67
2	inbreken bij rijke mensen	,60
3	niet opgepakt worden	,71
4	stelen als geld nodig	,64
	eigenwaarde	1,7
	% verklaarde variantie	42,9
	Cronbach's alfa	,55

Tabel 6. Factorladingen items etnocentrisme.

		factorladingen met 3 items
1	trots tot groep behoren	,76
2	positief gevoel leden groep	,66
3	belangrijk bij groep horen	,69
	eigenwaarde	1,5
	% verklaarde variantie	49,3
	Cronbach's alfa	,63

Tabel 7. Factorladingen items gerichtheid op collectieve goederen.

		factorladingen
1	met zijn allen ons best doen in Nederland	,63
2	dat mensen in arme landen het slecht hebben kan mij niet schelen	,60
3	mensen in dezelfde straat moeten aan elkaar denken	,64
4	de verschillende groepen in de stad moeten samenwerken	,63
	eigenwaarde	1,6
	% verklaarde variantie	39,0
	Cronbach's alfa	,48

Tabel 8. Factorladingen zeven dimensies culturele oriëntatie.

	factorladingen
1 collectieve goederen	,46
2 etnocentrisme	,24
3 individualisme	,03
4 normvastheid	,35
5 religie	,30
6 regels en respect	,50
7 seksedifferentiatie	,02
eigenwaarde	1,9
% verklaarde variantie	27,1
Cronbach's alfa	,32

Bijlage 9: Factoranalyse controle ouders

Tabel 1. Factorladingen items schaal controle ouders.

	1 Factorlading 6 items	2 Factorlading 5 items
1 ouders weten waar kind is	,40	-----
2 ouders zeggen hoe laat kind thuis moet zijn	,58	,57
3 ouders vragen huiswerk gedaan	,59	,61
4 huiswerk af voor naar buiten gaan	,58	,60
5 ouders weten welke tv gekeken worden	,70	,71
6 ouders weten met wie kind omgaat	,64	,65
eigenwaarde	2,1	2,0
% verklaarde variantie	34,4	39,4
Cronbach's alfa	,59	,61

Literatuurlijst

- Achenbach TM, Edelbrock C (1991). *Manual for the Teacher's report form an teacher version of the child behavior profile*. Burlington, VT: University of Vermont Department of Psychiatry.
- Baerveldt C (1992) Schools and the Prevention of Petty Crime: Search for a missing Link. *Journal of Quantitative Criminology* 1:79-94.
- Baerveldt C, Vermande M, Rossem van R (2000) Over vrienden die het ook doen: De kleine criminaliteit van scholieren en hun sociale netwerken. *Tijdschrift Sociale Wetenschappen*, 2000:43.
- Becker H (1992) *Generaties en hun kansen*. Amsterdam : Meulenhoff.
- Beke BMWA, Wijk APh. van, Ferwerda HB (2000) *Jeugdcriminaliteit in groepsverband ontrafeld; Tussen rondhagen en bendevoering*, Amsterdam: SWP.
- Bellair PE (1997) Social Interaction and Community Crime: Examining the importance of Neighbor Networks. *Criminology*, 35:677-703.
- Birbeck C, Birbeck G, LaFree G (1993) The Situational Analysis of Crime and Deviance. *American Review of Sociology* 19:113-137.
- Blackburn R (1993) *The psychology of criminal conduct. Theory, Research and Practice*. Canada: Wiley.
- Blau PM, Schwartz JE (1985) *Crosscutting Social Circles*. New York: Academic Press.
- Blom N, Oudhof J, van Bijl R, Bakker BFM (2005). *Verdachten van criminaliteit. Allochtonen en autochtonen nader bekeken*. Den Haag: WODC.
- Blyth DA, Traeger C (1988) Adolescent self-esteem and perceived relationships with parents and peers. Pp171-194, in S. Salzinger (et. al. eds) *Social networks of children, adolescents, and college students*. Hillsdale, NJ: Lawrence Erlbaum Associates.
- Bovenkerk F (1994) A Delinquent Second Generation? *Research Notes from the Netherlands* 2:2-10.
- Bovenkerk F (2000) 'Wanted: Maffia Boss' – Essay on the personology of organized crime. *Crime, Law and Social Change*, 33, 225-242.
- Broekhuizen J, Driessen FMHM (2003) *Vooronderzoek allochtone jongeren, criminele carrières, interventies door politie*. Utrecht: Bureau Driessen.
- Broekhuizen J, Driessen FMHM (2006) *Criminele jongeren aan het woord over vrienden, normen en waarden en de politie. Tussenrapport*. Utrecht: Bureau Driessen.
- Bursik R (1999) The Informal Control of Crime Through Neighbor Networks. *Sociological Focus* 32:85-97.
- Coenders N (2001) *Nationalistic Attitudes and Ethnic Exclusionism in a Comparative Perspective. An Empirical Study of Attitudes Toward the Country and Ethnic Immigrants in 22 countries*. Nijmegen: I.C.S.
- Crime Prevention Victoria (2002), *Pattern and precursors of adolescent antisocial behaviour*. Crime Prevention Victoria: Victorian Government 2002.
- Currie C, Roberts C, Morgan A, Smith R, Settertobulte S, Samdal O en Barnekow Rasmussen V (2004) Young people's health in context. Health Behaviour in School-aged Children (HBSC) study: international report from the 2001/2002 survey. *Health Policy for Children and Adolescents, No.4*.

- Dagevos J (2001) *Perspectief op integratie; over de sociaal-culturele en structurele integratie van etnische minderheden in Nederland*. Den Haag: WRR.
- Dagevos J, Schellingerhout R (2003) Sociaal-culturele integratie: contacten, cultuur en oriëntatie op de eigen groep in *Rapportage Minderheden 2003*, pag. 317 t/m 362 Den Haag: Sociaal en Cultureel Planbureau.
- Douglas M (1978) Cultural Bias. In: Douglas M (1982) *The active voice*. London: Routledge.
- Driessen FMHM, Völker BGM, Op den Kamp HM, Roest AMC, Moolenaar RJM (2002) *Zeg me wie je vrienden zijn, allochtone jongeren en criminaliteit*. Zeist: Kerckebosch.
- Eggen AThJ, Kruissink M, Panhuis van P, Blom P (2003) Criminaliteit en opsporing. *Criminaliteit en rechtshandhaving 2001*. Den Haag: WODC.
- Eisinga RN, Scheepers PLH. (1989). *Etnocentrisme in Nederland. Sociaal-Culturele Ontwikkelingen in Nederland*. Nijmegen: ITS.
- Essers AAM en Van der Laan PH (1988) *Jeugd en Justitie; contacten van strafrechtelijk minderjarigen met justitie in de arrondissementen Amsterdam en Haarlem in de periode 1 september 1986 tot en met 31 augustus 1987*. Den Haag: WODC.
- Fazel M, Stein A (2003) Mental health of refugee children: comparative study *Biomedical Journal* 2003 327: 134.
- Fijnaut CJCF, Bovenkerk F, Bruinsma GJN, van de Bunt HG (1995) *Inzake opsporing*. Enquetecommissie opsporingsmethoden. Bijlage VII. Den Haag: Sdu Uitgevers
- Flap HD (1988) *Conflict, Loyalty, and Violence*. Frankfurt: Peter Lang.
- Fleitlich B, Goodman R (2001) Social factors associated with child mental health problems in Brazil: cross sectional survey. *Biomedical Journal september 2001, 15;323(7313):599-600*.
- Gemeente Rotterdam (2002) *Basisonderwijs in Rotterdam. Aanmelding leerlingen voor het schooljaar 2002/2003*. Rotterdam: Zuilengalerij.
- Gerris M (2002) *Criminaliteit onder Antilliaanse jongeren: "criem de passage"? : preventiebeleid ten aanzien van allochtone jongeren in Nederland*. Universiteit Maastricht.
- Gibbon E (1776) *The decline and fall of the Roman Empire*. Londen.
- Giordano PS, Cernkovich, Pugh M (1986) Friendships and Delinquency. *American Journal of Sociology* 91:1170-202.
- Goodman R (1994) A modified version of the Rutter parent questionnaire including extra items on children's strengths: a research note. *Child Psychol.Psychiatry*. 1994 Nov;35(8):1483-94.
- Goodman R (1997) The Strengths and Difficulties Questionnaire: A Research Note. *Journal of Child Psychology and Psychiatry*, 38, 581-586.
- Goodman R, Scott S (1999) Comparing the Strengths and Difficulties Questionnaire and the Child Behavior Checklist: Is small beautiful? *Journal of Abnormal Child Psychology*, 27, 17-24.

- Goodman R, Ford T, Simmons H, Gatward R, Meltzer H (2000) Using the Strengths and Difficulties Questionnaire (SDQ) to screen for child psychiatric disorders in a community sample. *British Journal of Psychiatry*, 177, 534-539.
- Goodman R (2001) Psychometric properties of the Strengths and Difficulties Questionnaire (SDQ). *Journal of the American Academy of Child and Adolescent Psychiatry*, 40, 1337-1345.
- Hagan J (1997) Crime and Capitalization: Towards a Developmental Theory. pp287-308 in Thornberry, T.P (ed) *Developmental Theories of Crime and Delinquency*. Transaction: New Brunswick, New Jersey.
- Hagan J, McCarthy B (1997) *Mean Streets. Youth Crime and Homelessness*. Cambridge: University Press.
- Hall ET (1976) *Beyond Culture*. New York: Anchor Books.
- Harland P, van der Laan P en Weerman F (2005) *Wangedrag en delinquentie bij vmbo-leerlingen: prevalentie en overlap*. Den Haag: Boom Juridisch Uitgevers.
- Harmsen JAM, Bernsen RMD, Meeuwesen L, Pinto D, Bruijnzeels MA (2002) *Cultural dissimilarities of a patient's cultural background scale*.
- Haynie DL (2001) Delinquent Peers Revisited: Does Network Structure Matter? *American Journal of Sociology* 4:1013-57.
- Hirschi T (1969) *Causes of Delinquency*. Berkely: University of California Press.
- Inglehart R (1977) *The silent revolution: changing values and political styles among Western publics*. Princeton, New Jersey: Princeton U.P.
- ISEO/COS (2002). *Minderhedenmonitor 2001*. Rotterdam: ISEO/COS.
- Jaccard J, Blanton H, Dodge T (2005) Peer influences on Risk Behavior: An Analysis of the Effects of a close friend. *Developmental Psychology* 41 (1):135-147.
- Junger M. (1990) *Delinquency and ethnicity: An investigation on social factors relating to delinquency among Moroccan, Turkish, Surinamese and Dutch Boys*. Kluwer law and taxation publishers, Deventer-Boston
- Junger M, Zeilstra M (1989) *Deviant gedrag en slachtofferschap onder jongens uit etnische minderheden I*. Arnhem: Gouda Quint.
- Junger M (1990) *Delinquency and ethnicity: an investigation on social factors relating to delinquency among Moroccan, Turkish, Surinamese and Dutch Boys*. Deventer: Kluwer.
- Junger M & Polder W (1991) *Achtergronden van delinquent gedrag onder jongens uit etnische minderheden II: Onderzoek en beleid*. Arnhem: Gouda Quint.
- Junger M, Wittebrood K, Timman R (2001) Etniciteit en ernstig en gewelddadig crimineel gedrag. In: Loeber R., Slot W., Sergeant J.A. (eds.) *Ernstige en gewelddadige jeugddelinquentie. Omvang, oorzaken en interventies*. Houten/Diegem: Bohn Stafleu Van Loghum.
- Junger-Tas J, Bovenkerk F (2000) *De oorzaken van criminaliteit onder etnische minderheden. Twee invalshoeken*. NWO, Conceptuele Studies. Sociale Cohesie/De Nederlandse Multiculturele en Pluriforme Samenleving.
- Kandel DB, Davies M (1991) Friendship Networks, Intimacy, and Illicit Drug Use in Young Adulthood: A comparison of Two Competing Theories. *Criminology* 29: 441-470.
- Kassenberg A (2002) *Wat scholieren bindt. Sociale gemeenschap in scholen*. Proefschrift Rijksuniversiteit Groningen.

- Kemper E (1998) *Water in de thee. Een onderzoek naar criminaliteit van Turkse jongens in Deventer*. Politia Nova: Directie Politie van het ministerie van Binnenlandse Zaken.
- Klasen H, Woerner W, Wolke D, Meyer R, Overmeyer S, Kaschnitz W, Rothenberger A, Goodman R (2000) Comparing the German versions of the Strengths and Difficulties Questionnaire (SDQ-Deu) and the Child Behavior Checklist. *European Child and Adolescent Psychiatry*, 9, 271-276.
- Kleemans ER, van den Berg EAIM, van der Bunt HG, Brouwers MMVM, Kouwenberg RF, Paulides G (eds. 1998) Georganiseerde Criminaliteit in Nederland. Rapportage op basis van de WODC-monitor. *Onderzoek en Beleid 173*. Den Haag: WODC, Ministerie van Justitie.
- Kluckhohn C, Strodtbeck F (1961) *Variations in Value Orientation*. Evanston Il.: Row, Peterson & Co.
- Korte BEM, Van Sluis A (1991) Criminaliteit onder autochtone en allochtone jongeren in Den Haag. *Tijdschrift voor criminologie*, 33 (2).
- Kromhout M, San van M (2003) *Schimmige werelden; Nieuwe etnische groepen en jeugdcriminaliteit*. Den Haag: WODC.
- Kruissink, M. & Essers, A.A.M (2004) *Zelfgerapporteerde jeugdcriminaliteit in de periode 1990-2001*. Den Haag: WODC.
- Kruiter J (2002). *Groningen Community Schools : Influence on child behaviour problems and education at home*. Groningen: GION.
- Laloo R, Sheiham A, Nazroo JY. Behavioural characteristics and accidents: findings from the Health Survey for England, 1997. *Accid Anal Prev*. 2003 Sep;35(5):661-7.
- Laumann EO (1966) *Prestige and Association in an Urban Community*. Indianapolis: Bobbs-Merrill.
- Lee MR (2000) Community Cohesion and Violent Predatory Victimization: A theoretical Extension and Cross-national Test of Opportunity Theory. *Social Forces*, 79:683-688.
- Lemmers L. (2002) *Een veilige wereld begint thuis! Aanzetten voor preventiebeleid gericht op kinderen en huiselijk geweld*. Woerden: NIGZ, centrum voor review & implementatie.
- Liska AE, Bellair PW (1995) Violent-Crime Rates and Racial Composition: Convergence over Time. *American Journal of Sociology* 101:578-610.
- Maagdenberg van den V (reds.) (2004) *Jaarrapport integratie 2004*. Rotterdam: ISEO.
- Martens EP (1999) *Minderheden in beeld, SPVA 98*. Rotterdam: ISEO/EUR.
- Martens EP, Weijers YMR (2000) *Integratiemonitor 2000*. Rotterdam: ISEO.
- Martinez SD, Groeneveld S, Kruisbergen E (2002) *Integratiemonitor 2002*. Rotterdam: ISEO-EUR.
- Mars, G. (2000) Culture and Crime. Pp 21-50 in: Canter, D. & L. Alison (eds.) *The Social Psychology of Crime. Groups, Teams and Networks*. Dartmouth: Ashgate
- McAndrew D (2000) The Structural Analysis of Criminal Networks, pp51-94 in: Canter D, Alison L (eds., 1999) *The Social Psychology of Crime. Groups, Teams and Networks*. Dartmouth: Ashgate.
- Ministerie van Binnenlandse Zaken (1995) *Integrale veiligheid rapportage 1994*, Den Haag.

- Ministerie van Binnenlandse Zaken (1999) *Interne Veiligheidsrapportage 1998*, Den Haag.
- Ministerie van Binnenlandse Zaken en koninkrijksrelaties (2001) *Interne Veiligheidsrapportage 2000*, Den Haag.
- Ministerie van Binnenlandse Zaken (2003) *Interne Veiligheidsrapportage 2002*, Den Haag.
- Mullick MSI, Goodman R (2001) Questionnaire screening for mental health problems in Bangladeshi children: a preliminary study. *Social Psychiatry and Psychiatric Epidemiology*, 36, 94-99.
- Nye F.I. (1958) *Family Relationships and Delinquent Behavior*. New York: Wiley.
- NIBUD (2002), *Nationaal Scholierenonderzoek Onderzoek, 2001/2002*. Utrecht: NIBUD
- Nijboer JA (1997) *Delinquentie en dwang. Ontwikkeling van delinquent gedrag bij leerlingen van het voortgezet onderwijs*. Vakgroep Strafrecht en Criminologie Rijksuniversiteit Groningen.
- Op den Kamp HM (2002) *Etnocentrisme; Een analyse van de invloed van individuele-, dyade- en klaskenmerken op de attitude en het gedrag van scholieren uit het voortgezet onderwijs in Nederland*. Afstudeerscriptie Sociologie: Universiteit Utrecht
- Op den Kamp HM, Halfhide C, Driessen FMHM (2002) *Het ging gewoon vanzelf. De vroege loopbaan van criminele allochtone jongens*. Utrecht: Bureau Driessen.
- Penninx R (2001) Een kritieke casus van minderheidsvorming: woonwagengedragers in Nederland in de 20ste eeuw. *Tijdschrift voor Arbeid en Participatie*, 23, 978-108.
- Pinto D (1993). *Onderwijs over cultuurverschillen: Effecten van cursussen Interculturele communicatie*. Houten/Zaventem: Bohn Stafleu Van Loghum.
- Pinto Y, Pinto D (1994) *Interculturele Conflicten. Theorie en praktijk van conflictmanagement*. Houten/Zaventem: Bohn Stafleu Van Loghum.
- Pinto D (2000) *Een nieuw perspectief. Herziening van beleid, onderwijs, maslow piramide dringend nodig. Oratie*. Amsterdam: Vossiuspers AUP.
- ProjectBureau Politiemonitor (2003) *Politiemonitor 2003. Tabellenrapport*. Den Haag/Hilversum.
- Prins H (1999) *Will they do it again? Risk assessment and management in criminal justice and psychiatry*. Routledge: London.
- Putnam R.D. (2000) *Bowling alone: the collapse and revival of American community*. New York: Simon & Schuster.
- Rountree PW, Warner B (1999) Social Ties and Crime. Is the Relationship Gendered? *Criminology*, 37:789-814.
- Rutenfrans CJC, Terlouw GJ (1994) *Delinquentie, sociale controle en 'life events' Eerste resultaten van een longitudinaal onderzoek*. Arnhem: Gouda Quint, WODC
- Sampson R, Groves WB (1989) Community Structure and Crime: Testing Social-Disorganization Theory. *American Journal of Sociology*, 94:774-802.
- Sampson RJ, Laub JH (1990) Crime and Deviance over the Life Course: The Salience of Adult Social Bonds. *American Sociological Review* 55:609-627.

- Sampson RJ, Laub JH (1992) Crime and Deviance in the Life Course. *American Review of Sociology* 18:63-84.
- Sciarrone R (1998) The Social Capital of the Mafia. External Relations and Territory Control. *Quaderni di Sociologica* 42:51-72.
- Shaw C, McKay H (1931) *Report on the Causes of Crime*, Vol 2 Washington D.C.: US Government Printing Office.
- Simmel G (1888) Die Ausdehnung der Gruppe und die Ausbildung der Individualität. In H.J. Dahme & O. Rammstedt (eds., 1983) *Georg Simmel. Schriften zur Soziologie*. Suhrkamp: Frankfurt, pp. 53-60.
- Sprinkhuizen F, van Oosterwijk CHM (1996) *Jeugdige delictplegers in de regio Haaglanden*. Den Haag: Politie Haaglanden.
- Stattin H, Kerr M (2000). Parental monitoring: A Reinterpretation. *Child Development*, 71, 1072-1085.
- Sutherland E (1947) *Principles of Criminology*. Chicago:Lippincott.
- Tabibian N (1994) *Criminaliteit en Antilliaanse jongeren, feit en fictie*. Amsterdam: Het Amsterdams Bureau voor Onderzoek en Statistiek
- Tazelaar F (1980) *Mentale incongruenties-sociale restricties-gedrag: een onderzoek naar beroeps participatie van gehuwde vrouwelijke academici*. Utrecht: Universiteit Utrecht.
- Ter Bogt T, Van Dorsselaer S, Vollebergh W (2003) *Psychische gezondheid, risicogedrag en welbevinden van Nederlandse scholieren. HBSC-Nederland 2002. Health Behaviour in School-aged Children*. Trimbos-Instituut.
- Tesser P, Dagevos J, Idema J (2001) *Rapportage Minderheden 2001. Vorderingen op school en meer werk. Samenvatting*. Den Haag: SCP.
- Thabet AA, Stretch D en Vostanis P (2000) Child Mental health problems in Arab children: application of the Strengths and Difficulties Questionnaire. *International Journal of Social Psychiatry*, 46, 266-280.
- Tjaden B (2004) *De invloed van etniciteit, waarden en normen en behandelvisie op de klinische behandeling van verslaafde. Een prospectief onderzoek in drie instellingen voor verslavingszorg*. Amsterdam: Thela Publishers.
- Toby J (1957) Social disorganization and stake in conformity: Complementary factors in the predatory behavior of young hoodlums. *Journal of Criminal Law, Criminology and Police Science*, Vol. 48, may-june, 12-17.
- Trimbos-instituut (2000) *Kerngegevens 1999; Roken, drinken, drugsgebruik en gokken onder scholieren vanaf tien jaar*: Utrecht
- Van der Poel S (2001) Getto's van Nederlandse makelij. *Tijdschrift voor Arbeid en Participatie*, 23, 120-131.
- Van Hulst H, Bos J (1993) *Pan i rèspèt. Criminaliteit van geïmmigreerde Curaçaose jongeren*. Utrecht: Onderzoeksbureau OKU.
- Verhulst FC, Ende J van der, Koot HM (1996) *Handleiding voor de CBCL/Y-18*. Rotterdam: Afdeling Kinder- en Jeugdpsychiatrie, Sophia Kinderziekenhuis, Academisch Ziekenhuis Rotterdam, Erasmus Universiteit Rotterdam.
- Vermeiren R, Deboutte D, Ruchkin V, Schwab-Stone M (2002) Antisocial behaviour and mental health. Findings from three communities. *European Child & Adolescent Psychiatry*, 11:168-175, 2002.
- Völker B, Driessen FMHM (2003) Delinquent gedrag, netwerken en sociaal kapitaal. Een netwerktheoretisch perspectief op criminaliteit van jongeren. *Tijdschrift voor Criminologie* 2003 (45) 271-285.

- Warner BD, Rountree PW (1997) Local Social Ties in a Community and Crime Model: Questioning the Systemic Nature of Informal Social Control. *Social Problems*, 44:520-536.
- Warr M (1996) Organization and Instigation in Delinquent Groups. *Criminology* 34:11-37.
- Wermölder H, Meel P (1993) Jeugdige allochtonen en criminaliteit; een vergelijkend onderzoek onder Marokkaanse, Turkse, Surinaamse en Antilliaanse jongens. *Tijdschrift voor Criminologie* 35, 252-276.
- Weerman F, Smeenk W, Slotboom A-M, Harland P, den Dijker L, Bijleveld C, Van der Laan P (2003). *De survey van het nscr-schoolproject. Documentatie en tabellenboek van de eerste onderzoeksrunde*. Rapport NSCR-2003-6. Leiden: NSCR.
- Wilson EO (1975) *Sociobiology: the new synthesis*. Cambridge, Massachusetts: Belknap Press of Harvard U.P.
- Wittebrood K, Keuzenkamp S. (red.) (2000) *Rapportage jeugd 2000*. Den Haag: Sociaal en Cultureel Planbureau.
- Wittebrood K (2003) Preventie en strafrechtelijke interventies ter voorkoming van jeugdcriminaliteit. *Rapportage Jeugd 2002*. Den Haag: Sociaal en Cultureel Planbureau.
- Zeijl E, Crone M, Wiefferink K, Keuzenkamp S, Reijneveld M (2005) *Kinderen in Nederland*. Den Haag: Sociaal en Cultureel Planbureau.
- Zwart de WM, Monshouwer K, Smit F (2000) *Jeugd en riskant gedrag 1999, kerngegevens roken, drinken, drugsgebruik*. Utrecht: Trimbos Instituut.

www.cos.nl

www.tsn-nipo.com

